

Ady Endre

BUDAPESTJE

FŐVÁROSI SZABÓ, ERVIN KÖNYVTÁR, Bp.1977

ADY ENDRE BUDAPESTJE

BUDAPEST VU PAR ENDRE ADY

Publication de la Bibliothèque Municipale "Szabó Ervin" pour le 100e anniversaire de naissance du poète.

BUDAPEST SEEN BY ENDRE ADY

Publication of the "Szabó Ervin Municipal Library" for the looth anniversary of the poets birth.

DAS BUDAPEST VON ENDRE ADY

Das Verlagwerk der hauptstädtischen Bibliothek "Erwin Szabó" zum 100. Jahrestag der Geburt des Dichters.

ЭНДРЕ АДИ И ЕГО БУДАПЕШТ

Издание Столичной Библиотеки им. Эрвина Сабо по случаю 100-ой годовщины рождения поэта.

Ady Endre

BUDAPESTJE

MEGJELENT A KÖLTŐ SZÜLETÉSÉNEK 100. ÉVFORDULÓJÁRA

*

A FŐVÁROSI SZABÓ ERVIN KÖNYVTÁR TANULMÁNYOK ÚJ SZOROZAT

66/89.SZÁM

A BUDAPEST GYŰJTEMÉNY KIADVÁNYA

Összeállította:

FARAGÓ ÉVA ÉS DR. RUZSICKA MÁRIA

Lektorálta:

KOVALOVSKY MIKLÓS

Borító:

GOSZTOLA GÁBOR

ISBN 963 581 026 1

Felelős kiadó a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatója
Készült a FSZEK sokszorosítójában
Terjedelem: 35 A/5 iv+32 t. Táskaszám: 77/3 Példánysz.:1000

ELŐSZÓ

Ady Endre életének jelentős állomásai, amelyek nagymértékben meghatározták életét, munkásságát Zilah - Nagyvárad - Párizs - Budapest volt.

A költő először 1896-ban, a millenniumi kiállítás megtekintésére érkezett Budapestre, egy tanulmányi kirándulás alkalmával. A zilahi és debreceni diákévek után 1897-98. tanévben tett kísérletet a budapesti egyetemen jogi tanulmányainak folytatására. Végül Debrecenben, majd Nagyváradon lett újságíró. A vidéki életet nem tudta megszokni és állandóan a menekülés gondolatával foglalkozott. Kereste a fővárosi elhelyezkedés lehetőségét. Debrecenből 1898. november 24-én így írt édesanyjának: "Hogy komolyan megkezdhessem terveimet, nem sokára egy fővárosi laphoz megyek újságírónak... Akarok a magam tehetsége és munkája után élni, s így talán jobban beválthatom azt az ígéretet, hogy édes anyám mellém jöhessen fel Pestre, mintha tíz-tizenöt évig nyomorult szolgabíró lennék..."

A debreceni és a váradi években megismerkedett a budapesti irodalmi élet és művészvilág odalátogató képviselőivel: Ábrányi Emillel, Kiss Józseffel, Bródy Sándorral, Jókai Mórral, Vázsonyi Vilmostal, Goda Gézával, Vikár Bélával, Fedák Sárival, Ujházi Edével stb.

1903-ban találkozott a Párizsból Váradra látogató Diósi Ödönné Brüll Adéllal. A már korábban is Párizsba készülő költő elfogadta a különös, vonzó asszony meghívását, és 1904. január végén a francia fővárosba utazott. 1913-ban utazásáról így írt: "... bár Budapestet sok affektálással lenéztem, a vidék sértett, nyomott s a legfantasztikusabb terveim voltak: London vagy talán Szentpétervár, Moszkva, de nem, mégis Párizs. Sors, furcsa és nem is kellemetlen véletlenek 1904-ben Párizshoz és Párizsba segítettek, s így gyerekes, nagy elégtételemmre kikerülhettem Budapestet."

Budapesti kapcsolatait Párizsból is gondosan ápolta. Összeköttetésben állt a Budapesti Hirlappal, a Pesti Naplónak és a Budapesti Naplónak rendszeresen küldött tudósításokat.

Első párizsi útját több évre tervezte, de 1905. január 11-én már Budapestről írt Brüll Bertának. "Bizony én Budapestről írom ezt a levelet... sírtam, zokogtam mikor vonatra ültem, undor, düh és keserűség lepett el, mikor megérkeztem ebbe a pocsék lehetetlen városba."

Az 1905-1906-os politikai válság idején érkezett haza. A darabontkormány kinevezése után 1905. januárjától a koalíció nemzeti ellenállást hirdetett. A felkavart politikai viharok végül 1906. áprilisában a darabontkormány bukásával és a koalíció győzelmével végződtek. Közvetlen az események után az Úri földrengés című cikkében a politikai helyzetet így jellemezte: "Egy azonban bizonyos. Ilyen nagy helycsere nem volt még, mint a mai. Ennyien még sohasem akarták puha, úri helyre löketni magukat a megrengetett földdel... Éhesek, e-lőkelőek, érdemesek, érdemtelenek, nagy erejűek és kalandorok lihegésétől"

olyan nehéz a levegő, mint Nápoly fölött... Egyébként új hivatali és társadalmi elhelyezkedése néhány tízezer embernek. Ennyi az egész... Más földrengés lesz itt nemsokára. Persze akkor nem a Kossuth Lajos utca rázkódik meg. Nem Duna-ünnepély lesz az. Jön - s próbálják meg az urak, hogy ne jöjjön - jön a nép. És kérni fogja az országot, melyhez egy kis joga is volna. De amelyet meg is ígértek neki. Még egy választás, még egy új kormány. Az már nem lesz családi esemény. Az igazi, nagyszerű földrengés lesz."

Hazatérése után a Budapesti Napló belső munkatársa lett. A politikai napilap a polgári radikális eszmék hírdetője, a modern irodalmi törekvések támogatója, a haladó magyar írók és újságírók - Ady Endre, Biró Lajos, Csáth Géza, Goda Géza, Kosztolányi Dezső, Hegedűs Gyula, Kun Béla stb. - fóruma volt. Külső munkatársai között pedig a Társadalomtudományi Társaság néhány tagja, Jászi Oszkár, Rácz Gyula is szerepelt.

Ady novellái, versei - a Nyugat megindulásáig, 1908-ig többnyire a Budapesti Naplóban jelentek meg. A lap főszerkesztője, a széles látókörű Vészi József szabad teret biztosított a költőnek, akit nemcsak anyagilag támogatott, hanem szinte a családjába is fogadott.

Ady életének talán az első Budapesten töltött év volt a legtermékenyebb időszaka. Naponta jelentek meg cikkei, tárcái a Budapesti Naplóban, a Magyar Közélet c. hetilapnak írt Péntek esti levelek című szinikritikái pedig a budapesti művészeti életről számoltak be. Cikkeket írt az Osvát Ernő szerkesztette Figyelőnek is.

Idejének nagy részét lekötötte a szerkesztőségi munka, és eközben újabb verses kötetének az előkészítésén dolgozott. Levelei is tanuskodnak lázas munkatempójáról, szigorú önműveléséről. Rendszeresen járt színházba, kiállításokat látogatott, jól ismerte a magyar és francia irodalmat, különös figyelemmel kísérte a Társadalomtudományi Társaság kiadványait. Örökös hajszában, állandó harcban élt. "Bántanak, mert vagyok valaki. Még kész sincs a kötetem, már lapokban is marnak. Ez a lekötött szerkesztőségi munka megöl." - írta keserűen Lédának Párizsba.

Nem találta helyét a század eleji fővárosban, ahol még igazi otthona sem volt. Hazaérkezése után szállodákban, rövid ideig albérletben lakott. Nem tekintette véglegesnek budapesti tartózkodását, egy év sem telt el, és újabb párizsi utat tervezett, mert a fővárosi életet üresnek és elviselhetetlennek érezte.

A rövid, néhány évtized alatt nagyvárossá fejlődött Budapestről egyik cikkében így írt. " Sokan nem látják például, mint hanyatlik, fogy a mi gyöngye büszkeségünknek, Budapestnek tekintélye, nimbusza. E város megcsinálásából hiányzott a realitás, az igazság, le kell hát zuhannia a meg nem érdemelt polcra. Csupa üresség Budapest. Éhező ezreivel, léha cifrázkodásával, kiskorú polgárságával, ázsiai közigazgatásával, ki nem alakult s ki nem alakulható társadalmával, kokott-kultuszával, undok születési és pénzarisztokráciájával, züllött irodalmi életével kétségbeejtő képet nyújt a magyar metropolisz..."

A századfordulóra külső megjelenésében már nagyvárossá alakult Budapest társadalmi és kulturális élete továbbra is hordozta a sok évtizedes elmaradottságot.

A XX. század elején azonban új nemzedék hallatta hangját. Sok tehetséges fiatal író és költő indult el világnézetet és kifejezési formát keresve.

"Hazajöttünk s itt minden csüggedett,
Minden kezdést félbátrak abbahagytak
S körülzártak mindent hős pocsolyák,
Kicsi tócsák tengerekké dagadtak.
E lép-világ volt hát csataterünk,
Itt kellett hát, hogy egymásra találjunk,
Új inzurgensek, pártot útni készek,
Félig fölkészült jó és szánt vitézek.

Mennyit ígért az egyszer Budapest
S lendülni-kész itt-amottabb kis medrek!"

/Mikor Párizsból hazajöttünk/

Az irodalmi élet haladó egyéniségei a "kulturális elmaradottság" ellen indítottak harcot a Huszadik Század című folyóiratban, a Thália színpadán, az Osvát Ernő szerkesztette Figyelő című lapban, az egyetem Négyesy-féle szemináriumán.

Ekkor jelent meg Ady Új versek című kötete, amely forradalmat hirdetett, és követelte a régi magyar élet alapjainak teljes lerombolását. Óriási irodalmi vitákat keltett a verseskötet, amely új hangot jelentett a magyar költészetben.

Az értetlenség, az otthontalanság érzése űzte el újra Budapestről, az "Átok-városból" 1906. júniusában Párizsba, az "álmok városába", de egy év sem telt el, honvágy gyötörte, és 1907. június 26-án ismét Budapestre érkezett. "Tele gyűlölettel, sőt utálattal. Pedig az emberek kedveskednek. Ovációkkal vártak..." írta Lédának.

Ekkor még sötétebbnek, még súlyosabbnak látta a magyar főváros politikai, társadalmi és kulturális életét:

"Itt mintha a víg halál lengene,
Színház, kávéház, cigány, bor, zene.
Csók ájulás, láz és mai siker,
Mit bánjuk ma, a holnap mit mível.
Itt mintha a víg halál lengene"

/Budapest éjszakája szól 1909/

Folytatta munkáját a Budapesti Naplónál. Amikor 1907 végén a lap szerkesztését Pályi Ede vette át, Ady helyzete bizonytalanná vált. "Gyűlöljük egymást hárman a lap, Pályi meg én" írta Vészi Margitnak. 1907 végén meglazult a kapcsolata a Budapesti Naplóval, de még egy évig dolgozott nekik. Bizonytalan helyzetében több lapnál megfordult írásaival, még a Kiss József szerkesztette Héttel és a Rákosi Jenő által szerkesztett Budapesti Hírlappal is próbálkozott. Ekkor indult a Nyugat című folyóirat, amely első számában közölte nagy esszéjének, a Magyar Pimodánnak első részét. Kapcsolatban állt a Jászi Oszkár szerkesztette Huszadik Századdal, Kunfi Zsigmond Szocializmus című lapjával.

Egymást követték a hivatalos irodalmpolitika és az új irodalmi törekvések összeecsapásából eredő viták. Ezekben Adyt súlyos támadások érték. 1908-ban az Új Időkben megjelent "A duk-duk affér" című cikkében nemcsak utánczóit, hanem követőit és barátait is megtámadta. Csizmadia Sándor 1909-ben a Népszavában kétségbe vonta Ady jogát a magyar néphez, a munkássághoz. A szocialista irodalom körül folyt vitában Schäffer Gyula pesti mázolósegéd nyílt levélben tett hitvallást Ady költészete mellett: "És ha verset akarunk élvezni és a mi sorsunk tükrébe belenézni, belenézünk Ady verseskönyvébe, amely nekünk munkásoknak szent, ha kávéházban is irták, és csodáljuk az ő nagy művészetét... Adynak nincs alkalma sehol, de sehol, ahol közvetlenül meggyőződne sok ezer munkás szeretetéről." A levél után a Népszava közölte Ady Párizsból küldött, az egész magyar munkásosztálynak küldött üzenetét:

"Még csak mártir-fényt sem akartam,
Csak amiről a Sors tehet:
Odaadni magamtól, szépen
Ezt a nem kért, kicsúfolt semmit,
Forradalmas lelkemet."

/Küldöm a frigy-ládát/

Ugyancsak a munkásosztályhoz való ragaszkodásáról tanuskodnak a tömeg erejét hirdető és a forradalmat sürgető versei. Szoros kapcsolatban állt a radikális diákok Galilei-körével. Több verset írt hozzájuk: A tűz márciusa, Új tavaszi seregszemle, A márciusi naphoz, Véres panorámák tavaszán. 1912-ben írt verseiben már a forradalomra készülő pesti utca képe jelenik meg.

"Hallgassátok az esték zúmjét
S friss sóhaját a reggeleknek:
Budapest futós utcáin
S falvak csöndjén, dühök remegnek."

/Rohanunk a forradalomba/

Támadások, zajos ünneplések, irodalmi matinék viharos sikerei kísérték Budapesten töltött éveit, de ő magányos és otthontalan maradt. "Többnyire Budapesten és a faluban élek, s természetes, bár kissé szomorú, hogy igazában otthonom, lakásom nincs is." - írta 1913-ban megjelent Önéletrajzában.

1907-12 között többnyire Párizsban, Budapesten és Érmindszenten élt. Fővárosi tartózkodásai alatt szállodákban lakott. Ekkor már megszűnt állandó, lekötött szerkesztőségi munkája, cikkeit, novelláit, verseit kávéházakban írta.

A századforduló Budapestjén a társadalmi, társasági és politikai élet részben a kávéházakban, vendéglőkben zajlott. A fővárosi szellemi élet központjává váltak a híres pesti kávéházak: a New York, a Bristol, a Japán, a Palermo, az Abbázia Kávéház, a Kossuth Lajos utcai Magyar Világ Kávéház.

Ady Endre is megfordult a művészvilág közkedvelt kávéházaiban. Eljárt a Duna-parti Bristol Kávéházba, ahol a Nyugat szerkesztői és írói találkoztak, de jobban szerette az elhanyagolt, kopott vendéglőket, éjszakai mulatókat. "... Engem nagy csalódások belekergettek az éjszakába. Minden napszaka ijesztő, de Budapesten legszörnyűbb a nappal. Az emberek egymás hátát tapossák. Kín és kétség minden arcon. Mindenki ellenség, aki él. Egy nagy nyöszörgés a nap-

pali Budapest élete. Szóval: én megszerettem az éjszakát..." - írta 1906-ban, Az este szomszédjai című novellájában. Legendák fűződnek a Három Holló vendéglőben töltött éjszakáihoz. A Nagymező utcai orfeumok közelében lévő Andrássy úti vendéglőt az éjszakai élet jellegzetes alakjai, színészek, hírlapírók, orfeumi táncosnók, a társadalom perifériájára szorult emberek látogatták, akik olykor novelláiban is megjelennek. A Három Holló hangulatát, színes forgatagát idézte fel Krudy Gyula Ady Endre éjszakai című lírai hangú visszaemlékezésében.

Életének főbb állomásai 1912-től Budapest és Érindszent, 1913 tavaszán és nyarán Graz, 1914 tavaszán Adria, 1914 juniustól pedig Érindszent - Csucs - Budapest. Verseit, novelláit és cikkeit ezekben az években a Nyugat és a radikális programmal indult Világ, később pedig a Hatvany Lajos által szerkesztett Pesti Napló közölte.

Megromlott egészségi állapota következtében többször kezelték szanatóriumokban. Budapesti gyógyhelyei: Városmajor Szanatórium, Park Szanatórium, János Kórház. 1917 őszén feleségével Boncza Bertával együtt a Veres Pálné utca 4-6. szám alatti lakásba költözött.

A súlyosan beteg költő még részt vett 1918 november 16-án a Köztársaság kikiáltásának parlamenti ünnepségén. Két nappal később a Nemzeti Tanács küldöttsége köszöntötte betegágyánál. A Vörösmarty Akadémia november végén tartott ülésén elnökké választották, de már csak elfuló hangon tudott szólni a jelenlevőkhöz. Ez volt utolsó megjelenése a nyilvánosság előtt.

1919. január 27-én a Liget Szanatóriumában halt meg. A Nemzeti Múzeum oszlopcsarnokában felállított ravataltól tömegek kísérték a Kerepesi temetőbe.

Ady írásaiban a XX. század eleji Budapest európai szintű világvárossá alakulását figyelte. A magyar fővároshoz fűződő érzelmeit, gondolatait az is befolyásolta, hogy Párizsból érkezett Budapestre, és alkalmá nyílt összehasonlítani a két "metropoliszt". Már nagyváradi újságíró korában érdeklődéssel fordult a magyar városok - különösen Budapest - fejlődése, a magyar kulturális életben betöltött szerepe felé. Korai írásaiban a főváros és a vidék ellentétéről - a budapesti sajtóval folytatott vitáiban - még a vidéki újságírókra jellemző érzékenységgel szólalt meg. Később a magyar városokban már a társadalom megújulásának jövője ígéreteit látta.

Szüntelenül bírálta, mégis ragaszkodott az "utált-tisztelt Budapest"-hez, amelyről 1905-ben így vallott:

"Van óh fogyatkozása Budapestnek, de mégis csak szíve ennek az országnak. Európája és büszkesége. Legyen külön, őszintébb, műveltebb, magyarabb is még, aztán becsületesebb, dolgozabb és szolidabb. Legyen s lehet."

Elsősorban az ember, a társadalom, a kor legfontosabb kérdései foglalkoztatták. A városi környezet, amelyben élt, dolgozott, a pesti utcák, házak, csak háttérét alkotják az emberi sorsok bemutatásának. Különösen novellái tükrözik megdöbbentően a főváros egyes társadalmi rétegeinek sorsfordulatait, a vidékről felköltözött emberek kiszolgáltatottságát, tragédiáját.

Idegennek, otthontalannak érezte magát a fővárosban, de ide kötötték munkája, barátai, ellenségei, a támadások, a viták, viharos ünneplések.

Munkássága, életműve is részese volt a XX. század eleji főváros szellemi élete megújulásának.

Ady Endre publicisztikai írásaiból, novelláiból, leveleiből és verseiből válogatott összeállításunk célja, hogy a költő műveiből keltsük életre a korabeli Budapestet és azt a szellemi újjászületést, amelyet a költő művei és a körülötte folyt viták, harcok érleltek meg.

Ady Endre emlékét a fővárosban szobrok és emléktáblák őrzik. Sirelmékét /Csorba Géza műve/ a Kerepesi temetőben 1930-ban állították fel. Szobrait - Csorba Géza alkotásait - a VI. kerületben, a Liszt Ferenc téren 1960-ban, mellszobrát a Margitszigeti Művészsétányon 1952-ben avatták.

Emléktáblákat pedig a következő épületeken helyeztek el: A Hűvösvölgyi Park Penzió falán 1925-ben, a költő utolsó lakásán, a Veres Pálné utca 4-6. sz. házon 1952-ben, a XIX. kerületi, Ady Endre út 73/75. sz. általános iskolában 1961-ben és az egykori Három Holló vendéglő /ma Népköztársaság utja 24. sz./ épületén 1962-ben. Születésének 100. évfordulójára a Veres Pálné u. 4-6. sz. házban lévő lakását eredeti butoraival és használati tárgyaival emlékmúzeummá alakították át. Ebből az alkalomból helyezték el Varga Imre szobrászművész Ady-domborművét a ház falán.

Eltűntek vagy elpusztultak a Centrál, Palermó, Déli vasút kávéház falán elhelyezett emléktáblák.

"BUDAPEST ... VÉGSŐ FÖLDÜLÉSEMBEN
MEGTÁMASZTOTT"

ÖNÉLETRAJZ

....

... Budapesten, újra Debrecenben, később még Nagyváradon is megújítottam kényszerű jogászkísérletemet, de már rontóan közbenyúlt szép, kegyes terveimbe a hírlapírás. ... Nemsokára a "Nagyváradai Napló" szerkesztője lettem, sokat írtam, de kevés verset, dachból, öntemetésből, mert hát költőnek lenni hóbortos és komikus dolog. Azonban bár Budapestet sok affektálással lenéztem, a vidék sértett, nyomott s a legfantasztikusabb terveim voltak: London vagy talán Szentpétervár, Moszkva, de nem, mégis Páris. Sors, furcsa és nem is kellemetlen véletlenek 1904-ben Párishoz és Párisba segítettek s így gyerekes, nagy elégtételekre kikerülhettem Budapestet. Párisból a régi, Vészi József és Kabos Ede csinálta "Budapesti Napló"-val sikerült észrevétnem magam és jobban, mint Nagyváradról, ahonnan pedig már e laphoz fölkinált utam volt. Úgy kellett történnie, hogy írói bátorságom igazolását megkapjam előbb Párisban - s egy-két tragikus franciától, - mert a mesterségemhez még mást nem tanítottatott el velem Páris. Azután hazajöttem, újságba írtam, mindent, politikát, kritikát, riportot, novellákat, verset. Próbáltam rengeteget élni, azaz jobban ráfigyelni arra, amint mindig erősen érezve és szenvedve éltem. Írásaim, különösen a versek, egyszerűen fölháborodást keltettek: voltam bolond, komédiás, értelmetlen, magyartalan, hazaáruló, szóval elértem mindent, amit Magyarországon új poétának el lehetett érni, de nem haltam meg. A verseim s az üldözések harcias, jó híreket is szereztek s négy-öt év Budapesten és Párisban gyönyörű viaskodással és lázasan siető munkával telt el. ... Ma már kevesebbet utazom régi kóborlásaim területén: Bécs, Páris és Róma háromszögében, de sajnos gyakrabban kell egy-egy szanatóriumba be-bevonulnom egészséget foltozni. ... Harminchat éves leszek, agglegény, kilenc év óta minden évben írok egy kötet verset, többnyire Budapesten és a faluban élek s természetes, bár kissé szomorú, hogy igazában otthonom, lakásom nincs is.

1913. szeptember.

Érdekes Újság Dekameronja. I. Bp. (1913) 13-18. l.

2

ADY ENDRE - BIRÓ LAJOSHOZ

/Párizs, 1904 eleje/

....

... A "B.H"-val állandó összeköttetésben vagyok én. De tudod milyen nehéz nekem a "B.H." iskolája szerint dolgozni. Pénzben kifejezve talán összesen 300 frkot tudtam eddig tőle kidolgozni. A Pesti Napló pimasz és nem fizet.

A Bud. Naplótól összesen kaptam eddig 200 frankot. És a Szilágy-tól 100-at... C' est tout. A P.N.-től alig kaptam 200 frankot. A Jövendőttől Heltai Jenő - ugratott ki. No és Bródynak az az észretérése, hogy az ő váradi fiókái voltaképpen nagyon talentumtalan, semmi emberek... Nem baj. Nem bánt. A "Hét"-hez nem juthatok, mert jó verseket írok. Az "Új Idők"-et, jobban mondva Herceget meg fogom próbálni, Tábori ott nagy ellenségem nekem. Ő tudja miért. Haza menjek? A Bud. Naplóhoz mehetek - nyomorogni. Érdeemes?

....

VL Bp. 1956. 103-104. l.

3

ADY ENDRE - BRÜLL BERTÁHOZ

/Budapest, 1905. jan. 11./

ne légy meglepve s ne ítélj el. Bizony én Budapestről írom ezt a levelet. Meg kellett lenni, s jobb így. Keresek összeköttetéseket s talán már nemsokára úgy lehetek szegény, édes Adél mellett, hogy nem bántanak piszkos kenyérgondok. A Budapesti Naplónál vagyok. Sírtam, zokogtam, mikor vonatra ültem, undor, düh és keserűség lepett el, mikor megérkeztem ebbe a pocsék, lehetetlen városba. Ha nem lenne most annyi dolog e csúnya, választási időben, már lent teremnék nálatok. Úgy vágyom erre. Talán három hét múlva ott leszek. Mert rettenetes itt s enyhülne a keserűségem, ha legalább titeket láthatnálak.

....

VL Bp. 1956. 114-115. l.

4

ADY ENDRE - BRÜLL BERTÁHOZ

/Budapest, 1905. febr. 16./

nem tudom én itt megszokni, nem tudok én itt élni, nem tudom én, mi lesz itt velem. Adéltól nem jött egy sor sem még. Talán örült is, hogy eljöttem. Dodó írt egy levelet. Akkor is küntjárt valahol Adél. Nagyon szerencsétlennek érzem magam. Nekem ellenségem az élet. Csak már leszaladhatnék hozzátok. Biró még nem jött meg. Talán elsején jön, ha jön. Még mindig az Adriában lakom: eddig Biróra vártam, hogy vele vegyek ki lakást. Dolgozom s kesergek - néha a megőrlésig. Nem lehet ezeket papírra írni. Isten veled, írv, vídámíts egy kicsit.

....

VL Bp. 1956. 116. l.

ADY ENDRE - DIÓSI ÖDÖNHÖZ

/Budapest, 1905. febr. 23./

....

... Én nehezen, búsán élek. Még - Biró társasága nyújt valami kárpót-
lást. Egyéb bánatom is volt. Édes anyám lezuhant egy magas lépcsőről s össze-
törte magát, Lajosnak nincs állása a jövő évre. Szóval a családból is csupa le-
nyomó teher szakadt reám. Egy-két hét múlva kezdik talán szedni a verskötete-
met, később egy novellás kötetet is próbálok kiadni. Kedvetlenül vágok bele
mindebbe. Ez a piros-fehér-zöld özönvíz még azt a kevés kultúrát is megemész-
ti, ami volt ebben az országban. Szomorú itt élni, hol a Nyári Pálok a hata-
lom s Pósa Lajosok az írók. ...

....

VL Bp. 1956. 117-118. 1.

ADY ENDRE - BRÜLL ADÉLHOZ

/Budapest, 1905. szept./

minden ellenem esküdött. Vasárnapra az öcsém ittléte miatt még lesza-
ladtam volna, de valósággal drákói szerkesztőségi ukász parancsolt rám, hogy
este bent legyek s pár órára nem akartam menni. Azóta már két ízben maradt
el az utam. Kijelentettem tudniillik, hogy ha akármilyen történik, nekem el kell
egy napra utazni. De ez se sikerült. Utálok itt már mindent s nem csinálok
előttük titkot, hogy szabadulni akarok a Naplótól, nem bírom itt ki s általában
Pesten. Olyan napjaim vannak, hogy majd megőrülök, És sohse vágytam Magát
még olyan nagyon-nagyon látni, mint most. Ha Magát látnám, megnyugodnék.
Itt minden bánt, földűl, zaklat. Lehet, hogy még e levél előtt én már ott leszek.
Nem bírok a nyugtalansággal. De még szombatig bárhogy leszaladok.

....

VL Bp. 1956. 126. 1.

TÍZ FORINT VÓLEGÉNYE

Tíz Forint vólegénye csöndes asztalt keresett egy reggel, mikor már fényességben izzadott a Bazilika, s vidám éjszakai leányok fölsöpört utcákon tértek haza fölszedett lovagokkal.

Reggel hat órakor mily jó ledobni a ruhákat, melyek az éjszaka nehéz szagát itták. Mily jó beesni sóhajjal az ágyba, s aludni nehéz, verejtékes álmot. De kell a Tíz Forint. A menyasszony. Az életet kelesztő, örökös Tíz Forint. És délre mesét kell bedobni Hírlap telhetetlen torkába. Mesét.

Szomorú volt kissé Tíz Forint vólegénye. Dohos a kávéház, hol az asztalt megtalálta. És mert szeretett magában hangosan beszélni Tíz Forint vólegénye, így prédikált a papirosához:

- Ha én ma tárcát nem írok, onnan is ki fogok kapni, ahol ezt a tárcát ma délben várják. Nem jó e dologgal tréfálni, ugye? De hidd el, papiros, nincs mit adjak neked. Ma nincs. Hol szedjem én a meséket? Nincs mesém, papiros, nincs neked való mesém.

Itt eszébe jutott a menyasszony, a Tíz Forint, melyet mindennap el kell jegyezni Budapesten, hogy reménységünk legyen a sohasem jövő nászra. Új tolat kért hát egy ödöngő, vizes hajú, vérszemű pincértől Tíz Forint vólegénye. És végigszántott a papiroson és nyöszörgött:

- Hát odaadjam neked Zenóbiát?

Nyomkodta a homlokát. Jaj, jaj, hát semmi sem marad? Csak Zenóbia?

Az asztalon zsebóra ketyegett. Nyolcra jár, jaj. Hogy szalad a mutató. Kilenc órára kész lehetne az írás. Be lehetne küldeni oda, ahol várják, s tíz órakor már ágyat érezne a bőrünk. De szabad-e így elúzni Zenóbiát?...

Jöttek pihent lépésű, boldog emberkék a kávéházba, akiket igen gyűlöltek és mód nélkül Tíz Forint vólegénye. Jöttek és reggeliztek. Ezeknek a bestiája a Hírlap. Ezeknek kell mondani mesét Tíz Forintért, hogy ezek jövőn újra alvás után, újra reggelizni, újra lássák, hogy tárca van a Hírlapban, s milyen ördögös legények ezek a különös meseírólegények. Mindennapra van új meséjük.

Tíz Forint vólegényének nem szántott a tolla. Hátha. Hátha mégsem kell odaadni ezeknek Zenóbiát. Hiszen ez mindenképpen gyalázat lesz. Meg kell változtatni a történetet. Csufosan összezsugorítani. Hiszen nem is lehetne a mai Tíz Forintért a valódi Zenóbiának még a homlokából sem megmutatni egy őszinte, nyers bőrdarabot. A történetnek ma a tízparancsolatos erkölcsösség örvendezésére kell bárhogyan formálódnia.

Az óra ketyegett mérgesen az asztalon. A pincér vizes haja megszáradt, véres szemei pedig türelmetlenül fűrésztek mind sűrűbben Tíz Forint vólegényének asztalát. És nincs mese-út, csupán a Zenóbia mese-útja. Ezen kell elindulni.

Mi lesz Zenóbiával, ha ez a csúfság éri? El kel válni tőle. Sohasem lesz belőle megírott igazság, kész regény, mert nem tudna a szégyentől a mese-

asszony arcába tekinteni többé Tíz Forint lovagja. Az óra pedig siet. Alig öt-hat fekete sor vigyorog a papirosn. Aludni fogunk mindjárt. Ruháktól fölszabadult testtel, friss ágyon. De majd föl kell kelni, s nem lesz sehol Tíz Forint.

Betelt a kávéház délelőtti napsugárral. Siessünk. Jöjj Zenóbia, és sohse lássuk többé egymást. Mi vagy? Az új asszony? A nemi érzéseiben megférfiásodott? Leszel jukker asszony, aki nagy pakosan most ime szerelmi kalandba mégy. A férfid nem lesz az igazi férfid, Zenóbia. A mese pedig úgy fog végződni, hogy Zenóbia könyvekkel tér meg a férjéhez. Ez leszel te, Zenóbia, s holnap kávé mellett fogják történetedet olvasni.

Siessünk, siessünk. Szaladgált tollával szaporán a papiroslapokon Tíz Forint vőlegénye. Csak azt érezte, hogy ágyba kell rohanni mindjárt, s elaludni avval a bizonyossággal, hogy megvan már Tíz Forint. És hogy sohasem fogja most már idézni lelkében Zenóbiát, az igazit. Mert csömörölni fog most már magától mindig, hogy Zenóbiát is oda kellett dobnia a többi után, megcsúfolva, megtagadva, hazugságba mártva, hitványan.

Tíz Forint vőlegénye csöngetett a pincérnek. Kész. A kávéházban már csak ő volt egyedül. Sietett el a bűnös szögletből, ahol az asztala állott. A feje zugott, mintha temető-harangok kongtak volna benne. Tudta, hogy ma lett egészen hűtlen a maga lelkéhez. Valami őrült düh fogta el. Kezében égett a papirosomó, mely elnyelte Zenóbiát. Nagyon hitványnak érezte magát. Mellette nem volt más emberlény, mint a pincér. A hírlapadogató, a reggeliztető. Erre ordította rá rekedten, őrültlen egész keserűségét:

- Hitvány! Gazember! Utállak!

Már eltűnt az ajtón, mikor magához tért a megrökönyödött véresszemű pincér. Tíz Forint vőlegénye pedig szaladt a menyasszonyáért, a Tíz Forintért, és szaladt, szaladt, hogy ágyba dőljön, hogy elszaladjon magától, beleszaladjon a nehéz, verejtékes nappali álomba.

BN 1905. március 30.
ÖN Bp. 1961. 257-260. 1.

Lellei András

8

LÓRINC ÉS A NÓTA

Lőrinc az éjszaka embere volt születésénél fogva. Édesapja állandóan a szőlőhegyen lakott, mely kiváló borokat termett. Lőrinc apja már ifjan nagyon szerette a bort, s így Lőrincnek kellett dorbézoló emberré válnia. A szőlőhegyek vidékéről általában a városok felé vetődnek az emberek. Lőrinc sorsa úgy követelte, hogy Lőrinc Budapestre kerüljön. Lőrinc pedig magával hozta a bor-nak és a nótának szeretetét. Itt Budapesten sok minden el szokott változni, s elváltozik a lelki hajlandóság is. Lőrinc Budapesten elszokott az egyszerű, de ékes magyar nótától, mint ahogy a nappali borozástól is elszokott. Üldözött és ösztökélt vére az éjszakát szerette meg s az éjszaka legkülönösebb nótáit.

Fojtott, s finoman csinált borokkal barátkozott meg Lőrinc ínye. A nótákból pedig azokat szerette meg Lőrinc, amelyek szegény idegeit legjobban csiklandozták. Imádta a vad, bolond, négeres, angol nótákat.

Tivornya-helyeken töltötte éjszakáját Lőrinc. Gyönyörűséget okoztak neki maguk-mutatásával ízetlen kosztümű nők. Helyébe állott a nappalnak Lőrinc számára a sokkal barátságosabb éjszaka. Már úkeikben fáradt embereknek szent mentsváruk az éjszaka. Fantáziájukat benne nagy szabadon szárnyra ereszthetik. Hihetik, hogy ők voltaképpen erősek. Nem tiltakozik hitük ellen a napszakának szorgos és félelmes élete.

Lőrinc tehát eljegyezte magát az éjszaka örökös vőlegényének. Kötődött a leányokkal, hallgatta a sok fajta nótát, hajtogatta a poharat, s igaztalanul sok szépet vagy csúnyát képzelt el az életről.

De a nóta, a nóta szeretettette meg magát legjobban Lőrincel. Ugráltatta a lelkét, a szívét, a vérét. Pláne, ha táncoltak is hozzá. Ilyenkor minden érzékével élvezett Lőrinc. Ízét, jó ízét érezte az életnek, s parfümök szállongását sejtette ki a levegőből.

A nóta ébren tartotta Lőrincet, és a tánc. Halasztatta vele a hazatérését. Már öt, már hat óra volt; Lőrinc ült és dudolt. A furcsa nóta és a furcsa tánc mindig el tudta szedni tőle az álmodat. Lőrinc néha odakiabált a táncos négernek vagy a ványadt hamburgi leánynak:

-- Ne hagyd magad Brown!

-- Bravó, bravó, Izabella!

-- Tüzesebben, tüzebben!

Mindez sok haját letörült a Lőrinc fejről. Arcát is eléggé elsápasztotta és eltorzította. Olyik alkalmakkor, főképpen fölkelés idején, elégedetlenkedett is magával Lőrinc. De éjszakára elhányt minden önvádat. Inai megacélosodtak, s Lőrinc úgy loholt a tivornya-helyekre, hogy azt már majdnem táncnak lehetett nevezni. Itt fogadták őt leányok és cimborák. És vártak reá az éjszaka szép hangulatai és álmái.

Ám Lőrinc nem tartozott a dúsak közé, minek folytán csak hónapos lakást tarthatott. Szép és okos lakás volt ez, de egy rosszul rejtett ajtó minden hangos titkát áthozta Lőrinctől a szomszédokhoz.

És a fátum, mely valóban van és dolgozik, ezt a helyzetet ragadta meg Lőrinc ellen. Pontban tíz órakor minden délelőtt lármázni kezdett a szomszédban a zongora.

Lőrinc aránylag elég eszmélkedő és érdeklődő ember volt. Aztán kínokat okozott neki a fölébresztés. Hiszen rendszerint pár órával előbb feküdt le csak Lőrinc. És az éjszaka emberének szörnyű gyötrelém álomból riadni.

Lőrinc érdeklődött, s megtudta, hogy bizonyos, nagyon fiatal Berta kisasszony az, ki pontban tíz órakor kegyetlenül ráült a zongorára. A nagyon fiatal kiasasszonyhoz ilyenkor jön el az ő mestere.

Gyönyörű éjszakák után gyönyörű reggeleken édes mámmal pihentette le magát Lőrinc. Ám jött a zongoramester, s Lőrincnek a fültanú szerepe jutott a zongora kegyetlen zaklatásához.

- Tram-trem-trim, most jó volt, Berta kisasszony.

- Tanítson valami négeres nótára.

- Holnap egész csomót hozok.

Ekkor már Lőrinc iszonyú mennyiségű brómokat szedett, s ideges képze-
lődései voltak a szegénynek.

- Tral-la-ti-ral-la, tram. - Most jó volt, Berta kisasszony.

Még tíz óra sem volt, s Lőrinc nyolc órakor dőlt ágyába.

A lárma újra felébresztette. A feje zúgott, s idegességében úgy érezte,
hogy ő most egy szanatórium betege, akit ki akarnak próbálni.

- Tral-la-ti-ra-la-tram. Nagyszerű dolgokat hoztam, Berta kisasszony.
De a mamának nem szabad megmondani, hogy honnan. Ojjé, hamis helyekről
hoztam az új nótákat. Egy néger és egy német leány táncolnak rá. Bizony, de
milyen táncot táncolnak. Azt magának el se tudom mondani, Berta kisasszony.

Lőrinc levegő után kapkodott, mint egy asztmabeteg. Nyomorú bőréből sze-
retett volna rögtön kibújni. Elkínozta a szerencsétlent sok hetek álmatlansága.
Hallucinált, s köhögős felkiáltásokkal élt. Egyben érezte, hogy idegei megsza-
kadnak. Baj lesz, baj mindjárt. Aztán hallgatózott egy kicsit Lőrinc. A nagyon
fiatal Berta kisasszony beszélt:

- Játssza el, játssza el mind. Azokat, amit ön hallott. Tudja: ott, ahol
mondta.

Iszonyú lármával megszólalt a zongora. Lőrinc kétségbeesve meresztette
ki szemeit. Mindjárt felugrik, s tébolyodottan kiabálnia kell. Aludni, aludni a-
kar. A szomszédból pedig zúgva, harsogva, dühösen jön be a nóta, mely éjsza-
kái ébereké és szépeké szokta tenni.

BN 1906. február 4.

Lellei András

ÖN Bp. 1961. 431-433. l., 1329. l.

9

AZ ESTE SZOMSZÉDJAI

....

... Haldoklott a nyár akkorában Budapesten. Rászállt a szürke és hideg
ősz a Duna tájékára. Engem nagy csalódások belekergettek az éjszakába. Min-
den napszaka ijesztő. De Budapesten legszörnyűbb a nappal. Az emberek egy-
más hátát tapossák. Kín és kétség minden arcon. Mindenki ellenség, aki él. Egy
nagy nyöszörgés a nappali Budapest élete. Szóval: én megszerettem az éjszakát.

Miket miveltem az éjszakában? Akarom, hogy ez írásomat leányok is ol-
vassák. Annyit vallok be, hogy csúnya, pusztító életet éltem. De mámorok ró-
zsás felhői úszkáltak sűrűn felettem. Leányok kacagtak bele gyászos gondja-
imba. Nagy percek ereje fogta át nemegyszer a lelkem. Ha jó volna a tudóm,
bizony visszamennék az éjszakába. Iszonyúan hatalmas férfiúnak éreztem elég-
szer magam. És az élet célja nem ez? Kár, hogy a tudó gyöngé gép.

Alkonyatkor ébredtem mindig. Lámpa világossága mellett öltöztem. For-
ró volt a fejem. Szemeim bután révedeztek. Lärmázott az esti Budapest. És én
neki indultam az éjszakának.

Valahányszor pedig beszálltam a villamosba, beszállott Ottó is. Fáradt volt rendesen, s egyszer valakivel beszélgetett. Ekkor tudtam meg, hogy Ottó fest. Hajnalban jön erre a vidékre. Itt van az ő műterme. Itt dolgozik ő alkotásáig. Akkor pedig megy haza. Olvas egy keveset, s átaludja az éjszakát.

Mikor először láttam, már haragudtam reá.

Ilyenféléket gondoltam. (Ez a legény nem idősebb, mint én. Valószínű, hogy álmodni mer ő is. Vizsgálja az életet. Szeretné a maga számára kisajátítani, mint én. És sokat átkozódik. De ő egy nyomorult piktor. Fessen az ebada. Muszáj neki gondolkozni? Miért gondolkozik? Mit akar ő az élettől? Ezek a kontárok növelik a mi fátumunkat. Az életet szomjuhozni és átkozni nincs sok embernek joga. Ennek az Ottónak nincs. Végre ő is nappal él. A hajnal neki munkát parancsol. Favágó ez az Ottó.)

Az este szomszédjai: ezek voltunk. És figyeltük szorongással, haraggal egymást. Nagyon különös volt a szomszédságunk. Én indultam a nap életét élni, mely élet az éjszakában pihent és várt reám. Ottó már leélte a napot, s pihenőre indult. És este hat órakor találkoztunk. Szinte minden estén egy villamosba szálltunk. És a szemeink nagyok voltak. Borotvált arcaink hervadtak és sárgák.

Kísértett és kínozott ennek az Ottónak az arca. Töprengtem. (Ez az ember nappal él. Meg kellene kérdezni tőle. Én már elfeledtem. Világosabbak-e a dolgok nappal? Nem ostobák az emberek? Van-e valami új íz a nappali csókban? Több erőt kapnak az inak? A fejünk nem kattog napszakán? Az élettől többet várunk?)

Este pedig szomorúan, csúfolódóan bámult reá Ottó. Mintha sírva kacagott volna reá az én gondolataimra. Éreztem: ettől az embertől semmit sem fogok megtudni.

Egyszer nővel szállott a villamosba Ottó. Ama vékony pénzű nővel, aki Ottókámnak szólította. A nő úgy bánt vele, mint egy kutyával. Ottó szepegeve beszélt hozzá. Ennek nagyon megörültem. (Nyomorult, nappali ember, látod. Nappal sem jobbak az asszonyok.) Nagyon víg voltam ezen következő éjszakán.

Máskor valami pocakos úrral diskurált a villamosban Ottó. A pocakos úr is festett, de okosan. Ez igen jómodorú úr volt. Veregette a vállát Ottónak. Balga fiatalembernek nevezte Ottót:

- Nagyon jó, nagyon jó. Látom, hogy balga fiatalok mindig élnek. Az én koromban is így volt. Én nagyon örülök ennek. Fiatalság - bolondság. Csak higgyék a fiatalok, hogy újat vár tőlük a világ. Fenét vár, nem újat. Én már éhen döglöttem volna, ha el nem kergetem magamtól a csacsiságokat. Nem festeni kell, fiacskám. Élni, ismerkedni, embereket bolondítani.

Szegény Ottó, néztem az arcát. Láttam a lelkét. Szerettem volna ráugrani a pocakos úrra. Ordítva harapni a pocakját. Énbennem pedig diadalmaszkodott a gonosz. Nagyon örültem újra. (Látod, Ottó. Te nappal élsz. Az én életem fordítottját éled. Hát sok hasznod van belőle, Ottó? Hát erősebb vagy? Ottó, Ottó, én veled találkozni fogok az éjszakában.) A pocakos úr leszállott a villamosból. Ottó kínszenvedéses szemekkel nézett engem. Alighanem megérezte az érzéseimet.

Tél jött, s Budapest jobban fojtogatta az embert, mint valaha. Én már ekkor túl voltam a meglepetésen. Mikor először néztem a vért a zsebkendőmön, jajgattam. Meg lehet ezt szokni. Két hét múlva már vidáman tudtam, hogy jön a Halál.

Ottó pontos volt, s pontos voltam én is. Sápadt és különösen hervadt volt ez estéken a fiú. Szemben ült velem, s köhögés fogta el. Odanézek, s látom az ajkán a vért. (Bravó Ottó. Egy kicsit szemtelenség, hogy ennyire utánczol. Mind a ketten banális fickók vagyunk. Ezt a tüdő-rombolást bizony elkerülhették volna. De te is félsz a revolvertől. Én is félek, Ottó.) Csillogtak az Ottó nagy szemei. Éppen olyanok voltak mint az enyémeek. (No, Ottó, hát nappal is leleskedik az emberre a Halál? Hát a te más életed sem tudott téged megmenteni, Ottó? Ez bizony nem nagy vigasztalás azoknak, kik az életet nagyszerűnek tartják. Meghalsz, Ottó, s még össze sem hasonlítottad az éjszakát a nappallal.)

Igy történt, s azóta nem láttam szomszédomat, Ottót. Én itt várom a Halált ez utálatos Mentomban. Hol lehet Ottó? Haragszom erre a fiúra. Ő vigyázhattott volna magára. Értem nem kár.

BN. 1906. február 10.

ÖN Bp., 1961. 439-442. l., 1330. l.

10

ADY ENDRE - BRÜLL ADÉLHOZ

/Budapest, 1906. ápr. 29./

olyan nyomorúságosan vagyok, nem is élek, hogy akarva is nehezen megy: írnom azoknak, akiket szeretek. Valahogyan szeretném elkészíteni őket arra, hogy nem is vagyok. Az átkozott politika s a magam gyávasága egyelőre még Budapesten tartanak. Itt sok kaosz és undorító lárma. Alig történik valami, amit az ember még tudomásul venni is szívesen volna hajlandó. Amellett sehol se akarok s tudok menni. Se anyámhoz, se Váradra, se Bécsbe, hol most Medve Miklós és Paula élnek és várnak. A könyvemnek még mindig tart a zaja. Ez sem kell. Ezt is utálok. Hallom, hogy itt járt Bródy Sándor. Nem kerestem. Vésziéknél sok hét óta nem voltam. Révész barátomon kívül, aki most pár napig pláne beteg volt, senkivel sem érintkeztem. Ha csak véletlenül nem. Bent a szerkesztőségben halotti a levegő. Még az új férj, Biró is szomorú. Egy kicsit fölforgatta a dolgokat egész Magyarországon Bécs.

....

VL Bp. 1956. 144-145. l.

KÖLTÖZÉS ÁTOK-VÁROSBÓL

Nekropoliszban zene zendült
 Egy süket, őszi napon.
 Én már meghaltam akkor régen
 S feküdtem vörös ravatalon.

Sírt az ajtóm. Csöndben belépett
 Valaki és nevetett,
 Valaki, kiért sokat sírtam
 S akit halottan is szeretek.

Megsimogatta sárga arcom
 És kacagott, kacagott:
 "Fény-emberem idekerültél?
 Csúf Budapest a ravatalod?"

"Hát nem emlékszel már a fényre,
 Mely déli sirokra száll?
 Itt Budapesten, csúf az élet
 S ezerszer csúfabb a halál."

"Gyere innen Átok-városból,
 Gyere, halottam, velem,
 Itt nem lehet szépet álmodni,
 Itt nincsen könnyes nagy szerelem."

És kezeim puhán megfogta
 És kacagott, kacagott
 S azóta déli temetőbe
 Készül egy szegény halott, halott.

BN 1905. október 15.

Uj versek. 1906.

ÖV I. Bp. 1975. 25-26. 1.

A SZAJNA PARTJÁN

A Szajna partján él a Másik,
 Az is én vagyok, én vagyok;
 Két életet él két alakban
 Egy halott.

A Duna partján
 Démonok űznek csúfot velem,
 A Szajna partján álmokba von be
 Százféle, szűz szerelem.

Rákacag Páris
 S a boldog Másik visszakacag,
 Itt röhejes mámorba kerget
 Vijjogó, éji csapat.

Ott szebb vagyok, nemesebb, hósebb,
 Sejtelem-csók minden dalom,
 Szent Cecilia hajol lelkemre
 Álmatagon.

A Duna partján
 Céda lányhoz hajt durva öröm,
 A bor ad álmot
 S a poharamat összetöröm.

Ott: ring lelkem muzsikás alkony
 Szent zsivaján
 S úgy csókolom meg az életet,
 Mint orkideát a Léda haján.

BN 1906. január 7.

Uj versek. 1906.

ÖV I. Bp. 1975. 41-42. l.

ÖRÖM-VÁROS VOLT A HAZÁM

Arany-bércek, arany-kupolák,
Véremet az út pora issza,
Öröm-városból menekülök én
S nem mehetek sohase vissza.

Öröm-város volt az én hazám,
Most is sajog sanyarú testem,
Korbáccsal vertek ki, mert egy napon
Szomorúság bűnébe estem.

Futok. Futok. Zengő városom
Átkot szórt a bús pártútőre.
Csak néha küld egy-két kis aranyat
Vékony örömré, borra, nőre.

Arany-bércek, arany-kupolák,
Öröm-városnak örök pírja,
Ha pénz égeti koldus-zsebemet,
Tiértetek örülök sírva.

BN 1906. március 11.
Vér és arany 1907.
ÖV I. Bp. 1975. 104. 1.

MARGITA PÁRISBA JÖTT

A Herkules-bölcsők ideje volt
 S még a Sors sem aggodott miattunk
 S mi, azóta már fölnőtt valakik,
 Unalmunkban kígyókat fojtogattunk
 S nem volt jelszónk a forradalom.
 Csak tudtuk, hogy hős Jövőkkel jegyződtünk.
 Kit itt, kit ott érlelt a Sors, a lomha,
 Nagy, illetlen, magyar forradalomra.

És Páris volt hazánk helyett hazánk,
 Magyar-becsmérlés fájdalmas kéjünk.
 Kerültük a dunai Ázsiát,
 Hogy dűhvel, mindig, csak róla beszéljünk.
 Arany János volt végső lobbanás,
 Süket és sötét volt a magyar lélek,
 Majd harminc évet rossz álomban szunnyadt,
 Míg csalt, ágált, élt a politikushad.

Köd a boulevard-on s köd a szíveken,
 Mély bánatok, kiket az Ősz kovácsolt,
 Csilinges, kis honi históriák,
 Mögöttük a vén Hunnia, a rácsolt.
 Otthon minden félszeg, vigasztalan,
 Itt rámolunk egy bolondszebb Jövőre,
 Bízót nem kapva a másokért is bízván,
 Akkor jött volt először Tisza István.

Otthon a csöndes, piszkos erjedés
 Utálatos halál-ideje tartott,
 Mikor Párisban kék, magyar acél
 Masszájából formálódta a kardok.
 Kardok, később majd hazaérkezők
 Lelkünkért s pro pátria, libertáta.
 Együtt forrtunk ott, ki must, ki félig-bor:
 György úr, jogász, én s Ottokár, a piktor.

Páris akkor még nem volt csámborult,
 Hunn gyűlevész had sűrű menedéke
 S otthon se tudta több, mint száz magyar,
 Hogy tőlük fél a petyhüdt úri béke.

Kis, üzött, éhes, vad csapat valánk,
Kiket a Sors méltán messze zuhantott,
De már honnról piroslottak a rózsák
S egy-kettőnkre az örökkévalóság.

Akkor nagyon Tisza-Kálmán-szagu
Volt még mindig e Bécs-vorstadti élet:
Zsidó báróság, türelmi adó,
Dzsentri, mágnás, pap és tőrő cselédek.
Kasztjából ritkán és óvatosan
Mert valaki vágyódóan kinyujtózni.
Hiszen nem volt másabbul sokkal, mint most,
De rémnek hittek egy Vázsonyi Vilmost.

De hallottunk már merészségeket
S pesti Eszterek kezdtek öltözködni,
Zsidók közül támadott férfi, nő,
Ki bátrabb, szebb s több volt, mint mind a többi.
És lent, a Pest-szabásu végeken
Rejlő jelre vártak nyugtalan ifjak
S Bródy Sándornak jó hívei nőttek
S nem azért, mert szép s kellő volt a nőknek.
.....

Sok politika és sok szerelem
S kavargjon a holt, magyar, pimasz tó,
Sok buja vers, utazás, papfalás
Volt tervem és sok hangos nép-riasztó
Zenebona, rivalgó újítás:
Egy poéta-Széchenyi vágytam lenni
S mellékesen, hogy lábunk frissen szedjük,
Vészi József és Bartha Miklós együtt.
.....

Ny 1912. július 16.
Margita élni akar (1912)
ÖV I. Bp. 1975. 468-471. l.

MIKOR PÁRISBÓL HAZAJÖTTÜNK

....

Ottokár volt új, huszár Lenkey,
 Párisból haza ő hozott bennünket
 S itt hallottuk, hogy Tisza megbukott,
 Mert a nagy Titok unokákban büntet.
 Be szánom néha, hogy magyar vagyok
 S be nem cserélném könnyen semmi mással:
 Dózs nagy-urakkal nyögő kis-úr nemzet
 S háborgó népek: hát ennél lehet szebb?

....

Hazajöttünk s itt minden csüggedett,
 Minden kezdést félbátrak abbahagytak
 S körülzártak mindent hős pocsolyák,
 Kicsi tócsák tengerekké dagadtak.
 E lép-világ volt hát csataterünk,
 Itt kellett hát, hogy egymásra találjunk,
 Új inzurgensek, pártot ütni készek,
 Félig fölkészült jó és szánt vitézek.

Mennyit ígért az egyszer Budapest
 S lendülni-kész itt-amottabb kis medrek:
 Csodálatos Tél és kora-Tavasza,
 Dalos-frissen mikor összesietnek
 Szent olvadás kis csörgetegei,
 Mintha a Mesék mély Szerelem-tója
 Nagy üzenettel hívná össze őket,
 Margitát s a nyugtalan szeretőket.

....

Vén Árpád-lap s ifjú, piros pecsét:
 Ez volt akkor mi álmainknak álma
 S egy nő, aki szeret vagy nem szeret,
 De ott kereng nagy álmunkra vigyázva,
 Kinek nem fontos, mennyi életet
 Pusztít a mi vad hordású, nyílt aknánk,
 Kinek tán e nagy harc-gyűlés is semmi,
 De kortársnál mégis több akar lenni.

....
Összeomlásoknak ideje volt
S ez összeomlást már előre láttuk:
Az úrfajták akkor egymás között
Gyujtogatták és oltották a lángjuk.
Mi már tudtuk, hogy a halálbagoly
Föluhuzott fejük fölött vidáman,
De azt is tudtuk, hogy ilyen ledérnek,
Indult forradalmak nem hamarost érnek.
....

Ny 1912. augusztus 1.
Margita élni akar (1912)
ÖV I. Bp. 1975. 471-475. l.

16

MARGITA ÉS OTTOKÁR

....
Harc dobogott, de zűrzavarosan,
Portyázva és társainkat keresve
Hívott, csábított kék-közeledőn
Bennünket, hogy kiharcoljuk, a Messze,
Régi módon Bécs csak lekacagott
Itthoni, ál, úri ribilliókra,
De mit mi kezdtünk s a lelkekben tombolt,
Már igazi, tüzes forradalom volt.

....
György volt az a típusú úrmagyar,
Kit ha a sorsok kultúrába löknek,
Egyenesen és tulzón rokona
A francia Égalité Fülöpnek.
Mikor az ilyen szenten ittasul,
Még a forradalmas zsidónál is jobb.
Nem sok öröms történt e hazában
Akkor sem, de György hitt és izgult bátran.

....
No, azonban szépen bomlottam: én,
Minden földi veszedelmet kihívtam

S agyabugyáltam a régieket,
Kik alusznak szép, úri kriptá-sírban
S hogy cibáltam jó Rákosi Jenőt,
Nagy papékat s a konok Kártevőket,
Ma már tudom, nem valami nagy érdem,
De amikor emlékezem: megértem.

/Óh, nagyszerű marások ideje,
Jó fogu kor, gyönyörű, terhes korszak,
Mikor lendült a rest, magyar kerék
S az emberek mertek merni s bomoltak.
Még tart a túlerjedés csömöre,
De tán holnap buján nő ki vetésünk
S majd megérnek a kalászok, gerendezek
Olyan szépen, milyen szép volt a kezdet./

.....

Ny 1912. augusztus 16.
Margita élni akar. 1912.
ÖV I. Bp. 1975. 475-477. 1.

17

A MARGITA FIA

.....
Az öreg Lánchid egyik szimbolum
S hallom, hogy most majd szépen tesznek róla:
Nemsokára már semmi sem marad
Ez országban, mely külön álmunk ójja:
Germánál, szlávnál őszibb álmokat
S a latinoknál furcsább furcsaságot,
Nem érek rá bús fajtámat szeretni
S fáj, hogy aki védi, csaló vagy senki.

De az bizonyos, hogy élni akar,
Mint zsidó hősnőm jelképezi szépen,
Keresztül Rákosin és Szemerén,
Keresztül sok rendetlen és ígétlen
Gyávaságon, zavaron, helyzeten
S kissé túlzottan-honos zsidóinkon.
Ki nem beszédes, György úr, egyszer mondta:
Mi vagyunk Európa legbölcsebb bolondja.

Tehát biztos, hogy élni akarunk
S Úristenem, olyan nehéz elhúyni:
Margita egyszer fölkapta fejét:
"Nem akarok az élettől elbújni
S már úgy érzem, hogy szabad is vagyok
S talán holnap fűtetem fehér yachtom,
Kissé unom kipletykáltan szenvedni:
Hát élni kell és menni, menni, menni."

És játszott a gyerekekkel Ottokár,
Mint ahogy páran a Sorsunkkal játszunk
S mink, a szemlélődő távoliak,
Véres, váratlan csillagokat láttunk
S hittük, bódul a legszebb ember is
Ezen a Bécses, papos, úri tájon,
Hogy nincs, ami lelkünket összekösse
S akik volnánk is, sohse tartunk össze.
.....

Ny. 1912. október 16.
Margita élni akar. 1912.
ÖV I. Bp. 1975. 487-490. l.

18

ADY ENDRE - DIÓSI ÖDÖNÉKHEZ

/Budapest, 1907. jun. 26./

itt vagyok már harmadik napja Budapesten. Tele gyűlölettel, sőt utálattal. Pedig az emberek kedveskednek. Ovációkkal vártak stb. stb. Én meg valósággal búvok. A jókorkelés megy, mert tizenkettőkör mindig lefekszem. Lakni elsejéig a Páris-hotelben lakom. Elsejétől valószínűleg ugyanabban a házban, ahol a szerkesztőség van. Iszonyú bajom van a jegy-üggyel. Jegye csak Vészinek, Kabosnak, Birónak van. Kijelentettem, hogy én másként nem maradhatok Budapesten. Most Ignotus fáradozik, hogy kivételesen kaphassak jegyet. Ha nem sikerül, hazamegyek. Nekem jegy kell.

.....

VL Bp. 1956. 166-167. l.

A NYÁRI DÉLUTÁNOK

Mikor az Ég furcsa, lila-kék
 S találkára mennek a lányok,
 Óh, be titkosak, különösek
 Ezek a nyári délutánok.

Járunk bolondul és ittasan
 Nagyvárosi utcákon égve,
 Fekete, szigorú vonalak
 Rajzolódnak a nyári Égre.

A város árnyas és remegő,
 Ezer tornya, kéménye, karja
 Úgy mered a csókos Ég felé,
 Mikéntha ölelni akarna.

Mint zavarodott szerelmesek,
 Pirral s pihegve szemben állnak
 Az Ég s a Város. Szívük dobog
 Vad ritmusára a Halálnak.

Szemünk könnyes, mégis nevetünk,
 Föl-föltekintve vágyva, félve
 Arra, ki szép s kit nem ismertünk,
 Hideg szeretőnkre, az Égre.

S ott fenn az Égen, ott valahol,
 Egy-egy pillantást visszavetnek.
 Sírván nevetünk az Ég alatt
 S ott fenn, ott fenn, ott is nevetnek.

VU 1907. július 28.
 Vér és arany. 1907.
 ÖV I. Bp. 1975. 92. 1.

A SZOBROK - ÉLNEK APRÓ TÖRTÉNETEK

II.

A HARAGOS SZFINX

A Szfinxet egy jámbor, jó jövedelmű képfaragó faragta, de mégis Szfinx volt. Egy csúrszerű középület előtt meredt, nézett az utcára. Magas talapzatra fektették, hogy jobban lásson a Végtelenségbe és a Titokba. S a Szfinx olyan komolyan végezte a dolgát, mintha valami műremek lett volna.

Csak egy bánata volt a Szfinxnek: közelben valami kocsmá zajongott. Ez a kocsmá hajnalig, sőt reggelig lármás volt. A korhelyek előtte, a Szfinx előtt, jöttek és mentek. S néha, ha részeg kedvük támadt, vetemedtek olyan csúfságokra, hogy ő egyszerű Szfinx léteire is csömört kapott.

A Szfinx ismerte az utcát, a világot, a korhelyeket. Tudta, hogy nem minden emberlény álmodik a Végtelenről és az örök Titokról. De az mégis bosszantotta, hogy az ő hátán néha utálatos, részeg fickók lovagolnak. Mert éjszakánként a kocsmából tóduló részeszek ilyen tréfát mertek művelni a Szfinxszel. Fölmásztak a talapzatra, kurjongattak. Végül is diadalmasan őt, a nagy mozdulatlant, megülték, mint egy lovat.

- Hohó - szisszent föl egy éjjélben a Szfinx, amikor megint körülzárta egy részeg sereg. - Várjatok, ha van köztetek valaki, aki megérdemli, ma leckét kap.

A részeszek, vétkes és ifjú emberek, röhögtek, biztatták egymást. Közön-séges, úri tacsókók voltak valamennyien, akik az élet értelmére sose voltak s lesznek kíváncsiak. De véletlenül belevetődött a társaságba egy szemüveges muzsikus is. A muzsikus nem volt foglalkozásos korhely és léha. De néha az új zengések keresésében úgy kifárasztotta magát, hogy kellett neki a léhaság és a kocsmá. Amikor már a hitvány kompánia sorra megmászta a Szfinx hátát, valaki elkiáltotta magát:

- A muzsikus még nem lovagolt, hé, muzsikus!

Öten is tolták föl a Szfinxre a szemüveges muzsikust. A muzsikusnak fönt szédült a feje, s leesett a szemüvege. Nagy volt a pajtások gaudiuma, de a muzsikus szégyelte magát. A Szfinx pedig halkán beszélt magában:

- Megállj, muzsikus, hát te is olyan vagy, mint a többi utcai fráter, holott, a Végtelen és a Titok kínoz jobb óráidban.

S a szomszéd pillanatban már zuhant fejjel lefele a muzsikus. A részeg pajtások szétriadtak, s a Szfinx nézte üres szemeivel az utcát. Előtte hörgött az aszfalton zúzott, véres fejjel a muzsikus, de a Szfinx nem bánta.

VU 1907. szeptember 1.

ÖN Bp. 1961. 733-734. l., 1351. l.

A MAGYAR PIMODÁN

VIII.

.....

Én vártam, hogy valaki segítségemre fog sietni, végre sem maga az ügy, sem a halál nem egy emberé, de hiába vártam, úgy buktam el, hogy egy-két passzív szamaritánuson kívül még észre se vette senki. Ellenben arról gerezdesen rakottan szólott a beszéd, hogy Tas Péter korcsmázik, Tas Péter hisztériás, ami igaz. Hogy Tas Péter gonosz, harapó szájára veszi az ő társait, s rosszat mond mindenkikről. Honnan jusson eszébe Budapesten valakinek, hogy vannak nemes, érzéseikben túlon túl becsületes emberek is, szokatlanok Budapesten? Nem a heraldika által nemesek, de ezer hibájuk, fájdalmuk, pompájuk és emberségük által.

IX.

Bezzeg faltörő kosnak akkoriban, elején az én történetemnek, jó voltam, sőt nagyon jó voltam. E csak kulturálatlanságában egységes, magyarul betyár, zsidóul frech, még nemes fölbuzdulásaiban is hazug Budapesten. Vad-bus, egyelőre értelmetlen, a magyarság és a jó véletlenségű vallás passe-partout-jával fölszerelt, kemény fej. Neki is mentem minden falnak, a szittyának és betűnélkülinek elsősorban, mert ehhez első jussom volt, de a héber betűsnek is, ha muszáj volt. Egy-két rést törtem, úgy emlékszem, egy-két babonát szétrugtam, egy-két embert meghódítottam, talán. A csoda csak két napig csoda, az emberek fölocsudtak, s a halottakat eltakarították velem együtt.

.....

Ny 1908. január 1. - február 16.
 ÖPM IX. Bp. 1973. 171-173. l.

Ady Endre

MIÉRT IS TETTEM

Szent, borissza, korhely lázban
 Hajnalokig elnótáztam.
 Soha többet,
 Kiröhögtek, megköpdöstek.

Pesti vásár, pesti korcsma,
 Mintha egy rossz mese volna.
 Miért is tettem?
 Hisz én ide nem kellettem.

Büszke nóta, bátor nóta
 Nem kellett itt soha óta.
 Magyar csárda,
 Itt mindig csak duda járta.

Pesti vásár, pesti korcsma,
 Mintha egy rossz mese volna.
 Miért is tettem?
 Hisz én ide nem kellettem.

Népszava 1908. december 1.
 Az Illés szekerén. 1908.
 ÖV I. Bp. 1975. 161. l.

ADY ENDRE - BRÜLL ADÉLHOZ

/Kolozsvár, 1909. július eleje./

....

Pesten egy hetet töltöttem; elleptek az emberek és a tisztelők, a fene e-
 gye meg őket. Egyébként folyton viziteltem a kétezer koronás díj dolgában... a
 szanatóriumba való felvételem érdekében és hogy forintokat szerezzek az én
 költséges tartózkodásomhoz és utamhoz. Egy esetben Bródynál ebédeltem dokto-
 rommal és Molnár Ferivel, máskor mindig Kaboséknál. Vacsorázni a Nyugat

embereivel vacsoráztam, hol itt, hol ott. Hatvany bejött Hatvanból, ki akart vinni, de én nem mentem. Egy este Löwensteinékkal vacsoráztam a Margitszigeten. ... hogy kapjak a Pallastól még száz korona előleget. Egy este végül - mint írtam - Sasváriékkal vacsoráztam a Hungáriában...

....

VL Bp. 1956. 270-272. 1.

24

ADY ENDRE - BRÜLL ADÉLHOZ

/Budapest, 1909. okt. 4./

....

Itt töltöm haszontalanul Pesten az időt s ha megharagszom egy szép napon csak eltűnök. Tudniillik; a fölolvadó körutnak ezer akadálya van. Főképpen a Nyugat miatt, mely szintén matinékat rendez s letarolja a városokat. A legnagyobb akadály az, hogy nem kapok egy jó titkárt. Ugyancsak baj van a fővárosi díjjal: csak novemberre lesz döntés. Darabba pedig nem tudok fogni az utálatos Budapesten. Élni öcsémmel s Gyurkával élek legtöbbit. Ebédelni Kaboséknál szoktam. A minap kivételesen a haldoklót játszó Bródy Sándornál voltam ebéden. Délutánonként a Nyugat szerkesztőségében vagyok. Reinitzcal péntek este Ignotushoz hívtak teára. Azt mondták, hogy csak a háziak lesznek s rokonok, ama bizonyos paksi doktorné. Ehelyett szokásuk szerint összecsesztettek ötven nőt és himet.

....

VL Bp. 1956. 294-295. 1.

25

ŐSZBEN A SZIGET

Fakó gyepét, kínlódó lombját,
Őszi virágát
Láttam ma a szigetnek
S fakó gyepét, kínlódó lombját,
Őszi virágát
Legény-volt őszi szívemnek.

Nem vádoló és nem irigylek,
Immár hat évvel,
Hat ősszel megcsatáztunk
S mégiscsak volt egy kis tavasznyi,
Kurta tavasznyi,
Kerülgető boldogságunk.

De, óh, miért nem kezdhjük újra,
Újra és mindig
Regényét a szigetnek?
Fakó gyepét, kinlódó lombját,
Őszi virágát
Szégyenlem a szívemnek.

Ny 1909. október 16.
Szeretném, ha szeretnének, 1909.
ÖV I. Bp. 1975. 236. l.

26

POÉTA ÉS PUBLIKUM

Hogy Budapest publikumát meg merjem invitálni, s láttassam magamat, akin nincs semmi látnivaló, s hallattassam, aki bölcsőbeli sírása óta rekedt és a hangtalannál hitványabb hangú, soha, de sohase hittem. Életem is úgy indult, hogy Budapest ki fog maradni belőle, rejtőzködés, keserves, tragikus elnémulás s bujkálás önmagam és mások elől lesz ez az élet, melyet akkor rövidebbnek jósoltam. Az a Valaki azonban, aki nagyon titkos és nagyon nagy úr, s akinek akaratából kaptunk valamennyien meghívást az Élet című mulatsághoz, mely hazárdabb, érdekesebb és furcsább, mint egy Ady-este, mást határozott. Holott én erősen, a gyávaság legnagyobb erejével, olykor majdnem hisztériásan opponáltam, és még ma is, hacsak lehet és bírom, messze-messze hurcolom el és tartom magam Budapesttől s környékétől, vagyis Magyarországtól. Magamat érezni és a világot és az én szerencsétlen, de nem unalmas magyar sorsomat, s élni az én nem vigasságos életemet ma is még csak távolról tudom. Alapjában nem olyan valakinek születtem, aki tud jelen lenni, mert gyáva vagyok, s mert megrémít már csupán az is, hogy mennyi más ember is van még, s ezeknek mindegyike egy-egy határtalan gögő, földi Isten.

.....

Mióta én megszólaltam, szegény... mindenki oroszlán lett e szép hazában, féltelmes torokkal üdvözöl, s igazán csoda, hogy mikor az egész világ oroszlán,

miért hallatom és még mindig az én szepegő, rekedt szavamat? Ehhez nyilván köze van Budapestnek, sőt ez majdnem egészen Budapest felelőssége, s ha sok szomorúbb és fontosabb oka is volt, nem utolsó oka e mai estének, hogy büntársaimmal akartam szembe állni. S az én büntársaim között, kik részben megjelentek itt az én vakmerő meghívásomra, nem azok a legkriminálisabbak, akik kevesen, velem voltak a már Ady-ügynek nevezhető, kétségbeesett kezdésű pör legelején.

....

Most ők viseljék, ők a rossz taktikusok, ők viseljék rossz hadviselő bűneik terhét, mikor a már-már agyonűzött ember ő általuk ott tart, hogy meg meri hívni mindazokat, akik róla tudnak. Budapest, melyet ki akartam kerülni, s melybe Párizson át s csak félig érkeztem meg, ez a Budapest, mely mégiscsak Magyarország, mert ez az egyetlen építmény ebben az országban, amiből lehet valami, s amire lehet emeleteket rakni, végső földülésemben megtámasztott. Ez: ugynevezett erkölcsi diadal, mert én póz nélkül, orvosok nélkül és ravaszkodások nélkül is tudom, hogy nagyon-nagyon hamar el fogok memni nemcsak Budapestről, de arról a planétáról is, melynek egyik szép és gyarló, emberi szállása Budapest. Ha ez csupán csak neuraszténiás érzés vagy képzelődés, akkor se jó, s én egy ellenségemnek, sőt egy barátomnak se kívánom, de valamire mégis jó. Hogy én először és talán utoljára hálásan hajoljak meg azok előtt, akik szeretnek, olvasnak, tartanak, s azok előtt akik meggyőződés nélkül is elfogadnak, s főképpen azok előtt, akik meggyőződéssel utálnak, elhallgatnak, vagy csattanóan pofoznak. S ez a becsületes és talán orvosilag is igazolható sejtésem, hogy úgyse látjuk többé egymást, mentesen ki legelőször is vakmerőségemért, hogy én Önöket ide hívtam, hogy én Önökhöz szólni merek. Mert tudniillik: itt Budapesten egy Roda-Rodának is szabad volt publikumot összezsákolni, itt Morris Rosenfeld is pódiumról gyönyörködhetett a maga budapesti publikumában, én azonban némely irodalmi erkölcsbírák szerint korteskedem, ha szemtől-szemben állok a magam közönségével. Sőt: nagyobbat vétkezem, meggyalázok egy olyan isteni mesterséget, mint a poétaság, meggyalázom a letűnt legnagyobbak emlékét Lesingtől Kiss Józsefig.

....

És most mondom meg, amit e szó-szós csak leönt és formásít: ez a forradalmak híján szűkölködő, boldogtalan ország csókoljon kezét mindenféle forradalom forralójának. Erupciós forradalom alig volt még Magyarországon, s ennek a földterületnek talán ez a legrettenetesebb átka, mert hiszen a forradalom: a teljességes Élet.

....

És ez a legfőbb, ez talán a minden: mikor megrekedt volt itt szinte minden, bátorosan bátorsággal, de ezeket fölzsabadítva talán véletlenül, sőt biztosan véletlenül, de én voltam, aki megszólalt. Bánom is én: értik-e verseimet, vagy sem, úgyis rettegek, hogy túlságosan és sokan értik, de a nagy dolog az, hogy vagy én voltam a nyugtalanság hozója, vagy ami tudományosabb: énáltalam hörgött fel manapság legnyugtalanítóbban a magyar társadalmat kínzó nyugtalanság. Ami a pálmákat illeti, sok igaz, nagy, jobb, érdekesebb csak-költő él itt Magyarországon, s nem akarok magamnak művészeket illető pálmákat adatni, valamiként po-

litizálni sem politizálok már jó idő óta. Próbáltam az lenni, amire a tapasztalatom s hitem szerint kérlelhetetlen sors kiszemelt: ember, aki a mások szükségese, véres ösztönzésébe belehal, s aki, ha a halála hamar és jól sikerül, igazán nem bánja, hogy az úgynevezett utókor mit fog vele művelni. Óh, én tudom jól, hogy ma még titokban, üzletembereknek is elsőrendű költők, kifelé kénytelenek az éhenhaló s csak a halhatatlanság hitével vigasztalódó nagy poéta-slemi-lek maszkjában járni. Tudom azt is, hogy tőlem legalább is illetlenség éhen nem halni, s nem tenni magamat szépen érdemessé egy utcára, mint például Reviczky Gyula.

....

Sok-sok enyhítő körülményem volna, de elsorolni unalmas, hanem egyetlen egyet még mégis elmondok: sajnálatos becsületességgel éltem és irtam a verseimet, a legrosszabbakat is. A Nyugat című lap, mely végtelenül sok elnézéssel, szinte már engem is megdöbbenő jószággal vállalt magáénak, tanuskodhatik, hogy gazdag ember-gyarlóságaim lehullanak rólam, amikor azért veszek ceruzát a kezembe, hogy valljak, írjak, különösen pedig, hogy verset írjak. Ismétlem: más dolog, más kérdés, mik ezek a versek, kikhez, kikért, mennyi élet-tartósággal íródnak, de élet-darabok, de mindegyik egy-egy lépésnyi közeledés a Halálhoz. És még ez is csak az én gyötrelmem és bántásom, 'ha igazságtalanul divatba jöttem, ha név vagyok, mert ártani nem ártok vele még az irodalomnak se, mely nem tartja irodalomnak, amit én csinálok. Végre az még Szabolcska Mihálynak sem árt, ha néha önmaguk lelkéhez tudtam eljuttatni, ha bátorságot adhattam néha bátortalanoknak, már nem vagyok nagyon bűnös.

....

HSz 1910. január-február

ÖPM X. Bp. 1973. 20-24. l.

27

AZ IMPERIALE SIRATÁSA

Négy vagy öt évvel ezelőtt a bölc Ignotusszal találkoztam Párizsban, aki az ő finom és figyelmes közönyösségével ezt kérdezte:

- Hát csakugyan Bakonyod neked ez a Párizs, és nem sajnárod a mi gyönyörű Budapestünket, hol élünk s halnunk kell?

Akkoriban a Szajna tulsó partjáról, Párizs Budájáról jártam át naponként az igazi Párizsba, a Kozmopoliszba. Impériale-on jártam rendszerint, mert az olcsó volt, ami szükségeltetett, s szép volt, levegős, napos, jó.

Akkor azt mondtam Ignotusnak egy piciny percnyi, kedvetlenül kedves gondolkozás után (oh, szép ifjúságom):

- Való, hogy néha fáj nekem az emigráns voltom, életem, szegénységem s az a gyalázatosan gazdag Párizs. De ha ragyogó délben fölülök az omnibusz tetejére, nézem Párizs nyüzsgését, szépségét, s eszembe jut Budapest s hozzátartozó, hitvány népe: boldog vagyok.

....

Hajh, Párizs nekem már nem Bakonyom, kedves, hideg, bölcs Ignotus mester. A budapesti Impériale-ra pedig nem illik és nem érdemes fölülni, az Impériale-nak is vége.

Oh, tarka emlékek, tűnő ócskaságok, be belétek szeret végül minden ember, midőn már nem vagytok.

PN 1910. június 24.

Ady Endre

ÖPM X. Bp. 1973. 64-65. 1.

28

ADY ENDRE - BRÜLL ADÉLHOZ

/Budapest, 1910. okt./

....

nagyon árván, nagyon tépetten hagyott ott s végtelenül búsan, letörten érkeztem haza. Azóta egy állandó lázban vagyok; a "Nyugat"-ék ellen kell védekez-nem s közben írnom, hogy meglegyen egy-két krajcárom. Sehol se voltam La-josékon és Bertán kívül, kivéve a Pilvax-kávéházat két ízben egy pohár sörért. A "Nyugat"-nál még eddig csupán Magyar igazgatóval tárgyaltam; de ez elárul-ta magát, hogy engem meg akarnak alázni. Tudják pénzügyi helyzetemet, biz-nak abban, hogy nem tudok írni, s így akarnak megtörni. Ugye drágám, jól te-szem, hogy utolsó energiámmal szembeszállok velük. Ennyi izgalom között is végtelen örömmel, hálával gondolok magára s arra a kevés napra.

....

VL Bp. 1956. 331. 1.

29

BUJKÁLÁS A SZÁNALOMTÚL

Úgy bujkálok a Szánalomtúl,
Találkozástúl és beszéd-túl,
Mint aki nagyon-nagyon szédül,
De kell, hogy lenézzen a Mélybe.

Bús, rozzant konflisnak ölébe
Dobom magam és gyávaságom

S kullogok a pesti utcákon
Úzött kutyaként, félve-félve.

S én lennék a Hírnek kevélye?
Ki, mint egy ingét féltő senki,
Nem ér rá gyűlölni, szeretni
S csupán bukál a Szánalomtól?

Ny 1910. október 16.

A minden-titkok versei. 1910.

ÖV I. Bp. 1975. 369. l.

30

A HAJNALI TÁNCOSNÓ

Éjfélig ünnep volt, szép, tavaszi ünnep, ámító megvilágításokkal és árnyékokkal, zsongó népű kis vendéglő nagy éjszakája. S éjfélig azt hittem, hogy én udvart tartok, trónolok, és uralkodom, gyöngé, bárgyú avagy ravasz alattvalók vegyes kórusát hallgatván. Holott akkorára már, mint Allan Poe, ittam, és annyi sötét bort ittam, hogy százszor megölhettem volna a bennem lakozó ellenséget. "Rendben van" - szólottam hirtelen, kissé már-már omladozni kezdő urmagamhoz -, "Így múlnak el az országok és a birodalmak." Szinte évezredek nagy példaadásait akartam beleérezni az én két-három órás tavaszi és múltó, fonnyatag uralkodásomba.

Mindenki eltávozott már ekkor, nők és férfiak, elrohantak tőlem aludni, csókolni, avagy egyszerűen elmentek pihenni. Fáradt voltam, mert dekadens korszakok s lezuhanni indult hódító fajták kísértései és rémségei égtek bennem, és táncoltak előttem. A közelgő s ősidők óta kegyetlen hajnal nagyon csúnyának láttatott magamnak, magamhoz, magam előtt s az egész világnak.

Személyre vettem a trónomat: hitvány, gyöngé építésű, ingó, rosszfónású, buta nádszék volt, s egyik mására, testvéreire támaszkodtam. Ilyenen ülnek az öreg királyok, így támaszkodnak a megfogyott vagy leálcázott hatalmak, ilyen trónokon. Így esik le annak a feje, aki még mindig koronát érez rajta, holott csak tarságos utacsok kanyargóznak már azon. Ejnye, ejnye, és hirtelen veszedelmes világossággal kezdtem nézni, látni s most igazán és alattvalók híján uralkodni különös, undoros örömmel.

"Hatalom, szépség, szerelem, harc és béke, bizony ezek nem voltak s nem lesznek a tieid" - dűnyögtem. Fájt és jólesett, hogy így, ilyeneket szólhattam magamra, s hogy igazat szóltam, és önmagamat megszégyeníthettem. Sokat beszéltem ezen az estén harsányan, bizakodóan, magamba behazudva hó-

ditó erőt és ifjú gerjedelmeket. Most, íme, elmentek, akik ültek környékezve, és hallgattak, s akik most röhögve gondolnak a trónoló, vén, szomorú bohócra. Ha ugyan gondolnak, mert nyilván örvendetesebb dolgokkal enyelegnek, s én egy kis stációja voltam, henye kíváncsiságuknak. Hallgattak, néztek, furcsáltak, mert ennyi legalábbis dukál annak, kinek a neve, élete szállós és ismerős. "Bizony, vén bolond, itt a trónon - mormoltam -, te voltaképpen egész hitvány életedben sem kaptál magad és magadért semmit. Amit itt-ott hébe-hóba kaptál, a neved kapta, az a meghurcolt, híres, szegény, rongyos zászló."

Nini, valóban: megszületésem, az anyám emléke, talán egy-két gyermekkori öröm volt az enyém, csak az enyém. Aztán nem volt semmi sokáig, s azután jött kínládások és ostoba véletlenek kálváriáján a híresség. És azóta barátai vannak a nevemnek, vannak erős ellenségeim, jönnek asszonyok és leányok, kik hiúságból egy-két órára eltűrik ezt a nevet. Én ma már senki se vagyok, egy elnyűtt ember, ön-nevének megrokkanni-tiltott, ifjúságot hazudó rabszolgája. Ezek a pincérek itt a nevemnek hajbókolnak, s a szomszéd kocsmáasztalok bámésztai a nevemet bámulják. S ebben a nagy városban nincs hely és perc, amikor úgy szökhethék meg a nevemtől, hogy fölszabadult, büszke, víg örömeim lehessenek.

Hiszen csakugyan nem lehetek kedves úr, megindító barát, szédítő hím, nem semmiképpen sem nagyszerű ember. De mégis, egyszer legalább, igazan, érdemes, míg van vágyam, fogam, hajam, izmom, hódíthatnék valamit magamért, magamnak.

- Ez a leány először van itt - súgta a figyelmes főpincér, s rámutatott egy most érkezett, nagyon fiatal, óriás kék szemeiben a lomha álmoság harcát palástoló, fehérbőrű, majdnem-kékhajú gyermekre. - Kezdő táncosnő itt közel, az Athén-színházban - súgta még hozzá konfidenskedve s hunyorgatott az éjszakázástól vörösre vert szemeivel.

S a leány valami példátlanul suta bátorsággal már két perc múlva, nagyon piciny lábaihoz méltatlan cammogással, de határozottan odajön az asztalomhoz.

- Főpincér ur mondta, hogy idejöjtek, és nincs is gazdátlan asztal - magyarázta friss, oktondi, furcsa, kedves hangon -, hát idejöttem.

Nagyon szép volt a Hajnal, nagyon utáltam magamat, éjszakámat és életemet, és azt akartam, hogy megtudjak valamit, ha belehalnék is. És szörnyű pazarsággal került az asztalra a kis vendéglő minden jósága, drágasága ételben, italban, virágban, cicomában.

- Édes kis lányom, beszéljen magáról, az estéről, a családjáról, a céljairól s a szerelméről, ha van - mondtam.

Különösen, majdnem megvetően nézett reám, nem érthette a beszédemet, s kutatott rajtam bizalmatlanul, nyugtalanul.

- Maga alighanem színész vagy íróféle - merte végre kimondani a nagy megfigyelések eredményét, és pezsgős poharát fölhajtotta, és ásitott.

- Nem ismer - mormogtam, s mint egy bolond, szerettem volna fölhallelujázni, kacagva ordítani, s ideparancsolni mindent és mindenkit e kis nő lábai elé.

És soha még nőnek élő, meleg szóval olyan szépeket nem mondtak, mint én akkor, és soha férfiember nem óhajtotta magát akként kedveltetni. És amikor soha meg nem írhatóan szép verseimet, életemet s vágyaimat elmondtam neki, ő megint ivott és ásított, de már távozásra is készült.

- Az anyám ilyenkor már fölébred, s meg azután nekem vőlegényem van, egy komikus, most ugyan beteg, de máskor tíz pengőt keres esténként.

És álmodása és semmibevevése úgy hullott rám, mint manna, avagy üdítő harmat, avagy mint a Halál kiérdemelt elő-verejtéke. Elhozattam neki Budapestnek a reggel kapható legjobb fiákerét, s szépeket hadarva, mellette titokban imádkoztam: ő, csak megalázza.

Nem tudta a nevemet, álmos volt, eszébe se jutott megkérdezni valakitől s önmagamért pedig, rajongásomért, mely untatta, megcsókolhattam ötször a haját. Ő nyilván azt hitte, hogy ezzel tartozik a lakomáért, a kocsiért, s elég szépen elviselte, habár gyönyörű szavaimért örültnek tarthatott, s már lepleszni se tudta, hogy álmos.

És én imádkoztam, és az imádságnak foganatja volt: leugrott a kocsiból, megcsókolta, se undorral, se undor nélkül a homlokomat, hazament.

Gyönyörűséges kínomban úgy kacagtam, hogy a kocsisom szinte megijedt, s beszéltem magamhoz: "Lásd, ez vagy, ennyi vagy, ennyit érsz." "Semmi se vagy a neved nélkül, s ha a nevedet nem ismerik, dög vagy, dögölj meg kutya." De visszamentem a kis vendéglőbe, s eldűlt trónom előtt eskettem meg a főpincért, hogy holnap se és sohase nevez meg ennek a néembernek. Nehogy eljön bűnbánóan a nevemért s a nevemhez, s nehogy valahogyan is elfelejtsem, hogy egy éjszakai, csókra való táncos lány mindazt álmosan és hallgatással megmondta, amit az étellel s az emberekkel gonosz cimboráskodásban egymásnak összevissza hazudtunk, avagy beszédesen elrejtegettünk.

V 1911. július 9.

ÖN Bp. 1961. 1163-1166. 1.

31

TÚNNEK A LYÁNYOK

Be szép a város s kínálkozók,
Kiket már nem kívánok:
Legendás Mult, Jelen és Jövő
S a lányok.

Be szép minden, ami idegen
S már csak szememmel látok,
Pénz, alkalom, siker és derű
S a lányok.

Be szép a vágy, aki elfutott
S be szép, hogy már nem vágyok
S tűnnek előttem vágytalanul
A lányok.

Ny 1911. szeptember 15.
A menekülő élet. 1912.
ÖV I. Bp. 1975. 410. 1.

32

A VÁROS LEÁNYA

A Biblia is vallja
S búgják bús, ódon énekek:
Falánkabban fal férfiut a nő,
Mióta város építettett.

Márvány-omlasztó rózsa
Régi Zeus-templom falán:
Bekúsza, fogta diadalmasan
Szíveinket a városi lány.

Óh, Város, én imádlak,
Ha nem Budapest vagy, de más,
Egyszer a harmadik emeleten
Párizsban ért egy szép riadás.

....

Ny 1911. november 16.
A menekülő élet. 1912.
ÖV I. Bp. 1975. 408. 1.

HOLNAP TALÁN ELKÜLDÖM

Holnap elküldöm vagy holnap belehalok.

Együgyű, éhes, kis pesti leány,
 De első és legszebb, midőn kigyúl
 Lelkemnek asszony-olajos mécsese
 És egyszerre űzöm és hívom:
 Coki, gyere, te, szent, te imádságos,
 Senki és semmi, Budapest leánya,
 Te, árvetette és parton-maradt
 Különös lénye az Ördögnek,
 Ki miatt néha-néha újból
 Már zsoltárosan megint Istent hiszek.
 Csak a tied még az a napom is,
 Amit hetyke kis tested megtagad,
 S elbúsulok én szörnyű sorsomon:
 Hát annyi asszony-lutri után
 Ez lett az én főnyereményem?
 Kell és nem kell, de poklosan tudom,
 Hogy van s gyönyörködik kínomban,
 Mint szivárvány a jégverés után.
 Hasonlítom a többiekhez
 És szánva-szánom vén-magamat,
 Ki sorsát érte, de ilyen sorsot.
 Minden nőt benne szeretgetek
 S egy kicsi-kicsi női érdem
 Sincs talán benne avagy benne van
 Minden nő az életben és világban:
 Együgyű, éhes, kis, pesti leány.

Holnap elküldöm vagy belehalok.

Ny 1913. január 16. 95-96. l.

A magunk szerelme. 1913.

ÖV I. Bp. 1975. 546. l.

KESERŰ IMÁDSÁGOK MYLITTÁHOZ

2. Ó h, p e s t i u t c á k

Óh, Pest, óh ismert,
Csúnya, heves, szomorú vackok,
Óh, utcák, utcák,
Be szépek és be újak vagytok.

Be megragyogtok
Az ő napos, nagy, mély szemében
S de elgyászultok
Ha kifelejt belőlük éppen.

Ha letörlődik
Arcából, ami lelketeket mondja
S ha bárgyu szívvel
Vagyok bolondított bolondja.

Kis mulatságok,
Óh, hirtelen be csúfra nőttök,
Ha elmarad tán
Egyetlen és időn-jött nőttök.

Be szépek vagytok,
Egykor gyűlölt, rút, pesti utcák:
Lábaim hogyha
Ő finom, rossz útjait futják.

....

Ny 1913. szeptember 16.
Ki látott engem? (1914.)
ÖV I. Bp. 1975. 637. l.

EGY BUDAPESTI AUTÓBAN

Kölcsön-autómobil volt, úgynevezett bérautó, könnyelmű perzsa kánok, moldovaibojárok s magyar gavallérok számára készült alkalmatosság, amelyet 1911-ben használtak Budapesten. Futni iparkodott a hencegő, uraskodó, hazugságos szekér, az ócska és sokszor igazított és fényezett, gyorsabb iramok után hörgő vagy elájuló, ezúttal zárt. Gyöngge, vékonypénzű legény ült benne, az Altstein Péter, jeles, ifjú, magyar tudós, kinek külföldi megbecsültetéséről akkoriban sokat és örömmel olvastunk.

Októberi tempóban esteledett s Altstein, ha csak kisunyított is a homályos ablakon a ködbe, már köhögött, holott mosolyogni szeretett volna, és próbált is.

Budáról, az északi, legszélső Budáról kelt útra Altstein Péter a gethes gépkocsival, mely fáradt, de vidám szuszogásokkal örült, mikor megállították jóval a Margit-híd előtt. Erre a napra és órára ide ígérte kérés után a találkozást a halvány Madarász Pippa, ki rendszeren csak akkorra szokta magát kimosni az agyag-piszokból, ha mikor dolgozik, lévén szobrásznő. Tehát - mosolyogták kissé kínok között Altstein tanár úr kéült, reszkető és finoman-zsidósan finom ajkai - Pippa kisasszony valakitől jön, s ha nem, akkor ezt fogja hazudni. Mert hazudnia okvetlenül kell - mosolyogták tovább a fázós gondolatot az Altstein ajkai, melyek valószínűleg se tanári lecke-adásokra, se spanyol heveségű csókokra való nem vagy nemigen lehettek -, mert hazudnia okvetlenül kell.

Tréfás kopogás az ablaküvegen, az ajtó robajjal kiszaladt, s Pippa, Madarász Pippa átugrotta a kínos mosolygásban szinte megfagyott ifjú tudóst, s már ott ül furcsa, kuncogó nevetéssel a jobbán. Zavart félig-üdvözlések, még zavartabb, rekedt hangú parancs a borotvált, kabaréénekes arcú sofőrnek, s az öreg, hazug járó-szerszám visszafordult.

P I P P P A: Hova megyünk, Péter, én ma nem vagyok színház-hazugságra sem berendezkedve, tehát pontosan nyolc órakor otthon kell lennem: várnak.

(Egy szó sem igaz abból, amit mond - állapítja meg Altstein -, de ma kötelességem úgy tenni és mutatni mintha végre mindent elhinnék neki.)

P É T E R: Olyan nehéz volt ma a várás, Pippa, tudja a Zugligetből jöttem, a kis menyasszonyomtól, aki - már tudja - régen nem menyasszonyom.

(Ez az ember - villant át a Pippa agyán - nagyon neki bátorodott, s most bizonyosan kibékült a nőjével, s amit eddig gyáván próbált, most elszántan csinálja: hazudik.)

P I P P A: No lássa, Péter, milyen furcsa ez, de igazán furcsa: maga végre szakít a menyasszonyával, s ugyanakkor én - sajnos - ma alighanem kibékülök a volt vőlegényemmel, drága szüleim kedvéért s no, egy kicsit maga miatt.

(Hitvány - gondolja dühösen a tudós, ifjú tanár -, sose volt neki vőlegénye, s egyszerűen és még mindig azt szeretné, ha én afféle bokorból kiugrathatnám.)

tó nyúllá válnék: nem.)

....

Már tuljártak a Hűvösvölgyön, s a vegetáció csodálatos hunyó színeit s szent változatosságát csupán szívükben szemlélhették volna, és Altstein, aki alapjában egy új romantikájú költő volt, cselekedte is.

P É T E R: Haza kell mennie, drágám, akit csókolni külön, új üdvösség, haza kell mennie, mert magát várják, ah akármit is beszél, s engem is várnak, ha akárhogy is tagadnám.

Csönd, rossz autó-muzsika, csókok, ölelések, vágyak, amelyek túlszárnyalják az autót s azokat, akik egymással így találkoznak.

(Biztosan, valamelyik szeretőjéhez kívánna menni az a leány - dűnyögi fájó fejében Péter, a tudós -, és én két nap múlva már Nizzában leszek, s ezt nem tudja senki, én sem tudom biztosan, ez a veszedelmes nőstény sem, Bárczy polgármester, sem senki, mert én se tudom.)

A kocsi nagy erőlködések árán átment Pestre, azután beszaladt a Belvárosba, ahol Pippának nincs műterme, s hol ő csak egy afféle egyszerű polgári-leány, kinek az apja zugügyvéd.

P I P P A: Ez egy átjárós ház, maga már tudja, de nehogy eszedbe jusson, hogy nem megyek haza, s hogy talán a te furcsa fantáziád szerint elmegyek valaki máshoz.

....

A bérautó fejedelmi borraivalóval kifizetve, s Altstein, a jeles ifjú, romantikus tudós sír, holott semmi oka rá. No, persze, Pippa nem ment haza, de ezt előre tudhatta volna, és tudta is. És ő már holnap elutazik minden való vagy képzelt menyasszonyoktól, Budapesttől és saját igen szeretett önmagától is.

....

A sofőr elszabadult, s mintha megifjult s megépült volna a gépe, úgy szaladt a Tisztviselőtelep, valóban budapesties címet viselő környékére.

- Hol jártál - kérdezte nem Zsuzsi, hanem Susinne, ki részben bonne, részben nevelő volt egy miniszteri osztálytanácsos úrnál.

Mintha a ködnek se lett volna kedve ezek után megmaradni, majdnem csodás világosság támadt a ködben, s a rozoga autó boldogan pihent.

V 1913. július 6.

ÖN Bp. 1961. 1239-1242.

A REJTŐZKÖDŐK HAZÁJA

Már szeretem Budapestet, akit olyan sokáig gyűlöltem, már szeretem s rettegek e növekvő, nagy szerelmem miatt. Visszameneküljek én régi Párisomhoz, vagy Rómához szegődjek: a szépek e két szépéhez, - ez ma már aligha gyógyíthatna meg. Én a Bródy Sándor szerelmes gyöngé emberei közül való vagyok, kik legalább is közel akarnak élni az ő szeretettjükhöz. Hát haza kellene mennem, az én kis Érmindszentemre, vagy elbujni kegyes hívást várva valami kis erdélyi másik faluban.

....

Mintha egyenes parancs volna ez hazamenni, kiszakadni mindenféle szerelmekből, rejtőzködve várni úgy, hogy már nem várunk semmit.

És mégis még nem tudok, nem lehet, most már Budapestet szeretem, őt is viszonzás nélkül s őt is úgy, hogy elhagyni nem tudom. Valamikor elhagytam a szerelmeimet s most azok a szerelmek sokasodnak, melyek elhagynak, mielőtt visszaszerettek volna. Talán holnap-holnapután bele fogok mégis fáradni, talán megérkeznek a titkos bevárnivalók vagy a nyílt reménytelenségek s akkor én is mehetek haza, a rejtőzködők hazájába.

V 1913. szeptember 23. 11. 1.

(LEVÉL A SZERKESZTŐHÖZ)

....

Négy-öt évvel ezelőtt megpróbáltam s gyöngyösen ment volna a falu, a falusi élet, az elparasztosodás, az anti-Budapest, de már ennek a képzelésnek is vége. Nem bírom ma már a falut, nem tűröm, nincs számára mentségem, nem viselem, akár egy magyar vidéki várost, mely az ő budapesti, sőt wieni ambícióival még türhetlenebb és elviselhetlenebb. Hiszen Budapest is falu, s lakosai többnyire falusi emberek, s amit szeretünk benne, az az ő különös falusága, hiába az aszfaltja, a magisztrátusa, Bárczyja, Vázsonyija, álmái, korcsmái, világítása és fölséges női.

Legbecézettebb álmom a biztosítási remeteség, ami azt jelenti, hogy ha az Úristen további étellel ver meg, Budán fogok lakni, de csak azért, hogy közel legyek Pesthez. Tudniillik Pestet utálom, de tőle, belőle élek, képzelt avagy igazi barátaim ott találhatók, s az asszonyok is Pesten vannak, de tán csupán azért, hogy az ember átvigye őket Budára.

....

Az Érdekes Újság 1913. szeptember 28. 2. 1.

LIPÓTMEZEI VÍGASZTALÓ SÉTA

Két hónappal ezelőtt ijedtebb és szomorúbb voltam, mint ma s jóbarátok törtek rám, öreg, kedves hotelemben, a "Magyar Király"-ban, megfogtak s elvittek. Joguk volt hozzá: hónapokon át panasztam nekik Budapestet, sikerült és nemsikerült szerelmeimet, pusztító kormánytalanságomat, szaporuló bűnelmet.

- Ne vigyetek messze, - könyörögtem az autóban, - ettől a nyomorult Budapesttől, - s másnap várúrként ébredtem fel az én legkedvesebb Hűvösvölgyemben.

Csakugyan: egy várkastélyszerű, tornyos, bástyás hotel, melynek én voltam az egyetlen lakója, csönd, százszerű, szép Ősz és telefon.

Három, remetés, furcsán boldognak, távol Budapesttől s közel Budapesthez, biztató telefonüzenetek, fölösleges séták. Negyedi napon megtorpanok, fennakadnak a szemeim, dobol a szívem, a Lipótmező Paradicsomán új bejáró ajtót láttam.

....

Most változatosság okáért s talán azért, mert nem hiszek abban, hogy a boldogság már nékem is elérkezett légyen, kórházba hozattam be magam. Innen epekedek Lipótmezőért, a még meg nem érdemelt boldogságért, innen, ahol ezer kínlódónak boldogtalan nyögéseit hallom. Gyűlölöm az elhasznált vagy lesújtott emberi testet, a rossz szerveket, a csúnya, tudott s személyileg ellenőrzött és szenvedett fájdalmakat. Ezek, ha hamar nem gyógyulhatnak, haljanak meg, halassanak meg, mert ezeknek az agyuk sohase fogja már megengedni a boldogság percnyi illúzióját sem. Az emberi szenvedést szeretjük nyújtani, mert magunk is szenvedünk, Lipótmezőn Lipótmező nagyszerű doktori talán bevallatlanul érzik, hogy az ő Jóbjaik nem aféle közönséges jóbok s a nagy karbolszagú kórházak mesterei csak ápolt humanitásukkal törődhetnek bele, hogy nekik boldogtalanokat illik megmenteni a boldogtalanosság számára.

Az erő, az élet, a boldogságérzés pedig ott van, ahol semmi más baj nincs, csupán az, hogy nem érezzük a szenvedéseinket. A mindenre elszánt és elkészült ex-várúr pedig ma már nem babonás s talán hamarosan visszasétál mindennapi várkastélyába. Már csak a közelség is egy gyönyörű lehetőséghez meleggel önti el a testét s szeretné valahogyan úgy oldani meg ezt a problémát, hogy szép bolond lehessen, ha akarja s szenvedő bölcs, amikor unja a boldogságot. Mert a várúr annyi mindenfélét próbált és élt már, hogy nem kívánja a gyarló szenvedést, de egyelőre még a szent boldogságot sem.

V 1913. december 25. 18-19. 1.

HÁZ JEGENYÉK KÖZÖTT

Hol sűrűlnek a jegenyefák
 S hol babonások a vidékek,
 Sok folyosójú, szép kriptákban
 Reggelnek korán
 Álmos, hideg, vén és árnyas az Élet.

Kövült arcokra süt be a Nap
 S a puha szőnyeg: siró márvány
 S előttük halk háló-termeknek
 A lány-had vacog,
 Riszálni felejt, holtak között járván.

Dél múlik: hideg és hidegebb
 Egyre az alkonyatig minden:
 S lámpáskor minden összecsöndül
 Valami meleg,
 Ébresztő, fogó és fölséges rímben.

Lidérc üli meg a jegenyét
 S benn, babonás házban kigyulnak
 Termektől a cseléd-ajtókig
 A Nap-riadott
 Csókok, esték, vágyak, eskük és multak.

Mikor szikráznak a jegenyék
 S jön az alkonyat sunyi csendben
 És kigyul a nagy-nagy kripta-ház,
 Olvad és kigyul
 Legmindenfélőbb, bolond szerelemben.

Az alkonyak ős órája út,
 Mikor már-már jönnek a lázak,
 Jegenye lesz a ciprusokból
 S hős jegenyék
 Körülálljuk s befödjük ezt a házat.

Ny 1914..február 1.
 A halottak élén. 1918.
 ÖV II. Bp. 1975. 30. 1.

EGY NAPLÓ KEZDETE
MONDJUK: JANUÁR HUSZONKILENCEDIK NAPJÁN.

Rend, félelem, szanatórium,
Elmaradt csókok s duplával ígértek:
Értek-e valamit s mennyit értek?

Ma verseket írtam: kellettett
S így írtam a verseket már régóta,
Mert olcsó a nótás és a nóta.

Bocsánat: jött négy-öt s több levél,
S kik írták tegnap, arra nem gondoltak:
Mi volt nekem a Tegnap és Holnap.

Este: hazug, jó és szép szökés.
Barátok, kik jó szóval megadnak,
Mit a nők tettként megtagadnak.

Ny 1914. február 1.
ÖV II. Bp. 1975. 307. 1.

HÚVÖSVÖLGYEMBŐL SEBTEN, ROHANÓN

Tavasznak: megint csillogtatok,
Havukat a hegyek csobolták
S úgy léptetek, mint tarka csillagok,
Mint színes angyal-csordák.

Húvösvölgyemből sebtén, rohanón
Tüntetek elébem,
Tarkán, asszonyosan, szédítőn,
Rejtetten Tavasz blúzaiba,
Nyugtalanul s negéden.

Szoknyásak, megint megcsillogtatok,
Hjh, hány tavaszkor csillogtatok meg már?
S hajh, hány tavaszkor csillogtok ti meg még?

Ilyenkor mindig mintha legény lennék
Újra és újra
Előttem egy sereg öreg szatir
Tavaszi sípját fujja.

Kocsim röpül, uj és uj asszonyok,
Süt a februári Nap:
Óh, asszonyok, be megcsillogtatok.

Ny 1914. március 1.
Az utolsó hajók. 1923.
ÖV I. Bp. 114-115. l.

42

LEGENDÁK KIS LEÁNYOKRÓL

I. A NAGY HÁZ

Mikor az Ősz ráismert új és méltó fiára, kiakolbólitotta őt a Városból, de úgy, hogy a Város lármája még olykor-olykor meg-megcsiklandozhassa jólakott füleit. Ez az ember nem vándorolt messzire, de közelre sem, ködös volt akkor szeptember-vég, s befogadta a Ház, kriptás, különös nagy épület. S az ember, ki perzselő, nyári asszonyok segítségével lett az Ősz gyámoltja és fia, ujjongott a Házban, gyermekeskedett és sokat kacagott.

De hiszen ez a város Budapest volt, az Ősz megtalált fia én voltam, Párizs után és minden után (így hittem), csak a Ház, a Ház nem jut jól az eszembe. Tornyos volt, sok szobájú, a legmagasabb felhők is leszállingóztak a kedvéért, s mikor nagy kertjében késői virágokért botorkáltam, egy-egy deres őszi-rózsával nagyobb felhődarabot vittem a szobámba a szobámnál.

Különben is gyönyörű lehetetlenségek közepette éltem, szép elhatározással és határozással, hogy én voltaképpen már nem is élek. Elmaradtak éntőlem Ézsiás női, a fölfuvalkodottak és fölemelt nyakúak, akikért olyan nagy és heves léptekkel és gesztusokkal szaladtam az Ősz karjaiba. Bizony e nyári nők azóta is szemekkel pillognak, ide s tova poroszkálva járnak, és lábukkal nagy zengést-bongást csinálnak, de nekem már: nem.

Jó volt ezeket hinni, de (ma már tudom) én csak csaltam akkor magamat, s dehogyis a nők után s az ő elhatározásukkal falt be a ház. Ekkor voltam igazán siheder, és eladdig csak azt tudtam az asszonyokról, amit ők tudni sziveskedtek velem. Az Ősz fia elélt száz embernyi életet a fantázia kiszínezett ál-férfiasságában, s valójában kölyök volt, férfiasított kölyök.

A Ház néha elhozott, a Várost hozta ostobán s csömörletes felelésekkel, melyeket akaratom ellenére adott. Én pedig a felhő ülte Házban azon töprengtem: nem lehetne a tavaszutói és a nyári nők kezdetét megkeresnem: az ő igazságukat s a magamét. Ők pedig megérkeztek: igazságaink, a drága kezdetek, a nyugtalan, sokféle, vakmerő és fiatal, kis leányok. Nem hívtam őket: jöttek, a sorsom zavargatta felém a gyerekeket, s talán megéreztek vénségemben is a gyermeket, kinek javíthatatlansága jószág.

A köd kedvezett nekünk, rejtegette őket, ha jöttek, s apró inasom kémlelésre indult, ha valamelyik távozni készült, s igen jó köhécselő jeleket adott, lévén szűkmellű és tüdőcsúcsshurutos. Mégis a kisleányok tudtak egymásról, kérdezősködtek, leskelődtek egymásra, és ismeretlenül és csodálatosan szerették egymást.

Tél jött és veszedelem a nagy Háza: valaki a volt asszonyok közül rátalált az Ősz fiára, s azután egyszerre fölszállt a köd, s közelebb jött a Város. Egyetlenegy látta a kis leányok közül az asszonyt, de soha azután nem jött el a nagy házba a többi sem. Édes, csicsergő, kis madarak, akik egymást szertették, egymásért engem sohase bántottak (honnan és hogyan beszéltek össze?), kiröppentek a nagy Házból elröptek.

Ny 1916. május 16.

ÖN Bp. 1961. 1259-1260. 1.

43

ADY ENDRE - RUFFY PÁLHOZ

/Csucsá, 1917. jul. 18./

....

Vendégek, házi gondok, s katonai fölmentésem újabb fordulata megzavartak s idegeimet megbénították. Pesten, Fűredről jövet, alig tudtuk legsürgősebb dolgainkat elintézni, holott Veled jövele óhajtottunk találkozni. Nyugtázom a 4950 K-t s kifogásunk csupán a 196 K-nak meg 3/5-öztetése ellen van, ha az hirdetés-hátralék. Erre nézve nem egyeztünk meg részesedésben s hátralékos hirdetések egészülkben a feleségemet illetik. Még nagyobb baj van persze a lakás körül s a lakással. A lakás nem a "M. Kg."-é, hanem a Boncza Miklósé s mi már januárban lefoglaltuk magunknak. Mindent s minden bitor-darabunkat úgy hordtuk, szedtük össze örült fáradtsággal, hogy EBBE A LAKÁSBA illhessenek bele s hogy Őszre mi már beköltözködhettünk. Pláne ezt ugye taka-

rftás, festés, stb. kell hogy megelőzze. Kiváltképpen Bertuka ragaszkodik hozzá, minden áldozat árán is, hogy ő augusztusra átvegye s berendezhesse a lakást. Lehetetlennek tartom, drága Pali bátyám, hogy Ti alkalmas helyiséget nem találhassatok s talán megbizottaitok kevés gondossága, hogy a szerkesztőségnek nincs még helyisége. Nagyon szeretnénk, hogy ebben is és semmiben köztünk soha ellentét ne támadjon.

....

VL Bp. 1956. 547. l.

"VIDÉKI NÉZETEK" - BUDAPESTRŐL

FŐVÁROSI MODOR

Lapunk 5-ik számában egy pár figyelmeztető szót intéztem a budapesti "Egyetemi-Kör" vezetőséghez.

Hogy a figyelmeztetés jogos volt, azt talán ők maguk is érzik, csak beismerni nem akarják.

....

A szokott pesti fölényel és hanggal igyekeznek elhallgattatni bennünket. Ilyen hangon vitatkozni nem tudok.

Választ vártam, mely megnyugtasson s ahelyett - minden kérdésemtől eltérve - személyeskedő támadást intéztek lapunk és saját személyem ellen.

A "fővárosi modor"-ból leckét venni nem akarok, egyéb okom pedig válaszolni nincs, mert az "Egyetemi Lapok" cikkei nem cáfoltak, hanem sértegettek!

DFL 1899. február 25.

Ady Endre

ÖPM I. Bp. 1955. 96-97. 1.

DICSÉRNEK BENNÜNKET

Na csak felvitte az isten a dolgukat! ... Ha nagyrabecsült székesfővárosunk ősidők óta elkaparint is mindent előlünk, egy megmaradt: az ERKÖLCS. Ennek mi vagyunk a hivatásos őrei. A főváros nyugodtan dorbézolhat, az erényt megóvják a vidéki eunuchok.

És bókólnak is nekünk. Hogy így, hogy úgy; a vidék az az egészséges, romlatlan vidék, - zengik kórusban odafent.

Mi pedig először szörnyen boldogok vagyunk. A második dicséret már hidegen hagy. Most pedig már kezd egy kissé zsenirozni bennünket a dolog...

- Ördögbe is! Csakugyan ilyen ostobául erényesek lennénk!...

Mert hát egy kissé még mindig ugrathatók vagyunk, de már nem a régi naivak. Egy kissé gondolkozunk is. Különös. A pesti lapok vezércikkben az erkölcsös vidéket dicsérik, színhárovatunkban az Osztrigás Micinek csinálnak reklámot.

Mintha nem egészen tiszta bort üritenének reánk ezek a cikkiró urak?!... Ezeknek vagy nincs más témájuk, vagy tán az erényt dörgő cikkekkel akarnak még nagyobb érdeklődést kelteni a kollegáktól fordított vagy írt, úgynevezett erkölcsstelen darabok iránt...

... Én legalább így vélekedem. Nem hiszek a mi erényeinket dicsérő fővárosi vélemények őszinteségében, de nem hiszek a mi állítólagos erényeinkben sem.

Nem vagyunk mi jobbak egy szikrányit sem Pestnél. Ez az igazság, bár nagyon kevesen merjük bevallani.

....

Tisztelettel ismételem tehát: nem érdemeljük mi azt a sok dicséretet. Jobbak mi sem vagyunk a Deákné vásznánál... És nem is mi fogjuk ám a rombadólt erkölcsöt felépíteni, hanem egy, a miénknél tisztább és erősebb alapon épült, új társadalom.

Ne bántsuk hát a vén gyermekeket. Neveljük helyesen a fiatal gyermekeket. Kezdjük az iskolán, ne pedig a színházon...

Főképen pedig ne várják TÓLUNK a purifikációt. Nekünk elég gondot ad a megélhetés. Ővék - odafent - a hatalom és dicsőség, talán a kötelességből is nagyobb adag esik rájuk...

....

Sz 1900. január 28.

ae.

ÖPM I. Bp. 1955. 233-234. l.

46

HÉTRŐL - HÉTRE

Nagyvárad csinálta a politikát e héten.

....

Lejöttek volt meghallgatni a pesti újságírók is persze, szabadjeggyel a belső zseblükben boldogan nyúltak végig az első osztályú kanapén, reszketve a gyönyörtől, mely Kolumbuszt is hevíté az ismeretlen partok látásakor.

Lejöttek és felfedeztek bennünket. Ők, akiket ott fenn senki sem fedezett fel... Megveregették a vállainkat is. Derék város vagytok. Kissé zöld, kissé Mucsa, kissé unalmas, de még lehet belőletek valami...

Aztán kegyeskedtek is írni rólunk lapjaikban. Egyikük bizonyos "Bjb" olyan impertinens hangon, ahogy csak egy ránk szabadított obskurus alak írhat... És olyan fölényel, amilyenre még szeretetreméltó pesti kollégáink sem szoktattak bennünket...

... Azonban így kell nekünk. Olyan beteges reverenciával fogadjuk ezeket az urakat, hogy szegények maguk is zavarba jönnek...

... Ám a zavart csak úgy lehet megbocsátani, ha pillanatnyi...

....

*

Sz 1900. június 24.

Dyb.

ÖPM I. Bp. 1955. 285-287. l.

VIDÉKI ERKÖLCS

Vidéki erkölcs. Szegeden egy csinos menyecske, akinek a férje hivatalszolga, rossz útra tért s a legényeket az utcán fogta. A bűnön rajta kapták s a kihágási bíró elé állították, aki egy napi fogságra és 20 korona bírságra ítélte.

Az ítélet felolvasása után a bíró a szemrevaló menyecskétől azt kérdezte, hogy a bírságot kifizeti-e avagy leül? Amire az asszony azt válaszolta, hogy még nem tudja, mert előbb megbeszéli a dolgot - az urával.

Egy fővárosi lap írta meg ezt a kis hírt.

Voltaképpen az eset csinosnak és érdekesnek mondható. Ám a pesti lap azt tartja a legérdekesebbnek benne, hogy - vidéki. Hát neki EZÉRT legyen érdekes.

Mi sohasem hirdettük, hogy erkölcsösebbek vagyunk, mint a pestiek. Pedig ha jogunk lett volna rá, bizony Isten szívesen hirdettük volna. De hát nem volt jogunk. Csodáljuk, hogy ez ott fent újság. De hát ha még újság, újságotunk egyebeket is.

Úgy áll a dolog, hogy pesti kollégáink nagyot csalódtak. Nyári vezércikkeikben állandóan kísért ugyanis egy jó öreg mondás, hogy: Budapest egyáltalában nem képviseli az egész országot. Pesti kollégáink éppen olyan ambícióval szidják le az imádott fővárost, mint ahogyan büszkélkednek fővárosi voltukkal. De ezt a naivok nem tudják. Felülnek hát e szimpatikus öngyalázkodásnak.

Hát persze nem így van. A becézett, kedves székes-főváros egészen méltóan képvisel bennünket. Egészen méltóan. Mi akartuk így. Erkölcsökről beszélvén, mondjunk egy illő hasonlatot. Úgy tettünk Budapesttel, mint kikapós pénzember szokott. Nagyon öltözteti választott hölgyét, pedig nem az a vágya, hogy nagyon fel legyen öltöztetve. Csalódtunk mi is. Szívünk választottja becsapott bennünket. A kis pénzünkért kétes értékű remunerációt kapunk csak. A szépen felöltöztetett Budapest nyakunkra ült, vagy orrunknál fogva vezet. Magunktól már mit sem tudunk tenni.

Egy darabig hetvenkedtünk, most már beletörődtünk mindenbe. Élünk Budapesttel, Budapestért és Budapesttől. Amink van, odavisszük. Onnan kapjuk viszont kis költő pénzünket drága áron. Onnan kapjuk a gallér mintát, a politikát, az elveket, az erkölcsöt, még a nyelvet is. Ma már a hortobágyi csikóslegény is ékes pesti jargonban társalog.

Mi nagyon sok, a fentíhez hasonló csinos esetről tudnánk újságotolni. Csak egy hétfő napi rendőri szemlét kellene megírunk itt Váradon... De minket

ezek az ESETEK nem lelkesítnek stilizált hírekre. Még statisztikára sem. Ettől legjobban félünk. Ez esetleg azt igazolná, hogy ilyen erkölcsös történeteink nekünk még tán bőségesebben vannak. Mert hát mi is büszkén hangoztatjuk a FŐVÁROSI SZÍNVONALAT!...

... Végezzünk avval a kis korrekcióval, HOGY A VIDÉKI ERKÖLCS NONSENS. Mi erkölcs tekintetében is fővárosi színvonalon állunk és hogy a szegedi eset igen sok helyütt nem is eset, hanem - polgári HÁZI-REND...

Sz 1900. július 21.
ÖPM I. Bp. 1955. 299-300. 1.

ae.

48

SZÍNIGAZGATÓ ÉS KRITIKUS

Régi témám: ezer akadálya volt, hogy eddig meg nem írtam. A debreceni affér kényszerít most rá s azok a hírlapi közlések; amik erről az afférről szölkak.

Nagyon érthető, ha a mi dolgainkról a budapesti lapok mindig rossz referádákat hoznak. Akik ezeket a referádákat gyártják, a legsötétebb Budapesten nőttek fel, s a legsötétebb Otthon-körben nevelődtek ki. Ott persze a világot homorú lencsével nézik. Az Otthon alakjai, ezek a kis furcsa újságíró emberek, az élet legmulatságosabb alakjai. Minden hivatottság, minden képesség nélkül mondanak véleményt mindenről. S ezt a véleményt thuryzoltáni lendülettel disputálnák rá a legjózanabb emberre is.

....

Ezek az urak nem akarnak tudni, nem akarnak számolni. Mit tudják ők, micsoda Debrecenben vagy Nagyváradon a színház és a sajtó. Képesek-e ők leszámolni avval, hogy itt vidéken mi újságírók és színészek, olyan kevesen, ahogy vagyunk, emberségesebb, becsületesebb, tisztességesebb munkát végzünk, mint ott fent ők valahányan!... Mit tudják ők, hogy mikor csupa unalomból "elintézik" a mi ügyeinket, tulajdonképpen megbénítják a mi munkás kezünket!... Nem tudják, nem akarják tudni.

Az ő "mucsai" példázgatásaik, az ő otthonbeli kétes szellemességeik többet ártottak nekünk azoknál a kicsinyes bántalmaknál, amiknek mi itt vidéken nap mint nap ki vagyunk téve.

....

Ha a munkánkról nem vesznek ott fenn tudomást, hagyják el az afférjainkat is. Szenzációsabb dolgok történnek a fővárosban a kulisszák mögött, mint nálunk a peceszöllősi pisztoly párbajra teremtdött tisztáson...

Méltóztassék csak ott fenn maguk körül nézni. Intézzék el a maguk színházi botrányait. Itt lent tudja a kötelességét a kritikus is, a színigazgató is...

....

Sz 1900. november 16.
ÖPM I. Bp. 1955. 366-367. 1.

ae.

MAGAS LÓRÓL

Tisztelt kollégáink a fővárosban arra használják fel a nyár kietlenségét, hogy - egyéb élvezet híjával - velünk kezdenek foglalkozni.

Kollégáink alatt a fővárosi hírlapokat értjük, magunk alatt a "vidék"-et.

Egyszerre több lapon kiűtött ez a miránk tisztességszámba menő jóakarati járvány s ugyancsak olvassuk a derült sorokat a jó vidékről.

Mert tudvalevő dolog, hogy a jó vidékről Magyarországon csak derült tónusban lehet írni s az a 18-22 éves titán, aki sok haját felborzolva kalamárisba úti tollát, épp úgy a "vidék"-en tanul humorizálni, amint a borbélyinas a vidéki kócos népségen borotválni. - Ezen a téren az ősök nyomdokait követik az ifjú óriások s amikor tucatonként bánnak el a gondos munkában s egymásra vigyázó tisztességben megélemedett vidékiekkel, könnyű és kedves munkát végeznek.

Egész sereg vezércikk jelent meg mostanában, mely magas lóról diskurál a vidékkel s számon kéri tőle, hogy mi a szösz is akar azzal a sok vidéki jelölttel? Az aradiak, szegediek, szombathelyiek, komáromiak, esztergomiak, stb., stb., egy szűr alá kerítve kapják meg a magukét azon naivságért, hogy nem a budapesti bazárból, hanem saját mindennapos társadalmi és közéletük földjéről választanak maguknak ők képviselő követet az ország házába.

Tény, hogy ez nagy szemtelenség tőlük. Mikor ott van a fővárosi vegyeskereskedés, mely minden színű, fajsúlyú és méretű árút kínál a legkülönbözőbb árakon s pontos kiszolgálásban.

Nincs olyan szerkesztőség hazánk kedves fővárosában, ahol a főszerkesztő és sorban alatta álló három-négy munkatársa ne volna kész jelölt, akivel ha találkozol, közli veled, hogy hány kerülete van. Sőt már a kiadóhivatalok emberei is kerületeket járnak. A vidéki riport-esetek csak arra valók, hogy ezt a fentisztelt urak azokon "megcsinálják".

Nincs oly ügyvédi iroda, ahol a főnök és egy vagy két helyettese hasonló örömben és kínálkozásban ne leledzene.

A vidéki tárgyalások és végrehajtások kizárólag e hazafias mellékcélt szolgálják s annál udvariatlanabb házigazda nem lehet a vidéken, mint aki e fentebb és lentebb tisztelt urakat házában barátai körében megvendégelve: mint áhított és végre-valahára igaziként megérkezett képviselőjelölteket lelke egész hevével fel nem köszönti.

És így vannak a bankok fő- és alemberei, az iparhatósági biztosok, vásárcsarnoki fel- és alügyelők, egyleti társelnökök, hadastyánvezérek, árverési kikiáltók, stb., stb.

Mindezeket a polgártársainkat mi, jó vidékiek, fölöttébb tiszteljük, sőt ha ráérünk, meg is bámuljuk s értjük felháborodásukat, amikor olvassák, hogy általuk a térképről kiszemelt s pirossal megjelölt választó-kerületek más jelölteket állítanak.

Semmi sem oly felháborító, mint ha ez a más jelölt egy vidéki atyafi, valami obskurus alispán, polgármester, ügyvéd vagy újságszerkesztő, aki nem áttallana felmenni a fővárosba, melyben talán még az Ós-Budavárba vezető utat se tudja, holott vannak ott kész emberek, akik már tüntetésben is vettek részt, hírlapba is írtak s egy társasvacsorán a jelenlevők közhelyeslése mellett úgy megmondogatták a kormánynak, hogy ha az meghallotta volna, nem tette volna az ablakába.

Tisztelt fővárosi társaink vannak olyan ügyesek, hogy egy-egy ügynevezett nagypolitikust tolnak maguk elé, akinek azonban, ha tüzetes vizsgálat alá vesszük, nincsen semmi baja s nem kéri a szolidaritást keresők támogatását.

"Járvány szerű nagy baj ez", mondogatják derült soraik végén szomorgósan a kollegák: óvjuk a vidéket, ne engedje magát felhasználni a kisebb-nagyobb vidéki potentátumok által, inkább itt vagyunk mi, hadd használjuk fel mi.

Magas hangon fejtegetik a cikkek egy nemzet kötelességét az ügynevezett gondviselésszerű férfiak irányában s kimutatják, hogy épen hasonló eset okozta a dicső Lengyelország vesztét, nem is számítva a finnek, baskok és skótok tragédiáját és a kelet-római császárság bukását.

Mélyen megrendülve és benső zavarba esve olvassuk mi ezeket a fejtegetéseket, gyalogos eszünkkel fel sem tudjuk fogni, hogy lehetünk csak egy percre is olyan meggondolatlanok, egész meg vagyunk tisztulva egy-egy ilyen kijózanított felvilágosítás után s különösen az imponál fölöttébb, hogy ezek a jóakaró evangélisták olyan magas papiros lóról beszélnek hozzánk.

Amint elmúlnak a választások, igazat is fogunk nekik adni.

NN 1901. július 30.

Nt.

ÖPM II. Bp. 1955. 130-132. l.

50

VIDÉKI NÉZETEK

Mi szerény, igénytelen vidékiek csak ámulunk és bámulunk, hogy mi minden megeshetik a hatalmas, pompás fővárosban, ahová lecsapolják, illetőleg fölcsapolják az egész ország vérét s valószínűleg az egész ország eszét is. Legalább nagyon közönséges dicsekvése a kevésbé szerény budapestieknek, hogy színvonal, hogy nívó csak a fővárosban van. Már úgy érte ez, hogy létezik színvonal Budapesten kívül is, hanem az aztán szörnyű alacsony.

Hát erről az alacsony színvonalról nézve föl a központi magasságokba, valóságosan megdöbbenünk az újságon, hogy az egyetemi ifjúság egy része, vagy egy asztaltársaság koszorúkat, egy úrnak a családi színeivel ékesített koszorúkat vitt a képzőművészeti társulat kiállításába. Hogy a koszorúkat elhelyezte egyes képekre, amelyek az asztaltársaságnak tetszettek, még pedig nem művészi szempontból, nem a műbecs szerint, hanem valami olyan alacsony színvonalú megítélés alapján, amilyenért még a legszerényebb vidéki jogakadémia is restelkednék.

És hagyján, hogy ez így történt. Végre is a fővárosi egyetemre a vidékről, a budapestiek szerint: alacsony színvonalú vidékről tódul föl az a bizonyos ifjúság, mely a lóverseny-szineket bevitte a mi legmagasabb értékű műtárlatunkba. Még az is megjárja botlásnak, hogy a képzőművészeti társulat egy tisztviselője, a maga ízlése szerint is, egy kis körözünyre jegyzett hozzájárulás révén is megengedte az asztaltársaságnak az asztal fölött való tréfás ötletnek is rossz képkoszorúzást. Hanem, hogy aztán a társulat igazgatósága is összeült és három szóval kettő ellen azt a határozatot hozta, hogy a koszorúkat ott kell hagyni, ahova az asztaltársaság tette, már engedelmet kérünk, ez a gondolkodás, a helyes tapintat, a jó rend színvonalának olyan mélységes lefokozása, amelyen csak csodálkozni és fölháborodni tud a jó, az igénytelen vidék.

Mert a vidék úgy gondolkodik erről a dologról, hogy a képzőművészeti társaság és a Szemere-asztaltársaság nem azonosak és nem összetartozók. Ha tehát a képzőművészeti társaság a magyar művészeket tárlatra hívja meg és a magyar művészek elküldik a festményeiket a csarnokokba, ezeket a festményeket befogadja és értékük szerint elhelyezheti, ha úgy tetszik: különös dísszel is elhelyezheti a képzőművészeti társaság, de más senki nem avatkozhatik aztán abba, hogy az egyik vagy másik festmény a tárlat rendezői által ráakasztott bársony-drapérián kívül még külön díszet is nyerjen: koszorút, vagy szalagot, babért vagy vörshagymát.

Mert, tovább fűzve a mi vidéki nézetünket, ha a sokszor említett asztaltársaságnak joga van arra, hogy babérkoszorút helyez egyes festményekre elismerésül, ugyanazon a jogon viszont más képekre, a nem tetszésének, e megbotránkozásának jeléül elhelyezhetne hagyma-koszorúkat. És ami joga van egy asztaltársaságnak, ugyanazzal élhet a másik asztaltársaság és valamennyi az összes fővárosi, sőt talán vidéki asztaltársaságoknak valamennyi tagja is, tehát a tárlatnak minden egyes látogatója.

Más szóval, ha a képzőművészeti társulat igazgatóságának három tagja a maga nézetét tovább is érvényesíteni tudja: a tárlatokon fogjuk láthatni a meg-elevenülő kritika teljes flóráját. Akinek hogy tetszik a kép, vagy a szobor, szabadon felékesítheti azt ibolyával, kikiriccsel, hagymával, fűgével, sárgarépával és gombafüzérekkel. És ha még érthetőbben ki akarná fejezni a közönség a maga "tárgyi" bírálatát, a különböző növényzetekből szerkesztett koszorúkra ráköthet nemzeti színű, családi színű, avagy fekete-sárga, esetleg szerb, román, horvát, amerikai színű szalagokat is, persze tetszés szerinti fölírásokkal, melyekben megdicsőíti, vagy legazemberezi a festőket, kik a képzőművészeti társulat legújabb szabástól oltalma alatt viszik be a műveiket a képzőművészeti csarnokba, helyesebben: a vásárcsarnokba.

Ime, ezt jelenti a társulati igazgatóság többségének türelmi határozata, melyet azonban nem tekinthetünk a képzőművészeti társulat utolsó szavának. A képzőművészeti tárlat külső, laikus körökből eredő megdicsőítésének és megbélyegzésének először, megkísértett rendszerével szemben állást kell foglalnia a társulatnak. Ha ezt nem teszi, nevetség tárgya lesz itt vidéken is, ahol már is kellemetlen megjegyzések hangzarak a képek képtelen koszorúzásáról és arról, hogy nagy és értékes művészek önmegalázás nélkül leszerelhetik-e jóízlésüket az ízléstelenség terrorizmusa előtt?

NN 1901. november 23.

Nt.

ÖPM II. Bp. 1955. 292-294. 1.

A HÉTRŐL

....

Mi úgynevezett "vidéki emporiumok" legsúlyosabban viseljük e válságot. Mindannyian Budapest becses képére formálódtunk. Minekünk mindaz kell, ami Budapestnek. Budapest pedig alaposan kiszipolyozott bennünket, de ami maradt az ereinkben, arra még just formál.

NN 1901. december 22.
ÖPM II. Bp. 1955. 332. 1.

(-b)

A HÉTRŐL

....

A változás nagyságát azok tudják fölfogni a maga nagy teljességében, akik a dolgok kezdetéig tudnak látni.

A felületes világi lézengő sok úgynevezett kézenfekvő dolgot sem lát meg. Sokan nem látják például, mint hanyatlik, fogy a mi gyöngye büszkeségünknek, Budapestnek tekintélye, nimbusza. A város megcsinálásából hiányzott a realitás, az igazság, le kell hát zuhannia a meg nem érdemelt polcra. Csupa üresség Budapest. Éhező ezreivel, léha diffrázkodásával, kiskorú polgárságával, ázsiai közigazgatásával, ki nem alakult s ki nem alakulható társadalmával, kokott-kultuszával, undok születési és pénzarisztokráciájával, züllött irodalmi életével kétségbeejtő képet nyújt a magyar metropolisz. Állítólag Vázsonyi mondta. Nem mondjuk határozottan, nehogy megint honáruhással vádolják. - Ha Budapestet s vagy négy-öt európai kultúrára hajlandó várost elvonnának, nem maradna Magyarországon csak csupa szemétdomb.

Nahát Budapestben rettenetesen tévedett az, aki e kis axiómát szárnyra bocsátotta. A valóságban úgy van, hogy Nagyvárad, Szeged, Arad, Temesvár, Pozsony, Győr s Miskolc azok a magyar városok, melyektől egy kultur-társadalom megteremtését Magyarországon várni lehet. De mikor lesz ez vajon?

....

NN 1902. március 2.
ÖPM III. Bp. 1964. 10. 1.

Dyb.

A KULTÚRA ÍGÉRETEI

- A MAGYAR VÁROSOK -

Nem afféle NYÁRI TÉMA, amiről most írni akarunk. Belsőnkben vajudó régi igazság, amelyet talán egy pár újabb impresszió űz ez alkalommal világgosságra s amelyet talán ez alkalommal csak sejtetni fogunk tudni, meggyőződésébe vinni aligha.

A magyar városoknak adtuk a KULTÚRA ÍGÉRETEI címet. Talán jó és találó ez a cím. - Kulturország jó sokára leszünk még, s ha leszünk, a városok által leszünk. A kultúrát már erősen ígéri néhány magyar város. Egyelőre csak ígéri.

A LOS VON BUDAPEST sokkal sokkal komolyabb az utolsó időben, mintsem sokan hiszik. Szinte megdöbbenő az az általános csömör, mellyel immár majdnem az egész ország néz az ő drága székesfővárosára. Fantazmákkal nem szeretünk táplálkozni s nem hisszük, hogy ez a nagy reakció, nagy csömör le fogja járatni Budapestet. Sokkal több vérünket szívta föl és sokkal vértelenebbek vagyunk, hogysem Budapesttel szakíthasson az ország bármily eleven tagrésze is. Hiszen nem magyar, kaotikus, megmétélyezett, reménytelen és lehetetlen egy város a mi Budapestünk, de beleraktunk mindent s nekünk alig maradt valamink.

De az már nem fantazma, amin immár nagyon sokan töprengenek. Keresik a magyar városok között azt, amelyik valamikor majd pótolni tudja az igazi fővárost, amely most nincs.

Persze nagyon a ködbe kell nézni s mi például - őszintén bevalljuk - ebben a ködben nem látunk semmi bizonyosat. Csak annyit, hogy néhány magyar város ígérete a jövő magyar kultúrájának s ebből a néhány városból lehet kultúr város.

Lokálpatrióta érzékeny oldalakat annál kevésbé szeretnénk ütésekkel provokálni, mivel most csak odadobott szentenciáink vannak s polémiát nem akarunk. De igenis rámutatunk egy különös és aggodalmas momentumra. - Azok az elzárkózottan, régen és tisztán magyar lakosságú városok, melyek a földet művelő alföldön termettek - hogy is mondjuk? - kevésbé ígéri nekünk a kultúrát. Ezek a, pedig valóban színmagyar városok: csökönyösek, lassan baktatók.

Azokban a városokban látjuk az ígéretet valószínűnek, erősebbnek, hol a magyarságnak NAGY HARCCAL KELLETT MAGÁBA OLVASZTANIA IDEGEN ELEMÉKET. Arad, Nagyvárad, Pozsony, Kassa, Temesvár, Győr, Pécs és Miskolc inkább ígéretei a jövő magyar kultúrájának, mint a palotás Szeged, mely pedig úgy kínálkozik, s melyet nagy lelkesedésünkben úgy szeretnénk megtenni valamikori nemzeti fővárossá.

Voltaképpen csak témát akartunk adni, csak sejtetni akartunk e pár szentenciával. Aktuálissá tette e dolgot a Budapest ellen mostanában folyton lázon-

gó közvélemény lármája. De ez odavetett szentenciákkal köteleztük magunkat arra is, hogy bővebben foglalkozzunk ezzel a dologgal. Egypár nyári s egypár téli témánk lesz hát róla még.

NN 1902. július 25.

(ae.)

ÖPM III. Bp. 1964. 114-115. 1.

54

JÁNOS-NÉRÓK

Bevezetés

Volt egy Néró, aki talán Szegeden is lakhatott valameddig. Kassán, Debrecenben, Pozsonyban, Kolozsvárott, esetleg Miskolcon is. Teremnek a Nérók sűrűen mostanában, s országuk a vidéki Magyarország. Véres, cézári; dölyfös életet élnek, s gyűlölik Budapestet. Milyen furcsa és bűnös dolog az, hogy még senki sem írt történetet róluk. Én szegény ádáz, magyar Néróim, íme megénekelem egy társatokat.

A történet

Ezt a Nérót Jánosnak hívták, és újságot írt. Egy újságíró Néró mindig Budapestről álmodik. De Budapestre vajmi ritkán érkezik el, s emiatt lesz belőle Néró. Balga és boldog fiúk ám ők ritkán teljesülővágjuk segedelméből. De a Nérók nem sejtik, hogy milyen áldott dolog Budapestre nem kérülni. Éppen ezért Nérók a Nérók.

János-Néró sem nézett soha a földi dolgok mély titkába. Kevés koronáért dolgozott, firkált, fogyasztotta magát. Kopott volt mindig, álmos, mindig ingerült, beteges. Ébren és titokban verseket, álmában dicsőséges drámákat írt. A drámák a Nemzeti Színházban kerültek sűrűen színpadra. S ezek az álmok nagyon megviselték Jánost. Lassan-lassan az álmok fölnőttek, és szinte hússakká lettek. János-Néró szigorúan körülnézett Szegeden, sőt Miskolcon is. Már éppen ott, ahol esetekként találtatódott János. Hogy ama hitvány város sejt-e, kicsoda nagy ember rejtőzik falai között. Szeged, Kassa, Miskolc s a többi nem sejtették. Talán azért is, mert János az ő drámáit sose írta meg.

S így-így lassanként vált Néróvá János. Meglátta az ő császári székének bűnös rejtegetőjét. Budapest, ez a galád Ninive, szövetkezett össze őellene. Budapest nem akarja, hogy ő, János, trónra üljön. Egy birodalmat adna jutalmul Budapestnek János. Költői, hatalmas, csodás nagy birodalmat. De sővényként kerítik el előle Budapestet az éhes bitorlók. Ott, Budapestben, vallotta János, kalandorok ülnek íróttal kezükben. Ezek remegve néznek állandóan Szeged, Kassa, Kolozsvár s a többi város felé. Hogy nem jönnek-e ellentük, trónjukat elfoglalni Jánosék.

S János-Néró, akinek az arcán közben egy kis tüdővész hajnala pirkadt, ekkor kezdett kegyetlenkedni. Eddig, akárhogy is, aprópénzeket adott olykor

1

2

II.

3

III.

4

5

IV.

a szabójának. Mos le akart rongyosodni János, hogy megkülönböztesse magát a jól öltözött budapesti bitorlóktól. Akadt egy leány, akinek az apja pénzes kocsmáros volt. Szőke és versfaló leány volt. Annának hívták, ami talán mellékes is. Erőszakkal feleségül akart menni Jánoshoz. János imádta Annát, de megszőkött kegyetlenül tőle. Mert Anna azt kívánta, hogy Budapestre költözzenek.

János-Néró írásban és szóban üldözte Budapestet. Az ország és a művészi álmok megrontója, így hirdette János. S mikor a kórházban haldokolt János, barátjainak egy papircsomót adott át. Haldokló hangja megerősödött, mikor kiáltotta:

- Esküdjetek meg, hogy elégetitek. Egy világ fog akkor elhamvadni, az én költeményeim. De nem akarom, hogy valaha Budapest kezébe kerüljenek. A drámáimat már tegnap elégettem.

János-Néró hitt a drámákban, melyeket sose írt meg. S én úgy sejttem, hogy a verses csomagban is sok üres lap volt. Mert János-Néró már verseket sem írt meg kegyetlenségében. Talán jók, talán rosszak voltak e néhány versek. Kit érdekel, s kinek kára ez? Bizonyos János-Néró cézári dölyffel, égetve, átkozva, pusztítva halt meg.

Magyarázat

Fent Budapesten néha csoportokba verődnek kávéházi tanyákon az emberek. A budapesti Jánosok. És ziháló, lázas, beteg beszélgetések során felsóhajtanak:

- Ó, ott lent a becsületes magyar vidéken. Ott az ember megmaradhat büszkének és egészségesnek. Nem kell, hogy a lelkét eladja semmiért. Hívó, jó olvasók fonják kedvesen a koszorút. Nem jut kutya-sorsra az ember. És ideje van dolgozni lelke parancsa szerint. Ó, ott lent fejedelem az ember. Ha egyszer, majd egyszer mi össze fogunk beszélni. És itt hagyjuk ezt a galád Budapestet, mi lesz akkor? Valami efféle zendülés segítene rajtunk. Szörnyű sok itt a bűn, és sokan vagyunk itt.

Így beszélgetnek Jánosék Budapesten. Budapest Nérói, a legbúsabb és legkegyetlenebb emberek.

Finálé

Életek, birodalmak, világok így hamvadnak el. S az ember nem érti, honnan és miért jövünk még egyre? Ki hív bennünket, micsoda törvény? Egyebet sem csinálunk, mint kegyetlenkedünk. Meg nem írott verseket és drámákat szavalunk a fölgyújtott Róma, a saját beteg lángú szívünk fényénél. Budapest Jánosai irigykedve néznek Szeged, Kassa, Kolozsvár felé. Szeged, Kassa, Kolozsvár Jánosai rettenetes nagy gyűlölettel Budapestre. S hogy vagyunk, hogy gyujtogatunk, kegyetlenkedünk, azt rajtunk kívül nem veszi észre senki. Ó, János-Nérók kegyetlen szomorú serege.

BN 1907. március 3.

ÖN Bp. 1961. 632-634. l., 1347. l.

"BUDAPEST NAGYVÁROSI TANDÍJA"

WESSELÉNYI MIKLÓS EMLÉKE

Budapest, a hivatalos Budapest, a mai napsugaras tavaszi vasárnapon egy szép ünneppel arra figyelmeztette Budapestet, a nem hivatalos Budapestet, hogy volt egyszer egy rongyos, falurangú Pest város, s mikor ezt a rongyos, falurangú várost elborította a Duna, akadt valaki, aki ezt a Pestet érdemesnek tartotta arra, hogy érte s inséges, rettegő lakosságáért nem kisebb és veszedelmesebb hősiességet tanúsítson, mint Leonidász Hellászért. Báró Wesselényi Miklósnak hívták e hőst. E dicsőséget a franciskánusok templomának falán beszédes, szép jel hirdeti ma óta. Milyen nagy volt az az ember, aki érezte, megérezte, hogy ez a rongyos, falurangú város miye az országnak. S hogy kell, azaz hogy kellene szeretni ma a magyar embernek Budapestet, ha nagy Wesselényi Miklós a régi Pestet úgy szerette! Hát szereti is. De egy kicsit fájdalmasan. Mint az olaszok poétája Rómáról éneklí: "mi Rómát kértük, s ti Bizáncot adtatok", sokan azt vallják magyarok, hogy mi "Budapestet kértük, s ti Kartágót adtatok". Talán nem igazságos ez. Van óh fogyatkozása sok Budapestnek, de mégis csak szíve ez országnak. Európája és büszkesége. Legyen külön, őszintébb, műveltebb, magyarabb is még, aztán becsületesebb, dolgozabb és szolidabb. Legyen s lehet. Ma, amikor elkésetten 1838 március közepének gyászos napjaira s Wesselényire, az árvízi hajósra emlékeztünk, erősödjünk meg a hitben, hogy Budapest nagy lesz, szebb, jobb és gazdagabb. Érdemes arra, hogy utolsó csöpp vérükig szeressék az eljövendő, Wesselényihez hasonló nagyok.

....

BN 1905. április 10.

ÖPM VI. Bp. 1966. 124. 1.

A SZAJNA MELLŐL

....

II.

BUDAPEST ÉS A LEVEGŐ

Egy elmés Celino-vicc így ítél a mai világvárosokról:

- Csodálatos dolog, hogy a városokat nem építik a szabadban. Holott a szabadban olyan jó a levegő.

Párizsra nem illik ugyan, de Budapestre okvetlenül illik ez az elmésség.

Valóban, miért nem építették Budapestet úgy, hogy levegője is legyen? Világjáró magyarokkal diskurálgattam a minap. Szólt közülük egy, talán a legokosabb:

- Magyarország, a vidék, így is alig ismer a maga fővárosára. Isten ments, hogy valami minta-város legyen, akkor pláne el is átkoznák. A vidéki magyar hitében úgy is úgy él Budapest, mint valami őrrült Babilon. Hátha még igazi város volna.

....

(Párizs, augusztus 8.)

A.E.

BN 1906. augusztus 11.

ÖPM VIII. Bp. 1968. 51. 1.

57

EGY GYÁMOLTALAN ÓRIÁS

- BUDAPEST A FALUSIAKÉ -

Ez a Budapest meglepő nyurgaságú s komikus fiatalságú szép legény. De ez a város ma már csakugyan nagy város, ha hirtelen nőtt is. Esetlenségének, mely a számpados diákéhoz hasonló, furcsa titka van. Ez a titok nem is titok, de általában kevés szó esik róla. Fiatal nagy városa Amerikának is van talán egy-kettő. De Bukarest viszont nem is nagy város és szinte öreges érettségéről csodákat beszélnek. Ha az amerikai példák rosszak volnának, viszont Bukarest közelebb van Ázsiához, mint Budapest. Ez a fiatal, óriás legény, ez a Budapest, miért ilyen, amilyen?

Budapest lakossága felől egyik éjszakáról a másikra elemelhetnék a házakat. Más nagy városban egy nagy, éber, százezrekből összerakott lélek él, cselekszik, örül, háborog, vagy jutalmaz. Házbéruszorával kínozzák, rossz közlekedést kap, éheztenek, nincs szene télen, - Budapest nyafog, szenved, de megmozdulni nem tud. Akár Madridban, akár Brüsszelben közös érdekek és veszedelmek harsány, egyetlen szóhoz tömörítnek minden torkot.

Az öröme, mulatsága is bal ennek a városnak. Hiszen élnek itt szép számmal igazán nagyvárosi emberek. Az Operánk és a Vígszínházunk kénytelen nagyon sokszor egészen európai lenni. De a kávéház, a cigány, a mozi s a bábeles zenGERÁJ megint csak egyetlen városban burjánozhat: Budapesten.

Mik és kik nem engedik, hogy ez a város igazi nagyváros és jobban élő város legyen? Micsoda csinálja azt, hogy Carusónak kincseket fizethet ki egy kíváncsi, módos, részben tulcivilizált, részben utálatosan smokk, nagyvárosi kicsi kisebbség? Budapesten, ahol a nagy többség már régen megválasztotta a maga dobogói ideáljait Fedák Sáríkban és Fráter Lorándokban?

Mert ezt a várost nagyobb felében falusiak lakják. Mert ennek a városnak a lakossága mozgó, s az újak megint csak a falukból jönnek. Így azután mindegy,

hogyan honnan: a faluvégi kuriából, a bogárhátú házikóból, vagy az árendás kocsmából. Ólomot hoznak magukkal, várost sohse-sejtette lelket, akadályt.

A falu mindenütt városgyűlölő, de Magyarországon kiváltképpen ez. Budapest lakosságának nagyobbik fele gyűlölettel obstruálja azt a tendenciát, hogy Budapest valóban nagyváros legyen s a lakói városiak. Ez a kötélhuzás teszi itt olyanná az életet, hogy stabilis, törzsökös nagyvárosi lakosság itt ki nem épülhet. Számbelileg talán még fog nőni Budapest, mert ez agyonnyomorított országban a vidék még talán boldogtalanabb életet él, mint mi itt Budapesten. De ezek a beözönlők csak még mezővárosiasabbá változtatják Budapest arcát és lelkét.

Talán bolond ambíció is volt, hogy egy visszatartott, szegény ország tetejébe világvárost csináljunk. No de nem is sikerült, s aki csak élt nagy városban, megmondhatja, hogy Budapest egy torzzá fölfujt óriás falu. Nagyvárosi lelkiismerete abszolút nincs s itt az élet csak csúnyább és nehezebb lesz folytonosan.

BN 1907. szeptember 20.

A.E.

ÖPM VIII. Bp. 1968. 346-347. 1.

58

VÁROSOS MAGYARORSZÁG

Mikor város született, mindenha csoda történt, csoda és véres bűn. Bábel óta, Róma óta, sőt, a fabrikált hun-magyar legenda szerint, Buda király városa óta. Már a mai, szinte millió lakosu Budapest csodájáról s lemoshatatlan véres bűnéről régen, eleget, untig beszéltek, írtak az új legendaiparosok. Való, hogy ez a város dacos, hirtelenkedő csodából nőtt váratlanul nagyra, s való az is, hogy véres áldozatokkal fizette meg e város bűnös árát egy kis félszeg, nyomorék ország. Mindegy, város csak így születhetik, s Budapestnek legalább ilyen nagyra s ilyen várossá kellett válnia, amilyen, mert különben jaj volt volna s lenne nekünk. Nem sok esztendeje még, hogy vallásos epidémiaként tör ki talán Magyarországon egy-kétszáz ember között az öngyilkosság kedve, ha még Budapest sincs itt. Tehát legalább Budapestünk volt már, szerencsére, tegnap is, kissé gyáván viselkedő óriás-gyermek, de így is milyen rókonyódásnak, gyávák és féltők ijedt püfölésének kellett a hátát tartania.

Ám most jön valami komolyabb dolog: a népszámlálás, e szomorú sereg-szemle, vigaszversenyen egy sereg igazi, új, magyar város reményét nyújtja. Montenegró nagyságú grófi és püspöki uradalmak táján jóformán cselédségnek való nép se maradt elegendő: elfogyott, nem akart születni, megszökött. S minden alapult és alapuló város csodájánál nagyobb csodával, melynek földerítéséhez talán kevés is a mai tudományanyag, itt vannak az új, magyar városok.

Egy francia író bizarr elképzelése fog el bennünket: a tenger eléri Párizst, s csak a Montmartre púpja nincs még árral, vízzel elöntve. Ilyen száraz, ma

még száraz, púpokként nézzük és látjuk a magyar városokat, e még csak indulókat, de kétségteleneket, melyek nemsokára talán csak már magukban jelentik s ígérnek Magyarországot. Itt van a csoda, egyelőre majdnem a tudomány ellen valló, hogy: városok és magyarságtartályok születtek ott, hol ezeknek előfeltételei hiányoztak. Kiskirályságnyi, uzsorás nagybirtokok, fogyó és szökő magyar földművelő nép, alig- valami ipar, bőrünkéből szíjat hasító, hecces, úri politika és - mégis, Debrecen telekkönyveiben román pénzüzetek súlyos bejegyzései, Délen a románság átlépte a Tiszát, a nyomoruság s a nem-magyarság hullámai csapdosnak itt és ott, mindenütt és - mégis. És mégis: nőnek, gyarapodnak, szaporodnak, ígérkeznek Budapest mellett a többi városok, és e városok, tetszik-nemtetszik: magyarok.

Hogy az ördögbe fogják tudni elintézni ezt a bolond, fatális, csodás problémát azok, akik az autochton magyarság ősi, szíves dicsekvő képviselői? Mert hogy Aradon Tisza István számára egy fogadtatást díszesen rendezhetnek naiv körök s okos érdekcsoportok, ez semmi. A város város, s városnak külön és különös lelke van, mely nemcsak mai és holnapi. A város, ha él, és élni akar, kénytelen számolni élete föltételeivel, ellenségeivel, ellenségeinek erejével és a magáéval. Roppantul rövid idő alatt még a humbugnacionalista is - legalább titokban - be kell hogy lássa: Magyarország s a magyarság voltaképpen - a városok. Betegül, érthetetlenül támadtak, kultúrás, kiható erejük nem sok, de vannak, számítanak s - magyarok. Ez egyszerre pikáns és megrázó probléma: miként fogják hirhedt hazafiságukat, lelkiismeretüket, magyarságukat, politikájukat berendezni azok, akik ma Magyarország kiskirályai, kiváltságos magyarjai, s akiknek a városok fejlődése: a bizonyos halál?

....

A magyar kiskirályok, akiktől akármilyen nyelvűvé és rangúvá válhatott volna ez az ország, igazán zavarban lehetnek most. A magyar városok ellen védekezhetnek a városaiból kikopott avagy várost nem csinált nemzetiségekkel s a magyar falvak parasztságával. A magyar falvak parasztsága vagy züllött, vagy kétségbeesett, vagy forradalmár, vagy városiasodik, vagy Amerikában van. A nemzetiségekkel való nagy békülékenység, melyből pedig hiányzik a humanitás és őszinteség, a városok ellen folyik.

Ma Magyarország: a városok, a készek és a leendő, ők a kultúra, ők a magyarság, sőt a nemzetiségi kérdést is csak ők jogosultak és nobilesak megoldani. A városos Magyarország, talán utolsó lehetősége és kerete egy lehető Magyarországnak, ébredjen, eszméljen egy kicsit. A városok felejték el végre már, hogy valamikor csak a vármegyei urak vigadóhelyei voltak csupán, hetenként, vásáronként, alkalmanként. Ma már kezünkben van az urak revolvere, a híres "mi vagyunk a magyarság" nevezetű revolver is, tessék harcolni vele. Budapest, nemrégiben egyetlen olyan-amilyen magyar város, félbátorsággal megtudta állani a helyét, s vétót mondott szükséges időkben. A magyar városok lássák meg, hogy ellenük nincs szervezhető mezei had, s már a legkulturáltabb, pópás, nemzetiségi tömegekkel akarnak az ő fejlődésükre, életükre, szóval a lehetséges kultur-Magyarországra törni. A városos Magyarország döntse

el, mert csak ő döntheti el, a demokrácia, a kultúra s ha úgy tetszik - a magyarság sorsát.

V 1911. február 7.
ÖPM X. Bp. 1973. 121-123. 1.

Ady Endre

59

SZELÍD, ÚJ JEGYZETEK

II.

(PESTI EMBEREK JÓSÁGA) Nagyvárosok átlagembereiről, a tömegről, kiváltképpen szabad egyenes meghatározásokkal élni. Például a párizsi ember kedves, udvarias, udvarló és finom, de egoista (és mellékesen egotista), rossz, kegyetlen. Budapesten én igazán majdnem csakis kiszolgáló emberekkel találkozom mostanában, de ezek a legbudapestibb emberek. Nos, ezek a tipikus budapestiek: vajszívű-jók, de hitványul modortalanok és gorombán buták, félvadak. Szóval két korszakot kellene ugrásokkal beérni: 1. hogy a pesti ember rafináltan művelt és gonosz legyen, 2. a bibliás emberek szerint legyen krisztusi, szolidáris, nemes. Kis igényű s kis várakozású emberek egyelőre megelégednénk, ha a pesti ember, az átlagember, a pesti, kevésbé volna barbár és pimasz.

V 1912. február 2.
ÖPM X. Bp. 1973. 179-180. 1.

Ady Endre

60

SZELÍD, ÚJ JEGYZETEK

IV.

(SZEGÉNY JANOVICS JENŐ) Az én hitem, mely régi: egy pár évtizedig nem lehet kultur-Magyarországot csinálni, csináljunk hát Budapest-országot. Ha egy szép, nagy, magyar Budapest volna, sok-sok enyhüléstnk is volna a mai, ma még menthetetlen Magyarországért. És szegény Janovics Jenő Kolozsvárról, elhítte azt, amit mi innen is csak gyáván, reménykedve hírdettünk. Jött ide butaságos, klasszikus, mágnásos, magyar parlagon kierőszakolt, kibuzgólkodott, fölséges magyar eredményeivel. Az ember azt se tudja hirtelenében, hogy Janovics-e a hibás, aki becsapódott, avagy mi, akik Budapest-országban bízva, Janovicsot becsaptuk?

V 1912. május 7.
ÖPM X. Bp. 1973. 190. 1.

Ady Endre

SZELÍD, ÚJ JEGYZETEK

IV.

(BUDAPEST NAGYVÁROSI TANDÍJA) Ezt a mi szegény Budapestünket igazság szerint kevesebbet kellene szidnunk, és sokkal-sokkal jobban és többször sajnálnunk. Sajnálnunk természetesen és legelőször azért a páratlanul és példátlanul drága tandíjért, amit az ő nagyvárosiságáért fizet. Hiszen ha mulatságos is, de nem könnyekig megrendítő, hogy példának okáért Budapest akkor és úgy veszi észre, hogy ő nagyváros, mikor a villamosai egy napon több embert gázolnak halálra, mint amennyi éveken /át/ hal meg egy-egy faluban természetes halállal. De van még egy mulatságosabb, még megrendítőbb s most szezonosan aktuális példánk, mely Budapestnek a természethez való tragikomikus viszonyát illusztrálja. Frissen, hirtelen, gyönyörű, szabad, szűz helyeken terpeszkedett el az ifjú nagyváros az ő falusias népeivel. Annyira a természetből jött, s annyira abba fészkelődött, hogy eszébe se juthatott a gondoskodás olyan időkről, amikor a levegőért, a természetért a szomszédba kell menni. És ezuttal is úgy járt, mint mindig: mire nagyváros lett, szabad levegőre, térre, zöldre szomjazó, kiírtották belőle és körüle majdnem egészen a természetet. Soha drágább nagyvárosi tandíjat még nem fizetett város, mint Budapest, s már igazán megérdemelné, hogy legalább csakugyan - nagyváros legyen.

V 1912. május 16.
 ÖPM X. Bp. 1973. 195. 1.

Ady Endre

"SZÁZEZERNYI KÁBA
ÍGY ÉL ITT PESTEN ÉS BUDÁN:"

A DUNA VALLOMÁSA

Megtudtam, hogy titkokat rejteget
 A mi Dunánk, ez a vén róka,
 Mikről talán sohase álmodott
 Az ősi barlang-tűzek óta
 Ez a közönyös Európa.

Megloptam a vén Iszter titkait,
 Titkait az árnyas Dunának.
 Magyar földön ravasz a vén kujon,
 Hisz látott ő búsabb csodákat,
 De ekkor pletyka-kedve támadt,

Vallott nekem, nem is tudom, mikor:
 Tavasz volt és ő csacska-részeg.
 Táncolt, dalolt, kurjongatott, mesélt,
 Budapestre fitymálva nézett
 S gúnyos nótákat füttyűrészt.

Talán Szent Margit híres szigetén
 Állott velem részegen szóba.
 /Ma is félve kalimpál a szivem
 S hajh, már régen késik e nóta.
 Ugye, Iszter, vén folyam-róka ?/

Nagy-komoly lett akkor a vén Duna.
 Torkán hűlt, vad tavaszi kedve.
 Olyan volt mint egy iszákos zseni.
 Alig mert nézni a szemembe.
 S én vallattam keményen, egyre.

"No, vén korhely, láttál egy-két csodát,
 Mióta ezt a tájat mossa
 Sápadt vized, árnyas, szörnyű vized,
 Mely az öreg árnyakat hozza.
 Gyónjál nekem vén falurossza."

"Mindig ilyen bal volt itt a világ?
 Eredendő bűn, lanyha véték,
 Hidegtelelés, vergődés, könny, aszály?
 A Duna-parton sohse éltek
 Boldog, erős, kacagó népek?"

S halk mormolással kezdte a mesét
A vén Duna. Igaz az átok,
Mit már sokan sejtünk, óh, mind igaz:
Mióta ő zúgva kivágott,
Boldog népet itt sohse látott.

A Duna-táj bús villámhárító.
Fél-emberek, fél nemzetecskék
Számára készült szégyen-kaloda.
Ahol a szárnyakat lenyesték
S ahol halottasak az esték.

"Sohse lesz másként, így rendeltetett"
Mormolta a vén Duna habja.
S boldogtalan kis országok között
Kinyújtózott a vén mihaszna
És elrohant tőlem kacagva,

BN 1907. március 31.
Vér és arany. 1907.
ÖV I. Bp. 1975. 86-87. 1.

63

SZENT MARGIT LEGENDÁJA

Vallott nekem a Nyulak-szigete
Regék halk éjén. Ime, a titok:
Királyi atyja klastromba veté
Legendák szüzét, fehér Margitot.

Álom-leány volt: egy fojtott sikoly.
Ájulva hullt egy durva szó miatt.
S robogtak a királyi udvaron
Hajrázó, vad, bozontos férfiak.

Nyugatról várt sokáig valakit.
Nem vad bajszu, lármás mokány nagy úr,
Dalos, törékeny, halk fiú legyen,
Asszonyos, kósza, könnyes trubadúr.

Már régen várt, s megbénult a szive.
Zugott a vár, prúszkölő kún lovak
Hátán érkeztek hetyke magyarok.
Ő nem jött: egy csöndes álom-lovag.

Ő nem járt a Duna táján soha,
Egy halk dalu és halk csókú legény,
És Jézusnak áldozák Margitot,
Ki ott halt meg a Nyulak-szigetén.

BN 1906. augusztus 26.
Vér és arany. 1907.
ÖV I. Bp. 1975. 83. 1.

64

BUDAPEST ÉJSZAKÁJA SZÓL

Budapest éji, nagy álmát hozom.
Be vfg város vagy, én bús városom,
Zsibbadtan tapint fáradt két kezem,
Cigánnyal, borral, nővel érkezem.
Budapest éji, nagy álmát hozom.

Én vagyok a mámoros, kusza est.
Egy városom van: szegény Budapest.
Máshol keserű borom és söröm,
Itt számba ömlik az édes öröm.
Én vagyok a mámoros, kusza est.

Én hozom az álmot, Léthe-vizet
És Budapest ujjong, dalol, fizet.
Bizáncban is nőtt feledés moha,
De így feledni nem tudtak soha.
Én hozom az álmot, Léthe-vizet.

Itt mindenkinek utolsó tor int,
Itt a cél: esti öt vagy száz forint,
Itt esténkint mind királyok vagyunk,
Holnap már letörünk, vagy meghalunk.
Itt mindenkinek utolsó tor int.

Itt mindenkit temető-láng vakít,
Itt mindenki gyászol már valakit.
Rossz asszony, váltó, betegség, kaland,
Rossz férfi, vak bűn, ártó hírharang.
Itt mindenkit temető-láng vakít.

Itt mintha a víg halál lengene,
Szinház, kávéház, cigány, bor, zene.
Csók, ájulás, láz és mai siker,
Mit bánjuk ma, a holnap mit mível.
Itt mintha a víg halál lengene.

Hajszás nap után éji örömök,
Kigyulnak a szivek, ha én jövök,
Ugye hogy jó az éji merés,
Ugye, hogy jó a vidám feledés?
Hajszás nap után éji örömök.

Holnap majd újra jövök, érkezem,
Most a hajnal vad szagát érzem.
Bús Budapest száguldj, rohanj tovább,
Szedd össze a jövő éj zálogát,
Holnap majd újra jövök, érkezem,

A Holnap új versei 1909.
Szeretném, ha szeretnének. 1909.
ÖV I. Bp. 1975. 246-247. 1.

65

A LÁNCHÍD LEVELE

A Lánchíd a következő levelet intézte hozzánk:

"Hajh, Széchenyi István, téged ugyan hiába nevezett el Kossuth Lajos a legnagyobb magyarnak. És engem is hiába csináltattál, hogy hirdessem Magyarország dicsőségét. Pestet és Budát összekötöttem, s már azt hittem, hogy Pestet nem is Budával, de Európával kötöttem össze. Vén híd vagyok, aki sokat láttam s akit Hentzi se tudott elpusztítani. De most öregen, rozogán, javítás előtt, úgy képzelem, hogy el kell mulnom. El kell mulnom, mert Magyarország az én keletkezésemnél ősbibb múltba süllyedt. Ha Magyarország megint úgy él, mint a Lánchíd előtt, miért maradjon meg akkor a Lánchíd? Az udvari táncestélyre fogatok robogtak keresztül rajtam. Emlékezem, hogy még Ist-

ván nádor is megfizette a vámot, amikor rajtam keresztülhajtott. Az új urak, az új magyar urak INGYEN mehettek Pestről Budára. A hídváros és a rendőr lekapták a kalpagjukat s kézzel-lábbal intették, hogy nem kell pénz. Soha ilyet nem értem még meg, habár rég sejtettem, hogy új eseményekhez új Kossuth kell.

Zavarban, nagy zavarban vagyok én, öreg Lánchíd. Holnap már az következhethet, hogy koalíciós mágnás ingyen kocsizhat át rajtam. De viszont tudom, hogy engem egy demokratikus gondolat teremtett, ha vámot is szedek, ami nem az én hibám. Kérem a tekintetes szerkesztőséget, hogy van-e jogom nekem tovább élni? Mert úgy látom, hogy olyan Magyarország van megint, ahol komp és ladik elegendő. Olyan Magyarország, ahol urak az urak, ha gazok is. Mielőtt szégyenemben elsüllyednék, fogadják bús üdvözetemet - a Lánchíd".

BN 1908. január 17.

ÖPM IX. Bp. 1973. 132-133. l.

66

GÁLÁS, VASÁRNAPI NÉP

Százezernyi kába
Igy él itt Pesten és Budán;
Kedvet dob a zene-masínába.
Húsz vagy több fillér a kedve.
Egy-egy családdal,
Kedveskedve,
Egy-egy hites, férjes asszomnyal
Jön egy kis lyány
S szeme síkján
Oda van ragyogva, nőve
Az anyja szeretője.

És ott van a férj is
És ott vagyok én is
És szól a zene-masina.
És mindezek, ők,
Izzadtak és leselkedők
És így mulatnak Pesten és Budán

Ami nóta jöhet,
Jöjjön, mert szabad:
Nem az ő nótájuk egyik sem,
Lopottan száll, dagad.
Alacsony bánat mit kíván:

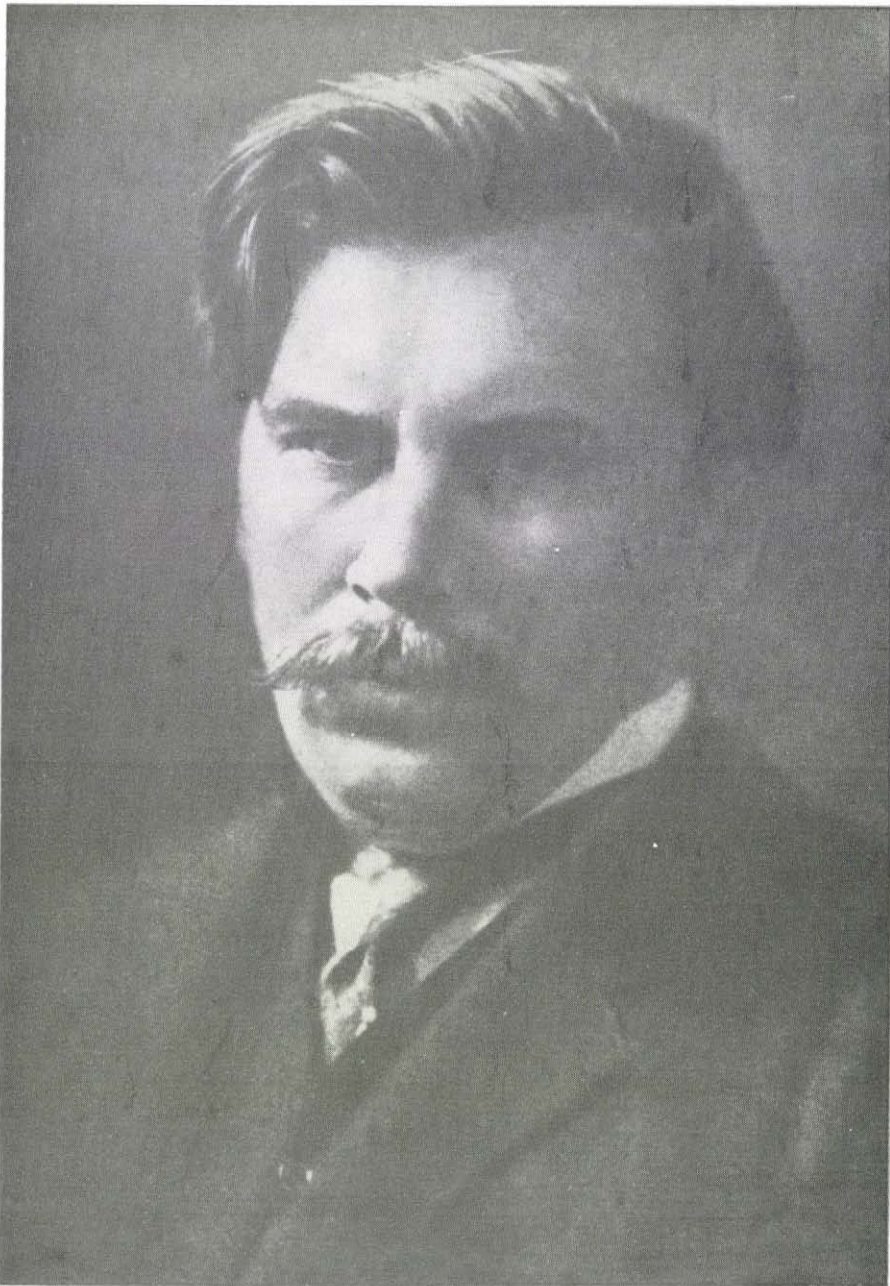
Érzelmes nóta,
Rossz divány,
És késő hazatérés
És butaság
És kacagásig érés.

Gálás vasárnapi nép,
Én ott vagyok és látom
Néha-néha,
E kerek dús világon
Nem láttam soha mását,
Az életnek ilyen magyaros,
Zsidós, svábos és tótos
Kigúnyolását.

És most jön a java:
Ezekért élünk,
Ezekért a boldog cudarokért
Szakad a vérünk.
S bánatuk nem ér egy zsömlyét
S a kedvük ára
Egy garast
S mégis az ő kedvük maraszt
A hidegben, a hóben,
Az élet-vendéglőben.
És mégis értük ássuk
Vagy itt vagy másutt
Gödreit az emberi utnak
S nekik van igazuk,
Mert sem Pesten, sem Budán,
Mert ők
Sohase futnak.

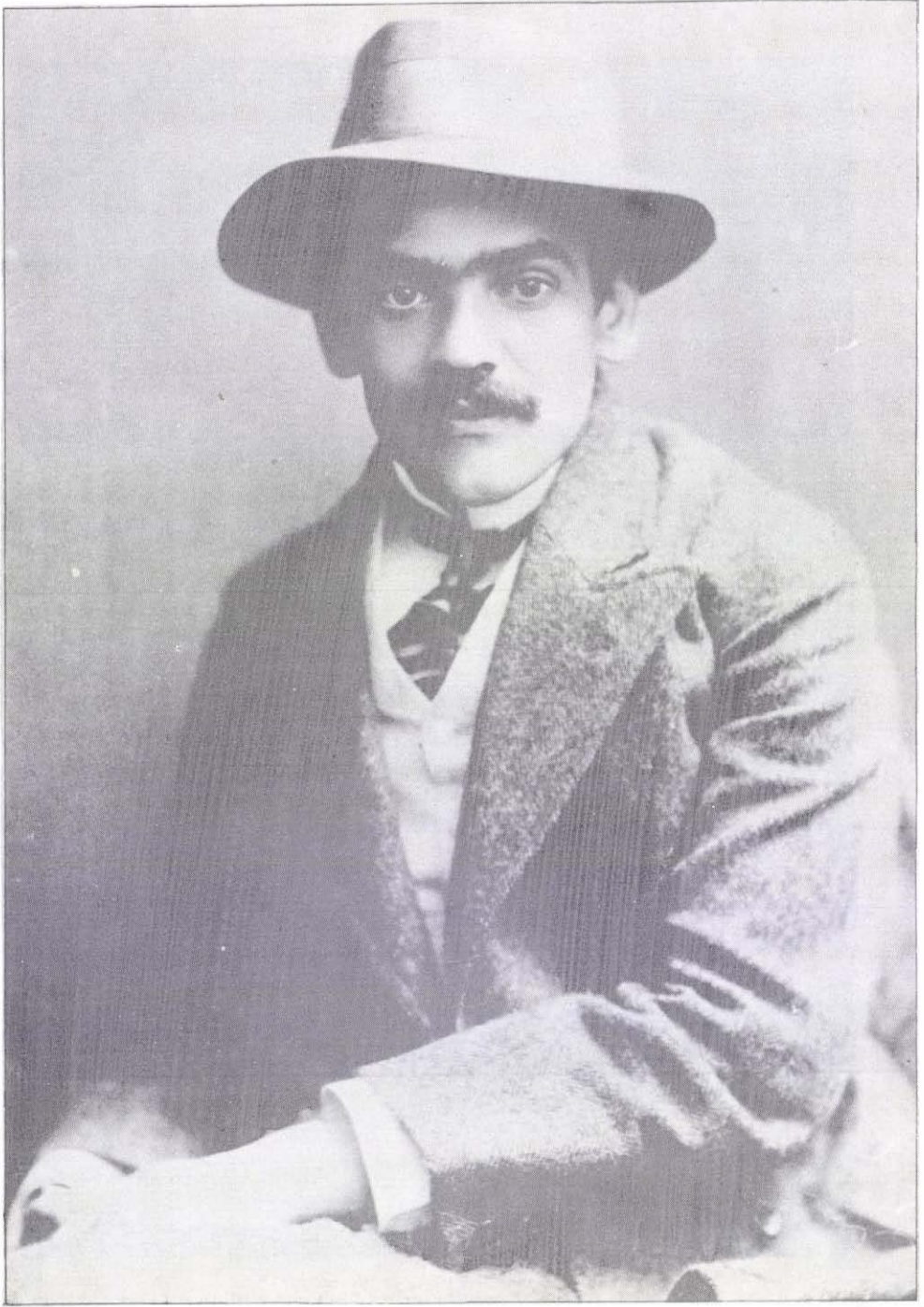
Ők orrolnak s nevetnek
Kicsi bánattal, kedvvel,
Egy-két furcsa gyerekkel.
Furcsa gyerekek jöttén
Az ember tán elbámul
S mégis talán csak ezek
Jöttek ki
Ama mélyebb világból.

Mert hát törvénytelenység,
Ha más másként él, mint én,
Akárki is, ez élet

6

V.

7

VI.

8

VII.

10

① Kedves Belám, nem bu-
dám mi van veled, esetleg meg
is hallál. Am én erer orból
kinyitelen vagy esetleg si-
rodól is kicibilni kéget. A
Budapesti Képlével paritot-
tam. Bizonal most isam
meg, hogy haza-menni nem
vagy hajlandó. Ezt holnap
Vizsiner jóval megismetle-
ni leyer tehát Perissan e-
gyelőre remyél nélkül. De
ne beszéljél is, kibartól. Vig
is fiam, be kelon vagy is,
mert sokkal én is elmentél.
Te on vagy Budapestben Debet-
kiszéleket kennek valami
lappal. Ugyis nem jelle-
szen én darabont - neventöl

Gyönyörű nagy, nagy mindjén.
Vedd ki a bánat sarcát,
S iszapját az életnek,
Szirupját a kávének
S mit bánod, hogy merre mennek
Gáncsoló okosaid.

Én most gagyogva
Emlékezem,
Mintha írnám szavaimat
Futóhomokba.
Csak jöjjenek ezután is
A szép és hetyke nők,
A vasárnap szépjei,
A semmire-kellők.
Hadd jöjjenek csak,
Hallom, hallom
Olcsó beszédüket.
Ha akarom, nem hallom,
Fejemet szegve tartom,
S előttük egy holt magyar úr
Táltos lovon üget.

Ny 1910. szeptember 16.
A minden-titkok versei. 1910.
ÖV I. Bp.1975. 352-354. l.

67

A HÉT-MÁRIA UTCÁN

Nem laktak soha végzetes emberek a Hét-Mária utcán. Talán tizenöt ház bújtt itt össze szomordán, csöndben, szinte félve. Mintha ki akarnának illanni a városból: csak egy alkalmas, leplek, tolvajpalástoló éjszakára várnak. A házak lakói surranva, ritkásan szálltak ki innen. Surranva, ritkásan szökdöstek vissza. Tavaszoként egy-egy kóbor verklis tévedt el ide. Ijedten állott tovább. A kicsi utca nem szenvedhette a lármát. Házai süketen, elkeseredetten dobták vissza a hangokat. Elfojtott, szitkos sóhajtásukat szinte hallani lehetett:

- Menjetek innen, hangok. Mi semmit sem akarunk a városból. Mi félünk.

Itt a cselédek sem álldogáltak a kapukban. A Hét-Mária utcában nem volt az embereknek várnivalójuk. Kocsi csak olykor dübörgött. Az utca filléreiből élők erre csak nagyon néha jártak. Lappangott a kicsi Hét-Mária utca nem is

egészen szélén a városnak. Külön lelke volt, mely alaptalan szemrehányásokat lehelt be a város rengetegébe.

- Ti rosszak vagytok többi utcák. Ti bolond, lármás utcák. De engem ám békén hagyjatok.

Versengve vonatkoztak el itt az élettől az emberek. Egymás között nem volt megállapodásuk. De érezték, hogy a vállaik összeérnek. Összetartottak a szíveikben. Vigyázott mindenki, nehogy becsempésszen ide valaki valamit, ami az életet fölkorbácsolja:

Vigyázat, vigyázat. Egész világ tele dühös kergeséggel. Vigyázat, vigyázat. A Hét-Mária utcán álmodjon csöndeset a vér.

Miként történt? Az utca elfelejtett résen lenni. Egy februárnak ködös napján Ábrist, a szobrászt, beengedte a Hét-Mária utca. Kicsi szobába, harmadik emeletre, honnan nyugtalan, égő fekete szemével messze látott Ábris. Szeretett ő messze nézni, mert messze földeket járt. Tele volt nyugtalansággal, kifejezetlenséggel a lelke.

Ülni szeretett ablakában Ábris. És nézni, nézni. Fekete szemének fényességét kiszórta sokszor egy szögletkőre, egy félénk, utcapori árnyéokra, egy csukott ablakra, egy repedt háztető-cserépre. De olyan nyugtalanok voltak e nagy szemek, hogy szinte beleremegett a kicsi utca. A néma házakra e szemekből távoli nagy viharok emlékei ülepedtek.

Egyszer, hogy Ábris szemei úgy csapódtak a szemközi házra, mintha köveiből meztelen nősobrokat akartak volna kivésni, hirtelen meglibbent egy függöny. Szemben, az első emeleten, virágos ablakban. Egy pillanatra kikandított egy vörös hajú, fehér arcú, kék szemű asszonyfej. Mintha hívást hallott volna.

A fekete és kék szemek megijedtek egymástól. Olyan temetői volt itt minden. Még csak a tavasz sem lármázott a Hét-Mária utcán. A függöny ijedten libbent vissza. De Ábris már látta, hogy az asszony szemének kis rózsái csodálatos, apró napraforgó-rózsák. És e szemek sokat sírnak a Hét-Mária utcán.

Mintha ezóta a város hadikészülődéseit lehetett volna hallani. Tavaszi esteken a hetedik-nyolcadik utcából ideért egy-egy szerelmes sikongás. Korhelykurjantások, kapucsapódások, kocsi-zakatolások zaja érkezett. Készült az élet a Hét-Mária utcára.

A kicsi utca lakói titokban riadoztak. Nehéz szagát érezték a közeledő életviharnak. És nem sejtették, ki hozta a veszedelmet.

Egyre nyugtalanabb napok jöttek. Az utca lelke egyre forróbban lehelte a maga szemrehányásait. Már portyázó csapatokat küldött erre a város. Egy csöndes délutánon sokszoknyájú parasztleány futott végig vihongva a Hét-Mária utcán. Vagy négy kiabáló, hevült mesterlegény tartott nyomában. Egy éjszaka szinte egy óráig szólott lent az utcán egy rekedt harmonika. Beszabadult a Hét-Mária utcába a nyugtalanság.

Ábris pedig nézte az ablakot, honnan olyan szemek néztek vissza, amelyeknek kis rózsái csodálatos napraforgórózsák. A tavasz is segített Ábrisnak. Addig fohászkoztak ők ketten, Ábris és a tavasz, az első emeleti függönyös ablakhoz, míg az ablak órákra levetkőzött. És állt mögötte az asszony, a vörös hajú asszony, kigyult arccal. Az apró napraforgó-rózsák néha úgy megnőttek, hogy egy gombostűnyi fehérség sem maradt az asszony szemgolyóján. Virág volt ott csak, virág. Áprilisban már bolond volt a Hét-Mária utca. Az egész környék cselédsége ott kergetőzött. A vörös hajú asszony pedig már integetett

is, ha az úr el-elment. Nehéz fellepként tornyosult a végzet a kicsi utca fölött. Olyan volt a feszültség, hogy szinte leszakadtak az események a Hét-Mária utcára.

A kicsi utca elveszítette önmagát. Szűkölt, borzongott, hogy most, no most rögtön ráömlik a szenvedélyek, a kacajok és jajgatások özöne.

Ábris csak nézett, nézett. Egy tavaszi alkonyaton egy kis varrólány nyargalt be az utcába. Riadtan, mint egy kis bornyú-öz. Egy pillanatig megállt a ház előtt, hol Ábris lakott. Üldözték. A kislány habozott, és aztán beszaladt a kapun. Három pelyhes bajuszú kamasz fordult be az utcán. Elől egy puha, kedves, szemtelen arcú legény. Mintha valami kis manó súgta volna meg neki, eltalálta, merre tűnt a leány. Beugrott ő is a kapun. A másik kettő nem látta. Ezek ellenségek voltak. Pizkosak, nagy, durva kezűek.

Ám Ábris nem nézhette őket. Soha még annyi vér nem öntötte el az asszony fehér arcát, szemközt az első emeleten, mint ezen az alkonyaton. Nedvesek és tikkadtak voltak, szinte véresen pirosak az asszony ajkai. Ábris várt valamit. Az asszony fölemelte jobb karját. A tavaszi pongyola lecsúszott. Meztelen karja olyan volt az asszonynak, mint egy kis lángoszlop. Fölemelte a karját. Egyszer, kétszer, háromszor... Hívta az asszony Ábrist.

Ábris elugrott az ablaktól, egy kalapot keresett. Véletlenül egy szürke kalapja akadt a kezébe. Sötét volt a szoba. Alkonyat volt. Az utca, a Hét-Mária utca szinte jajgatott a félelemtől. A lépcsőn, egy szögletben beleütközött valaki-be Ábris. Ők voltak. A kisleány és a szürke kalapos legény, akik idemenekültek. Megijedtek. Ábris futtában, lelke gyors meglágyulásában, gondolatban megáldotta őket. Hiszen ezek is csókot adnak egymásnak. És rohant Ábris. A kapunál megállott. Szürke kalapos fejét hajtotta ki kémlelve először a nyugtalan utcára. Valaki kiáltott:

Ez az. Ez a szürke kalapos úrfi. Üsd.

A két pizkos, nagy, durva kezű legény leseledett a kapuban. Az egyik egy kalapácsot rántott elő a zsebéből, s fejbe csapta Ábrist. Ábris lebukott. Csókraindulóban s véresen. Az első emeleti ablakban valaki sikoltzott. A két szurtos legény ügetve vágott neki az estének. A házak rémült lakói kitódultak. Az utcába kocsik vágattak be. Rendőr-kardok csörögtek. A város kiöntött. A félelmes, a rejtelmes nagy élet magához ölelte ez estén vonagló karokkal, a kis csöndes, szűz, félénk Hét-Mária utcát... Ábris föltápászkodott. Szédülve rontott ki a tömegből. Szemeibe csorgott önvére. A nagy, fekete szemekbe. Az első emeleti ablakot nézte Ábris. Véresen és boldogan. Az asszony szerelemmel s aggodalommal mosolygott Ábrisra. A napraforgó-rózsácskák integettek:

- Várunk. Gyógyítsd meg a fejedet.

BN 1905. augusztus 6.

ÖN Bp. 1961. 325-328. 1., 1317. 1.

AZ AUTOMOBIL

1

Besze Antal egy kis szilágysági faluból jött Budapestre.

Jött, mert valahova jönnie kell az embernek, ha már él. És Besze Antal, szegény, élt. Volt neki felesége, öt gyermeke s iszonyú nagy kétségbeesése. Mindig józan, okos, verejtékes munkás ember volt Besze Antal. Mégis elűszott otthon a kis földje, a háza. Ő keményen állott a sorsnak e golyózaporában.

Ő tudott és akart dolgozni, és dolgozott. Hiába, az eredmény: ínség, kín, reménytelenség. Nem lehet élni a fehér házas magyar falukban. Akik jártak Amerikában, azok is félelmes hírekkel érkeznek vissza. Nem lehet élni. Meg kellene halni, de asszony van és gyerekek. Hát menni kell, menni valahova.

S így csődül jajongva a szegény emberek raja szomorú vidékekről Budapest felé. Hogy hátha-hátha megkönyörül a sors az esett, épkező emberen, abban a nagy, szép, cifra városban.

2

Abban az időben röptültek ki a budapesti utcákra az első autók.

Gazdag majmok siettek utánozni a londoni, a párizsi, a berlini gazdagokat. Szegény Besze Antal dehogyis látott még világlátásban autót. Otthon, a csöndes, eldugott, félénken nyuló kicsi sarmasági síkon.

Ellenben már öt hét óta járt, loholt munka után hasztalanul. Nincs munka, sehol sincs munka. Valami nyomorúságos pincezugban ott lapultak ők. Beszéék, heten, más kóbor nyomorultakkal együtt. Megették már az utolsó fillért s az utolsó fölösleges ruharongyot.

S egyszer, egy pompás délben, az Andrássy úton egy ördögsekér feldűltötte Besze Antalt. Ájult volt, amikor kórházba vitték. Ott pedig nem tétováztak sokat. Egy-kettőre lenyiszálták a Besze Antal jobb karját.

De egyébként igen úri módon élt Besze Antal. Tiszta ágyban feküdt, ehettett eleget.

S jött néhány nap multán az automobil gazdájának az ügyvédje: Nézzekend, hallja kend, ha bíróságra megy, semmit sem kap. Akar kend ötszáz forintot?

Besze Antal összezsáptatja a kezét az örvendetes csodálkozástól. De már csak fél keze volt. Boldogan vette el az ötszáz forintot. S visszament a családjával a Szilágyságba.

3

Ötszáz forint, ugye sok pénz?

De ötszáz forint sem tarthat örökké. Pláne, ha az ember tehetetlen nyomorék. A gyerekek még nagyon gyerekek, azok sem dolgozhatnak.

S Besze Antalnak látnia kellett, miként fogy, fogy el lassankint a dáriusi

kincs. Sőt nem is lassankint, de hamar.

És mi lesz, ha semmi sem lesz? Közben pedig új csecsemő nyivákolt a bölcsőben. Besze Antal háborodott óráiban arra a gyilkos, mesés szekérre gondolt, amely elvette az egyik karját. S egyszerű gondolatai közé hirtelen valami nagyon furcsa, nagyon bizarr gondolat vegyült.

Úgy gondolta, valósággal látta, lázasan látta Besze Antal, hogy Budapesten, az országutakon, s az egész világon ilyen úri, boszorkányos kocsik száguldanak. És most már, akik ilyen kocsiban ülhetnek, azok a királyok. Azoknál van a pénz. Azok isszák a drága italokat. Azoknak vannak szeretőik. Azoknak van jussuk, igazságuk, egészségük. Akinek nincs ilyen ördögszekere, az ne is éljen. Kegyetlen szekér az ilyen szekér. Így beszél például:

- Micsoda? Kend, Besze Antal, élni merészkedik?

Adja ide az egyik karját. Kovács Bálintnak a bal lába kell. Szabó Péternek az egész nyaka.

Háborodott, lázas óráiban ilyen beszédeket hallott Besze Antal.

4

Megint föl kellett vándorolnia Budapestre Besze Antalnak. És a megszorodott Besze-családnak. Besze Antal újságokat árult egy kevésig. Gyöngye kenyér volt. Nem lehet élni. Az utcákon nyargaltak az ördögszekerek. Ezek is megszorodtak. Mint a Besze Antal családja. Nagyon tisztelte a nyargaló autómobilokat Besze Antal. Reszketett, s várta, mikor parancsolnak rá:

- Hé, Besze Antal, kendnek van még egy keze?

Adja csak ide ízibe.

Ilyenkor megijedt, halálra ijedt a saját képzelőtehetségétől Besze Antal. Nem mert keresztülvágni az utcán. És egyetlen karját, bal karját imádattal, aggodalommal verdeste elkényszeredett testéhez. Megvan, még megvan.

Othhonról, Szilágyságból csak keserű hírek érkeztek. Haza ne menjen Besze Antal. Kegyetlenebb, püfölőbb ott az élet, mint valaha.

Főnt Budapesten pedig nem akart jönni elegendő falatban a kenyér. Mindent megpróbált Besze Antal. S a gyerekek nagyon rongyosak voltak. A kicsinyek sírtak, amikor már nagyon éhesek voltak. Egy éjszaka hangosan, esztelenül beszélt Besze Antal:

- Jó, jó, odaadom a másikat is.

Látta robogni felé gőgös lármával az autóbilit Besze Antal. S hallotta, hogy kéri a másik kezét is. Istenem, gondolta, még ötszáz forint. Amíg abból tartana, a két nagyobbik gyerek munkára nőne. Vagy pláne ha többet kapna ötszáz forintnál.

Alkonyatig bolyongott a városban Besze Antal. Estére aztán húzta valami az Andrásy ut felé. Lihegte, nyögte hangosan, ahogy szaladt:

- Odaadom, a másikat is odaadom.

De rosszul ugrott az autóbilit elébe szegény Besze Antal. Vagy lehet, hogy az autóbilitnak kevés volt ezuttal a Besze Antal karja. A nyakán nyargalt keresztül, s eltűnt a zajos, zavaros utcában.

Népszava 1907. február 6.

ÖN Bp. 1961. 615-618. 1., 1345. 1.

RUBEN ÚR, A RENDŐR

1

Goroszló Ruben hosszú küzdelmek árán fölhúzta a rendőrruhát. Hajnalig dőzsölt e nagy nap éjszakáján. Reggel még sok, erős szilvóriumot ivott egy külvárosi kocsmában. Bandukolt ittasan haza, s az úton hangosan felköszöntőt mondott önmagának.

- No, Goroszló Ruben, hát most rendőr vagy Budapesten. Nem valami úri hivatal bizony ez. De Ruben, Ruben, ne kísértsd az Istent. Emlékezz csak Ruben, hogy mi voltál tavaly. Tönkrement, kis falusi úr, földtelen senki. Aki csak útni akart, rajtad próbálta ki a fütykösét. Útött a vármegye, útött a gróf tisztartója, a pap, a jegyző, a bíró. Különbem sem volnál más életedben sem, Goroszló Ruben, mint afféle félig-úr. Csak éppen hogy nadrágban és csizmában jártál. No, Goroszló Ruben, most add vissza, ami kegyetlent az élettől kaptál. Rendőr vagy, Ruben, kardod van, ne kiméelj senkit.

S így indult neki kardos pályájának Goroszló Ruben. Ruben úr nevét felkapta hamar az a síró, fagyasztó szél, amely szüntelenül csak a nyomorultak feje felett zúgott el. Pálinkásodúkban, szomorú csavargótanyákon rettegve ejtették ki Ruben úr nevét. Az ő vad ökle, kardja, sokszor csapott le e tanyákon. Goroszló Ruben mintha a hátára ült volna a síró, fagyasztó szélnek. Ez a szél elvitte mindig a Lázárok közé. Utálta, kegyetlenül utálta az esett embereket Ruben. Ezek az ő életét juttatták durván az eszébe. Az ő multját, az ő sok, tajtékos keserűségét. Az apját, az otthagytott feleséget, küszködő testvéreit. S a két kisgyermekére gondolt Goroszló Ruben. A két fiúra, akik az aszsonnyal együtt otthon maradtak. Otthon, a Ruben úr falujában, a Ruben úr apjánál. Egy kis viskóban várják, várják azok nagyon Budapesttől a pénzt. De hiába várják, nem tud haza pénzt küldeni Goroszló Ruben. Erre gondol gyakran, s ilyenkor megveszve útött Ruben úr. Hogy miért is teremt az Isten koldust? Ó kírtaná mind valamennyit, a rongyosak hadát. Mert mi lesz az ő két kisfiából is? Még talán rendőr sem, mint nagy kinnal az apjukból. Ej, az élet sem szán meg minket. Sem az apánkat, sem a feleségeinket, sem a testvéreinket. Már előre veri a Ruben úr két kicsi fiát is. Ó sem fog hát senkit megsajnálni, ő, Goroszló Ruben sem.

2

Történt, hogy a szegénységnél is nagyobb volt már a szegénység Ruben úr falujában. Elindult a Ruben úr apja, hogy megkeresi az ő rendőrfiát Budapesten. Nehéz és vak ítéletű ember volt az öreg Goroszló. Roskatagul hogy neki mert vágni Budapestnek, ó nagyon szomorú jel volt az. Hiszen a beszédje is zavaros volt már régen az öregnek. Itta a pálinkát már a vére árán is, hogy feledjen. És már úgy tudott felejteni az öreg Goroszló, hogy csak néha tudta, kicsoda ő. Olyankor, amikor a nyomorúság éles késsel metszegette a nyakát. Amikor a menyé betegen jajveszékelt. Gyermekei komoran, vadul útöttek a vén iszákos vállára. Amikor az unokái, Ruben úr fiai, rongyosan óbégat-

tak egy kis kenyérért. Ez a sok kegyetlen lárma fölrázta az öreget. Nincs anyyi pálinka a világon, hogy ezt ne hallja és feledje az ember.

Jött és érkezett zavaros fejjel az öreg Goroszlóy. Sose járt ő még ebben a mennykőnagy s különös városban. Ahol az ő fia rendőr, mégiscsak valami, hatalom. De ahonnan sose jön segítő pénz azoknak, akik a faluban élnek. Jön, jön, de az azután mindig elviszi a földet, mert bank szokta küldeni. A kis Goroszlóy-birtokot is az vitte el.

Mégis holmi legénykedés kapta el az öreget, amikor Budapestre érkezett. Egy-két rongyos hatos zörgött a zsebében. A szokatlan lárma kótyagosította a fejét. Megindult vaktában, mintha pálinkát ivott volna már sokat. Alapjában igazán a pálinka vonta, csalta az ismeretlen utcákon össze-vissza. Egy kis pálinka, egy kis feledés, hiszen ez nem lesz baj. Már hálaistennek itt van Budapesten, Ruben is itt él, majd megtalálja, rendőr.

Goroszlóy Ruben hajnalban szolgálatból baktatott haza. Egy társával volt, s be-benéztek azokba a pálinkáslebujokba, ahol okos rendőr mindig kaphat egy kis ingyenitalt.

Ruben részeg volt egy kicsit, s eszébe jutott, hogy ő voltaképpen úr. Goroszlóy Ruben, ipszilonos Goroszlóy. A társa pedig közönséges paraszt. Oktatta hát gőgösen, részegen, bölcselkedve, hangosan a társát.

- Nézze, Kenyeres D. István, az úr mindig úr marad. Az én szép apám még igazi úr volt, akinek két falu jobbágya volt. Az apám még emlékszik egy és másra kis kölyökkorából. Ordított a bitang paraszt, annál többet kapott.

Kenyeres D. István nagyokat morgott, de tetszett neki, hogy ilyen ősi úr a kollégája. Ruben úr pedig dölyfösen folytatta:

- De láthatja maga is, hogy a jó vér megvan bennem is. Ha én ütök, nem nézem, hol érem.

Kenyeres D. István majdnem szégyenkezve mondta:

- Az igaz, ami igaz, igaz.

És megint csak betértek egy új kocsmába. Megint ittak, és megint továbbmentek egy kocsmával.

Goroszlóy Ruben most az apjáról beszélt Kenyeres D. Istvánnak:

- Azt látná egyszer Kenyeres D. István. Öregember már nagyon, de legény még. A fiskálisok elporólték a földjét, de úr ő azért.

- Na persze, hogy úr - helyeselte Kenyeres D. István, aki már magáról is kezdte hinni, hogy olyan úrféle, mint Goroszlóy.

Fényes reggel volt, és az utolsó kocsmából buktak már ki. Egyszer csak látják, hogy egy rendőr birkózik egy emberrel. Az ember nyilván részeg, s ri-kácsolva ordít. Térdre-térdre bukik, s le akarja lábánál fogva huzni a rendőrt.

Kenyeres D. István nekiiramodik: no, most megmutatja ő Goroszlóynak, hogy ő is úri vérfű, ő is legény. Káromkodva rántott kardot, s szaladt. Goroszlóy utána, de részeg lábai összefonódtak, s elesett. Kissé későn jött, s már neki nem volt érdemes ütni. Kék, rémült, halott arccal, behasított fejjel nézett reá az öreg Goroszlóy, az apja.

Népszava, 1907. március 16.

ÖN Bp. 1961. 638-641. 1.

MÁRIA ÉS GÁSPÁR

Májusnak egy szép, zajos vasárnapján, délután, sok orgonavirággal föl-erőlködött a harmadik emeletre Csontos Gáspár. Budapesten történt ez, a Csillagóban, talán az Elemér utcában, de biztosan megtörtént. Csontos Gáspár megállott Mezei Mária előtt, s kissé zavarodottan átnyújtotta neki az orgonabokrétát. És még zavarodottabban beszélni akart, mondani valamit, ami sikerült is majdnem:

- Mezei Mária, látod, mégiscsak eljöttem, itt vagyok, s ha akarod, itt maradok vagy elviszlek téged is magammal.

Ez a májusi délután, itt Budapesten, olyan furcsa nászt hozott össze akkor, hogy érdemes azt elmondani.

Kezdődik, mint egy mese vagy egy pásztorjáték:

megszerették valamikor egymást Mária és Gáspár. Meg se szerették jobban mondva, csak megkedvelték, amiként az a kis falukban szokásos. Ott, ahol termő a föld, uralkodik a rajta taposók, s nem tűri a nagy szenvedélyeket.

Gáspár és Mária falujában a Gáspárok és Máriák élete egy idő óta csupa szomorú nyugtalanság. A Gáspárok kapálnak, aratnak, ősszel és télen, ha fagy nincs, árkolnak, ha akad árkoló munka. A Máriák pedig, ha nem mennek férjhez, beszaladnak a vénülés elől a városokba. Városi cselédek lesznek a Máriákból, s követik őket, mint a lunátikusok, a Gáspárok. Így özönlenek a falu emberei a városok irányába, űzöttek, tudat nélkül, vakon. Hamm, egyet nyel a város, s egy-egy Máriát és Gáspárt úgy lenyel, mintha sohse lettek volna.

Mert bomlik a falu, s nincs áldás a városokon se. Egészen messze Amerikáig eljut az, akinek a nagyapja ki se mozdult faluja határáról. Új és új boldogtalanságot tapasztal mindenütt, s végül is megbán mindent az ember.

Csontos Gáspár legényerőben följött Budapestre, hogy itt megkeresse Mezei Máriát, ki hír szerint Budapesten cselédnek állott el. Sok lőtás-futás után valahol Budapest szélén bekerült egy nagy téglagyárba. Itt az agyagos földet ásta a hét hat napján, vasárnaponként pedig gyámoltalanul, de elszántan nyakába vette a várost. Három-négy évig ilyen kóborlásoknál minden falusias szoknya, színes kendő belevillámlott a szívébe. Figyelve űdöngött az aszfalton, nyomokat...jeleket, üzeneteket keresett - Máriától.

- Kellett - dörmögte magában -, itt és erre kellett járnia Mezei Máriának; él és itt él. Csak az a baj, hogy akiket keresünk, azok másképp szabják az utcát, mint mi.

Az ásóval dolgozó embernek öregszik meg leghamarabb a szíve. Az árkoló, vagy földásó ember gödröt váj, s a gödör furcsákat juttat az ember eszébe. Hogy így is-úgy is ez sorsunk, ezért élünk csak, gödröt ásunk, és beléfekszünk. Három-négy év után Csontos Gáspár már elfelejtette, hogy a nyomorúságán kívül más ok is csalta ide. Nehéz munka a földásás, s a derék végül is úgy beletö-

rik, hogy nem tud kiegyenesedni. Egy-egy talicskásleány, egy-egy pajkos asszony, ahol ágyat bérlünk, kerül olykor elénk. Különbön pedig olyan iramban vénülünk, hogy húsz-harminc esztendő t észre se veszünk.

Egy nagy városban pedig leélhetünk egy életet úgy, hogy sose látjuk azt, aki bennünket meg tudna váltani. Mária Gáspárt, és Gáspár Máriát, mivel ők faluban termettek, csak faluban találhatják meg. Mária élte a cselédéletet, s hogy sokak szemében tisztátalanul élt, nem ő volt az oka. Mikor mégis arra került a sor, hogy egy hivatalnok úr maga mellé vette takarítónőnek, kitartott ám ez úr mellett húsz esztendeig. Talán ma is ott volna, de a hivatalnok úr meghalt, s ezután már Mária pláne tiszta személy lett, megöregedett. Mária tudta, hogy utána jött Csontos Gáspár, s talán ő is nézegetett szerteszét egy évig, ha az utcákon járt. Azután nem ért rá a keresgélésre, bajlódott, takarított, főzött, és vénült.

Sok-sok hihetetlen nagy idő után egyszerre kívánták meg a falut Mária és Gáspár. Két furcsa, kiöltözött félig-városi ember nagyon megbámulták egymást otthon, a templomban. Hatvan esztendő t haladott túl Mezei Mária, s hetvenhez közeledett Csontos Gáspár. Voltaképpen mindegyik azon csodálkozott a legjobban, hogy a másik él. A többi csak később jutott eszükbe, amikor beszélgettek. Mezei Mária elmondta, hogy Budapesten él, s két szegény öreg kisaszszony öreg cselédje. Csontos Gáspár sóhajtott, hogy nem bírja már az ásót, s mégis vissza kell mennie a téglagyárba. Elváltak, ez karácsonykor történt, már régen befogta őket a jármos Budapest, de félték. Most már tudták egymás lakását, s ha negyven év után is mégiscsak gondolkozóba estek. Májusig nem néztek egymás felé, s ez az a május, melyről szó esett legelő t.

Mezei Mária vizeskancsóba tette az orgonabokrétát, s ezt válaszolta Csontos Gáspárnak:

- Talán illetlenség volna, ha itt Budapesten állanának össze két ilyen vén ember. Gyűjtsünk egy kis pénzt karácsonyig, s ekkor menjünk haza, Gáspár, a falunkba.

Ezután megint nem látták egymást, de most már soha. Nyár közepén halálra várt Mezei Mária, s megüzente halála előtt Csontos Gáspárnak, hogy meg gondolta a dolgot. Ellállott valahova szolgálatba, s nem akarja, hogy Gáspár ráakadjon. Gáspárt nagyon elszomorította Mária hűtlensége, s jóval karácsony előtt begöthölte magát ő is a halálba. Előbb azonban nagyon keserű káromkodással nyilatkozott az asszonynépről, akikért nem érdemes élni.

VU 1908. augusztus 30.

ÖN Bp. 1961. 924-926. 1., 1359. 1.

VERONKA LEÁNY LESZ

Veronkát az orvoshoz vitték gyanús jelek és különös, rejtett fájdalmakra valló, bús és aggodalmas napok után. Cseléd volt, valahonnan Baranyából került Budapestre, ott is a harmadik emeletre és ott is a konyhába. Szomorúan, hanyagul végezte már a dolgát, reggelre nem tudott pontosan ébredni, és több ízben síráson kapták.

- Veronka - vallatta az asszonya sokszor - Veronka, maga beteg, magának titka van.

- Nincs, semmi sincs - válaszolta majdnem rimánkodva és könnyek között Veronka. - Volt egy udvarlóm két évvel ezelőtt, szegvári legény, katona. Azután van egy vőlegényem, már öt év óta vőlegényem. De az nagyon szeret engem, és ha jól összeszámítom, se csókolt meg kettőnél többször.

- Derék, jó fiú a maga vőlegénye, Veronka, s el akarja-e magát igazán venni?

Veronka igeneket mondott, nyögött, és azt mondta, hogy ő nem megy doktorhoz. Délután mégis elvitték Veronkát, akárhogy tiltakozott, vergődött némán, akaratosan, szemrehányóan.

A doktor gyöngédtelen, rossz, gonosz, kemény kérdésekkel ostromolta meg Veronkát, Veronka védekezett szemmel, arccal, Baranyából hozott s el nem fogyasztott falusi szemérmével. Megalázottan, fájdalmas arccal jött ki a doktortól, és sompolygott titkos méltatlankodással az asszonya után, aki az orvoshoz elkísérte. Három-négy percig mentek beszéd nélkül együtt, s akkor magától szólalt meg Veronka:

- Kérem, ne tessék hinni, nagyságos asszony, hogy a vőlegényem volt hitvány hozzám. Az a gazember, az a szegvári katona, nagy számár voltam én, hogy meghallgattam.

Az én szobám közel volt a konyhához, s estefelé hallottam a Veronka sóhajtásait. Nagy, becsületes, falusi, paraszti sóhajtások voltak ezek a sóhajtások, s én nyugtalankodtam.

Veronkát nem kergették el, de megmondták, hogy nemsokára mennie kell. A leány orvosságokat szedett, szomorú volt, s nagy gyűlölettel mustrált végig mindenkit. Mindenkire haragudott, Budapestre, ezekre a rossz, romlott, városi emberekre, az életre, a sorsra, amelyek az ő számára olyan rosszindulatúak és érthetetlenek voltak.

Olykor-olykor szóba álltam vele, nagy megindultsággal, majdnem azzal a szájalommal, amely vetekszik sok alaptalan szerelemmel.

- Veronka - kérdeztem - miért nem megy haza, haza Baranyába, ahol minden másképpen van?

- Nem merek, nem akarok, nem tudok hazamenni, én tisztességes vagyok, mégis tisztességes vagyok. És én úgy akarok hazamenni, hogy a vőlegényem leánynak, a réGINEK lásson.

Egy korai délelőttön arra ébredtem, hogy a konyhában vagy a cselédszobában hangosan beszélnek.

- Hát miért nem akarsz hazajönni, mikor már három hónap óta ígéreted?

- Pénzt szeretnék gyűjteni, pénzt akarok gyűjteni, nem akarok szegény lenni. Nem akarom, hogy koldusok legyünk, akik semmibe se tudjunk fogni. Pénzt kell, várj addig, amíg pénzünk lesz, te is szerezz.

- Egy katonáról beszéltek nálunk, egy katonáról, akit veled láttak. Én megöllek, bizony megöllek, ha valamit megtudok. Hát mit akarsz te egy katonával, akit csak addig látsz, amíg hallgatsz rá?

- Azt mondják, hogy számár, aki mindent meghall, amit előtte beszélnek.

- Hát hazajössz?

- Várj, talán.

- Sokára?

- Talán nagyon hamar.

A doktor eljött, és azt mondta, hogy Veronka meggyógyulhat. Nem hamar, de meggyógyulhat s akkor elmehet, és nem visz Budapestről semmi hevesen nyavalyásat a falujába.

- Veronka - kérdeztem tőle -, nem sajnálja a vőlegényét aki az ura lesz? Dühös lett az arca, a méltatlanul megbántott falusi leányé.

- Az én vőlegényem igazi leányt fog kapni mégis, ha megpukkad az egész világ. Ami történt, annak Budapest az oka, ez a gonosz, piszkos, beteg város.

- És maga el fog felejteni mindent?

- Én elfelejtek mindent, mert én csak szerencsétlen vagyok.

- És a katona?

- Micsoda katona? Nekem nincs közöm ahhoz a katonához. Én szerencsétlen voltam, de vége mindennek, s nem akarok tovább szerencsétlen lenni.

A doktor azt mondta, hogy Veronka majdnem meggyógyult, s ezután Veronkával nem lehetett beszélni. Jöttek húshozó mészároslegények, vidám gázos vagy vízvezetékes emberek. De próbáltak volna csak hozzá is érni Veronkához, aki most új, ifjú leányságát kezdte élni.

Elmult minden, a katona emléke, a betegség, a kétség, minden, minden.

Veronka olyanabbá vált, mint amilyen tizenöt éves korában volt, amikor is eljött Baranyából a bűnös Budapestre. Leánysága, ártatlansága, sok tisztos vágya mind visszatért, ahogy az orvosság segítette ki a bajból.

S végül egy nótára emlékezem még csak, távozása előtt való napon, szép őszi délutánon énekelte a konyhában Veronka:

A Csap utcán végtől véges-végig,

Minden kis ablakban virág nyílik.

Minden kis ablakban kettő-három,

Csak az enyém hervadt el a nyáron!

Ez a nóta a vőlegénynek szólt, akihez vasárnap nászra készülően utazott. És ezt a fehér, szép, szűz, tiszta, magyar nótát soha becsületesebben nem énekeltek még.

FM 1908. október 11.

ÖN Bp. 1961. 941-944. I., 1360. I.

NINI SZEMEI

Ninit sétálni vitte a mama. Nap sütött, és ezren jártak-keltek az emberek. Sok kisleányt és kisleányt látott Nini. A fiúk többnyire csúnyák voltak. Inkább a kisleányokat nézte Nini. Azoknak is volt mamájuk, de egyiküké sem volt olyan szép, mint az övé. A kalapkája is szebb volt Nininek. A ruhája gyönyörű kék. Érezte, tudta Nini, hogy sokan nézik őt és a mamát. Szeretett volna egy kicsit ugrálni örömeiben, de a mamának nagy gondja lehetett. Nini, néha fürkészve, öreges részvétellel nézegetett a mama szigorú arcába. A mama ilyenkor egy kicsit megrángatta a Nini kezét, s a Nininek méltósággal és nagyon komolyan kellett a mama kezén tartva lépkednie.

A Duna partra értek. Nagy volt itt a nyüzsgés. A fényes víztől szinte szédült Nini. De különben olyan vidámító volt itt minden, hogy Nininek nagy beszélgetőkedve támadt:

- Mondjad, mama, fogok már én is írni, mint a házmesterék Lilije? Én tudnék írni, ha te meg a papa engednétek.

A mama nem figyel. Mintha a hegyeket nézné a mama. Nini csodálkozik a mamán. Ez a mama olyan szép és nagy asszony, s néha olyan, mint egy kisgyerek.

....

BN 1904. szeptember 3.

ÖN Bp. 1961. 207. 1.

A GYŐZEDELMEK SZÓKE

Két kis kósa madara szomorú nagy Magyarországnak összeröpült itt Budapesten. Dóra és Hedvig nevezetűek. Pusztulás és árvulás lakozik ez országban. És törött szárnyal és rogyó lábbal jönnek, jönnek ide Budapestre az emberek. Hol is a Lázárok zsibvására áll.

De Dóra és Hedvig leányok voltak. Budapest pedig kegyeli a leányokat, míg újak. Kegyelte őket is. Fekete földű Bácska küldte a barna, nagy, fekete, szenderes szemű Dórát. Már kövér Bácska sem tartja meg az ő gyermekeit. Tátra kopárságának emlékeivel jött, botrányos szókeségében és éhségében jött, savószemekkel Hedvig. Jöttek, és sietve áldatván a jó sorssal, bekerültek egy színházba, hol is énekelniök kellett volna.

Társultak Dóra és Hedvig. Társultak, és nem tudták, mint gyűlölik őket egymást. Ők egy nagy harc két katonájaként állítottak szembe valamely látha-

tatlan hadvezér által. A szőke és a barna harcolja ezt a harcot, mióta emberek élnek. És aki látni tud, látja, mint áll ma már a harctéren leomlottan, megtépetten, véresen a barna.

....

Lumpoltak sokat a lányok, mert lumpolni muszáj sokat Budapesten.

....

BN 1905. szeptember 21.
ÖN Bp. 1961. 349., 350. 1.

Lellei András

74

LÁBÁN HÍVÁSA

Ohajt az álmom s eltűr a testem,
Sok juhu Lábán,
Lipótvárosnak leánya Pesten.

Külömb vagyok én sok hiú másnál:
Gyere, rút Lábán,
Melegem ágyán sohase fáznál.

Én megbocsátom csúnya nővéred:
Sok juhu Lábán,
Mert sok a juhod, mert sok a pénzed.

Nagy, új szerelmi tűzekkel várlak:
Gyere, rút Lábán,
Sok a te pénzed: nagyon kívánlak.

BN 1906. március 25.
ÖV II. Bp. 1975. 290-291. 1.

THAISZOK TAVASZI ÜNNEPE

Kék hajnal, most szalad
 Fészkébe az éjjel,
 Tavasz van.
 Viszem a leányokat
 Föl a hegyre,
 Síp-pal, hegedűvel, nyári zenével.

Kendőzött karaván,
 Eleven, buja kertek,
 Éji leányok.
 Itt van az új Pán:
 Gyertek utánam,
 Szomorú Thaiszok, gyertek, gyertek.

A Duna harsog,
 Ligetek zendülve köszönnek:
 Im, jön az új Pán
 S az új leányok,
 Az éji nimfák,
 Budapest leányai jönnek.

A csókos város pihenjen,
 Ez a tavasznak ő csoda-napja.
 Szűz szerelemről énekeljeteK,
 Szegény leányok.
 Ez egy napon
 Csókját pénzért Thaisz se adja.

Festékes ajkaitok elé
 A szent tavasz virágait tartom,
 Virágra hulljon ma a csókotok:
 Ma nem úr a Pénz.
 ÉnekeljeteK
 És siesseteK, mert jön az alkony.

Bús alkony, most rohan
 Fészkéből az éjjel.
 Budapest üzen:

Indul már a Pénz,
Megtört a varázs,
Menjetek, leányok, szerte-széjjel.

BN 1906. április 15.
Vér és arany. 1907.
ÖV I. Bp. 1975. 115. l.

76

REICH JEREMIÁS TÖRTÉNETE

Egy Reich Jeremiás nevű ifjú élt egykoron Budapesten. Határozott mester-ség nélkül és beteg álmok között. Imádta Magyarországot, és bánatosan dúdol-gatta vacsorátlan estéken a Kossuth-nótát. Általában áhítattal gondolt párducos Árpádra és a jeles múltra. Vérért hullámszásba hozta a cigányok forró muzsikája. Reich Jeremiás lelkes fia volt a délibábos rónaságnak. Még a fantáziája is Ró-zsa Sándor lovain nyargalt. Ha mennyországi szépet akart gondolni: látta magát a Hortobágyon. Áh, fél Debrecenért nem adta volna ezt. Cigányok húznák a fű-lébe a nótát a Hortobágy csárdájában. Ő táncolna, és az úvegeket csapkodná a földhöz. Mindez álmokat az iskola oltotta Reich Jeremiásba. Mezőtúron vagy Kunhegyesen, ahol ő szép gyermekségét élte vidáman, s ahol egyszer március tizenötödikén szavalt.

Azonban a gyomrot nem lehet sokáig álmokkal csalni. Reich Jeremiás bú-san sétálgatott a Kossuth Lajos utcán. Nem tudta, hogy mihez fogjon. Mágások, kanászok, jogászok, hordárok, betyárok, ím mind könnyen élnek. De egy Reich Jeremiás, ha álmodó természetű, éhen halhat.

Hát egy napon könnyes szemekkel elbúcsúzott Árpád országától Reich Je-remiás, s meg sem állt Párizsig. Nagyon kevés fillérrel érkezett ide, s itt is álmokon kezdte a dolgot. Már úgy látszott, hogy Mezőtúr vagy Kunhegyes átka örökre megfogta. De az idegenség és a szükség fölébresztette. Okos, nyugtalan, előkelő idegrendszere munkába lépett. Az akadályok leküzdésére termelt zsidót megtalálta önmagában. Észrevette, hogy az élet nem olyan, amilyenek Magyar-országon tanítják. Reich Jeremiás belevetette magát a megismert új élet vesze-delmes sodrába. Tanult, szaladt, izzadott és kalkulált. Észre se vette, mikor már a régi rongyosak helyett lakkcipőkben járt.

Mindenki azt várná ezek után, hogy Reich Jeremiás elfelejtette Magyaror-szágot és Budapestet. A Kossuth-nótát s a Nemzeti dalt, melyet valamikor már-cius tizenötödikén szavalt. A betyáros nótákat, melyeket ő kissé héberes elnyúj-tásokkal énekelt. Végre is őt ott a Duna táján majdnem egész életére tönkretet-ték. Élet helyett legendákra és álmokra oktatták. Azután örökös baja volt amiatt, hogy zsidónak született. No végre fölszabadult, és lát.

Nem így történt azonban Reich Jeremiással. Ahogy javult a sora, úgy alakult, épült, fejlődött a lelkében Árpád hazájának sohasem volt tündéri képe. Elfelejtette, mint korgott a gyomra a Kossuth Lajos utcán. Mint nézhette őt le bátran a legkoldusabb dzsentrí-kölyök. Majdnem elgázolták, ő hányszor a robogó mágnáshintók. - Sőt arra is nagyon emlékezett, hogy az ő életében benneragyogott minden szittyá-szépség. Néha esküdni mert volna, hogy százast ragasztott a Banda Márci homlokára. Hogy egy hajnali pezsgőzésem a Nemzeti Kaszinóban beleugrott a nagybőgőbe. Hogy Károlyi Istvánnal tegeződött, s Hock János kenetes, bőjti beszédeit együtt hallgatta parfümös, finom, dajcsoló mágnásaszszonyokkal.

Francia, német, angol s más barátainak sokszor szerzett álmétkodást. Hogy milyen más és szebb a világ Magyarországon. Mennyi szép pogányság, egészség, délcegség és lovagság él ott még most is. Egyszer azonban kissé félénken, ám alázatosan hozzátette:

- Csak egy hiba van Magyarországon: sok a zsidó.

E melankóliás fölfohászkodás csak először volt nehéz. Reich Jeremiás átesett a legnagyobb akadályon. Az utolsó kőfalat megmászta. Most már bátran élt, különös, elképzelt hazájában. Szerencsére a munkát nem felejtette el. Gytjította a pénzt kérlelhetetlenül. Pihenő óráiban azonban úr volt. Búszke, nemes, vallásos, előkelő magyar úr. Dreyfust határozottan bűnösnek tartotta, s minden héten elment misére Szent Klotild templomába. Már egy percre sem tűnődött, hogy ki ő. Keresztvíz nélkül az Egyház hú nyájához csapta magát. Ajándékokat adott szent célokra. S egyébként gyakran kifakadt barátai előtt:

- Ilyen a sors. Az én őseim mind magyar nagyurak voltak. Nem dolgoztak, csak dolgoztattak. S nekem, messze őseim földjétől, dologból kell élnem.

Valamelyik osztrák város új püspököt kapott egyszer. Bizonyos Reich nevélt. Reich Jeremiást figyelmeztették erre barátai. A lapokban olvasták. Reich Jeremiás vidáman sóhajtott:

- No, végre, szegény nagybátyám. Már régóta várja a püspöki süveget. Ő se boldogult már Magyarországon.

És Reich Jeremiás egyre forróbb és rokonibb érzéssel gondolt a Reich nevélt püspökre. Még talán a püspök is meghatottan fogadta volna el öccsének őt, ha sejti, hogy egy idegen zsidó ennyi szeretettel gondol őreá.

Reich Jeremiás pedig gazdagodott és vénült. Egyre hatalmasabbakká váltak rajta a magyar álmok. Egy vallásos Csák Máté lett belőle Párizsban. És nem jutott eszébe soha, hogy hazamenjen. Meghalt áhítatosan, búszke álmok között, mint egy magyar várúr. Reich püspök nagyot bámult Ausztriában, mikor tudatták vele, hogy bizonyos néhai Reich Jeremiás reá hagyta Párizsban a vagyonát. Bámult a püspök, de hallgatott, s az örökséget elfogadta.

Népszava, 1906. augusztus 19.

ÖN Bp. 1961. 526-528. 1.

KERESZTELŐ SZENT JÁNOS

Náci, a Lipótváros hisztériás és csenevész fiacskája, Ferenc páter bibliái magyarázatait hallgatta. Keresztelő Jánosról mesélt félelmesen gyönyörűeket a páter, s a beteg képzelőmasina vágatva megindult. Kis terhelt, szomordó gyermek volt ez a Náci, és különös dolgok is történtek a palotában. Jött a püspök, kápolnát csináltak a vörös szalonból, és ők reszketve letérdeltek. Apa, anya, Licu és ő, mind térdeltek lehajtott fejjel, s a püspök vizet öntött a fejükre aranyos csészéből. Sokan voltak ott, nagyon előkelőek, orgona búgott, s az emberek sírtak. Nácit megcsókolta a püspök, s nyolcéves szép, sápadt homlokocskája azóta még sápadtabb. Náci hallgat, szenved, kínosakat álmodik, s Ferenc páter tanítja őt hittanra és a bibliára. Csuda nehéz tömjénfüstben látja a palotát, az utcát, a várost, a világot Náci. Ragyog ki a füstből a mennyország, s lobog a gyehenna: Jázus szállong, s körülötte apró angyalok énekelnek. És most, hogy Keresztelő Jánosról beszélt neki Ferenc páter, Náci reszketni kezd, mint akkor a püspök előtt. Szabó János úrra gondol, s forrón, biztosan és halálosan tudja, hogy Szabó úr az a keresztelő.

Szabó János úrra gondol Náci. Szabó úrra, akit apa ki akar dobni. A szemüveges, a rossz ruhájú, titokzatos Szabó úrra, aki neki a nevelője. Ahogyan bejuthatott a palotába Szabó úr, máris csoda volt. Herodes idejében próbálta volna csak ezt egy rontó-bontó álmokat szövő tanárjelölt. De Szabó János úr mértéke is betelt már: nem sokáig járhat a palotába. Náci ismeri a bűnök lajstromát, s e bűnök miatt gondol áhitattal Szabó úrra. Hallgatja, hallgatja Ferenc pátert, s egyre jobban ráül kis lelkére a biblia és istenfélelem szent köde. Nyilván, okoskodik áhítos nagyobb gondolással Náci, nyilván örökéletű a biblia. Ha volt valamikor Keresztelő János, az itt van talán most is. Az el-el fog jönni gyakorta még az emberek közé a prófétákkal együtt. És ez a Szabó János úr csak ez a János lehet.

Van Szabó János úrnak egy öreg anyja, aki vak. Elsején annak küldi, ha kikapja az apja irodájában, mind a pénzt. Óhózzá, Nácihoz annyi szeretettel van, mint senki e házban. Még a számtan is gyönyörűség Nácinak, mert Szabó úr csöndesen és édesen beszél a csúnya számokról. Olyan ember az, akinek az álmokat is elmondhatjuk. Szomorú arca megmosolyodik, de nem kacag ki bennünket. Nem a bűnökről és az erényekről dörög keményen, mint Ferenc páter. A bibliát is másképp tudja. Ahogyan sokkal szebb, vigasztalóbb, ahogyan Náci mindig ki tudja találni a történet folytatását. És azt szokta mondani, legyen jó az ember, bár a jó embert sok-sok szomorúság éri. Utánuk jönnek az igaziak, s akkor lesz szép a világ. Ezt mondja Szabó János úr, s Náci boldogan keresztet vet, bár nem érti Szabó úr szavait. De jó szavak, szép szavak, Szabó úr szavai.

Mostanában sokszor beszél haraggal a családban Szabó úrról apa:

- Egy istentelen ember az, egy rossz katolikus. Megkérdeztem, s ő azt

mondta, hogy ő tíz év óta nem volt misén. De bezzeg jár szocialista gyűlésekre, megtudtam. És írt egy számár füzetet az új nevelésről. Na, nem fogja az ő új nevelését az én gyermekemen kipróbálni, a rongyos. Kidobom, elsejéig városok, s kidobom.

Ez éjszaka azt álmodta Náci, hogy Keresztelő Jánost elfogatta Heródes. Borzasztó álom volt, mert Heródes arca az apa arca volt. Keresztelő Jánosról csak azt látta először, hogy szemüveges. Sikoltott álmában Náci: Szabó úr. Ferenc páter egy korbáccsal állott Szabó úr mellett, s valahányszor Heródes intett, rácsapott Szabó urra. Két napig hideglelősen járt-kelt Náci, és sokat imádkozott az imákból, melyekre Ferenc páter tanította. Szerette volna az álmát elmondani Szabó úrnak, de már a szemébe se mert nézni. Tudta, hogy Szabó urat, ezt a jószágosan jó Szabó urat ki fogják dobni, s majd megszakadt a szomorú titoktól a Náci kicsi szíve.

Pár nap múlva rémséges és durva dolgok történtek. Vacsoráztak, s ott volt Ferenc páter is. Apa későbben érkezett, piros volt az arca, s úgy lépett mintha valakinek a nyakán taposna. Egy levél volt a kezében. A levelet Licu elé tartotta, aki nagy és büszke kisasszony, majdnem tizenöt éves, és nénye Nácinak.

- Te írtad ezt kisasszony?

Licu ijedten felállott, s szó nélkül a szőnyeghez vágta magát. Anya is elájult, apa ordított. Ferenc páter doktorért szaladt. Náci remegett egész testében, hangosan imádkozott, mikor a nevelőnő ölébe fogta, s bevitte a szobájába. Egész éjszakán láza volt, s félrebeszélte: reggel megtudta, hogy Licu elküldték a Márta-nővérek zárdájába. Licu levelet, szerelmes levelet írt Szabó úrnak, Szabó úr elvitte a levelet apának, s kérte, hogy vigyázzanak a Licura. De szomorúan és jószágosan, mint ő szokta, azt is kérte, ne essék bántódása Licunak. Ezt apától hallotta délben, aki ismét dühöngött:

- Szerencse, hogy kis tisztesség van még ebben a Szabóban, hogy megmutatta a levelet.

Náci behunyta a szemét, s úgy gondolt Szabó János úrra. És fényesnek látta a Szabó János fejét, mint ahogy a szenteké fényes.

Délután azonban nem jött Szabó János úr: apa kidobta Szabó urat. Két nap múlva anya sírt: apa nyugtalanul, remegve beszélt, mint egy gyermek, aki bajba került. De az is elmúlt. Náci hallgatott, s nem mert kérdezni semmit se Szabó úrról. Pedig érezte, hogy Szabó úrral történt valami. Jött Ferenc páter a hittan órára: Jézus csodás gyermekéje volt a lecke.... Este megtudta a cselédektől, hogy Szabó urat holnap temetik. Kifogták a Dunából: azt írta egy levélben, hogy őt, Nácit csókolja. Meghal, mert nincs kenyere, s nem tud pénzt küldeni vak édesanyjának.

Náci elájult igazán, nem mint Licu, három doktor is volt az ágyánál. Mikor először felnézett, sikoltozni kezdett, az apját látta, aki Szabó urat kidobta. Ott állott apa Heródes-arccal, s Náci lázasan kiabált:

- Apa, apa, menj, te ölted meg.

Görcs fogta el a testét Nácinak, aztán elcsöndesedett, pihegett. Tűzes bibliai képek táncoltak a Náci szeme előtt, siránkozóan, fenyegetően, csöndesen nyögte Náci:

- Vigyázz, apa, most Jézus fog jönni: nagyon megbüntet téged.

BN 1906. december 2.

ÖN Bp. 1961. 577-580. 1.

78

A TÖRÖK MENYASSZONYA

Sírtak és dacosan hajtogatták a poharakat a fiúk: szegény Török házaspár. Török, a kis sovány, lobogó, bolond magyar színész, nini ez a Török. Török el fogja venni a nagyon vidám Vermes Klárát, avagy ami mindegy: Török elvesz valakit. Becézik, részegítik, uszítják Törököt a fiúk, s akarják, hogy valami nagy botrány legyen. Főnek, irigykednek, haragusznak valamennyien, s mivel szegény magyarok, tehát isznak. Isznak, és keserű torkukba már csufondárosan bepislog a hajnali Budapest.

Gencs, a rongyos, Párizs-látott s nagyon szomorú piktor, részeg beszédet mond. Nagyon örül, hogy ilyen kis penészes fráter, mint ez a Török, olyan pompás feleségre tehet szert, mint Vermes Klára. Ő ebből megállapítja, hogy Magyarországon is hajnalodik immár, Vermes Klára ugyan csak afféle bódéprimadonna, de kedvence a felső köröknek. Bizonyos, hogy ez a zseniális, de kenyértelen kis Török a házassága által egyenesen a Nemzeti Színházba kerül.

Ez az igazi demokrácia, harsogja Gencs ördögi pofával, s a józanabbak rémülve hallgatják. Íme a magyar zseni, a magyar művészet a legfelsőbb osztályokkal sógorságba kerülhet. Így békül ki a hármasság arisztokrácia: a történelmi, a pénzes és a szellemi. Íme a nagy példa: asszonyal át lehet hidalni Magyarországon minden szédítő úrt. Emeli poharát, ő, Gencs, azokra a feleségekre, akik a magyar művészvilágot a rang és pénz világával összefűzik.

A kis Török részeg lehet már nagyon: nem értette meg a tósztot. A cigányok lármáznak, s a fiúk fölocsúdnak a nagy ijedtségből. A közeli Andrassy út is segít a maga friss, siralmas lármájával. Kattogó fájdalommal kezd az agyához férközni a józanodás, s Gencs megrendeli az erősebb italokat. Ki-ki mulat most már a maga módján a zárt, soklámpájú, megéjszakásított szobában. Veszett és bús lesz a lump fiúk lelke, s kettenként beszélgetnek.

- Ez a Török, ez a Török, hiszen ez becsületes fiú! Hát nem sejtí ez a Török, hogy kicsoda Vermes Klára?

Ezt egy zsibbadt homlokú, véres szemű poéta kérdezte okvetlenül valami fanyar novellistától.

- Ez a Török sejtí, hogy Vermes Klára kicsoda, én számár poétám. Annyira sejtí, hogy talán meg is fogja ölni magát miatta, amilyen számár az is. De se Töröknek nem lesz igaza, se neked, talán nekem se.

- Megint a te ostoba rébuszaid, öreg.

- Nem is olyan ostobák, fiam, csak magyarok. Szeretném már, ha minden szegény magyar művészfigura tisztán látna valamit. Ott kezdődik ez a valami, hogy Magyarországnak semmi szükséges sincs művészre. Nem is volt soha, tehát nem is lesz. A bolond gőzös elvisz bennünket Rómába, Münchenbe, Párizsba. Hazajövünk, s úgy teszünk, mintha Magyarországon ránk szerep várna. Egymást bolondítjuk: író a piktort, piktor a színészt, színész a muzsikust.... Ne higgy azoknak, akik azt mondják, hogy ez az ország Ázsia. Éppen most van kiderülőben, hogy Ázsia és a művészet elválaszthatatlanok. Ez az ország, ellenkezőleg, egészen európai. Európai és politikai megrögzítése az örök művészetellenes áramlatnak. Mágánásaink a leggyönyörűbb példái annak, hogy a sokszázados jómód sem okvetlenül csinál kultúrát. A furcsán dzsentrinek keresztelt zagyva és züllött seregnél pedig a hottentottákban is megértőbb híveket nyernek a művészet. Sőt Magyarországon még az sem véletlenség, hogy itt a zsidóságnak a legértékeltenebb eleme jut szóhoz és sikerhez. Az, amely a magyar bűnököt anyagi tökéletességgel szedi magára. A népről ne szóljunk, a nép már nincs is. Megölték, vagy kikergették az uralkodó barbárok. Mindezek így lévén, mit akarunk mi? Ámító művészpártolások valahogyan el ne hitessék velünk, hogy szükségesebbek vagyunk a belvárosi plébániatemplom vak koldusainál. E koldus, terhelt és hazug magyar kultúrában mi annyiak vagyunk, mint a megtűrt nők. Nagyon természetes tehát, ha e nők legkiválóbbjaiból válogatjuk muzsáinkat vagy feleségeinket. Ha valaki elkoptatta magát mint leány, férjhezmegy, mint Vermes Klára. Új, vonzó címben és köntösben áll rögtön a földesurak és a Lipótváros kóbor pénzü urai előtt. S mivel ez urak hallottak valamit a művészetéről dörögni a külföldön, tehát kegyelmesen előnyben részesítik a művészfeleségeket. És mivel mi művészek vagyunk, és nekünk élnünk kell, tehát mi nőül vesszük az urak volt vagy leendő maitresse-eit. S ezt ezután magunk között művészi életnek nevezzük. Így van ez, fiam, ha van is kivétel, s ha nem is csináljuk mindig tudatosan, mint ahogy valószínűleg nem csinálja ez a kis bolond Török.

Mások is beszéltek kettenként, s a részeg Török sokszor hallotta a nevét. Berugott, sápadt arcát a fiúk felé emelte hát, s szólott dadogva, egyszerűen: - Most már menjünk a fenébe, fiúk, délben a menyasszonyommal kell ebédelnem.

S fölvetette a gonosz Gencs is a fejét: - Adna neked Klára, ha tudná, hogy milyen rossz társaságba kerültél.

Török, a kis sovány, lobogó, bolond magyar színész jámborul s majdnem szepegeve válaszolta:

- Ó, Klára, az áldott, drága, jó leány, most mindennap a mi dolgunkban fárad. Annyi látogatást tesz szegény, s én hiszem, hogy két derék szerződés lesz a vége.

Éljen, éljen, s kiűrtették az utolsó poharat is a fiúk. Az első utcasarkon megostromoltak egy virágosboltot a művészek. És a bolt minden virágját elküldték Vermes Klárának, aki szintén mulatott az éjszakán. Urakkal, akik a szép művésznőtől, ki asszony és feleség leendő, nem sajnálják a pezsgőt. Elküldték a bolt minden virágját Vermes Klárának a fiúk, a Török menyasszonyának s az ő: - közös műsájuknak.

BN 1906. december 16.

ÖN Bp. 1961. 585-587. 1., 1343. 1.

A Szonda nem bizonyítma-e
nemesen vlamint? Kora s ki-
lez lehetne inom? A Szp-
lölöl már elcsjén s a fo-
gór fzetist Szpni. A Szp-
vencel bizonyítottan jén-
re. Ket v. sít jarna s,
de setley elölepet ha es-
nind. Kert isz nerié e
novellist. Ezen yölj ne-
rid, hoz kúdjel a Szp-
dület. leepjettér s in
efflen yámsz se látam.
A Szpjavából em Szp-
sam meg meg s kis
fint. Eáltalában miest
kellgaty? Tgarin is el
nyor heptna, mint e
nyor. Kóbor kutya. Vem
i kúor mat dot Szp-

Szalady Gyula
 Budapest
 Eszküút es kossuth Lajos uteza
 Schwurgasse und Kossuth Lajosgasse
 Rues Serment et Kossuth Lajos
 Oath-Street and Kossuth Lajos

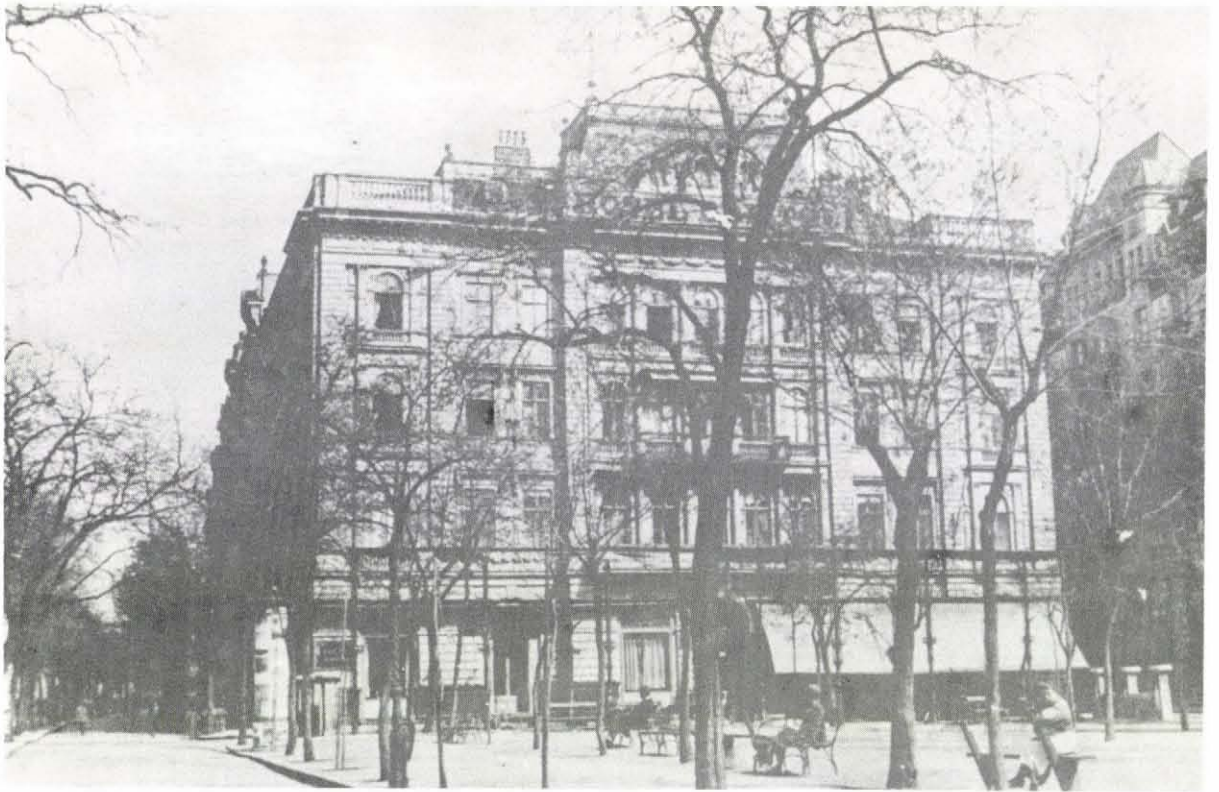

Gyár uteza.
 Fabrikengasse.

Budapest

Göncz Antal, Budapest

14

XII.

15

AZ ÚRI BANDA

Az úri banda a Bristol-szállodába/n/ akar játszani, s ajánljuk, hogy valami olyan indulóval kezdjen munkába, amelyből Budapestnek, e hirtelen nagyvárosnak minden anyagi és intellektuális insége kiharsogjon.

Arról van ugyanis szó, hogy néhány úgynevezett úri fiú, pénzre váltja zenei tudását. Cigány módra szövetkezik egymással, hogy megélhetését megkönnyítse. Az úgynevezett úri banda szervezője és vezetője egy újságíró. Van közöttük két fiatal festő, két hírlapíró, két zeneakadémiát végzett fiatal ember és két hivatalnok.

Valami olyan hír, amelyet igazán régen vártunk, olyan hír ez. Az úri primások első hírhozó fecskék voltak. S e kávéházvárosban, a cigány-kultusznak az űs-székhelyén várnunk kellett az úri bandát. Lesz is, nem csak ez az egy. Lesz, hogy nagyot mondjunk, ahány kávéház, ahány mozi, ahány cabaret van.

Sok a kávéházunk, mert a budapesti embernek nincs lakása, s mert szüksége van a hazug luxusra.

Sok a mozi, mert látni, mulatni szeretünk, de szerfölött apró a pénzünk.

Sokasodnak a cabaret-k, mert Budapest szellemi szükségleteit orfeum tudja legjobban kielégíteni, s mert kenyér kell a fölszaporodott író- és színészproletárságnak.

Lehetetlen volt oda el nem érkezni, hogy a cigány-monopoliumot meg próbálják törni azok, akik jobban szeretnének voltaképpen a nagybögőbe beugrani s százaz bankót ragasztani a cigány homlokára, de már feketekávéra, a cigánynak dobandó két-három krajcárra se telik nekik.

Ez a város, ahol az úgynevezett úri ember olyan sok, amilyen kevés a vagyon, a műveltség és az úri erkölcs, sok érdekes meglepetést rejteget még számunkra. Egy hebehurgyán fejlesztett ország s egy mindenképpen elmaradt összevissza társadalom meglepetései és szenzációi ezek. Úri színészek, artisták, úri bandák, sőt talán úri utcai énekesek is lesznek Budapesten. Csak úri dolgozó emberek, iparosok és munkások nem. Mi nem teszünk szemrehányást nekik, mert nem ők a hibások. Hanem azok a hatalomerők, melyek nem engedték meg ez országnak a feudális bilincsekből való szabadulását. S így leszünk lassanként Spanyolországnál is furcsábban: úri hidalgók és cseplőragók országa.

BN 1907. november 6.

ÖPM IX. Bp. 1973. 44-45. 1.

Lellei

ZOLTÁN ÚR VESZÉSE

Fekete, cigányos bőre, cigányos szeme volt annak a Zoltán nevű úri fiúnak, ki jött Erdélyből, s csak egy hegedűt hozhatott magával. Hozta ezenkívül a jó nevet, ami Magyarországon ma se rossz, a csalája legendáit s a nagy tájékozatlanságot. Ez mind megfoghatatlanabb és semmibb a hegedűnél, ha Budapestre költözik fel az ember. Pláne, ha olyan még lengébb, de súlyosabb és titkosabb terheket is hoz, mint például néhány avagy sok, borivó ősnék borszeretete.

Budapesten Zoltán úr sokféle próbákat tett olyan urak kegyelméből, kikkel távoli atyafiságban állott. Miután díjnokoskodott előkelő ügyvédi irodákban, s talán az összes minisztériumokban, végül mindentűnmen kikopott. Zoltán úr ugyanis kibontotta ott Budapesten a batyuját, a hegedűt és a többi. Nóták után járt, borozott, éjszakázott, s egész nyugtalan valóját szégyen és lelkiismeretfurdalás nélkül tárta föl.

E zagyva Budapesten aligha sejtik, mit jelent az, ha ide erdélyi ember kerül, erdélyi nyugtalansággal. Szegény kopott, úri, kicsi erdélyi diákok olyan féktelen vágyakkal jönnek ide föl, mint illik azokhoz, kiknek ősapjaik fejedelmekkel komáztak. S ha ezek közül azután valamelyiknek valami örülete van, az igazi örület és nem talmi. Zoltán úrnak a hegedűje, egyetlen tényleges, biztos vagyona volt ez az örülete. Ennek az örületnek komoly, nagyvilági, elfogadott, mondhatnók: szentesített alapja nem vala, Zoltán urat elbűvölte a hegedű; népdalokat, Erdélyben még mindig élő és divatos ó műdalokat játszott rajta. Egyéb-ként pedig lelkében bennealhatott a zseni, mert az egyszerű nótákba is sokat beleérzett, s a hangba, a hegedűhangba, volt ő tulajdonképpen szerelmes.

Elbukni, elpiszkosodni, ha az ember árván, vagyon nélkül, ártalmas hajlamokkal jön, vajmi könnyű itt Budapesten. Zoltánban, Zoltán úrban, egy darabig fényeskedett a góg, a vágyakozás, ám a bor elvégezte a dolgát. A borhoz azonban pénz kell, s a pénz nem mozdul meg magától: Zoltán úrnak pénzt kellett keresnie a borra. Ez a kényszerűség ismét csak egyetlen vagyonára, a hegedűre utalta Zoltán urat. Annival inkább, mert módjában volt tapasztalni, hogy a könnyű budapesti nőre semmi sem hat úgy, mint a muzsika.

Zoltán úr esetének most jön, kezdődik a megírnivalóbb, az érdekesebb és hangosabb része. Zoltánra nem vigyázott senki, e vigyázatlan, e zavaros s a naivokat megbosszuló Budapesten. Elbocsáttatta magát a fiú, s olyan mámorosan minden számítás nélkül élt, mint egy balga Milliomos vagy egy korhely cigány. Este kelt fel Zoltán úr, hóna alá vette a hegedűt, s elindult. Be-benézett a külvárosi kiskocsmákba, kávéházakba. Összeismerkedett a vidámabb és barátkozóbb korhelyekkel. Ivott a borukból, s fizetett a hegedűjével, lehetőleg szilaj, bus nótákkal. Már csak a részegség drága, vígasztaló állapotáért küzdött, dolgozott és pusztult.

S Zoltánnak, a pusztuló, a göggel, vágyakkal leszámolt Zoltánnak megjelent a nő. Úgy látta meg egyszer Zoltánt, mikor ez bús részegséggel nótákat játszott - borért. A nő nyilván nem volt, nem lehetett, fehér virágos tündérek mesebeli hercegnője. De ő volt, jó volt, már azért is, mert meglátta Zoltánt.

A fiú rongyos is volt már ebben az időben, s olyan ködös fejű, aki már csak nagyon részegen tudott szépeket gondolni. S a nő, az ő veszett, galád éjszakáiba belesodort nő, szépeket tudott újra gondoltatni vele. Először ritkán találkoztak, azután gyakrabban, Zoltán és a nő. S a nő, anyáskodva, szánakozással és nagyon szerette a pusztuló fiút. Megmenteni nem próbálta, nem is tudta volna, hiszen önmagát se tudta. Egyszerű, kissé vásott, de szomorú nő volt, aki nem is tisztázta önmagában, hogy miért kell neki ez a fiú.

Valószínű, hogy voltak szerencsésebb barátnői, kikkel valóságos kávéházakban, banda élén játszó cigányprimások barátkoztak. Neki úgy szállított az ő nyomorúságos életéhez illuziókat Zoltán, mint Zoltán cselekedte a bor s a hegedű, mikor részegen vonta. Zoltán pedig így, bepocsolyázottan is, megőrzött lelkében valamit az úrból és a trubadurból.

Titkosan, részegségében, mintha megérezte volna, hogy ez a nő az ő könyörtelen fátumának és a halálnak megszépítésére érkezett. A maga módján és ereje szerint tisztelni kívánta a nő illuzióit. Mikor a nő vallatta, s akarta tudni, hogy kicsoda s honnan jött, Zoltán tudta mit kell válaszolnia:

- Cigány vagyok, de az apám elkergetett, mert félt, hogy jobb muzsikus vagyok, mint ő.

Egy téli estén játszott, ivott sokáig Zoltán egy gőzös kocsmában. A nő nem jött, s hajnalban Zoltán egyedül került ki az utcára.

Egy sikátorba tévedt, ott leverték lábairól a mámor és a hideg. Megfagyott reggelre szépen, halálosan, kőkeményen Zoltán, azaz most már megint Zoltán úr.

A leány, aki későn tudta meg, már akkor érkezett Zoltán úr testéhez, amikor azt lefoglalták maguknak a halálban mindig engesztelékeny úri rokonok. Pedig talán Zoltán arról álmodott, hogy ez a nő lesz csak mellette, ha ő halott lesz, s ezért talán előre megáldotta nagyon sokszor. A nőt azoban düh fogta el, tombolt, megcsaltnak érezte magát:

- A gazember, nem volt cigány, egy senki volt, hazudott nekem.

S még a temetésére sem ment el Zoltán úrnak az egyetlen valaki, aki nem volt rossz hozzá Budapesten.

BN 1907. november 13.

Lellei András

ÖN Bp. 1961. 782-784. 1., 1352. 1.

A BOLTOS DOKTOR

- DR SZULY ALADÁR -

A "doktor úr" címet Budapesten, ebben a mindent elkoptató városban bizony alaposan elkoptatták. Nemcsak az egyetemi doktorgyáraké, nemcsak a magyar cifra nyomoruságé s nemcsak a kávéházi pincéreké a bűn. De a feudális, maradi, úri, magyar nyavalyáé főképpen, mely egy pillanatig nem látott nemesi diplomát a diplomában.

Sok mindent reméltünk valamikor ebben az országban, amiből semmi sem teljesedett. Az pedig legkevésbé teljesedett, hogy híres mágnásaink, akiknek olyan nagy az angломániájuk agarászatban, bajuszban, bútorban és parlamenti smokkságban, Angolország példáját kövessék. Nincsenek mágnás-nagyiparosaink, mágnás-kereskedőink, s talán jó is, hogy nincsenek. Ha ezen a téren is csak annyira válnának be, mint másutt, jobb is, ha megmaradnak nagyúri semmiknek. A züllő és kitarzott dzsentriknek csak egy piciny hányada tudott beilleszkedni a változott viszonyokba. Úgy látszik, hogy a doktor uraknak adatott meg nálunk a zsíros és modern életképesség. Mint ahogy Magyarországon, ahol gyöngé és ideák nélkül élő polgárság van, a munkásságon kívül minden lendítő szerep az intellektuelekre vár.

Nagy örömmel hallunk hírt ismét egy kedves és szép doktorszenzációról. A fölosztó Terna egyik volt igazgatója új nagy üzlete, a Brázay-féle üzlet fölé saját és teljes nevét íratja: Dr. Szuly Aladár. Dr. Szuly Aladár is íme ott van a kevesek között, akik nekünk az új Magyarországot jósolják. Az ipszilonos és diplomás úr, aki dolgozni akar és tud. Aki már túl van a leggyógyíthatatlanabb nyavalyán, a magyar uraskodáson, s mint minden azzal egyenlő rangú úr, Európában érzi magát.

A doktor úrnak minden jót kívánunk, magunknak pedig sok olyan doktor urat, mint Szuly Aladár.

BN 1907. november 28.
ÖPM IX. Bp. 1973. 70-71. 1.

L-1.

KÉT GYILKOS POÉTA

Az Andrásy úton két keserű költő vonszolta magát, s szidták a virradatot, mely késett. E költők olyan költők voltak, akik semmi néven nevezendő költészetet nem űztek már. Öreg délutánon ébredtek, kis ezüstpénzek után szaladgáltak, s azonos helyeken rothadtak éjszakánként azokkal a költőkkel, akik még írtak. Bár szennyes, förtelmes életű költők voltak, e két költő, Budapesten ők voltak a legfehérebb poéták. Mivel nem írtak vagy nem tudtak írni, s mivel külső életüket majdnem ragacsossá tette a mocskok, fehérek, remegők és örökösen zokogók voltak belül. Fantáziájuk sem renyhült el úgy, mint azoknak, akik nemcsak éjszakáztak, de ha tudtak, ha nem tudtak, írtak is. Szenvedni pedig e két költő jobban tudott mindenkinél, mert vádolták önmagukat és egymást. Érezniök kellett sok-sok csúnya megalázást s főképpen azt, hogy megvetik őket aktiv költőtársaik.

Most, hogy ott lógtak, mozogtak az Andrásy úton, pénzük nem volt, reggeledni nem akart, dühvel és utálattal pofozták a lelküket. A magasabbik költő, aki egyébként előrehaladott alkoholista is volt, megszólalt:

Megint gyilkolnom kell, ezt is megpróbálom még egyszer utoljára.

Az alacsonyabbik költő, suta, fáradt, lompos, véres szemű, csak sokára, nagy erőlködéssel bírta szóra magát:

- Az nem rossz, az nem is volna rossz, jól alaposan meggyilkolni valakit.

- Tudom: én már öltem, megöltem egy leányt, s azután elraboltam a pénzét. Kevés pénze volt a bestiának, s ezt sose fogom neki megbocsátani.

Az alacsonyabbik költő nem volt kíváncsi, fejét lebocsátotta, csoszogott, e nyomorult menéstől egész bátran aludhatott is. A magasabbik költőt sértette ez a kételkedő hallgatás, káromkodott, és darálta a mondatokat, mint egy iskolás fiú:

- Ha én mondom, hát követelem, hogy elhidd: én nem vagyok olyan nyomorék, gyáva, akivel az élet tehet, amit akar. Én nem vagyok te: igenis öltem, hallod, igenis öltem. A leány elaludt, eloltottam a lámpát, zsinórt hurkoltam a nyakára, hamar vége volt. A szekrényben volt egypár rongyos papiros-pérez, elvittem, és sose tudták meg hogy ki volt a gyilkos.

Az alacsonyabbik költő, mintha erős pálinkát ivott volna, haragosan fölfrissült:

- Szép: ha már ott tartunk, hogy ilyen számárságokkal is eldicsekszünk egymásnak, én is beszélek. Régi dolog pedig, el is akartam már felejtetni, még Erdélyben történt, egy nyáron; egy kis fürdő mellett. Ott nyaraltam, s hallottam, hogy a közelben, a falutól egy kilométernyire, egy jó módú, öreg pa-

paraszt oláh házaspár lakik. Egy unokájuk él velük, tizenhat éves leány s egy öreg férficseléd. Mindentket eladták, a pénzt nem merték bankba betenni, maguknál őrzik. Az öreg cseléd az istállóban alszik, ezt is megtudtam, s elhatároztam magam. Ha sikerül, akad-e földi ember, aki engem, az úri fürdővendéget, mérne gyanúsítani?

A magasabbik költő irigyen figyelt, habár egy árva szót sem hitt az egész dologból, s a másik egyre elevebben folytatta:

- Nagy, éles kést szereztem, jó sötét, alkalmas éjszaka járt a kezemre. Az istállóba mentem először, mélyen aludt a vén cseléd, könnyű munkám volt. Nos most be a házba, de a pitvarajtó zárva volt. Benyomtam az ajtót, de ez zajt csinált, s az öreg oláh asszony kiabálni kezdett. Egy pillanat, és benn termettem a szobában, ahol az öregek aludtak. Ezekkel gyorsan végeztem, a leány a második szobában föl se ébredt. Nem is ébredt föl szegény kis fáta soha, szíven szúrtam, beleszúrtam az alvó szívébe.

- És a pénz, a pénz, sok pénz volt, hol találtad meg, elvitted?

- Sok pénz volt, ha jól emlékszem, volt vagy tizenegyezer forint. Igen, tizenegyezer-kétszáz forint, a ládában leltam meg, persze, hogy magamhoz vettem.

- És nyomban elutaztál a fürdőből.

- Már hogy utaztam volna, olyan számár nem voltam. A csendőrség másnap elfogott két pakulárt, s olvastam, hogy el is ítélték őket börtönre, életük fogytáig.

- De hová tetted azt az iszonyú sok pénzt? Én nem emlékszem, hogy neked valaha is sok pénzed lett volna.

Az alacsonyabbik költő egy kicsit megakadt, ásított:

Nem is tudom, hogy hova tettem, sokba került az éjszaka. És nagyon megrontja az éjszaka az ember emlékezőtehetségét.

Mentek, vonszolták magukat most már beszéd nélkül a költők. Virradni kezdett, s az ágyukra kíváncsok. De az alacsonyabbik költő megszólalt még egyszer. Megállott, szembenézett a hajnalpiros égdarabbal:

- Istenem, miért is öltem meg a leányt is. Az volt a legszebb leány, akit életemben láttam. El kellett volna hoznom ide, Budapestre, úri leányt csínálni belőle s feleségül venni. Talán akkor nem züllöttem volna így el, írtam, dolgoztam volna, hogy ő jól éljen.

S egyszerre bemosta a könny az alacsonyabbik költő arcát. A magasabbik költő is szeretett volna sírni. De végre is haza kellett mennie, s a két gyilkos búcsúzott egymástól, meggyorsult a lábuk, s szaladtak az ágyukba.

Népszava 1907. szeptember 27.
ÖN Bp. 1961. 754-756. 1., 1351. 1.

Lellei András

A DEMOKRÁCIA

Magyarországon a demokrata eszmék hódításának van egy speciálisan magyar jelensége. Az tudniillik, hogy rövid időn belül Magyarországon dzscentri lesz mindenki. Legérdekesebb ezt megfigyelni Budapesten. Vidékről főkerülnek fiskálisok, orvosok, tisztviselők. Legtöbbnek az édesapja itt lent a vidéken jámbor kis hivatalnok, iparos és kereskedő volt. Budapesten a fiúk prédikátumokat, sőt olykor még nagyobb címeket szednek föl. Budapesten majdnem minden rendezett vallási viszonyú rendszeren ebédelő s rendes nadrágú úri ember dzscentri. Az édesapjának még fogalma sem volt, hogy neki az apján kívül más őse is van, a fiú már tízével dobálja az ősoket. Így van ez különben kicsiben Nagyváradon is. Hihetetlen mértékben szaporodik a dzscentri. Idestova az egész ország lakossága egyetemlegesen kamarási méltóságot kap. Hát így hódít nálunk a demokrácia. Mert hát ez is hódítás...

NN 1902. május 8.

ÖPM III. Bp. 1964. 221-222. 1.

A NAGYVÁRADI ÉS A BUDAPESTI PÁRBAJELLENES LIGA

- A NAGYVÁRADI LIGA AKCIÓJA -

Megalakult tegnap Budapesten az országos párbajellenes szövetség. Megalakult olyan módon és olyan elvek szerint, melyek rávallanak csakugyan a kis-korú, félbarbár magyar társadalomra. A többek között a budapesti liga kimondta, hogy a ligából alakított becsületszék szükséges esetekben elrendelheti - a lovagias mérkőzést. Ilyen párbajellenes ligát nem pipált többet Európa. Ez rávall Rakovszky István, Dessewffy Arisztid és társai urakra. Lovagias fából vas-karikát csináltak egy gyönyörű, nyugat-európai, új idők megérzéséből fakadt ideálból. Kodifikálták a lovagias becsület létezését, holott ilyen nincs, s nem lehet. Csak emberi és csak polgári becsület lehetséges. Emellett összetűközésbe jöttek a büntető törvénykönyvvel, mikor kimondták az elrendelhetését a büntető törvénykönyvbe ütköző cselekedetnek. Tehát a budapesti liga alapszabályait becsületes államban megerősíteni sem volna szabad.

▲ magyar párbajellenes liga eszméje Nagyváradon született meg. Sok kö-zünk van hát az ügyhöz, melyet kompromittálni nem engedhetünk. Valóban csodálkozunk a budapesti liga intelligensebb tagjain, hogy belementek e "fából vas-karika" komédiába. Azt érték el vele, hogy egy erősen liberális lap azt meri

irni: "talán lehetett volna is valami a dologból (ti. a párbajellenes mozgalomból), ha a szabadkőművesek kezükbe nem veszik az ügyet, s szerencsésen el nem al-
tatják", s az "Alkotmány" kapva kap a vádon.

Multkor egy cikkünkben arról írtunk, hogy a nagyváradi liga be fog olvad-
ni a budapesti ligába, s vezető férfiai előkelő álláshoz jutnak.

Hála Istennek, ez az értesülésünk nem volt igaz. NAGYVÁRAD VÉTÓT
KIÁLT a budapesti alakulásnak, a budapesti ligát nem ismeri el szövetségstárs-
nak a párbajellenes mozgalomban, hanem e mozgalom sikere érdekében külön
akciót folytat.

....

A budapesti, úgynevezett országos ligának, melynek segítségével a magyar
junkerek, kaszinói alakok akarták agyonütni nyilván a párbaj ellen föltámadt pol-
gári mozgalmat, magára kell maradnia s kimulnia. A budapesti ligával a nyugati
országok ligái sem fognak bizonyára közösséget vállalni.

A nagyváradi liga szellemének kell hódítania az egész országban. A párbaj-
ellenes mozgalomnak nemcsak a párbaj, de minden lovagias babona ellen küzdenie
kell. Csak így lehet sikere a mozgalomnak ...

NN 1903. július 11.

ÖPM IV. Bp. 1964. 252-253. 1.

85

A MAGYAR BOSHIDÓ

- LEVÉL A KÜLFÖLDRE -

... A kaszinók, a mi kaszinóink? Erről is sokat beszélgettünk, ugy-e ked-
ves barátom? Csöndes, szép napokon, ott a tenger mellett, míg a szezon nem
uszította rá szépséges Nizzánkra az előkelő világcsavargók raját.

Ugy-e tudja, hogy mi az a Boshido? A japáni gavallérmorál kódexe. Hi-
res ópus, híres mű, nagy könyv.

Van nekünk is ilyen Bóshidónk. Magyar Boshidó. Kodifikálva nincs még.
Majd arra is rákerül a sor. De vannak kuriái. A magyar Boshidó kuriái. Ime,
ezek a kaszinók, a mi kaszinóink, kedves barátom, provánszi poétám.

....

A magyar kaszinók ... Oh, azok nagyszerű institúciók. És nagyszerű el-
me gondolta ki őket. Olyan elme, melyre büszke volna az önök nagy nációja is,
kedves barátom.

Összeseregeltetni a magyar társadalom - embrió erőit. Nemzeti intelligen-
ciát teremteni. Módot adni az előretörtetésre ez eszmékkel nehezen barátkozó
nemzetnek. Kigyógyítani, ha lehet, örökölt, keleti ideafóbiájából a magyar em-
bert. Vérbe vinni a könyv, a nyomtatott betű imádását. Istápolni a művészetet,
lelkedezésre, magas repülésre szoktatni a lelkeket. Ellátni eszmékkel az egész

nemzeti életet. Nemes szórakozást adni... És nem is lehet mindezt elsorolni. Főlséges célok egyig.

És most ön azt gondolja, hogy ezek a nemzetvezető, nemes szervek ilyen ragyogó program-piedesztálon sokat, nagyon sokat beszéltetnek magukról?... Ugy van: sokat. Ime tegnap is iszonyú drámában, vérben kipusztult egy család. Férj és feleség. A magyar Boshidó rájuk parancsolta a harakirit, miként a japáni Boshidó szokta. Eddig éltek messze a városi zajtól, munkában, értelemben, becsületben, komolyságban és szeretetben. Egy kis pénzük is volt. Följöttek a magyar élet fókuszába, Budapestre. A férfi szerepre vágyott, tágasabb életre, több élettartalomra. Hol és miként keresse ezt, ha nem ott, hol az erők és eszmék iskolája van, s honnan az erők és az eszmék áradnak a nemzeti társadalomba: a kaszinóban. És otthagya a becsületes, munkás, értelmes múlt minden gyűmölcset. Ott, a kaszinóban. Elvesztette a pénzét, a hitét, az ambícióját, a családi tűzhelyét, a felesége életét, az idegrendszerét. Végül megcsinálta a harakirit, miként a magyar Boshidó kívánja. Havas Ágostonnak hívták a szegényt.

És most, kedves barátom, újra beszélnek a kaszinóról, a mi kaszinóinkról. Ilyenkor mindig sokat beszélnek. Ilyenek a mi kaszinóink társadalmi chef d'oeuvre-jei az örökös nagy munkán kívül, mellyel az újabb és újabb társadalmi kasztokat fabrikálják. A többi, a színházi heccek, a lovagias komédiák, a politikai katilináriák s egyebek: már ráadások csak.

Mindezt nem beszéltem el akkoriban mind, a Palais-Jetéével szemben, a parton, a padon, a ragyogó nap alatt, a derűs csöndességben, mikor beszéltem önnel, kedves barátom, a mi életünkről, a mi magyar életünkről, mely az ön provánszi lelkét érthetetlen módon, nagyon érdekelte...

Most itt választások vannak. És százszorozottan fakad fel mindaz a mérges genny, melynek íme szomorú csúnyaságát keserves szívvel megmutattam egy olyan kaszinói esettel, mely olyan gyakori itt, mint a véres, de hősi önfeláldozás egyoldalú, új rokonainknál a fölkelő nap országában.

A magyar Boshidó szelleme lebeg most a mi országunk fölött. A magyar Boshidóé, mely nincs kodifikálva, de kötelező. Senki se csinálja azt, amihez ért. Ne legyen az a társadalmi értékmérő, ami kipróbált erejű, biztos kultúrájú országokban szokott lenni. Arra bízunk a cselekvést, aki legjobban tud kiabálni. Az legyen magyar gavallér, akinek - mi sűrű eset - menekülve idegen egek alá, a konyhalegénységig is sokat kell majd tanulnia. Próbáljuk megcsalni a munkát lázas semmittevéssel, szemfényvesztéssel és üres pöfékeléssel. A pénzt ne úgy tekintsük, mint becsületes kamatát az egyéni verejtékezésnek, de valaminek, amit ravaszul ki kell húzni a más zsebéből s ami esetleg bálvány különösen a címes uraknál, de egyébként is az, mert lehet vele címeket venni, mely egyébként legszomorúbb cégére egy rettenetesen antidemokratikus nyavalyának. Az érdektelenséget ki kell csúfolni. Játsszani kell a siralmas nemzeti hiúság s még siralmasabb nemzeti instruálatlanság hangszerein. Üvöltve-üdvözölni a sikert, ha gonosz, észre sem venni, ha igaz...

Ime néhány principiuma a magyar Boshidónak. És még van egy sereg...

A siker, a siker... Hát választanak itt most, kedves barátom. A kártyaszatlok géniusza kiröppentek egy nagy, országos makaóturra. A magyar Boshidó erkölcei ficánkoló erőben tombolnak. S a kaszinókban, a magyar társada-

lom e nemzetvezető, nemes szerveiben ideges nyugtalanság honol. Milyen lesz a kaszinók Magyarországa, elsülnek-e a Boshidó-puskák, fognak-e aratni a pompás ármányok...

És mindezek alatt, ott lent, hová a kaszinók ablakaiból nem lehet látni s nem szokás, legfeljebb voks-horgászás céljából nézni: ott vergődnek a milliók tömegei.

Lesz-e erejük ezeknek a páriáknak valamikor fölemelkedni? És a fehér holló számú becsületes törekvések ki tudják-e végre kezdeni a magyar Boshidót? Ne kérdezze, kedves barátom, mert nagyon szomorú volna a válasz... És ki tudja, mit akarnak a magyar Boshidó kuriáin?...

BN 1905. január 13.

ÖPM VI. Bp. 1966. 10-12. 1.

86

AZ Ó ÉLETÜK

Hogy élnek Budapest és Magyarország nagypénzű urai? Mint tudják az életüket művészivé, harmonikussá, széppé tenni?... Ugye ehhez mai és nagyon ki-művelt teoriák szerint nincs a nagy publicitásnak semmi köze? Ugy-e?...

....

Az ördög gondol most azokra a mende-mondákra, amelyeket a mi kaszinói nagyurainkról s nagypénzű polgártársainkról folyton-folyton szólnak. Nem gondolunk semmi ESETRE. Kétségbeesve ő helyettük, nemes és bús egyszerűséggel csak konstatáljuk, hogy sire triste-ek, szomorú urak, nagyon-nagyon inséges emberek. Mert nem tudják, mit műveljenek sem az életükkel, sem a pénzükkel.

Utaznak? Milyen ürességgel végzik ezt is. Puha fészke másnak is van. Artisztikusabb, sokkal több, mint nekik. Szeretót tartanak? Tarthat a diákgyerek is. Tízet tartanak? A Robellyk esetleg húszat is tarthatnak. Kártyaizgalmat a fiakkeres kocsisok is találnak. Futtatnak? Úgyesen gazdálkodó, szegény katonatiszt is megteheti... Mit csinálnak még?

Semmit sem úgy, hogy megalégülhessenek, hogy várt, szép illúziókkal telt magasságokba jussanak. Ők prostituálnak minden földi illúziót.

Mennyit tehetnének, mennyit tehetnének éppen itt nálunk, éppen ők, a mi-eink. És ők legfőljebb, ha disznólkodnak, mikor nagyon is szerencsétlenek már. Mert ők nagyon szegények. És adakozási fölhívással zárjuk e kis írást:

- Hölgyeim és uraim, adakozzanak a mi szegény, magyar milliomosaink számára egy-két fillérnyi - szánalmat ...

BN 1905. január 14.

ÖPM VI. Bp. 1966. 14-15. 1.

a.

AMIT AZ AUTOMOBIL BESZÉL

Kevesen járnak a budapesti automobil-kiállításra? Azt beszélük, hogy kevesen. És báró Born Frigyes sóhajtozva gondolhat a decemberi Párizsra. A ragyogó Grand-Palais-ra. Az autóalkalmatosságok nagyszerű kiállítására, ahol ő ott járt.

....

Hogy miért is nincs ez így Budapesten is? Csak azért, mert kicsik és szegények vagyunk?

Az automobil par excellence az életcsúcsra került harmadik rendnek diadalszínbóluma. A leggőgösebb polgári jármű. Az egyéni iparkodásnak, a vagyonnak, a lázas életnek, a gyorsaságnak, a parvenü-gőgnek kereken röplő proklamációja. Az automobilt azért kellett kitalálni, hogy a burzsoa-góg most már végleg halálra gázolja a lovagi dölyföt. Az új high-life a régi high-lifet. A jelen a multat.

....

És nálunk azért nincs hazája az automobilnak, mert nálunk elsikkadt a harmadik rend. Nyomorékul be akarják ugyan tölteni a helyét egy kis töredéssel. A külföldi mintákban utazó szocializmus akarja főképpen elhíttetni önmagával, hogy itt a gógös, dúz polgárság alól kell kirántani a hatalom székét. Dehogy van ez így. A faktum az, hogy mi vagyunk Európa egyetlen feudális országa. A sallangos négyfogatú hintók országa mit akar az automobiltól? Ahol még azok is, akiknek a nagy hiátust kellene kitölteniök társadalmi tagoltságunkban, akik az új idők divatja szerint szereztek vagyont, örült irigységgel szemlélik s majmolják a történelmi arisztokráciát, ott hogy lehetne polgári gógról beszélni, s ott hogy lehetne villamos, pompás automobilról lenevetni a trottilit a négyesfogaton vagy szintén automobilon, hol azonban még kiáltóbb az ő trottilisága? Dehogy! Sőt beszélük nálunk új vagyont nagy urakról, kik természetesen sietnek földbirtokot vásárolni indusztriális forrású pénzükön, hogy vidéki birtukon gyönyörű négyes, ötös fogatokon járnak. Budapesten azonban félnek - a megítéltetéstől. A mi burzsoáink tehát még négyes fogatokkal sem mernek hadat üzeni a régi, de nálunk örök uraságú high-lifenek.

Tehát az automobil is marad a jeles nevtől, feudális urak passziója nálunk. Ergo nem hódíthatunk tömegeket ez új, modern szekérnek. Párizsban nincs mindenkinek tíz-húszezer frankja egy automobilra. De érdeklődéssel, egyelőre érdeklődéssel, mindenki szívesen adózik az ördögszekérnek. Mert ott a levegőben van a várakozás, mely a harmadik rend bukását s minden emberi produkcióban részesedést fog hozni mindannyiunknak.

Nálunk az automobil egyelőre a feudális urak sportja s nem társadalmi diszpozíciók eredménye. Nem is beszélve arról, hogy utaink sincsenek hozzá. Mert sok és jó utat szintén egy demokratább, egy polgári társadalom szükséglete teremte.

A mi automobil-mániánk, ha volna ilyen, hazug volna. És hogy újra írjuk le egy egyszer már megírt igazságunkat, hát nem örülten komikus látvány az új idők legmodernebb járművében, a munkával szerzett milliók diadalkocsijában,

olyan latifundiumos urakat látni, akik még Tankréddel, vagy négyszáz év óta porladó spanyol grandokkal gondolkoznak, s rettegnek egy balesettől, mely a cs. és kir. kamarási tabellát érhetné?

Az automobíli korán érkezett hozzánk, s ha szörnyen is adjuk a civilizál-
takat, bizony valami olyanféle érzést kelt bennünk, mint mikor vademberek elő-
ször jutnak gyufához: Órákig dörzsölnék össze két darab fát, s akkor meggyújt-
ják rajta a gyufát...

BN 1905. május 17.
ÖPM VI. Bp. 1966. 159-161. l.

Adieu.

88

BALAJTHY KAMILL NAPLÓJÁBÓL

....

S z e r d a. Nagyszerű egy ország ez. Itt Budapesten elhitetjük magunk-
kal, hogy ebben az országban csak sviháknak szabad lenni. Hát: gyűrűközünk, to-
lakodunk, nevetlenkedünk, hazudunk, s nem dolgozunk. Én például megcsiná-
lom az utam szépen a célig. Egy szegény úri fiú, aki szeret kényelmesen él-
ni és semmit sem csinálni, mi lehetne más, mint képviselő? Kludvaroltam a
pártelnöki kegyet, a pénzt, mindent: elhasalok. Mit jelent ez? Hogy megválto-
zott a világ? Hogy most már vége a svihák-uralomnak? De hiszen egy sereg
tehetségesebb svihák-kollégám hozsánnázik. Veszett egy ország. Itt nincs egy
biztos, pozitív erkölcsi alap. Még a kimívelt svihákságra sem lehet építeni itt.
Kezdenek szorongatni a hitelezők. No még csak ez kellett. A kiadóm rám üzent,
hogy többet is írhatnék a lapba. Írni. Ezt kellett megélnem!...

....

BN 1905. január 29.
ÖN Bp. 1961. 240. l.

JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A KOSSUTH UTCÁN

Párizsban, a Bois-ban, az Akácia úton, a kocsik séta-útján, kevés idő óta automobil is ballaghat. De csak - ballaghat a sétáló lovaskocsik nyomában. Ám nem mindenféle automobil, hanem csak az elektromos, s ez is csak kegyelemből. Úgy hallom (tíz év óta kétszer jártam ott) a Kossuth utcán a legbűdösebb automobilok is vígan nyargalhatnak. A petróleumosok, benzinesek is. A két lábukon sétálók pedig fojtsák az orrukat avagy szerezzenek töff-töfföt. Hát ez a Kis-Ázsia, igazán Kis-Ázsia. Itt a Fedák Sári búzét vidáman ficánkoló orrcimpák üdvözlik. És örülünk, ha Muki régi gróf és Mór új báró az orrunk alá szagosít. Hát a fene egye meg az ő dolgukat. Vagy van pénzünk, vagy nincs. Ha nincs, ne automobilozzanak. Ha van, tartsanak kétféle töff-töfföt. Egy hosszú utakra szólót. Ennek a szagát elsüllyeszti a tágabb atmoszféra. De itt, Budapesten, e szűk és kevés levegőjű városban ne bűdösítsenek. Se a Kossuth utcán, se másutt. Mert a türelemnek Kis-Ázsiában is van határa.

BN 1906. május 30.

Pont

ÖPM VII. Bp. 1968. 251. l.

90

BRUMMELL ÉS A BUDAPESTI DANDYZMUS

Egy új, francia könyv Georges Brummellről, a dandyzmus halhatatlan Napóleonjáról. Budapest polgári férfiainak fele okvetlenül ismeri a Brummell nevet.

....

George Brummellnek ugyanis Budapesten van a legtöbb tanítványa. Mivel azonban Brummell is apostol volt, tehát őt is félreértették, akik megértették. Ime Budapesten több a man of fashion, mint akár Londonban. Pompásan öltöző, elegáns és divatos urak városa Budapest. Csak az a kicsi hiba van, hogy ezek a nagyon elegáns urak durvák, buták és sötétek, mint a londoni őszi napok. A budapesti Brummellek lelki kultúrája legtöbbször annyi, mint a katamakiaké, pedig a katamakiak nem is majmok, csak félmajmok. No mindegy, annál inkább beszéljünk egy kicsit Brummellről.

George Brummellnek a nagyapja még pék-cukrász volt s az apja miniszteri tisztviselő.

....

Budapesten tanulhatnának legtöbben az életéből. Ez a Brummell nem csak öltözni, megjelenni tudott. És művészlélek volt minden porcikájában, ha alapjá-

ban nem is volt más, mint az elegancia - monstruma. Nem elégedett meg az-
zal az elégtétellel, amit később Wilde formulázott. Hogy voltaképpen ő is az e-
gész élete éppen olyan művészi alkotás, mint a legnagyobb vers, vászon, szo-
bor vagy muzsika. Budapest Brummelljeinek már ez is nagy dolog, ha egy fil-
harmóniát végighallgatnak. Ha a Vígshízház színészeiről tudnak friss pletykákat.
Ha recitálni tudnak valamit egy hírlap művészet-rovatából. George Brummell
különb verseket akart írni, mint Byron. Festett, muzsikált, s minden gyötrel-
mét egy művésznak átszenvedte. Mindebben vezér akart lenni, amit az élet meg-
széplítésére emberi fantázia kieszelt.

Ez a dandyzmus valami más, mint a budapesti. Ez a dandyzmus olyan,
hogy egy Baudelaire büszkeségesen vállalta el életmaszknak Párizsban. Musset
és Lamartine is dandyk voltak, illetve dandyk is voltak, ha úgy tetszik. Sőt va-
lamikor Petrarca is dandyskedett ifjú korában. Művész szemmel nem lehet tul-
ságosan elítélni a dandyzmust. Még ha valaki minden titkos vágya dacára is
CSAK DANDY volt, mint Brummell, minden modern divathősöknek e mestere.

Ám milyen különös Alkibiadeszek a budapestiek. Ezek a budapesti Brum-
mellek, ezek a szabóműhely-hősök. A mi álkultúránknak nem kicsi bizonyítéká-
ra lelek elgondolkozva a Roger Boutet de Monvel könyvénel. Oh budapesti angol-
sága a divatnak és eleganciának. Jaj volna, ha mindenben ilyen messze volna
az arány. Amilyen /messze/ van Brummell-től a budapesti dandy, Shakespeare
nálunk Lampérth Géza lesz s Moliere - Berczik Árpád. Szerencsére talán nem
mindennel vagyunk úgy, mint az eleganciával.

(Nizza, november 3.)

BN 1906. november 9.

ÖPM VIII. Bp. 1968. 114-115. l.

A.E.

91

HOL A BOLDOGSÁG ?

- BEMUTATÓ ELŐADÁS A VIGSZÍNHÁZBAN -

Ugy rémlik nekünk, hogy Budapesten rossz modoru ifjak élnek. Paulette,
Francis de Croisset asszonykája, szapulja a modern ifjakat. E sportúzó, raket-
tes, angol ruhás majmokat. Ezek csak kokottok között vannak otthon. Tisztes-
séges nők társaságában maflák vagy kocsisok. Szalonban csak akkor illedelme-
sek, ha - a cseléd is benn van. És a többi, és a többi. Paulette minden sza-
vára zugott a taps. Budapest asszonyai tüntettek Budapest ifjai ellen. Én bizony
e percekben nem szerettem volna budapesti aranyifju lenni. Viszont a budapes-
ti ifjakat megvigasztalhatja, hogy a budapesti nőkről is lehetne egyet-mást mon-
dani. Ha akadna egy elmés és kegyetlen - francia író.

....

BN 1906. ápr. 20.

ÖPM VII. Bp. 1968. 209. l.

JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A NAGYÚR HÁZA

A Ferenc-körúthoz nagyon közel van egy utca és ez utcában van egy ház. A házban lakik egy hajdanában szép asszony, a kedves leányával. Anya és leány mosolygó örökösei e kis palotának, mióta jobblétre szenderült a Nagyúr. A Nagyúr korszakos gavallér és hazafi volt, de ne tessék szimbólumot szagolni. Nem Hungária asszonyról s leányáról; Mai Nyomorúság kisasszonyról van szó. Valódi Nagyúr, valódi asszony, valódi leány, valódi palota. Gavallér és nagy hazafi lehetőleg mindig ingyen volt a Nagyúr. S örüljünk, hogy a házat, palotáját egy asszonynak s ez asszony leányának hagyta. Hagyhatta volna, mint egy másik, szintén nemrégiben megboldogult Nagyúr, Budapest fővárosnak; mint múzeumot. És erre is ráfizetett volna Budapest főváros és utcát kellett volna elnevezni erről a Nagyúrról is. Ámbár az még nem bizonyos, hogy erről a Nagyúrról is nem fognak-e elnevezni egy utcát.

BN 1907. szeptember 11.
 ÖPM VIII. Bp. 1968. 336-337. 1.

A.E.

93

A GAZDAG EMBER HÁZAI

Élt Budapesten egy nagyon gazdag ember, akinek volt öt nagyon nagy ócska háza, s mind az ötben csupa szegény ember lakott. A gazdag emberek ragaszkodnak mindenütt a világon a szegény emberekhez, mert a szegényekből lehet a legkönnyebben meggazdagodni. A szegény ember félénk, türelmes, jó ember, aki nem mer a vagyonos emberrel pörbe szállni, hanem inkább odaadja az utolsó fillérét is.

Ennek a gazdag embernek volt négy gyermeke, akiket igen módosan, kényesen ruházott, táplált és neveltetett a gazdag ember. Volt ezeknek a gyermekeknek nevelő uruk, volt angol kisasszonyuk, volt franciául tanító kisasszonyuk, s volt egy koldus-sorból hozott pajtásuk is, egy árva, német fiucska, akitől meg németül tanultak; zenére is tanították a gyermekeket, akik már valamenynyien iskolába járhattak volna, de a szüleik nem engedték őket a többi közönséges gyerek közé, az iskolába.

Otthon tanultak a gyerekek, csak évenként vizsgát tenni vitték föl őket az iskolába, nagyon finom ruháik voltak, s ha valamire megéheztek, azonnal elké-

szította nekik a szakács. Nagyon vigyázott reájuk a gazdag ember s a felesége, a mamájuk, s ha valamelyik gyermeknek csak a foga megmozgott, három doktorért is szalasztottak.

Mindegyik gyermek a névnapján, a születése forduló napján drága, szép ajándékokat, édességeket, ruhákat és játékszereket kapott. De ezenfelül minden ünnepen, minden nagy ünnepen, Mikulás napján is, de különösen karácsonykor kaptak mind a négyen ajándékokat. Azonban a gazdag ember gyermekei, két leányka és két fiú, mégse voltak vidámak, boldogak, és a gazdag embernek is sok bánata volt a gyermekei miatt.

Ezeknek a gyermekeknek hiába hozta volna le a mennyországot is az apjuk, mivel a négy gyermek fázékony, halvány, gyöngé, beteges volt. Ilyeneknek születtek, hamar megártott nekik minden, s a doktorok sokszor azt mondták egyikről vagy másiktól, hogy a haláltól kell félni.

A gazdag ember egy nagy bankba járt, mely majdnem egészen az övé volt, s minden héten egyszer gyönyörű kocsiján megnézte az öt házát. Ebben az öt nagy ócska házban minden sötét kis szoba zsufolásig volt szegény munkásemberrel s ezek gyermekeivel. Mégis olyan sok bért fizettek, hogy némely lakásban, ahol két ember is bajosan fért el, nyolctagú család lakott, s még ezenfölül szállást adtak négy-öt idegennek is, hogy könnyebben kerüljön ki a bér. Mert ha egy hétig nem fizetett valaki, a házmesterek bejelentették a gazdag embernek, s az kitétette családostul az utcára azokat, akik nem fizettek.

Egyszer nagyon búsan és aggodalmasan kocsikázott a gazdag ember, hogy meglátogassa sorban az öt házát, melyek egymás közelében voltak. A gazdag embernek a legnagyobb gyermeke, egy leányka haldoklott, s az orvosok azt mondták, hogy nincs remény. A házmesterektől megtudta a gazdag ember, hogy hat lakó nem fizette ki a bérét, és nem is tudja kifizetni.

A gazdag ember, aki a haldokló leánykája miatt kesergett, mérhetetlen dühbe jött:

- Azonnal ki kell őket dobni - kiáltotta a házmestereknek -, és a lakásokat ki kell adni másoknak, akár száz új lakó is akad.

Az egyik házmester, a legbátrabb és akinek jobb szíve volt, mint a többinek, könyörgött:

- Tessék irgalmazni még nekik, méltóságos úr, hideg idő van, negyven embert kellene kizavarni, és a legtöbb rosszul öltözött és beteg gyermek.

- Nem bánom - harsogta a gazdag ember -, az ilyen nyomorult népségből negyven sem ér meg egyet.

Mikor a gazdag ember hazaérkezett, gyászban volt az egész ház, a beteg leányka meghalt. De a következő héten a gazdag ember, mint rendesen, megint meglátogatta az öt házát. Megint sok lakó nem fizetett, mert olyan időszak volt, téli idő, amikor nem lehetett munkát kapni. A gazdag ember még rosszabb kedvű volt, mint máskor, mert megint beteg volt egy gyermeke, kegyetlenül kido-batta, akik nem fizettek, holott az egyik lakónak két haldokló gyermeke volt. Másnap a gazdag embernek a másik gyermeke is meghalt, s az orvosok azt mondták, bizonyosan valami ragadós betegség költözött a gazdag ember palotájába.

Két hét múlva eltemette a másik két gyermekét is a gazdag ember, aki átkozódott fájdalmában. De azért minden héten rendszeren megtudakolta, hogy kik nem fizettek az őt házban, s még a halottakat is kihurcoltatta.

Most már néma volt a gazdag ember palotája, de ő azért nem lett könyörtületesebb szívé. Új lakókkal költöztette be az őt nagy ócska házat, ezek még többet fizettek, mint az eddigi koldusok. És ha nem fizettek, a gazdag ember még rosszabb, még kegyetlenebb volt, mert a gazdag embernek mindennél fontosabb, hogy pénzt gyűjtsön. Mikor azután a gazdag ember és a felesége meghaltak, nem maradt utánuk senki se. Egy távoli rokon örökölte a nagy vagyont, aki pazarló, gyermektelen agglegény volt. Ez az örökös két esztendő alatt eltékozolta azt az óriási vagyont, amely miatt annyi ezer szegény munkásembernek kellett elpusztulnia.

Népszava 1910. december 25.

ÖN Bp. 1961. 1145-1147. 1.

94

A PESTI ARISZTOKRATÁK

Ne, ne sokat ne is beszéljünk róla, kedves barátom: Budapestnek, Pestnek nincs és nem is lehet semmilyen arisztokráciája, tudhatnád és tudod. Te azonban, most jut az eszembe, pesti arisztokratákról akarnál eldiskurálni egy kicsit velem: no, talán ilyenek kissé nagyon is lehetnének. Ámde azután ugyancsak te tudhatnád s tudod is legjobban, hogy e zagyva városnak mindenáron arisztokratáskodóvá kellett ez időkben válnia. Szóval, ez a mi Pestünk - s bocsáss meg ajándékozó kedvemért -, inkább a te Pested, a legarisztokratább város Európában, Ázsiában és Afrikában. Hidd el nekem, hogy e páratlan, előkelőködő mániának négy legfőbb oka van, melyeket tisztelettel elsorolok, ha az igen fontos mellékes okok meg nem haragudnak rám.

1. Minden időben és személyben jóságos császáruk nem lakik itt velünk, s természetes, hogy ezt a nagy, legarisztokratább hatalmi ürességet sok száz-ezer vérző szívű hazafi óhajtja betölteni.

2. Minél jobban döglődik a majdnem egészében államilag kitartott dzsentri, annál nagyobb daccal integeti az una eademque nobilitást a fejével a habsburgilag főnemesítettek s a rugó lábival pedig felelősségességét az egyre emelkedőbb zsidók felé.

3. A zsidók pedig, ezek az igazában született arisztokraták, vagy Gotha almanachja kedvéért rohannak, rabolnak és élnek, vagy tudomány, művészet és muszáj alapján úgy belekapaszkodnak a demokráciába, hogy tőlünk oda legföljebb csak a születés arisztokratáinak lehet kegyelemből helyet kapniok.

4. Vannak - talán vagyunk - elképzelhetetlenül, betegül sokan, akik, mivel meg tudják látni ezt a pesti, nem is infernalis, de haitii helyzetet, juszt formálnak ahhoz, hogy mindenkit, már amennyire gazdasági okok engedik, lenézvén, a legtetőnállóbb arisztokratának nézzenek - a jobban-jártak.

Kissé Linné-féle a módszer, a rendszer, de körülbelül a pesti arisztokrata állatfajok közül ez az okoknak felsorolt négy a legfőbb, s a többiek már csak válfajok.

Hirtelen és zagyván, mint amilyen Pest, megpróbálok arisztokratáink főváltfajaiból is egy szuszra néhányat felsorolni. Operaénekes, aki ácslegény volt, s akinek fáj, hogy királyi gőgje királynői gőgjével találkozik össze kolléganőjénél, kit egy mágnás-lumpolás hajnala vidított ki a szemétből. Író, akinek le kellene törni a kezét, de aki ez analfabéta országban is sok tizezer hű rajongóra mutathat. Állítólagos budai patriciusivadék, akit - mint nálunk mondják - puttonban hoztak be a XVIII. század végén, s tolonkocsin hordanak ki ma. Majdnem jól öltözött, szereplő emberek, akikről rikoltoz a büszkeség, hogy a rendőrség nem bír velük, holott mindig a nyomukban van. Népvezérek, akik ha csak egy kicsit szagolnak a népbe, parfümúvegeikhez s előkelő, leplezett szagú társaságokba menekülnek. No, most még röviden néhányat: cigánykirályok, főbohémek, kalapfedelmek, egyedül hithű zsidók, bankcsászárok, verhetetlen jasszok, rikancshercegek, mágnás-Elzák, magyar Szapphók, győzhetetlen Alfonzok, kitüntetett rendőrök, új tudományú áltudósok, börze-Napóleonok, kini- azaz mozihősök, legbénább koldusok, a magyar vérnek külföldön becsületet szerzők, legtöbbször szökött fegyencek, az Akadémia koszorúzottjai, a Haverdák, a furcsa nevűek... Nem, nem barátom, nincs nekünk időnk arra, hogy Budapest, azaz inkább Pest fő- és alarisztokratáit csak nagyjában is fölemlegessük.

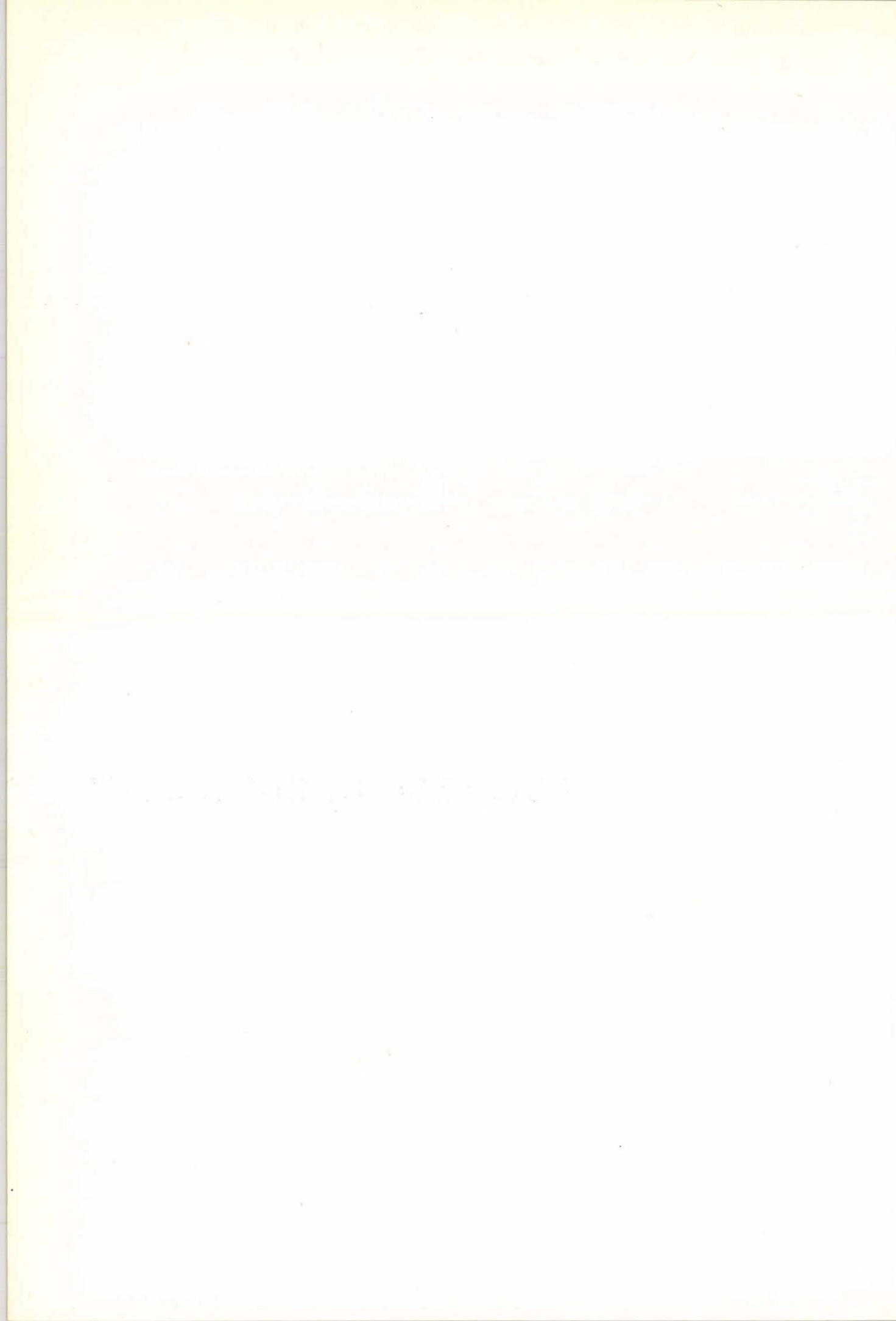
Az úgynevezett történelmi arisztokrácia nem Pesté, itt éppen csak kaszinózik, klubozik, politizál, szeretkezik, s összeomlik a szezon egy-egy kis részében. A zsidó arisztokraták, bár nem érdemlik meg, jó néven fogják venni, ha semmit se írok róluk. (Egyébként Eötvös József gondolatai között tessék keresgélni: a történelmi nemességnek az alapítói legalább kiválóak voltak, ha utódaik rongyok is, de az új nemesség még az utódaikban sem ígér kiválót.) Na, azután a "szellemi arisztokrácia" - erről már kiméletből is hallgassunk e koldus, tehát elaljasító országban.

Arisztokraták valóban pedig azok Pesten, kik őszinteséggel, jósággal s tüzes, szentlelkes bátorsággal dezinficiáltan taposnak Pest minden arisztokratái fölött, avagy testük-lelkük tisztaságára féltékenyen s gőggel tartják magukat távol a pesti arisztokraták szennyes közelétől.

PF 1912. december 23.
ÖPM X. Bp. 1973. 211-213. l.

Ady Endre

"DIVATOS HAZUGSÁGOK"

A HÉTRŐL

....

Budapest örömmámorban úszik. Előbb a trónörökös, most pedig az udvar több tagja látogatta meg a fővárost s annak fényes mágnásfészkrét: A Park Clubot. A nép pedig - mint Arany mondta: az Istenadta nép - éljenez, tombol loyális örömeiben. Ő ugyan csak az elrobogó fogatokból látja a ritka, fenséges vendégeket, de hát nem nagy boldogság ez így is?

Olyan kevés kell nekünk, hogy boldogok legyünk. Ha nem bántanak, már mindjárt örülünk. A bántalmat meg könnyen elfeledjük.

D 1899. május 20.

Dyb.

ÖPM I. Bp. 1955. 139. l.

A BUDAPESTI "EGYETEMI-KÖR"

Az "Egyetemi-kör"-t bezárták, mert politizált. A kör elnöke lemondott, mert politika nélkül nem elnökösködhetik. Az ifjúságot nem bántja a kör sorsa, mert tovább politizálhat. Mi itt lenn várjuk az "Országos diák szövetség"-et; várjuk, de hasztalan, mert odafent az "Egyetemi-kör" vezetői elpolitizálták.

....

A pesti egyetemi ifjúság részt kért a politikából s voltak előzékeny úri emberek, kik ezt a részt kegyes szívvel megadták.

Meg vagyok győződve, hogy az ifjúságot nemes idealizmus, lángoló hazaszeretet, igazi lelkesedés vezette, de ha a látszat más motívumokat is mutat, ki tehet róla?

Ez még nem lett volna baj. Az ifjúságnak hasonló szereplése mindig volt. Sajátja ez az ifjú hevülékenységek.

De miért vitték be a politikát az egyetemi körbe. Miért kockáztatták ezzel az egész ifjúság érdekeit s ezek között a legvitálisabbat: a diákszövetség sorsát?

....

A szép elvekből, ígéretekből csak egy valósult meg: a zsidókat már nem ütik.

No hát ez is eredmény!...

De talán nem nagyon sok?...

Mit váltottak be a többi ígéretből?

Semmit!

....

Hallják az urak odafent!

Mi eredményt akarunk, nem parádét. Haladást és nem politikát. Munkálkodást és nem barátságos thea estélyeket.

Ide lent már zugolódnak és kezdenek igazat adni az ifjúsági egyik jó is-

merőjének, aki egy mondásával az egész vidéki ifjúság hangulatát tomácsolja.

Evvel a nyilatkozattal végzem én is reflexióimat s ajánlom ezt az egyetemi vezetőség figyelmébe:

"Inkább üssék a zsidót, csak dolgozzanak is valamit!"

Vigyázni kell, nehogy ez a röpke nyilatkozat programmunkká váljék!

DFL 1899. január 20.

Ady Endre

ÖPM I. Bp. 1955. 72-73. 1.

97

A KERESZT

Gyűlölöm a farizeusokat, tisztelem az őszinte ellenfélt. A nagyorrú Cyrano de Bergerac az ideálom. Ha a fülére pályázom az ellenfelemnek, megmondom jó előre.

Mit akar a csuhás tábor a szent keresztet szemtelenül profanáló komédiájával?... Miért hazudik, mért nem mondja meg: mit akar?...

.....

Az egyetem éretlen tacskozóit kár volna komolyan venni egy pillanatra is, ha az ő csintalanságuk volna az egyedüli jel. De nap-napután új figurája van a gyalázatos játéknak. Nap-nap után csinálja a füstöt a butaság. Tünetek ezek. Egy nagy lelki betegség tünetei, mely megtámadta a magyar társadalom testét.

.....

Miért játszanak a kereszttel is... A kereszttel nem játszani: harcolni szoktak. Miért nem állnak csatasorba?...

Verjenek le a kereszttel mindenkit, aki gondolkozni mer. Ezt a szent jelet gyalázzák meg még jobban!

Verjék le a kálvinista templomokról a kakast, a zsinagógákról a kőtáblát. Tűzzenek minden helyre keresztet. Készítsenek kínzókamrákat, fogadjanak fel hitvalló hóhérokat. Ez harcúzenet, melyre mi is készülünk.

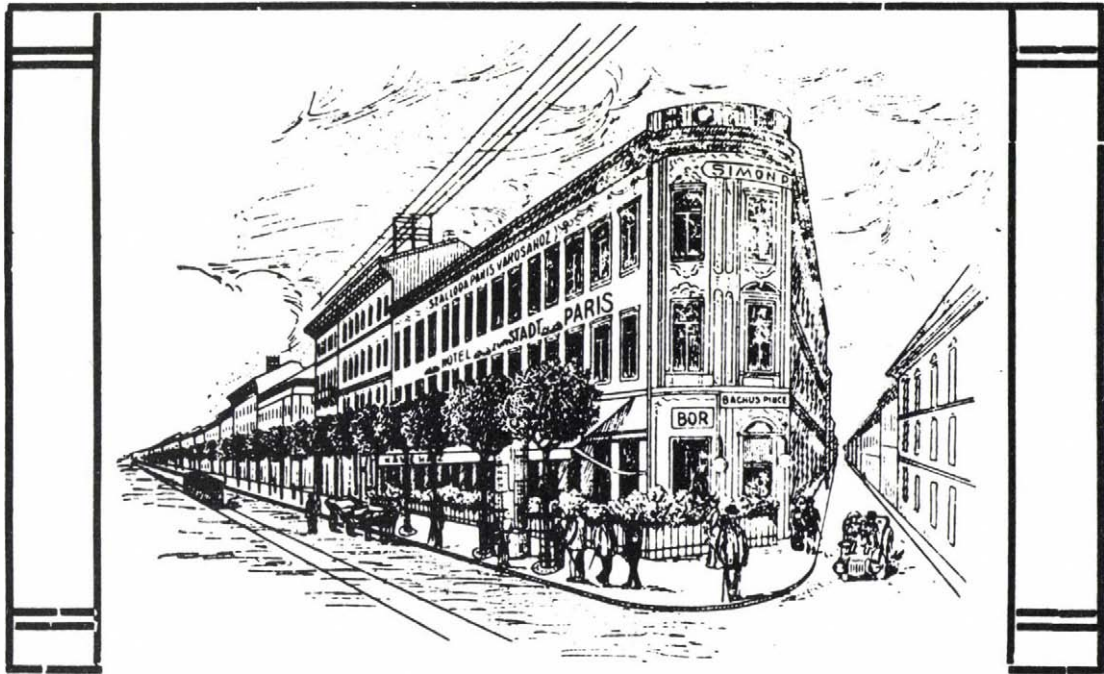
De ez a tévútra vezető játék borzasztó, embertelenebb az inkvizíciónál!...

Talán nagyon heves voltam, de mentsen az, hogy én látom a gyalázatos aknamunkát. Én is keresztyén ember vagyok, kinek a templomában, ha nincs is kereszt, felháborodik a lelkem, ha a keresztet a kereszt nevében meggyalázzák gyűlölködő, fekete lelkű, buta emberek!...

Sz 1900. szeptember 12.

ae.

ÖPM I. Bp. 1955. 326-327. 1.

Simon Pál
szálloda **PÁRIS** városához
Budapest, V., Váczi-körut 25.

Paul Simon's Hotel
zur **Stadt Paris**
Bpest, Waitzner Boulevard 25.

16

„Nagy Endre“ Cabaretje

KEZDETE 9 $\frac{1}{4}$ ÓRAKOR. ANDRÁSSY-ÚT 69. TELEFON 93—16.

A novemberi műsor bemutatása :

*Kurucz-dalok. Irta Ady Endre. Zenéjét szer-
zette Reinitz Béla. „A balga szüz“ paródiája.
„Luxemburg Ripacséknál“. (Szinpadi tréfa.)
Medgyaszay Vilma, Sajó Géza, Kövály Gyula,
Boross Géza, Boldizsár, Papp János stb. stb.
Teljesen új dalokkal.*

Jegyek kaphatók a Cabaret pénztáránál és a városi jegyirodáknban.

17

18

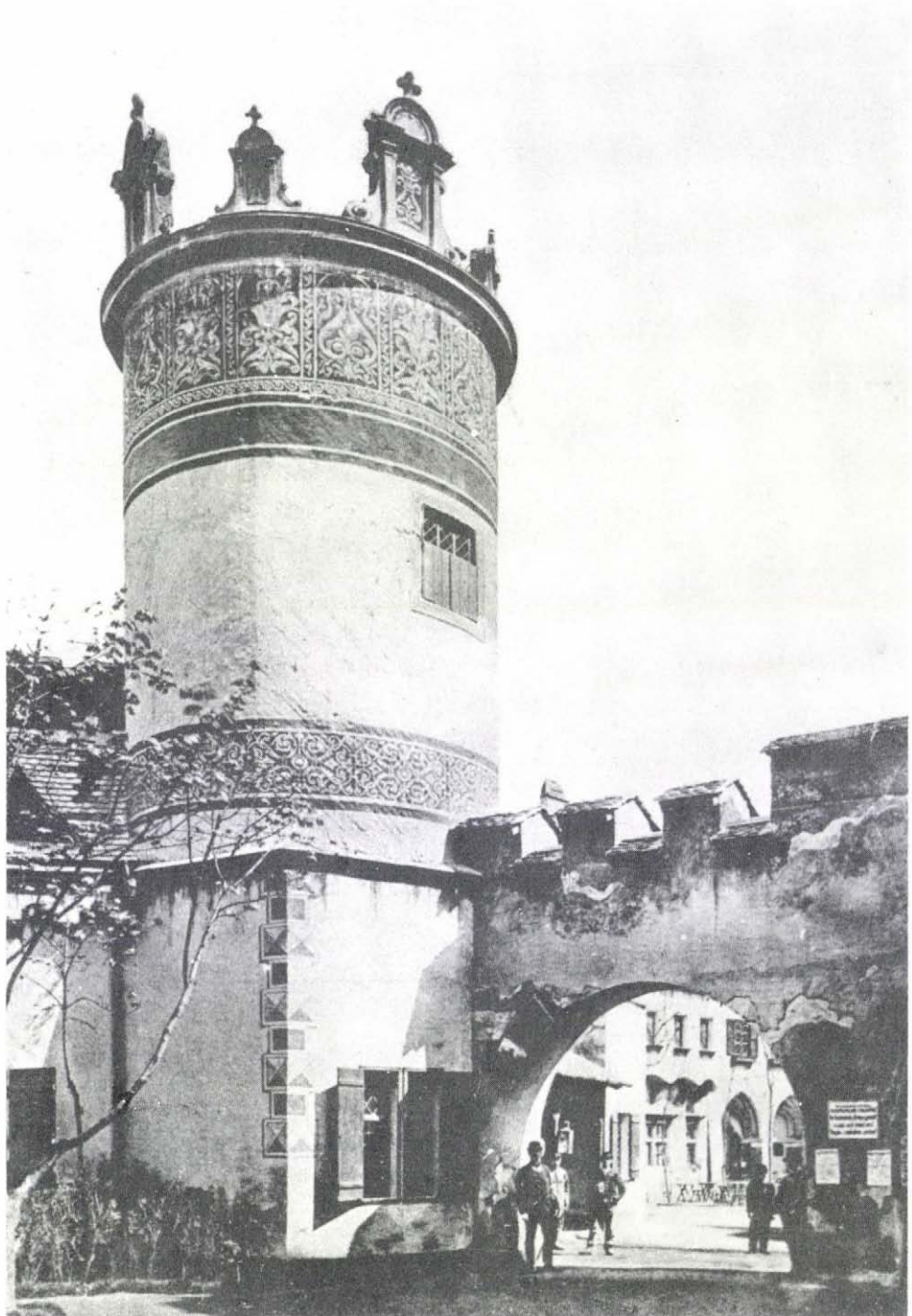
19

20

21

DIVATOS HAZUGSÁGOK

Mikor az egyetemen a keresztkecc befejeződött, mikor nem lehetett már belőle politikai tőkét csinálni, a kérdés lekerült a napirendről. A titkos kéz, amely ezt az egész akciót mozgatta, egy ideig teljesen visszavonult, s azután megkezdte a másik akciót, ugyancsak az egyetemen, a Pikler-ügyben. Mert programjában ez volt a soron. Ugy látszik, lesz ott még más is, mert szervezve és rendezve csinálják a mozgalmakat, amelyekből a célzat különben teljesen kilátszik. A kereszt ügyében a vallásért harcoltak, legalább azt remélték, hogy végezetül lefujt és állaposodott hecc a vallás védelmének fog feltűnni. Azután következett a Pikler-ügy. A világ legképtelenebb dolga. Ahol a discipulus akar parancsolni a rektornak afelől, hogy mit tanítson. Kissé szangvinikusabb rektor kidobta volna a tereméből a discipulust, Pikler ellenben nyugodtan engedte lefolyni az ügyet, bebizonyítván ezáltal is, hogy csakugyan okos ember. No és ez az aktus a "haza nevében" indult meg.

A titkos kéz előbb a vallást veszi védelmébe.

Azután a hazát.

Mutatni akarja, hogy íme ő a védelmező. Ó! És a néppárt megindul és interpellál és sajtóorgánuma csatákat rendez görögtűzzel és anélkül. Hogy íme, lássák a népek, hogy ki ő és mi ő! Ime ő orvosolja a nagy nemzeti sérelmeket! Tessék tehát hasra esni előtte.

....

Az egyetemi ifjúságnak az a része, amely balgatagon felült néppárti jel-szavaknak, tanulhatna, ha akarna, sokat ebből az esetből. Megtanulhatná, hogy ő semmi egyéb, csak eszköz egy olyan titkos marokban, amely a divide et impera elvét vallja és szét akarja forgácsolni a magyarságot azért, hogy minél könnyebben turkálhasson az oldott kévében.

....

NN 1901. május 19.

ÖPM II. Bp. 1955. 12-14. 1.

Nt.

SZERZETESEK BEÖZÖNLÉSE

Rövid idő óta sajátságos áramlat uralkodik a művelt nyugaton. Megrendszabályozzák a papokat, mint akik túl sok földi javakat szedtek össze, de vagyonsodásuk nem állt arányban hazaszeretetükkel s politizálásuk csak veszedelem volt a népre.

Nap-nap után érkezik a hír, hogy a francia szerzetesrendek odahagyják országukat s más alkalmas talaj után néznek. Inkább kivándorolnak, semhog az új rendszabályoknak alávéssék magukat.

Spanyolországból, a legkatolikusabb államból is mind sűrűbben papok eleni zavargásokról ad hírt a táviró.

Mit tesznek tehát a különféle szerzetes-rendek? Új és alkalmasabb területet keresnek működésük szinteréül és sajnos, ezen új területet MAGYARORSZÁGON KEZDIK FELFEDEZNI. A jezsuiták máris nagy földterületeket vásárolnak nálunk és Ausztriában, a kormány pedig letelepedésüket nem gátolja meg. Hogy a fekete had beözönlése mit fog eredményezni, az még a jövő titka, de hogy áldásos nem lesz, az bizonyos.

Budapesti tudósítónk jelenti, hogy gráci Paulai Szent Vincéről nevezett lazarista kongregáció kérvénnyel fordult a főváros tanácsához, amelyben egy rendház és egy templom felállítását kérik s ehhez a várostól százezer korona szubvenciót.

A székesfőváros közgyűlése tegnap tárgyalta ezt az érdekes kérvényt, amelynek folyamán a jogügyi bizottság a kérelmet teljesíthetőnek véleményezte. A templom helyéül a IX. kerületet jelölik ki, miután nézetük szerint ezen terület lakossága SZOCIALISTA TANOKKAL ANNYIRA TELITVE VAN, hogy egy templom felállításával a nép vallásosságát terjeszteni szükséges.

A vita vége az lett, hogy az engedélyt megadták. Minden nap kapunk újabb beözönlésről, telepedésről hírt. Sőt itt bent Magyarországon föltámasztanak egy rég eltörölt rendet, a PÁLOSOK RENDJÉT.

Mindez igazolja, amiket mi régen hirdettünk. A KLERIKALIZMUS ITT MAGYARORSZÁGON KÉSZÜL TANYÁT VERNI S INNEN AKAR A FELVILÁGOSODÁSSAL KÜZDENI.

...Budapesten a szocialisták ellen JÁTSZOTTÁK tegnap ki a lazarista barátokat. Vajha rossz jósok volnánk, de megérjük még, hogy a FEKETE lobogót nem gyűrheti le a szocialista VERES lobogón kívül semmi ebben az országban.

Szél úr nem bánja, ha a világ összes csuhása itt ver tanyát. Ő SZÁLLÁSCSINÁLÓ...

NN 1901. október 18.

Nt.

ÖPM II. Bp. 1955. 252-253. 1.

FELHÁBORÍTÓ HÍR

A Magyar Szó e cím alatt hihetetlen és felháborító hírnek jelzi azt az értesülését, hogy Budapesten, a jobbpárti részen a Notre Dame de Sion francia női szerzetesrend tagjai iskolát nyitottak. Laptársunkat megnyugtathatjuk: Budán, a Lónyai-féle nyaralót csakugyan kibérelték a Notre Dame de Sion apácái, ott iskolát nyitottak előkelő családok lányai számára, a tanítás nyelve ebben az iskolában kizárólag francia és német, a tanítók idegenek, magyar oklevélük nincs, és magyarul nem is tudnak. Sőt a Notre Dame de Sion hölgyei nem is az egyedüliek akik az idegenből idejöttek, és Magyarországot át akarják alakítani. Vagy húsz helyen tanítanak már Budapesten idegen apácák, idegen nyelven és idegen szellemben. Ha van közöttük magyar is, magyar tanítói oklevéllel, az arra való, hogy legyen kire hivatkozni, ha a hatóságok az oly kellemetlen iskolai törvények betartását akarnák követelni. Sőt a vidéken is buzgón állítgatnak fel iskolákat idegen apácák. Legutóbb Szombathelyen Szent Domonkos leányai nyitottak iskolát. A Magyar Szó értesülése tehát lehet felháborító, de nem hihetetlen. Ellenkezőleg: alapos és megbízható, a Notre Dame de Sion csakugyan itt van. Sőt nincs is egyedül. És nemsokára itt lesznek vele együtt Franciaország összes szerzetesrendei. Itt - úgy érzik - övük a jövő. És igazuk lehet.

BN 1905. február 23.

ÖPM VI. Bp. 1966. 303-304. 1.

A TULIPÁN-KERT TRAGÉDIÁJA

- NEMZETI TÜNTETÉS OSZTRÁK GYÁRTMÁNNYAL -

Márciusi hajnalra alighogy kivirult: megezte a dér a Tulipán-kertet. Csúnya dér, bécsi dér: hullt belőle a hívó, magyar hívekre is. Szomorúan nézünk a Tulipán-kertre. Ezen is beteljesült a magyar átok.

Ma már mindenütt beszélték Budapesten, hogy PANAMA TÖRTÉNT. Sír-nivalóan komikus panama: a Tulipán-kert táján. A TULIPÁN-KERT VIRÁGAIT BÉCSBEN KÉSZÍTETTÉK.

A Kossuth Lajos utcán lelkes mágnás-asszonyok tegnap BÉCS JÓVOLTÁBÓL tüntethettek Bécs ellen: Nomen est omen: nem hiában a Bécsi-utcán kellett megrendelni a tulipánokat.

Egy dolog egészen bizonyos: AUSZTRIÁBAN KÉSZÜLT A TULIPÁNOK ZOMÁNCA. Oh komikus sors: éppen a zománc. Fischer Emil porcellángyáros Fábry J. és társa céggel szerződött a tulipánokra. Fábryék siettek, s a szép magyar virágokat EGY BÉCSI EMAILGYÁROS KÉSZÍTETTE.

Fábry István, a vállalkozó, BEVALLOTTA, HOGY IGY TÖRTÉNT. A Tulipán-kerttel sietni kellett. Magyarországon nem tudták volna a jelvényeket gyorsan elkészíteni. Aztán Bécsben talán olcsóbban is ment. Mindezekről A Nap ad hírt, mely lelkesedett s lelkesedik a Tulipán-kertért.

Ime: a mi szabadságharcunk bus tragikomédiája. És még csak nagyon meg sem lephet bennünket. Nem bírnak Béccsel és Ausztriával. Osztrák a toll, melylyel Bécs ellen írunk. Bécsi a papír s talán a tinta is. Nekünk csak a tulipán marad. És a tulipánt is - Bécsben készíttetjük. Hogy röhöghetnek rajtunk Bécsben. Nagy akciót kezdünk az osztrák ipar ellen: reszkess Bécs. Egy szál virággal megostromoljuk büszke váradat. Velünk vannak a mágnás-asszonyok. És e szál virág - BÉCSI VIRÁG. Ami mellé valamikor piros rózsát adott az alispán. Már a tüntető jelvényekkel Bécszet gazdagítjuk. És a koalíciós újságok - óh komédikák komédiája! - VEZÉRCIKKBEN UGYAN CSINÁLJÁK A REKLÁMOT AZ - OSZTRÁK IPARNAK. AZ OSZTRÁKNAK!

A Kossuth Lajos utcán az angol beszédbe hiába kevernek magyar szavakat az arisztokrata nőink. Egyszerű, angolos ruhában hiába vonulnak föl. Hiába engedik meg a misera plebs szemtől-szembe való hódolatát. Nem sikerül a szabadságharc. A Tulipán-kertet dér esi meg. Mert hiányzik a mi harcunkból a valóság fegyvere. Istenem, A NEMZETI KASZINO EGY ÉVI KÁRTYAPÉNZÉBŐL EURÓPA LEGELSŐ EMAIL-GYÁRÁT ALAPÍTHATTUK VOLNA. Akkor legalább a tulipánnal nem kellene Bécsbe menni.

Avval vigasztalnak minket, hogy csak néhány száz tulipán készült Bécsben. Sok-sok ezrünk hitét nem lehet ám ilyen könnyen visszaadni. Fischer Emil fölbontotta volna Fábryék szerződését. Ki áll jól, hogy az új vállalkozás nem lesz-e ügyesebb? És ha a Tulipán-kerttel ez történhetett, várhatunk-e sokat az egész mozgalomtól?

Keserű eset a Tulipán-kert esete. Keserű és szimbólumosan tanulságos. Nem jól csináljuk a mi dolgainkat. Piknik-ötletekkel nem lehet hazát menteni. Tulipánokkal nem lehet erőt pótolni, pláne nem - bécsi tulipánnal. A Kossuth Lajos utca korzója bizonyos rászorul sok új színre. De a korzó élénkítésével - még a magyar emailipart sem lehet fölvirágoztatni.

Különben pedig még a Tulipán-kert kertésznői sem értenek egymás között egyet.

BN 1906. március 27.
ÖPM VII. Bp. 1968. 170-172. l.

Tisztelettel:
K.S.

SZÍNÉSZNŐK AZ UTCASARKON

Magyarországnak is virágos a kedve? A szép Budapesté nagyon virágos. A Tulipán-kert után ime megszületett az új virágidea. A Népszínház fölcsapott virágkereskedésnek. Vidor Pálné és a Népszínház művésznői Budapest komoly tanácsa elé járultak. Engedje meg nekik, hogy vasárnaponként virágot áruljanak az utcákon. Természetesen jótékony céljaira. Egy hónapra már megkapták az engedélyt. Ünnepek napjain életveszélyes lesz a tolongás a Népszínház előtt, a Kossuth Lajos utcán, a Dunaparton. Bájos művésznők árulgatják a virágot. És még iszonyúbb lesz az ő népszerűségük. Esténként majd bizonyára visszászórják rájuk az eladott virágot.

A nénival, ki éjszakánként kialakodott nyolc krajcárért hozza el nekem napi szekfűmet az Opera vendéglőbe, beszélgettünk ma szomorúan erről. Siránkozott a néni:

- Hát már ebből is kitűrnak engem. A színpadról már elűztek.

- A színpadról?

Búszkén és bánatosan mosolygott könnyei közt a néni:

- Bizony, a színpadról. Én is voltam ám primadonna. Igaz, hogy csak kis városokban. De az voltam.

- No, látja. Akkor a virágárulást meg is kell ám tanulni egy gondos színpadi nőnek.

- Igen, tudom, csak vigasztalni akar a nagyságos úr. Vége az üzletnek. Ők a fiatalabbak. Aztán nekik is lesz igazolványuk. Tetszik látni: komolyan veszik őket a hivatalos urak. De mit csinálunk mi? Ők szépek: tehát ők színésznők lehetnek. Miért akarnak hát virágot is árulni?

- Hja, néni, új idők ezek. Új divatok járnak. És nincs csak kétféle segítség. Az egyik, hogy maguk is szépek legyenek, néni. Ez igaz, hogy kissé nehéz dolog egyiknek-másiknak már. De a másik mód könnyebb. Csináljanak egy színházat. A nyakam teszem rá, hogy lesznek maguk olyan jó színésznők, mint azok.

Búsan mosolygott a néni. Azt hitte szegény, hogy tréfálok.

BN 1906. március 30.
ÖPM VII. Bp. 1968. 178-179. 1.

Odi.

JEGYZETEK A NAPRÓL

III.

A HAMIS POMMERYK

E boldogtalan Budapesten mintha egyenesen azért élnének az emberek, hogy egymás illuzióit tépjék. Tudós professzor Schwartz Gusztáv is micsoda rosszat tett, hogy leleplezte a hamis Pommerykat. Még eddig legalább azoknak volt egy kis mámoruk s úri elégtételük, akiknek francia pezsgőre telt. Most ezek is Budapest kételkedőinek, kijózanodottjainak, bánatosainak légióit szaporítják. Miért álcázzon le szép hamisságokat ebben a városban az ember, ahol olyan kevés a szép hamisság. Hamis a politikánk, a kultúránk, az istenességünk, mindenünk. Hát nem természetes, hogy ennyi csúnya hamissághoz hamis francia pezsgőt iszunk?

BN 1907. október 1.
ÖPM IX. Bp. 1973. 8. 1.

Lellei

A MAGYAR BECSÜLET VILÁGOSA

Ott ég-e a szégyenplér minden honfi arcán, vagy már szégyenleni sem tud a magyar?...

Érzi-e a nemzet azt a pofoncsapást, melyet a mai napon, a félszázados évforduló egyik legszomorúbb napján, legádázabb ellenségeitől kapott?...

Van még magyar büszkeség?... Vagy tán magyar sincs többé a hazában? ... Megtörtént!...

A Hentzi-szobrot nagy ünnepséggel avatták fel ma délelőtt. Felcsendül a Gotterhalte, melynek hangjai mellett olyan szaporán lehet mészárolni, vagy megfojtani a magyart, meghajoltak a zászlók, dísztüzet adtak a magyar bakák, s mikor a "zum Gebet" felhangzott, imára térdelt a magyar fiú, kinek talán nagyapját az esküszegő, átkozott emléklő osztrák zsoldos valamelyik katonája ölte meg.

Ez történt ma, a szabadságharc félszázados évfordulóján, mikor minden napunk Nagypéntek, gyásznapja a nagy tragédia egy-egy szomorú végjelenetének.

Fátyolt borítottunk minden vesztőhelyre, bosszú nélkül hagytuk Aradot, s a többi rémhelyet, feledtünk és áldoztunk azóta, feláldoztuk, legyőztük a bosszúérzéstől telt szív minden fellobbanását és mi a jutalom?... Ötven év után el-

viszik a vértanúk unokáit, hogy imádkozzanak a bakók üdvéért, dicsőítsék a magyar szabadság gyilkosait akkor, mikor ötvenedikszor virrad reánk a világosi gyásznapi évfordulójának szomorú hajnala!...

... Ott ég-e a szégyenpír, minden honfi arcán, vagy már szégyenlent sem tud a magyar?...

....

Ötven év után ennyire jutottunk.

Felszentelik újra a magyar függetlenség sírkövét s szinte odakiáltják a nemzetnek: bolond magyar ne hidd, hogy a te ünneped egy szabad nép kegyeletos visszaemlékezése szabadságáért vívott küzdelmére; a győzelem a miénk volt s mi a győzelem hasznáról nem akarunk lemondani...

... És a magyar nemzet engedte, hogy ellenségei is megüljék a világosi nap emlékét. Ötven év után, a világosi gyásznapi évfordulóján ismét sárban van a magyar becsület, ismét sárba taposták szolgálékú osztrák katonák, kik megfutnak minden csatában, de rettenthetetlenek, mikor egy lebilincselte nemzetet kell arculverniök!...

Hiába itt minden szó. A magyar önérdetet megölte az 1867. óta tartó leplezett szolgaság, a nemzet vezetői, a nép képviselői pedig vagy korrumpáltak, vagy hideg szívű, közönyös emberek.

Az osztrák szoldateszka tegnap megünnepelte az ötven év előtti győzelmet s ünnepével dokumentálta azt is, hogy itt ő az úr!...

... A magyar nemzetnek pedig nincs ünnepelni valója. A világosi napot ma ünnepelték meg a Hentzi-szobor mellett s az ünnep a feltámadt kamarilla győzelme volt.

... A magyar ember pedig kulcsolja össze két kezét s adjon háját az Istennek, hogy őseinek véréből áztatott hazájában neki is szabad élnie!...

D 1899. augusztus 12.
ÖPM I. Bp. 1955. 187-188. l.

A.E.

JÓKAI SZOBRA

Várjuk, várjuk, hogy gyűljön a pénz. Nincs pénz. Nem gyűl. A magyar társadalom nem siet szobros emléket állítani Dr. Jókai Mórnak. (Ő büszkén viselte nevében a dr.-t és büszkén nem viselte az y-t.) Miért? Valami nagyszerűbb hálára készül ez az ország a szobornál? Nincs pénz? Vagy hála sincs?

Nem sírunk. Mert a célhoz ért. Nagyot nem illik siratni. És jaj volna nekünk, ha Jókainak szüksége volna arra a szoborra, melyet neki az 1905-ik esztendő Magyarországa állíthatna. De róni lehet könnyek nélkül is. Írni szabad. Még ...

Hol élt ő! ... És hol élünk mi! ... Félénken írjuk ide, de ide írjuk mégis: nekünk talán nem is szabad szobrot állítani dr. Jókai Mórnak. Tessék csak tovább szorongatni a kis pénzt. (Mert sok pénz nincsen itt, s ami van, az is kevés helyen van.) Tessék belőle mandátumot vásárolni. Riviérázni.

Jókai várhat. Hát a Nagynak szoktuk a szobrot állítani? Soha. A szobrot MAGUNKNAK állítjuk, hiúságunknak, szereplővagyunknak. A magunk értékének. És ha e percben Hunnia nem akar Jókai-szobrot, a magyar társadalom értéke olyan, amilyent Jókai súlyával megmérni nem lehet. És ez a mi bajunk. Nem a Jókaié. Magunk miatt sirjünk.

Ma még szabad írni. Hát írjunk. Nem döböntek meg önök már, ha feudális, büszke mágnást automobilban láttak? Nem jutott eszükbe: Íme ez a lény a középkorban él vágyával, akaratával, egész kis primitív lelkével, s a modern emberi haladás legújabb mozgó gépébe bele mer ülni. Ez vagyunk: mi. Póstánk, vasútunk, telefonunk, parlamenti palotánk, orfeumunk, nyomorúságunk, betegsé-
günk, mindenünk, mindenünk, ami külsőség: veszettül kimívelt. De a lelkünk!... Az visszamaradt. Hova tört előttünk Jókai! ... A lelki míveltség, a belső kultúra kiváltság lett, mint az y. Ha valakit erre való hajlandósággal vert meg a sorsa, ki kell innen kapcsolni a lelkét. Rettenetes.

No és most a politika. Már buzogányok ütnek az író kezére. Sivár, lelketlenség, kultúra-ölés: a magyarság nevében. Csak keressenek ki egy költő-politikust a mai negyvennyolcból. Mérjék Jókaihoz. Belereszketünk a fájdalomba.

Nem baj. Lesz Jókainak szobra. Nem zuhanhat Afganisztán-rangra ez az ország, melynek Jókaija is volt. Nincs pénz? Nem gyűl? Talán ne is gyűljön. Most ne. Nem vagyunk méltók a Nagyhoz. Elmúlik ez az ítélet-idő. És ez a magyar társadalom megleli azt az utat, amelyen Jókai járt, szállt fényességesen. És lesz Jókainak szobra. Azaz meg fogjuk magunkat tisztelni Jókai szobrával.

....

BN 1905. február 26.

A. E.

ÖPM VI. Bp. 1966. 72-74. 1.

JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

TEKERCSSES SZOBROK

....

Rossz szobrok Párizsban is vannak. Rossz szobrok vannak mindenütt. Ha nem is olyan rosszak, mint Budapesten. Azonban sehol annyi tekerccses szobor, mint a magyar metropoliszban. Arany Jánosnak ugyan csak papiroslap jutott. De egész tekerccsel állnak: Eötvös, Széchenyi, Petőfi, Bethelen, József Nádor, Bocskay stb. És Pálffy is pár nap óta. A nyugati kulturembernek nagy vizsgálás lehet ez. Micsoda litteráris nációnak nézhet minket a naiv idegen. Micsoda papiros-imádó nemzetnek. Még a szobor sem adja itt minálunk egy papirostekercsen alul. Tekercs a kezében nálunk minden szobornak. Analfabéta katonának és éhenkórász költőnek. Mindenkinek. Fene invenciózus, sok fantáziájú, ízléses, esztétikus emberek vagyunk mi itt úgy általában. És nagy a kacérkodó kedvünk a papiroshoz. El nem engedjük a szobroknál sem. Hadd lássa magas, kulturális voltunkat a barbár világ. A tekercsből. A szobrokból és más egyébből úgyis bajosán láthaja. Egyébként pedig indítványozzuk, hogy ezután csak mellszobrokat fogadjon el Budapest. Kíváncsiak vagyunk, hova teszik majd a - tekerccseket.

....

BN 1905. szeptember 22.
ÖPM VI. Bp. 1966. 278. 1.

Pont.

JEGYZETEK A NAPRÓL

III.

SZENT ISTVÁN SZOBRA

Hát álljon a szent király szobra, s áll is már. De ez a szobor is újra a nagypipájú nemzet szobra. Ugyanazé, mely temérdek millióért épített országházat magának. Országházat, honnan két tucat katona kiverte a nemzet képviselőit tizenöt perc alatt. Nekünk telik bőven minden külsőségre. Százezer krajcárunk nincs egy tanító évi fizetésére. A harmadik egyetem még mindig nem létező egyetem. Iszonyúan nagy az analfabéták száma. Egész szellemi életünk koldusnál koldusabb. De sok százezer forintunk van szoborra. Főképpen szentek és politikusok szobraira. Mert Jókaiéra, aki sem szent, sem politikus nem volt, nincs.

BN 1906. május 19.
ÖPM VII. Bp. 1968. 237. 1.

Pont

A NAGY MIKLÓS

- A HOLNAPI TEMETŐI ÜNNEPRE -

Prinz Franz, principe Francesco - így írják - ott lesz a Bartha Miklós gyászparádés sírjánál holnap. Ha nem igaz, amit a nagy Miklós egykor állított, hogy tudniillik festi magát, ejtethet egy-két könnyet is. De vallja be önmagának, hogy örül e híres, öblös nagy száj korai elnémultán. Nagy karéj kellett volna e szájba a nemzeti sütetű kenyérből. S immár elérkeztünk oda, hogy a nagyon nagy hazafiakat jobban szeretik a sírban a vezérek.

Pompás síremlék, virágok, beszédek, énekek közepette néhány percig megingt aktuális lesz a nagy Miklós. Mi se akarunk kegyeletlenek lenni, s amit adhatunk, adunk, e pár sort adjuk virág helyett. De adunk ennél többet is: ezennel bánatosan lemondunk a legkönnyítőbb és legmagyarabb vigasztalódásról, a kétségbeesésről. Nem jajgatunk, nem vádolunk, bölcsességet parancsolunk magunkra. Sőt még mi mondjuk, siettetjük: állítsák fel gyorsan a szobrot is, a Bartha Miklós szobrát. Csináljon Apponyi Bartha-napot az iskolákban, Darányi béres-stipendiumokat ugyane névre.

Nemcsak, hogy kétségbe nem esünk, de nem is csodálkozunk. Nem reklamáljuk Jókai, Tisza Kálmán, Szilágyi Dezső, Vajda János szobrát. Nem csúfolódunk s nem mondjuk: ilyen nagy embert érdemel a mai Hunnia.

....

Volt benne, maradt még benne a magyar zseniből is valami. De műveletlen volt, áltató, hitvány, brutális, rosszmájú. Legyen neki könnyű a föld, a síremlék, a szobor. Nem fáj nekünk, ő a ma uraitól mindent megérdemel. De sajnáljuk, mint embert, mert mint ember tragikus lény. Milyen jól lakmározhatnék, szegény, halálban diadalmas Miklós mester, ha élne.

BN 1907. október 22.

A.E.

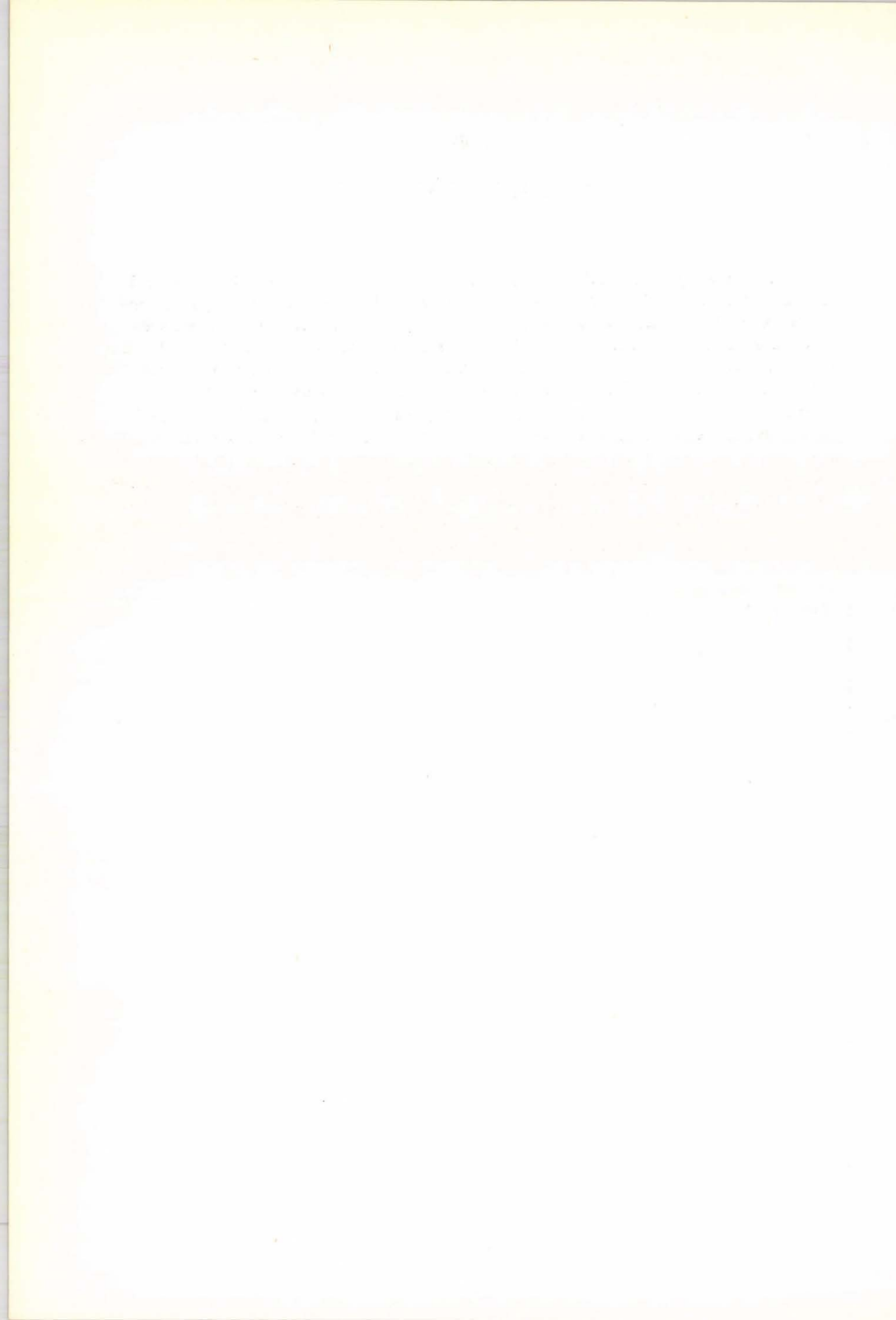
ÖPM IX. Bp. 1973. 33-34. 1.

AZ ÁRVA JÓKAI-SÍR

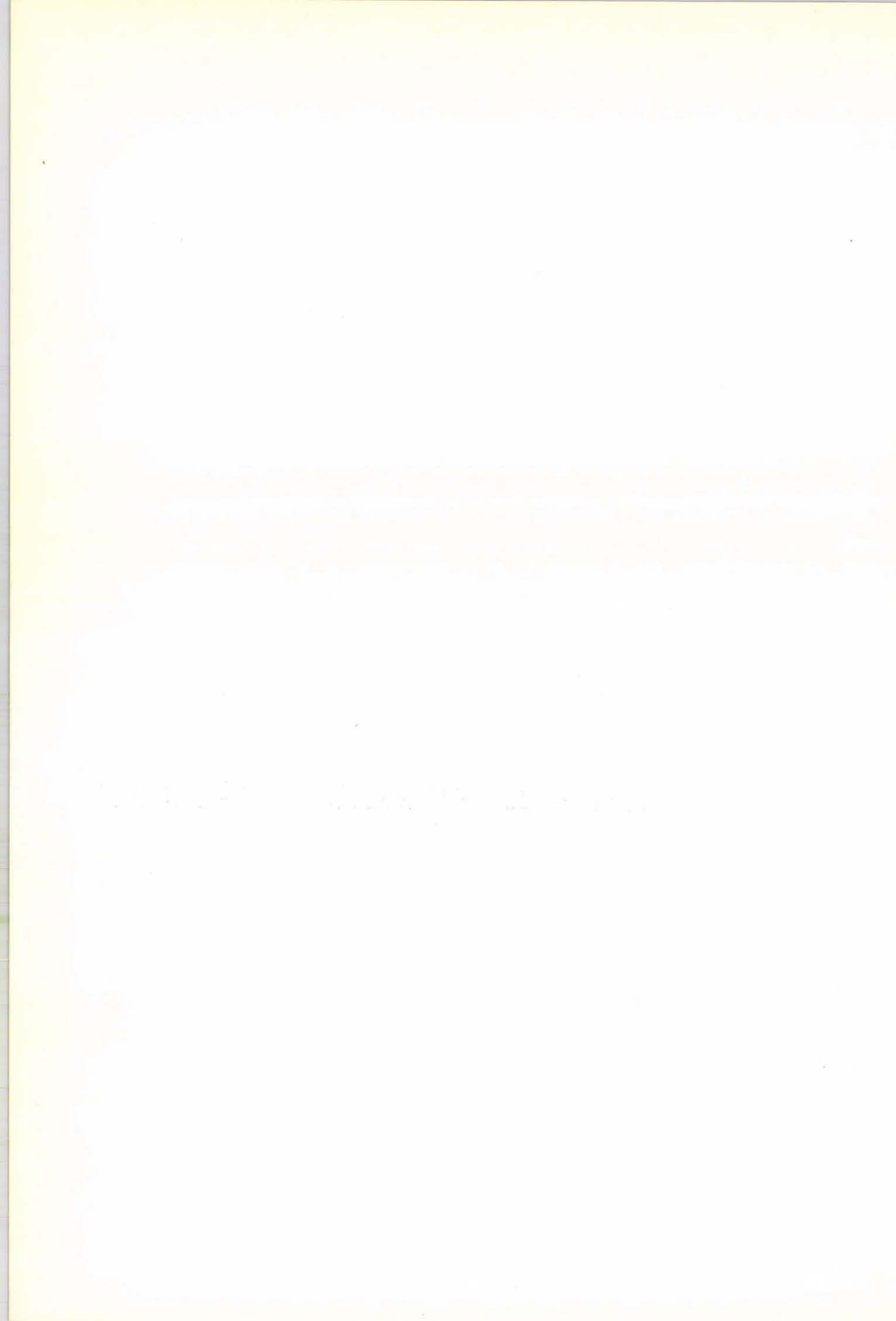
Akik tegnap a temetőben jártak, azt beszélnek, hogy nem volt ott árvább és szomorúbb sír a Jókai Mórénál. Oh, mi ezt elhisszük, mi ezt olyan természetesnek találjuk ma. Az is marad sokáig még a Jókai-sír: árva és jeltelen. Nincs nekünk ma se időnk, se szívbeli képességünk egy Jókai-kultuszra. Bartha Miklósnak díszes, nagyszerű síremléke van, s lesz hamar szobra is. Ugron Gábor kijelentette, hogy Kossuth Lajosnak nem kell külön különös emlék. S egészen hiteles helyről tudjuk, hogy Stróbl, aki nyugodtan késik Kossuth Lajos emlékének külső megörökítésével, Kossuth Ferenc számára előre elkészítette a díszes nagyszerű síremléket és obeliszket. Szabad-e hát ma türelmetlennek lennünk Jókai miatt? Ma csakis az élők kapnak kegyeletet s azok a halottak, akik a ma élőket hatalomhoz segítették. Szegény, nagy Jókaink várjon egy jobb, emberségesebb korszakra. Talán Magyarországon se tarthat örökké a sötétség, az új erkölcsöknek ez a mai félelmetes éjszakája.

BN 1907. november 3.

ÖPM IX. Bp. 1973. 373. 1.

"DAL A HAZUGSÁG - HÁZRÓL"

VIHAR AZ ÚJ KÉPVISELŐHÁZBAN

A gótvés, drága és elfuserált új országában tegnap volt az első ülés. Szabad, önérzetes országban ez az ülés nagyszerű ünnep lett volna. Ott lett volna az ország uralkodója s lelkesedés, hit és erő lángolt volna föl a szívekben.

Az új magyar parlamenti palota fölszentelő ülése nem ilyen volt. Viharral, háborúval vonultak be az új palotába a magyar képviselők s örvendeznünk kell, hogy legalább vihar és háború volt, ha már a fölszentelő ülés nem lehetett olyan, mint amilyen szabad, önérzetes országban lett volna.

A függetlenségi párt, mely eddig paktumokban laborált, tegnap megembelelte magát. Annyi méltatlanság, sértés és gyalázat esett mostanában rajtuk, amennyit paktumokkal elintézni nem lehetett.

.....
Óhajtjuk, hogy a függetlenségi párt tegnapi háborúkezdése ne csak a paktálás vádjának cáfolata lett legyen. A függetlenségi párt legfőbb kötelessége - hogy az udvar és kamarilla ellenőrizője, esetleg ostorozója legyen. Ezt a kötelességét állandóan teljesíteni kell, de soha jobban, mint most, mikor egyebek mellett az új parlamenti palota megnyitására nem jön el a magyar uralkodó, aki - mint egy képviselő mondta - egy-egy apácázárda avatására, hadastyánünnepre, sőt ebkiállításra is sokszor szívesen elmegy. A tegnapi viharra hát szükség volt s a következőkre szükség van.

NN 1902. október 9.

ÖPM III. Bp. 1964. 257. 1.

AKIK NEM TANULNAK

Valamikor - Jókai is megírta - nagy passzió vala Pest városában a kutya-komédia. Uri, elegáns multság volt ez. A lóversenyek később jöttek. A teátristákra akkor még a kutya se nézett, annál kevésbé, mert a kutyaikat nézték. A kutya-komédiából Wulf-cirkusz nőtt fel, a teátristák komédia - házából lón sok-sok díszes kópalota. Minden komédia megnőtt, megfinomodott Budapesten. Csak egy nem: a politikai komédia. Ez az egy esik, süllyed egyre. Mintha vissza készülné fejlődni az első, primitív politikai formáig, mikor az összeverődött embercsordát a törzsfőnök addig pusztította, míg az elkeseredett őspolitikusok a kellemetlen törzsfőnököt megették.

A magyar politikai komédia nívótlanabb egy peceszöllősi műkedvelő előadásnál. Ma már pedig minden komédiás tanul, készül, növekszik, csak a magyar politikusok nem tanulnak.

.....

Mi nem csodálkozunk, ha néhány lap egy idő óta a parlamenti referádát csak tessék-lássék kezeli, s ehelyett krónikázik a parlamentről olyan hangon, ahogy a színköri előadásokról szokás.

Még ez is nagy megbecsülése ennek a mi politikai komédiás házunknak.

....

...De hát jó, jó. Van politika és van kutyakomédia. De a kutyakomédia, mikor még Pesten ez vala divatban, sohse nevezette magát - politikának!...

NN 1903. február 8.

A.E.

ÖPM IV. Bp. 1964. 30-31. l.

112

ÍME A KIBONTAKOZÁS

- A PARLAMENT BOTRÁNYA -

Éjjel két órakor írjuk e sorokat. Odafönt Budapesten a parlamentben folynak a botránnyok, az ország fővárosa lázban van. A parlament előtt zajongó tömegek. A hangulat elkeseredett, forradalmi. Mára jósolták a kibontakozást a válságból. Ime a kibontakozás. Európa a balkánizmus után most kap budapesti balkánizmust. És hogy mi lesz, most már igazán a jó egek tudják. Béke most már igazán nem lesz.

A tegnapi parlamenti tárgyaláson kipattant, hogy az obstrukciót vesztegetésekkel, pénzzel akarták elfojtani. Erre a magyar parlamentben olyan botránnyok törtek ki, amilyenek még a bécsi Reichsrathban is ritkán voltak. Rettenetes izgalomban folytatódott az éjjel is az ülés. Verekedések is voltak. Véres lovagias ügyek várhatók.

....

Egy sereg affért már elintézték békésen. Mert mi lovagiasak vagyunk. Még ha kívül is, hogy a parlamentünkben gazemberségre kapható egyének ülnek, Budapesten nyíltan tárgyalják, hogy ezt a képviselőt ennyivel, azt meg annyival vesztegették meg. Hogy honnan jött a pénz, nem bizonyos. Ellenzéki forrás szerint Bécsből került, s a bán osztogatta. De ki adta Bécsben? Viszont kormánypárti tusolók szerint, bankok, pénzcsoportok vesztegettek, hogy az ország kikerüljön e gazdaságilag nyomasztó exlexből.

....

NN 1903. július 30.

ÖPM IV. Bp. 1964. 259-260. l.

FICÁNKOL A PARLAMENT

Mosolyogj föl egy pillanatra, savanyú kedvű Magyarország, mert lám, drága gyermeked, a parlament, él, sőt, ficáncol. Ma már majdnem meglelte önmagát, szinte-szinte legméltóbb, legigazabb energiáját fitogtatta a magyar képviselőház. Egyszerre csodák nem történhetnek ma már, e kételkedő korban, de aki a mai parlamentet szereti, bizhat. Csak merjen lekéne legőszintébb zugaiból nyilatkozni e kényeskedő gyermek, fölösleges lesz a szerető szülők és rokonok aggodalma.

Most pedig, e kis csúfondároskodás után, mondjuk meg komolyan, hogy halálosan szomorú a mi parlamentünknek minden étellel dicsekvő megmozdulása. Dördülnek az ágyuk, forradalmi zászlókat tűznek ki az úri kikötő legveszteglőbb és legrozogább hajói is, ha netalán a pipázó kényelmet fenyegeti valami.

Élete élésére a magyar képviselőházat csak affélék galvanizálhatják, amik például a kis vidéki kaszinót szokták és tudják. Udvariatlan az elnök, udvariatlan a többség, udvariatlan a kisebbség, kész a szörnyű háború. Egy miniszter rosszkedvű, országos a baj, és viharzó a sérelem. És nem utolsó és nem kicsi szimbolumú valami az sem, hogy a legdühösebb repülőöveg: a "parasztság". Ez a szép, úri parlament nem tud nagyobb pofont kigondolni sem, amikor önmagával pofozkodik, ennél a szónál. A "parasztság" ez a szép szó, a legrettegetesebb bélyeg, a lepra gyanuja, amikor a képviselő urak egymás ellen zendülnek. Valóban, a magyar parlament őrzi a régi viccek tradícióit is a többi állítólagos tradíció mellett. A mágnás leköpi a dzsentrit, a dzsentri leköpi a polgárt, a polgár a parasztot s a paraszt a kutyát. Valahogyan így hangzott ez a régi s nagyon magyar vicc, de a magyar parlament nem változott, s ilyenformán a régi viccek is megmaradtak.

Régi formák, régi viccek, régi kényelmek, régi unalmak, régi úrhatnám-ságok: körülbelül ez a mai magyar népképviselés. És természetesen a régi virtusok, amelyek annyi jogot élveznek, hogy nemrégiben muskulusait mutogatta és ígérette egyik erős honatyánk. Irigylendő és szép a testi erő, de Párizsban az auvergne-i zsákhordók s minden cirkuszban a birkozók szoktak versengni és dicsekedni vele. Szép a lovagos bátorság is, de istenem, melyik égő sebet gyógyítja meg e sok sebű országnak a legvitézesebb párbajseb is? Mert viszont a békés, lovagias jegyzőkönyveknek az írásgyakorlás szempontjából való valamelyes hasznát el kell ismernünk.

Szándékolt, bölcs és derűsen megértő érzéseink akaratosan, keserűen, sósan könnyekre változódnak, ha ezekről beszélünk. Ha eszünkbe jut, hogy ez az ország, ez a Magyarország, ezerszer inkább a politika kénye-keve, mint akármelyik másik. Ha arra gondolunk, hogy ezzel a parlamenttel, ezzel a politikával szemben hiába próbáljuk legőszibb, legértékesebb erőinket összeszedni s vitázó és termő munkába állítani. Ennek a parlamentnek nem fáj az ország, s ez az ország még mindig nem érzi biztosan, hogy sok fájása között ez a parlament a vezérlő.

Él a parlament, ficáncol a mai magyar népképviselőt csak azért, hogy a halálnak a gondolatát is elkerülje. Egy kuruckodó a magyar republikát csinálja, Adalbert, a híres, kóbor, pénzes cigányvajda a toloncoló rendőrségtől értesül, hogy Magyarország önálló állam. Adalbert vajda majd Galiciában elfelejti új közjogi értesülését, miként gyakran. sokan és hatalmasabb vajdák elfelejtették. Bizony isten, ezek a dolgok is jelentősebbek, mint a mi képviselőházunk nagy viharai.

Borzasztóul nagy az a ház, amely az ő "tanácskozó" helyük, az urak kilenctized részének, hogy kisebb számot, joggal, ne mondjunk. Veszedelmesen nagy az összetartás az urak között, amikor zártülésezik, parasztozzák, sőt vágják és pisztolygolyózzák egymást. Hajh, be gyönyörűen összebékülének - kevés-kévés kivétellel - ha fejük fölött megsuhogna egy gordiusi csomót megoldással fenyegető kard.

Nincs nekünk, nincs ennek az országnak semmi hasznunk abból, ha a mi mai parlamentünk életet mutat, ha a saját őszinte életét éli. Ez az élet nem a mi életünk siralmának kórusa, de egy előkelő csoport külön élete, privát mulatósága. S a legkeserűbb pedig az, hogy most, talán a tizenkettedik órában, ez az ország se fölkészülve, se fölkészítve nincs eléggé, hogy más parlamentet, jobb rendet s új politikát rendeljen magának.

Szóval: a parlament elevenedik, ficáncol, él, de ez az élet majdnem egyenesen az európai, a friss Magyarország élete ellen tör. Pedig csak egy kicsit emberelné meg magát ennek az elbágyasztott magyar társadalomnak sok - összes - értékes része, másként volna minden. Addig pedig örüljünk, hogy az urak megtalálták önmagukat, s hogy életük szerint való élet kezd dühöngeni a Duna-parton, az oktalanul nagyszerű palotában.

V 1911. január 19.

Ady Endre

ÖPM X. Bp. 1973. 119-121. 1.

114

DAL A HAZUGSÁG-HÁZRÓL

Bécs felől sodort ős Duna-habok
Titkukat s hozott parancsukat zúgják:
Zsibongj föl újból, szép zsványtanya,
Ékes kövekbe fölburkolt Hazugság,
Száz zsandárunk és katonánk vigyáz
Minden vásárolt, zsoldos úri bőrre:
Paprika Jancsik, Pintye Gligorok,
Forverc, előre.

Bánatok, kínok, mint vad, keselyűk,
Falánkoznak a milliók szívéből
S mulasztott étek, öröm és gyerek
Helyén a Burg szuronyhalma épül.
Megfojtódik Európa közepén
Egy szép népség, már álomban is póre,
De élnek a kufárok s vett urak,
Forverc, előre.

És nézd, világ, e rongy komédiát,
Hol csüggedt nézők a legnemesebbek,
Hol eladnak sok munkás-milliót
Cudar, eladó, úri keveseknek,
Ahol az Élet ellen összefog
Cézári gőgös s magyar úri dőre,
Ahol régi dal már a becsület,
Forverc, előre.

De egyszer majd meging a Palota,
Fölindulóbban, minél jobban késik
S meghallhatja a közönyös világ
Halottaknak hitt lelkek ébredését.
A Hazugság-ház kap új lobogót
Majd a Dunára lenéző tetőre,
S addig, urak, tűzre az olajat,
Forverc, előre.

Népszava, 1912.
A magunk szerelme. 1913.
ÖV I. Bp. 1975. 558. l.

115

AZ ÖREG HÁZ

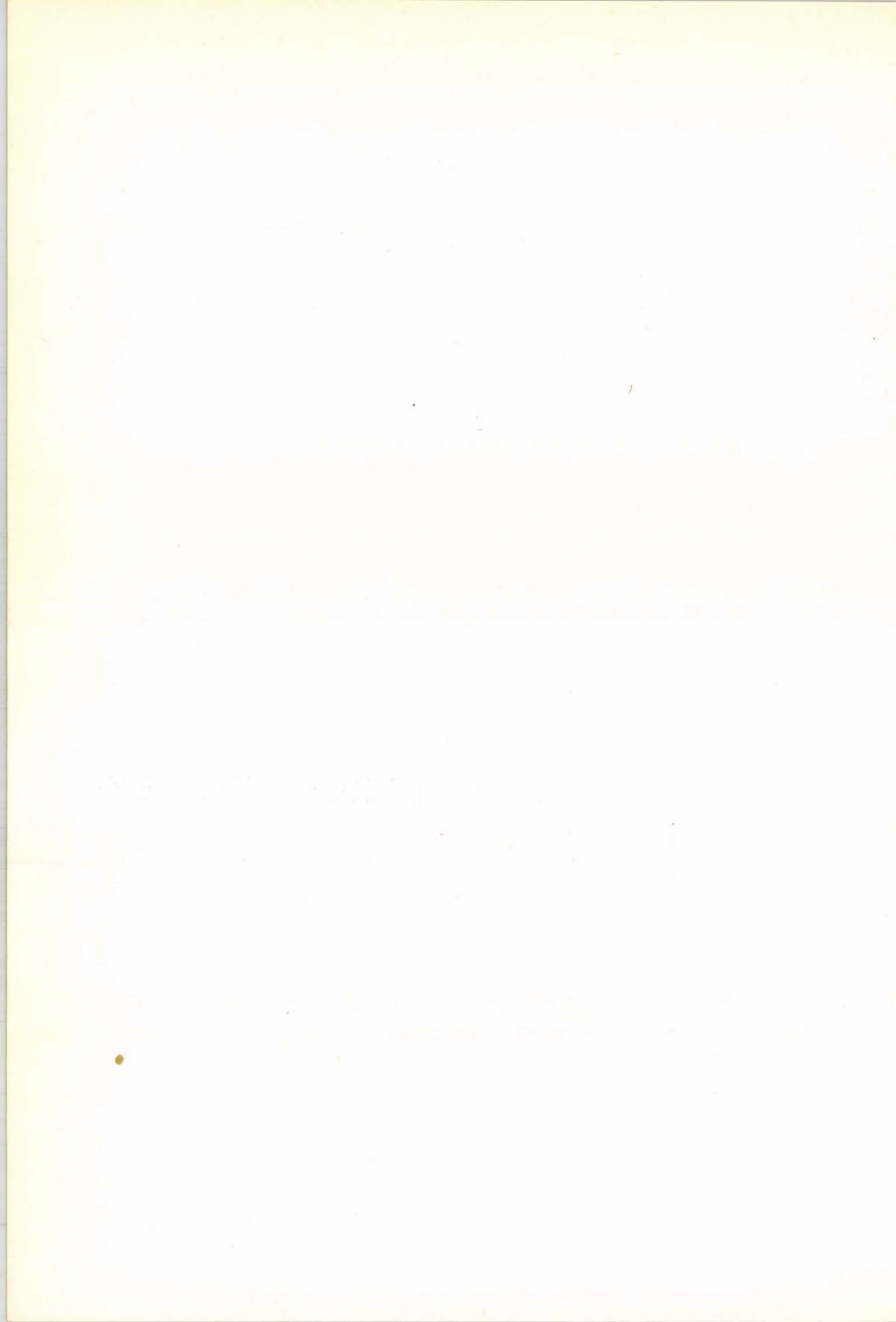
Öreg, dús ház, átkos, rémes,
Kisértetes, bús-regényes,
S csodálatos: laknak benne
S hogyha az ablaka lángol,
Millióknak döglük kedve.

Szememet az öreg háznak,
Emlékeket sok év-száznak
Feszíttem és nagy-bámulva
Kérdelem: volt Kálmán királyunk
S boszorkányok hány év múlva

Hagyják el az öreg házat.

V 1915. november 7.
Az utolsó hajók. 1923.
ÖV II. Bp. 1975. 166. 1.

"NAGYON FURCSA ESETEK"

BALLADA A SOK ESZKIMÓRÓL

És van az országban néhány millió ember, ki egy falat kenyérért eladná lelkét, testét. És jön Budapest, ez ország mamája és szól imígyen:

- Negyvennégy ember hozzájuthat egy-egy falat kenyérhez.

Javíthatatlan humanisták pedig fölsóhajtanak:

- Szörnyűség! Hány embernek kellene ez a koldus kenyér, s csak negyvennégynek fog jutni.

Beavatott emberek viszont mosolyognak e sóhajtáson:

- Negyvennégynek? Egynek sem. A mama most csak tréfál. Nincs ám Budapestnek eszében sem kiosztani negyvennégy darab kenyeret. Van annak gazdája mind a negyvennégynek.

A moralista háborog:

- De hát miért e tréfa?

A beavatott komoly úr megvetéssel mosolyog:

- Mert modern országban élünk, vagy mi, ahol paragrafusok is vannak.

Budapest székesfőváros pályázatot hirdetett NEGYVENNÉGY piciny állásra. Pályáztak hirtelenében érte EZERNÉGYSZÁZAN. Szegény emberek lehetnek egytől-egyig. Egy vagyont fektetett bele mindegyik a kérvénye úgynevezett felszerelésébe. Legalább is húszezer koronát szerzett e révén mindnyájunk mindenható atyja, az állam. És jöttek a pályázatok. A két vízvezetéki ellenőri állásra pályáztott 62, egy egészségőri állásra 98, két katonai ügyosztályi biztosi állásra 131, hat adóbiztosi állásra 217, egy mezőrendőri felügyelői állásra 63, egy kórházi kapusi állásra 72, nyolc hivatali szolgai állásra 359, egy fertőtlenítő állásra 38, öt vásárcsarnoki őri állásra 111, két kórházi szolgai állásra 136, tíz mezőőri állásra 65, egy szegényházi kapusi állásra 43. A városnál pedig mindenki tudta, hogy ezek az állások már mind BETÖLTÖTT ÁLLÁSOK.

Ideiglenesekkel betöltött állások. A pályázatot csak azért írták ki, mert a törvény ezt így írja elő. Ellenben szó lehet arról, hogy negyvennégy új ember helyett még a régiekből is elkergetnek néhányat. Mert a pályázók között katonák is vannak: altisztek. Ezeknek pedig első joguk van. Ezeket nem szabad formális pályázatokkal megtréfálni. A többi pedig okuljon. A sok éhes millió. Ebben az országban az éhes ember csak a szagát élvezheti a sült szalonnának, mint Jókai Mór lovagja, akit kiéheztetett egy szép amazon.

BN 1905. április 5.

ÖPM VI. Bp. 1966. 313. 1.

NAGYON FURCSA ESETEK

IV.

A VÁROSLIGETI HALAK

A városligeti halak méltatlankodnak. Mégsem járja, ami velük történt. Haragusznak rájuk, mert ők nincsenek. Hát járja ez? Tudniillik a főváros, valakinek halászati engedélyt adott a városligeti tóra. Kiderült, hogy egy hal sincs a városligeti tóban. Emiatt sokan haragusznak a halakra, amelyek nincsenek. A halak természetesen méltatlankodnak. Azt állítják, hogy ők hazafiasan viselkedő halak. Az át nem érzett érzések, az el nem mondott beszédek, a meg nem írott remekművek országában nekik teljes joguk van - nem lenni.

BN 1905. augusztus 26.
ÖPM VI. Bp. 1966. 259. 1.

A.

JEGYZETEK A NAPRÓL

III.

A LYON-ESET

Bevallom a rendőrségnek, hogy töször voltam a Lyon-kávéházban mostanában. Feketekávékat fogysztottam, sőt egy esetben sört is. Most már mondjuk, hogy a mult éjjel otkap engem a rendőrség, s nincs nálam igazoló frás. Ellenben van előttem egy vádoló, üres csésze. Viszont a ruhám tisztességes, tehát Budapesten gyanus. Engem is igazolásra szólítanak? Ebben az országban elég, ha valaki - élni mer? Akkor már gyanus? Teljes tisztelettel mondom, hogy ilyen eseteknél nem állanék jót magamról. Mert én szerencsétlenségemre ismerőse vagyok olyan országoknak, ahol az egyéni szabadság komoly valami. És nem lehetetlen, habár szeretek kulturemberként viselkedni, hasba rugom azt, aki engem indokolatlan érdeklődésével megsért.

BN 1906. április 6.
ÖPM VII. Bp. 1968. 189. 1.

Pont

JEGYZETEK A NAPRÓL

II.
TANÍTÓNÓK

Budapest fővárosnak szüksége van negyven tanítónőre s e negyven állásért pályáztak valami ötezren. Régi dal, unott dal, de csak daloljuk, amíg mindenki meg nem tanulja. Azt a negyven állást az a negyven okos nő fogja megcsípni, akik figyelemre méltó rokonsággal vagy barátsággal vonultak föl. Állás tehát majdnem ötezer nőnek nem fog jutni, üdvös tanulság igen. Micsoda ésszel kormányozzák ezt a szerencsétlen országot? Miért bolondítanak itt bennünket, s miért nem mondják meg nyíltan, hogy szántszándékkal nyomorítják el itt mindenkinek az életét, aki nem mágnás, püspök, ispán, inas, kerítő vagy kokott? Mit csináljon a tanítónő, akinek csak diplomája van, de reménye sincs már? Mit csináljon az állástalan tanár, jogász, műhelytelen iparos s annyi más szomorú elbolondítottja ennek az országnak? Nagy fölfordulás lesz ebből, ha ebben az országban MINDEN meg nem változik.

BN 1907. szeptember 3.
ÖPM VIII. Bp. 1968. 327. 1.

A.E.

KÁRTYÁZNAK, ISZNAK, ÖLNEK

- KÉT BUDAPESTI NÉMBER-ESET -

I.

A PERDITÁK NEM KÁRTYÁZHATNAK

Budapest cifra-bús asszonyszemélyeit nagyon pártfogolja az új rendőri Gondviselés. Miután nomád műveleteiket civilizált keretek közé szorította, most elveszi tőlük a kártyajátékot. Tegnap éjjel razzia volt egy olyan helyen, ahol a leányok egymással, barátaikkal s független sipistákkal keverték a kártyát. És ma már nincs meg az éjszaka leányainak ez az egyetlen emberi és bátor szórakozásuk sem. Mert - meg ne botránkozzék az Erkölc - ezeknek a némbereknek erkölcsi fürdővíz a játék. Ha játszanak s van miből játszaniok, hercegnökként utasítják el azt, ami nekik gyalázatuk és hivatásuk: a szerelmet. Szemere Miklós csak hidegvérrel veszt, de ezek kéjes göggel dobják kártyára a pénzt. Ezek meg-tisztulnak, ha a csúnyán szerzett pénzt szabad emberek könnyelmű módján fecsérik. S ha nem tehetik kártyán, megteszik ugyanezt másképpen és rosszabbul.

Ezek a némberek a mi társadalmunknak eleven, kifestett lelkiismeret-furdalásai. Mesék forognak arról, hogy testük doktorai kegyetlenek hozzájuk. Morális doktoraik lennének legalább gondosak és megértők. Csillagkeresztes hölgyeket éppen úgy nem tud belőlük varázsolni Boda főkapitány, mint nem varázsolhat belőlük nélkülöző mártir-feleségeket. Túrelemmel és nagy-nagy, bánatos gyöngédséggel, száanalommal kell az ő dolgaikba avatkozni. Minden embernek ősi joga a maga életét elviselhetővé tenni. Nekik ez az egy, ez az egyetlen joguk, erősebb, mint bárkiké. Mert ők élnek a legembertelenebb életet s mi, a társadalom, tehetünk róla, nem ők.

BN 1907. szeptember 18.

ÖPM VIII. Bp. 1968. 343-344. 1.

121

BÖLCS BIÁSZ ELŐADÁSAIBÓL

- AKI PANASZKODIK, BOLOND -

Tegnap szomorúságban találtam az én bölcs barátomat, Biászt: sírt.

- Oh bölcs férfiú, Biász, talán siratsz valamit,

- Igen, siratom magamat és siratom Nagy Gyula szűcsességét.

- Értelek, óh Biász, azaz, hogy nem egészen értelek.

- Hát lásd, Nagy Gyulát sietve elvitték Lipótmezőre. Mert azt hirdette, Budapest a világ legnagyobb uzsorása. Hogy itt minden méregdrága, a lakás, a tej, a szén. Hogy itt a Dárius kincsét is megeszi az ember. S hogy itt csak a forradalom segíthet s jön a forradalom.

- Csakhogy Nagy Gyula egyebet is csinált, óbégatott az utcán.

- Persze, hogy óbégatott, s éppen az a baj, hogy kevesen óbégatunk.

Össze kellene állnunk naponként legalább tízezren. Óbégatva kellene bejárnunk Budapest utcáit s harsogni a Nagy Gyula igazságait.

- Én hallgatni fogok, óh Biász, s te mondd el nézetedet.

- Nem lehet, nem is fogom elmondani, éppen ezért sírok. Már Magyarországon sohase lesz szabad panaszkodni. Itt már mindenki csak azt mondja, amit nem hisz. Ez példátlan, ilyen még sehol se történt. Odüsszeusz embereit disznókká varázsolta Circé. Valami új Circé járt erre s hazugokká változtatta a magyarokat. Panaszkodni szeretne mindenki s nem mer panaszkodni. Még az is elégedetlen, akire irigykedünk. De jaj annak, aki mégis panaszkodik, mert azt beviszik Lipótmezőre. Aki nem hazudik, az bolond.

És mit tudnál mégis tanácsolni, óh Biász?

- Forradalmat, amit szegény Nagy Gyula is megjósolt. Újra mondom: álljunk össze legalább vagy tízezren. Rohanjuk meg a lipótmezei tébolydát, s szabadítsuk ki Nagy Gyulát. Nagy Gyulát, a bolondot, a becsületes embert, aki hangosan mert panaszkodni. Emeljük a vállunkra, s menjünk vele először is a

a parlament elé. Mutassuk fel őt mindenekelőtt a farizeusok és bambák e gyűle-
kezetének. Álljunk meg vele a Kuria s a független magyar bíróság más palotái
előtt. A koalíciós lapok szerkesztősegeit se hagyjuk ki. Még talán a Képzőmű-
vészeti Társulatot s a Singer és Wolfner könyvkiadó céget sem, ahol irodalmat
gyártanak. Álljunk meg az Opera előtt, a pártkörök, a klubok, a színházak előtt.
Mindenütt, ahol a hazugokká varázsolt magyarok nyilvános szállásai vannak. És
mindenütt ordítsuk el magunkat: "itt van Nagy Gyula". Itt van Nagy Gyula, aki
meg tudná nektek mondani az igazat. Mást nem lehetne tenni legjobb esetben sem.
Nagy Gyulát lehetne csak megszólaltatni, mert ez idő szerint csak a bolond mond-
hat igazakat Magyarországon.

BN 1907. szeptember 15.
ÖPM VIII. Bp. 1968. 341-342. 1.

Lellei

122

JEGYZETEK A NAPRÓL

II.

BUDAPEST A ZÁLOGHÁZBAN

Budapest főváros statisztikai Havi füzetének májusi számából leírtunk egy
számot. Az év eleje óta május hóig Budapest főváros népe ötmillió százhuszon-
egyezer négyszáznyolc korona kölcsön erejéig mászott be értéktárgyaival a zálog-
házba. Iszonyú szám, iszonyú summa, iszonyú nyomorúság ez. De lesz rosszab-
bul is, mert például az előző évben ugyanennyi idő alatt, szintén horribilis volt
ez a szám. De mégis kisebb majdnem négyszázezer koronával. Néhány hónapnyi
idő alatt egyik évről a másikra négyszázezer koronával több inségkölcsonre volt
szüksége Budapest népének. Egyetlen adat csak, de sikoltó adat arról, hogy ho-
gyan kormányoznak ebben az országban bennünket s hogyan gondoskodnak a mi
munkás és tisztességes megélhetésünkről. Mivel pedig egyre nő a ki nem váltott
tárgyak száma, azt is meg lehet állapítani, hogy nemsokára csak nagyon kevés
embernek marad Budapesten becsapnivalója.

III.

BODA FŐKAPITÁNY ÁLDETEKTIVJEI

Higgye el nekünk Boda főkapitány, hogy az áldetektívek is az ő detektívjei.
Ha Budapesten nem volna rendőri mindenhatóság, egy gazembernek se jutna eszé-
be, hogy magát detektívnek adja ki. De a rendőr, a detektív irgalmatlanul hatal-
mas ur Budapesten. Beleütheti s bele is üti az orrát minden dolgunkba, mivel
azt neki megengedik, sőt parancsolják. Ime, olvassuk, már az aszfaltbetyárok
is detektív-köntösben állnak a nők elébe. Mégpedig a tisztességes nők elébe.
Mert a másféle nők már régi objektuma az igazi és áldetektíveknek. A rendszer-
ben van a hiba, a tulságos rendőri hatalomban. Addig, míg így lesz, mint most

az áldetektivek is szaporodnak. És zsarolnak pénzt, szerelmet, mindent. S addig az áldetektivek is Boda főkapitány erélyes kezének akaratlan kreaturái. Az meg azután ismét nagyon furcsa, hogy Budapesten az áldetektivek sikerrel operálhatnak a legtöbbször. Ez nem azt mutatja, hogy a közönség a maga erkölcsös védő barátainak tartja a rendőröket.

BN 1907. július 21.

A.E.

ÖPM VIII. Bp. 1968. 275-276. 1.

123

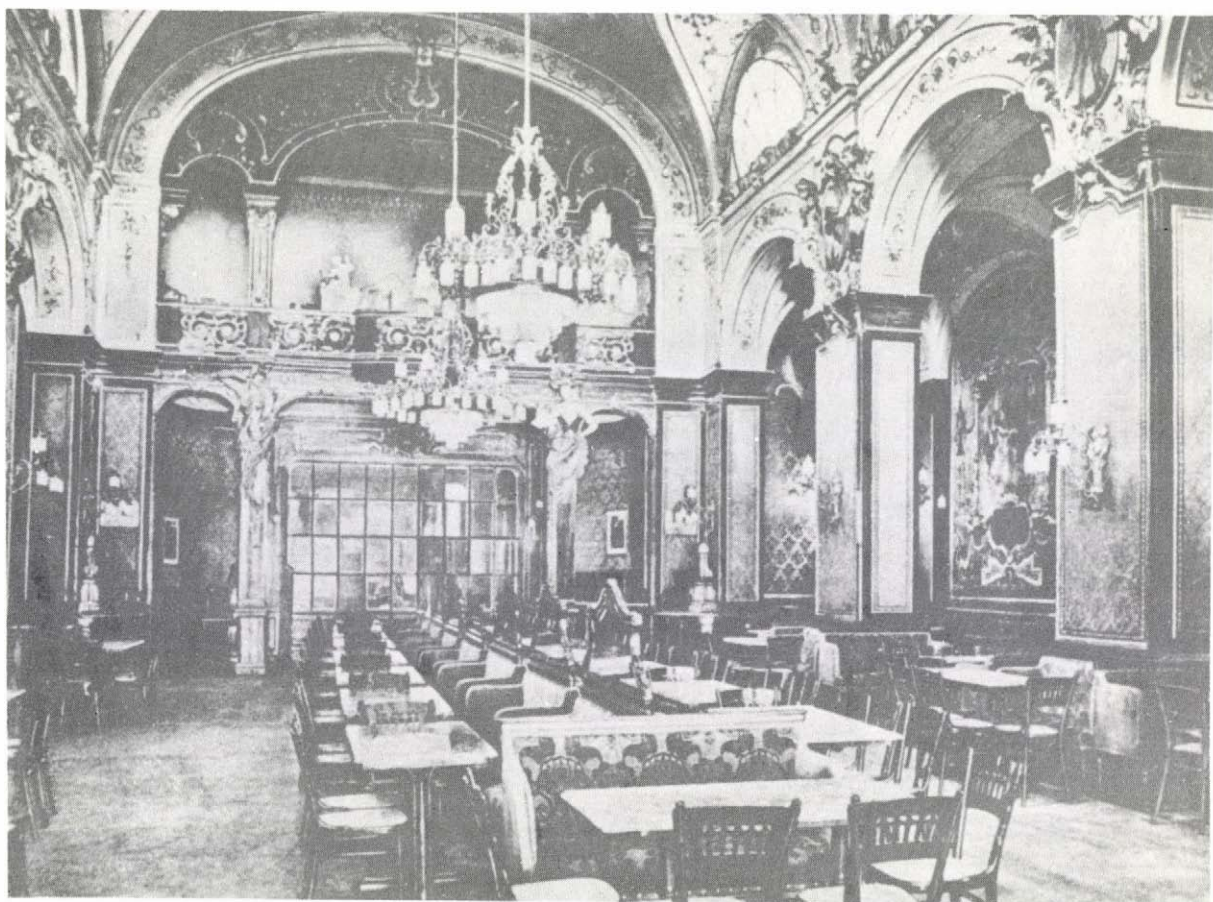
SZELÍD, ÚJ JEGYZETEK

II.

(SZENDREY JULIA - TELEFONON) Hogy Budapesten a telefon minden lesz, csupán jobb nem, tudjuk, de ennek a kimondása is afféle szükséges, sőt nagyszerű banalitás. Hiszen van abban sok krisztusi beteljesedettséggel, hogy a budapesti telefon elárul bennünket egymásnak, családdá tesz. Van eset, hogy a kért cím helyett három-négy idegen beszélgetést kell percekig hallgatnom, s ez: szép Például: ma olvastam egy délutáni újságban bizonyos Katz Etelkáról, aki egy nagyváradai ügyvéd barátnője. De ezenfelül Katz Etelka egy csak kezdőbetűkkel megjelölt bankdirektor úr részére keresett harmatos, ifjú barátnőt Debrecenben. Debrecen is, Nagyvárad is ismerős helyeim, asszonyos kíváncsiság gyötört: kik ezek az urak? Telefonálgattam régi ismerősökhöz, s egyszerre csak váratlanul a Szendrey Julia nevét dobták a fülemhez. Valami fölolvadás-tervről tényleg olvastam is: "Szendrey Julia vétkezett-e, hogy Petőfi után újból férjhez ment?" Erről nekem volt, van, lesz írott, mondott, gondolt, határozott s nem tegnapi véleményem, de mégis megrökönyödtem. A telefonon egy úr magyarázta (riport vagy megbeszélés, készülés vagy vita volt-e, nem tudom) Szendrey Juliát s az okokat, hogy a Petőfi jóslatát miért kellett teljesítenie. Más azt mondaná erre: ez a Budapest mégiscsak intellektuális város, vagy rettenetesen itt a telefonviszonyok, de én azt mondom, hogy a nők halhatatlanabbak, a Petőfik női, a Petőfiknél.

V 1911. december 3.

ÖPM X. Bp. 1973. 164-165. 1.

23

FŐVÁRÓSI ORFEUM

Ig. WALDMANN IMRE

VI. KERÜLET,
NAGYMEZŐ-UTCZA 17. SZ.

NAPONTA FELLÉPNEK:

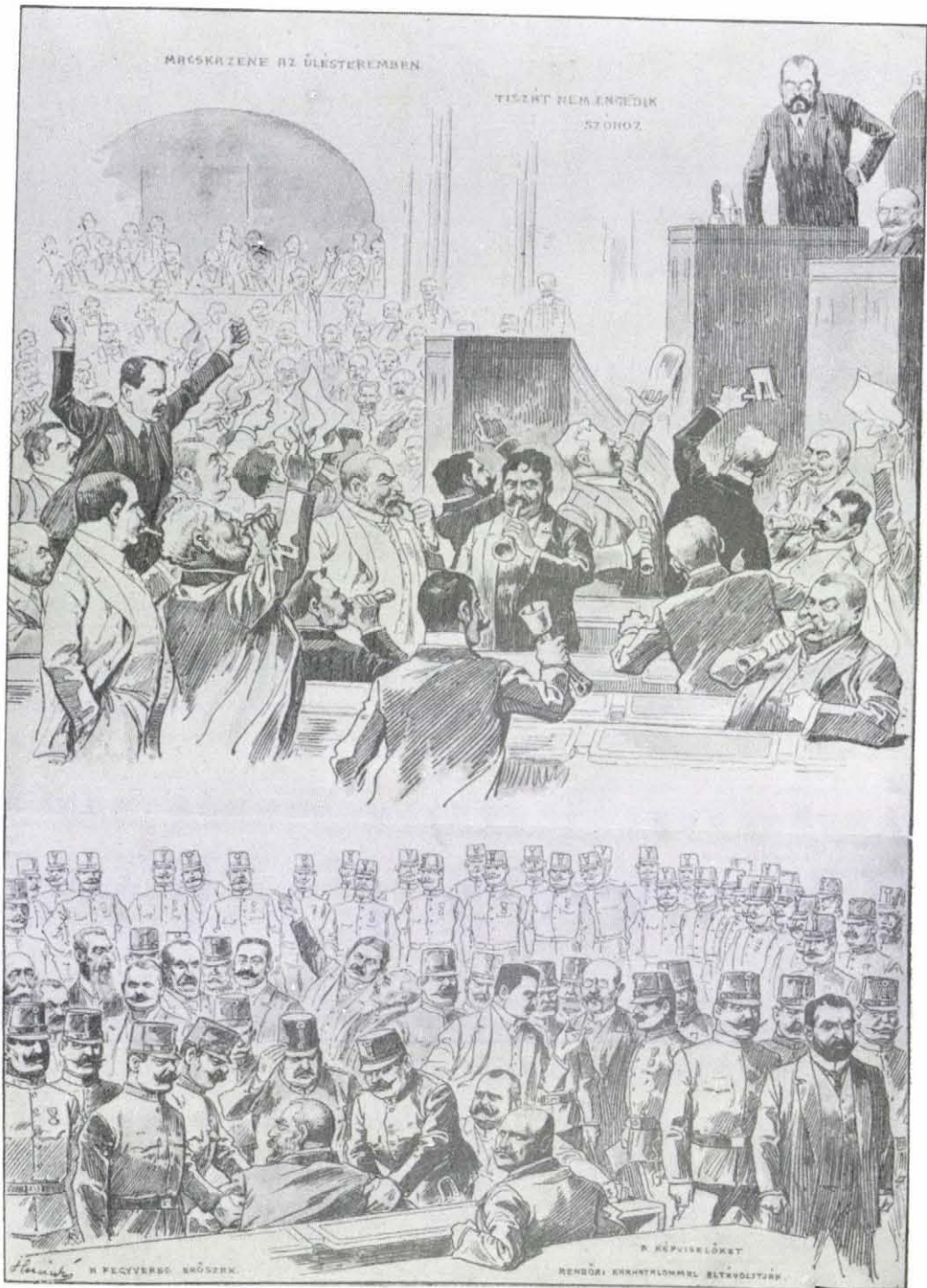
A zsonglirozó főkák, Mm. Juliette remek idomítása. — Marimbas, a hirneves guatemalai kvartett. — A négy évszak, hollandi revü, írta Oskar Coppée. — Werner Amoros „A felfordult szálloda“ némajátékban. The Palace Girls Anglia legelső női együttese.

Keleti Juliska kabaréművésznő, Baumann K., Halbach, Gyárfás Dezső magyar kómikusok és a többi új attrakció.

Az előadás kezdete 8 órakor.

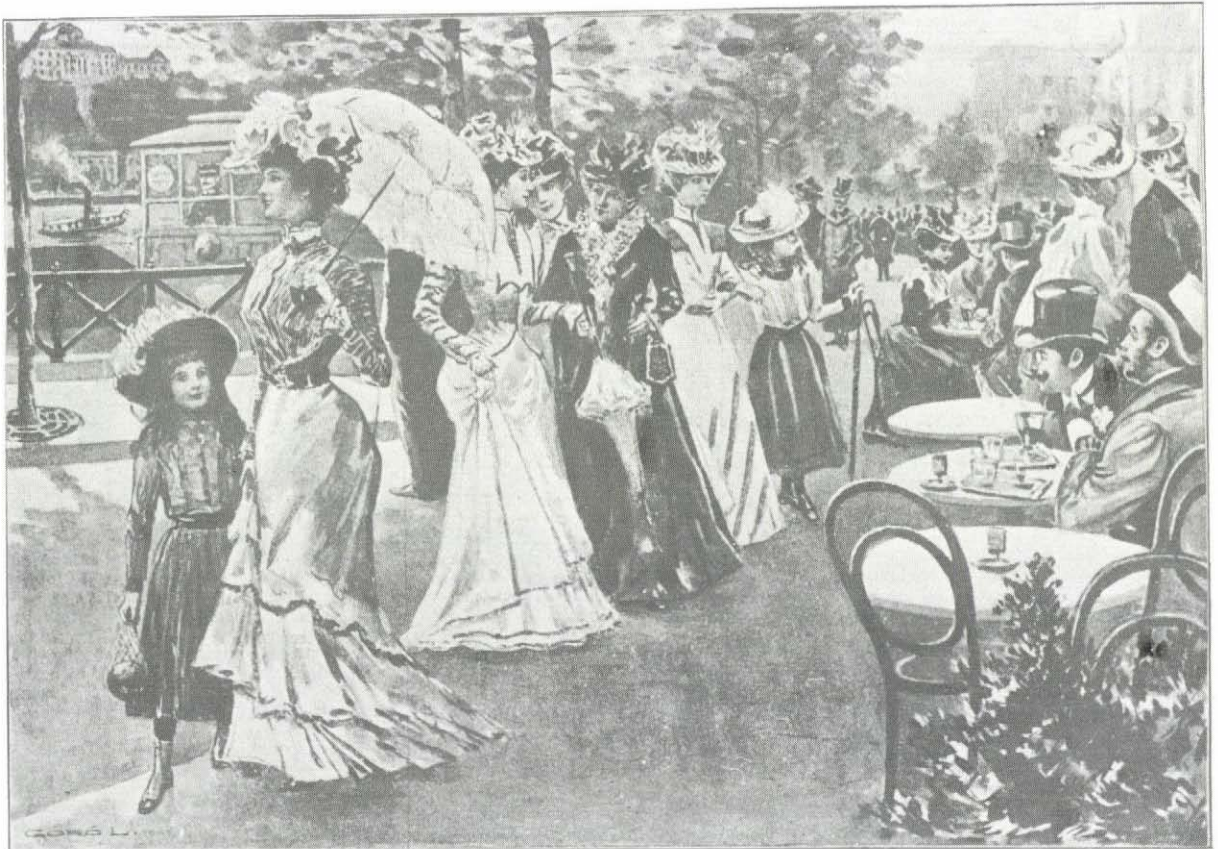
Jegyek előre válthatók 10.-1 és 3-6 óráig a nappali pénztárnál. A télikertben reggeli 5-ig VÖRÖS ELEK cigányzenekara hangversenyez.

24

26

27

28

29

"BUDAPEST - MONTE-CARLO"

EURÓPA KAIRÓJA

Szent Margit szigetén megépül-e a magyar Monte-Carlo, ez nem nagyon bizonyos. De ha megépül s meg nem épül: húsz év múlva jó dolog lesz idegenként Budapesten mulatni. Ez a mi istentelen jóslatunk. Budapest lesz az európai Kairó. Egy kifejlődött, tarka, lármás monstre-mulatóhely. Egy kicsit ázsiaibb, mint az afrikai Kairó. Hangulata, színe, parfüme túlvegyes és túlerős. Íze a fűszertermő szigetek vadhusának az íze lesz. De mulatságos és víg metropolis. Az orfeumok és százféle mulatók városa lesz e város.

Miért? Mert elmulik innen a színház. Még mielőtt igazán élt volna. Nagy kultúrájú országokban is elmulandóban van. Mihelyst nem tudott a legújabb lelkéhez szólni, rögtön jelentkeztek rajta a halálfoltok. De másutt csinosan tudják kendőzni, sőt másutt lehet szó még talán fölújulásról is.

Szófiában most építik az első állandó teátrumot. És a bolgár fővárosban még megeshetik az a csoda, hogy a színház többet nyújtson, mint amennyi a bolgár géniuszhoz illik. Nálunk ez a csoda nem esett, s ezután már bajosan fog megelni.

E pillanatban szeretnék azt bizonyítani, hogy a színház ellen nálunk a színházak követtek el mindent. De igazságtalanok volnánk. Az ok: a társadalom. Az örök ok. A nem nagy magyar értelmiség krémje a leginternacionálisabb társaság e világon. Tele van szomjúsággal a különb kultúrák iránt. Járja a világot a legszegényebbje is. Fogyasztója hat-hét náció könyvpiacának. Bayreuth-ban már unatkozik. Antoine-t konzervatívnak tartja; s a berlini modernekben nem lát elég emberit, művészt és merészet. Ez a túlcivilizált sereg tehát odaért, hogy csak az exotikum izgatja. Itt aztán találkozik a magyar publikum apró, külön-külön uniformisú csapataival, melyek el sem érkeztek még a színház igazi értékeléséig. Közbeesnek még néhány kis csapatok. Azok, akik Csiky és régi népszínmű folytatását várják. Azok, akik a meg nem értett modernség smokkjai. Azok, akik még nem tudnak kaviárt enni, s szeretnék, ha a színpad állandóan Nebántsvirág-okat tudna tálni. Azok, akik komolyan vették a Vígszínház dolgát, s ma komolyan hiszik, hogy a színpadon egy Feydeau-darab a nonpluszutra. És még pár ilyen csapat. Ezek a maguk-maguk módján, úgy ahogy, még komolyan veszik a színpadot. De ezek kevesen vannak. Kicsi társadalom ezer hitvallással: fátum mindenképpen. De legnagyobb fátum a színházra. Azt megemészti okvetlenül. Pláne ahol még úgyszólván semmit sem nyújtott eleddig a színház.

De viszont a színházak is megtették a magukét. Szinte rohamosan kormányozzák magukat a budapesti színházak az orfeumok felé. Ahol ez vaskalaposságból, álszeméremből s önállótlanyságból lehetetlen, ott még rosszabbak a dolgok. Tessék a budapesti színházak elmúlt szezonzára gondolni. Bajos megállapítani, hogy a Magyar Színház revüje sokkal magasabb műfajt jelent-e a János vitéz-nél, s a Vígszínház Kézről Kézre darabja magasabb régiókba cipeli-e a lelket, mint az orfeumi létre mindenképpen megérett s okosságból is majd rátérő Népszínház, mely reprizeivel is csak azt igazolja, hogy nem érdemes ma színházadit

játszani. Viszont az igazi Mirabeau-t, aki valahogyan mégis csak ez eljövendő új irodalom egyik kis előprófétája, csak budapesti orfeum merete bemutatni. Egyelőre a nivellálódásnál tartunk.

A Nemzeti Színházról jobban esnék nem szólni. Mikor már valami nagyon újat akar adni, föltámasztja iszonyú rossz, új előadásban Az ember tragédiáját. Évek óta képtelen csak tömegi értelemben is eredményest nyújtani. Egy illúzióval teljes és folytonos órát soha. Új gondolat, új érzés, új hangulat, új borzongás pazarabban adódik egy népgyűlésen esetleg, mint itt.

Mulatni pedig szeretünk. Az egyre nyüzsgőbb világ útjába akaratlanul is mindjobban beleesünk. A nőink szépek. A borunk jeles. Életünk érdekes vegyülése a Balkánnak és Amerikának. Az egységes társadalomtól távolabb vagyunk, mint valaha. Politikai hecceink megölik az irodalmat és művészetet. Itt tehát meg kell születnie az európai Kairónak. Vidám hely lesz. Még talán abban is hasonló Kairóhoz, hogy az Operánk emelkedik. Az ángliusz, a berlini, a francia, ki pár napot itt lumpol, egy komolyabb estéjén esetleg igen jó Wagner-előadást is élvezhet az európai Kairóhoz. Hacsak valami nagy újulás nem jó, így lesz.

BN 1905. április 26.
ÖPM VI. Bp. 1966. 137-139. 1.

A.E.

125

BILIÁRD-AKADÉMIA

Biliárd-akadémiát totalizátorral akar Budapestnek s az áhított pénzes idegeneknek adni egy vállalkozó hölgy. Adja meg neki az engedélyt ez a székes-fene főváros. Nagyon ide illenék ez institúció. Össze lehetne kapcsolni a hazai, csöndes ferbljáték bemutatásával. Így nemzeti karaktert nyerne. Úgyis elég szomorú, hogy hazánk legkonzerválőbb nemzeti elemei is az úgynevezett nemzeti kaszinóban például a szép, majdnem turáni ferbli helyett kozmopolita pókert, marquist és baccarat-t kezdenek játszani.

Az ember hirtelen nem is tudja, miért dühöngjön először. Mégis talán a mamlaszság bántja legjobban az embert. Az ötlettelenség. Még egymás becsapására sincsenek ideáink. Ideáink általában szűkösen támadnak. A jeles honleány is az idegenforgalom nevében kéri biliárd-Monte Carlójához az engedélyt. Bikaviadal, biliárd-akadémia és parlamentesdi játék. Körülbelül ennyi, amit az idegenekért ki tudtunk gondolni. Az ember olykor a Duna-partra téved, megittasul a nagy látványtól s halálra csodálkozza magát. Hogy nem tudták ezt elrontani? Elsikkasztani a Dunát. Leföldszinezni, s beépíteni ostoba kaszárnyákkal a budai hegyeket. Ez az egy maradt meg a dunaparti spektákulum, amiről az idegeneknek szólhatnak. Csoda, hogy megmaradt. Ha azok a tisztelt idegenek mind félbolond különcök volnának, akkor persze találnánk itt látnivalót, szomordtan bolondosat, mást is. Miként Szenegálban is találhatnak. Az átkozott idegenek azonban szürke európaiak többnyire, akik Európát Kairóban, Bombayban, sőt Irkuckban sem engedik el. Tehát - nem jönnek el Budapestre. Ugy-e a bikaviadalra

sem jöttek el? Ugy-e a Duna-ünnepélyre sem jöttek el? Már a parlamentesdi játéokra sem fognak eljönni. A multkor nekem elégedetlenül panaszkodott egy angol. Azt mondta, hogy Skóciában ismer egy pásztorembert, aki messzebb tud köpni, mint Pozsgay Miklós. Én nagyon félek, hogy a biliárd-akadémia kedvéért is mérsékelten fognak csódtúlni az idegenek. Az úgynevezett művelt Nyugaton az emberek ma már ritkán dicsekednek avval, hogy törzsvendégek a biliárd-akadémiákon. Nálunk lehet hazafias pózba vágni magát mindenkinek. Sőt muszáj. Az a vállalkozó hölgy mindjárt szubvenciót is kérhetett volna a haza és az idegenforgalom nevében. Nagyon stilusos kérelem ez a kérelem. Több a tünetnél. Benne van az élheterlenségünk, szegénységünk, mucsaiságunk, nyomorék pózolásunk, egész semmiségünk.

BN 1905. július 15.

Lellei.

ÖPM VI. Bp. 1966. 213-214. 1.

126

MARGITSZIGET ÉS BÁRTFA

Voltak Önök mostanában Bártfán? Milyen most ott a tenger? A rózsa-erdőket nem aszalta le a nyár? Hány millió forintban is került új berendezése a nagyszerű helynek? A nagyhercegek közül ki van még ott? Tudnak valami friss pletykát a Bártfán üdülő amerikai pénzkirályokról? Liane de Pougynak akad még Bártfán egy-egy gazdag mexikói bolondja? A japán kolónia érintkezik az orrossal? Melba asszony mikor ad hangversenyt?

Mi az? Ejnye be gyanusan néznek reám? Csak nem bolondokat kérdeztem talán? Be kell önöknek vallanom, hogy én még sohasem voltam Bártfán. Én csak annyit tudok, hogy Bártfán játszanak. Legalább ez iratik némely újságokban. Bártfán játéktermek vannak. Bártfán lehet sokat veszteni. Bártfán lehet sokat nyerni. És még egyet tudok. Földi paradicsomnak, minden tudással, ízléssel fölcifrázottnak kell lennie annak a helynek, ahol játékbankot mernek állítani. Legalább is olyannak kell lennie, mint Monte-Carlónak. Szépségével, varázsával, nagyszerű szibariszi kényelmével egész világ gazdagjait ingerelni kell tudnia. Mondják önök: hát nem ilyen Bártfa? Hát én akkor nem értem. Mint ahogy kezdek ebben az országban semmit meg nem érteni. Ez már nem is Potemkin-ország. Itt a legtetején kezdenek mindent. Itt tótágast alkotnak az emberek. Cakugyan nem enyhíti még annyi adott és vett nagyszerűséggel a förtelmet Bártfa, mint Monte-Carló?

Egy pár ördögétől viszont a modern szenvedélyekből táplálkozó kultúrának, úgy hallottam, hogy két helye van a világnak, ahol érdemes volna tüneményes, tündéri bűnbarlangot vájni. Korfu és Szent Margit-szigete. Akármelyik tönkretenné Monte-Carlót. Elcsóditni magához a világ pénzeseit és kalandorait. De különösen a Margitsziget. Egy pillanatig sem mernék gyöngye lenni: bűnös ábrándra kapatni bárkit is. Helyes: mi morálisok maradunk. De azt szabad konstatálni, hogy a Margitszigetnek több joga van az immoralitáshoz, mint Bártfának?

Bártfán különben is szegény honfitársaink, kollegák a koldusságban többnyire, veszthetik el pénzceszkéjüket. De ha netán a Margirsziget Monte-Carló lenne, termeiben nyilván csak idegneknek volna szabad játszani. És a Margitsziget nyilván és igazán tündérsziget volna akkor. És volna ám ránkférő idegenjárás. De nem csábítunk. Bölcs és helyes, hogy szegények legyünk, de becsületesek. Ám kérдем: Szcülla-e vagy Kharübdisz? Igaz, hogy akkor úgy beszélénk Szent Margit-szigetéről, mint Monte-Carlóról. De ezen mind lehetne segíteni. És ma? Önöket megfogja Nyugaton egy úri idegenismerősük, s így szól:

- Hallom, hogy Budapestnek a Margitsziget a gyöngye. Mondják el kérem, mi mindent lehet ott kapni?

És önök, mint erkölcsös emberek, becsületesen válaszolnak:

- Tifuszt ...

Oh Margitsziget, óh Bártfa...

BN 1905. augusztus 1.
ÖPM VI. Bp. 1966. 229-230. l.

A.E.

127

BUDAPEST - MONTE-CARLO

A Margitszigetet pedig billiókért sem adnók erkölcstelen játéklarang céljaira. Mégis mi vagyunk a világ legjátékosabb nációja. Monte-Carlo idegenjei között igen előkelő numerusrangban vagyunk. Más külföldi játéklarangokban sincs másként. És itthon? Mindenki játszik. De most nagyon játszanak. Nemcsak a kaszinói urak. De emberek, kik keserves munkával vagy még keserve-sebb fogásokkal szerzik a kis pénzt. Vészes csatákról hall hírt az ember mindenütt. Itt ruletteznek. Amott vad baccarat dúl. Budapesten ma szinte mindenki a legledérebb Fortunára bízza magát. Egy nagy, penészes Monte-Carlo ma Budapest. Szegény ördögökkel tele. És egyik szegény ördög a másik szegény ördög bárhonnan szerzett pénzceskéje ellen küzd. Nevessenek; ebben benne van minden. Csúf morálunk, inségünk, egész hazug életünk és - politikánk is. Mi lesz ebből? Dolgozni kevesen dolgoznak itt. De nyerni kártyán, ruletten mindenki akar. Ajánljuk Budapest - Monte-Carlo szerencsevadászainak: menjenek gazdagabb országokba játszani. Oda, ahol van kitől nyerni.

BN 1905. november 9.
ÖPM VII. Bp. 1968. 45. l.

KONGRESSZUSOK BUDAPESTEN

Kezdenek Keletre tolni a hiúság vásárjai. A kongresszusokat csúfolja így a hiú Lombroso. Lombrosznak nincsen igaza egészben. Viszont örülünk, hogy Nyugatról erre mifelénk jönnek el az emberek. Ez a fejlődésnek természetes és becsületes útja.

A boldogabb Nyugaton sem boldogok az emberek. Sehol sem azok. De a mieinknél szerencsésebb és haladottabb tájain a földnek, mégis csak másként van. Gyönyörű nyugtalanság lakozik más társadalmakban. Nagyon magyarosan szólván, más társadalmakban mindenkinek fáj - a más feje. Itt kezdődik a kultúra és a kultúrtársadalom. Mi még ettől messze vagyunk. A mi társadalmunk állapota még: a kejf. A törökös belebámulás a világba.

A hiúság vásárait talán már nincs szükség Nyugaton. Annál nagyobb szükség van rájuk nálunk.

Nevezetes kongresszusok esnek most Budapesten. Állatorvosi kongresszus, börtönügyi kongresszus, s jön utánuk az antialkoholisták kongresszusa.

Elárasztódik idegenekkel Budapest, s már ez óriási haszon. Nem az idegenforgalom mániákusainak érveiért. Hanem mert, mert egy kicsit falu vagyunk. És egy falu kizökken a maga malomtaposó, szűkös, szegény életéből, ha idegen topan házikói közé. Ez kellene nekünk. Az idegeneken át lássuk meg végre a világot, mely lázasan törtet ezernyi ösvényén a kultúrának.

Egyébként pedig csakugyan humanista világ a mi világunk. Ez a három kongresszus is igazolja. Kipling után mit beszéljünk arról, hogy jó lesz figyelni az állatokra? Velük közösen lakjuk e sárgolyót. Segítenek nekünk mindenben. Bizony megjárónok híres emberi kultúránkkal, ha valami csodából például holnap magunkra hagynának bennünket - az állatok. Bajtársaink ők. Róluk gondoskodni, ők értik gondolkozni nagyszerű érdekünk.

Mert mi primitív társadalom vagyunk, természetesen nyomorúságunk is rászorított bennünket az állatok istápolására. Mégis büszkélkedhetünk valamiképp vendégeink előtt. Mezőgazdaságos voltunk meglehetősen fejletté - igaz, hogy csak magyarosan fejletté - tette a mi állatkultúránkat.

A börtönügyi kongresszus hetedik immár a nemzetek között, s végtelenül, lelkek mélyéig érő, súlyos problémákat görget. Soha még ilyen lázasan nem rohant a világ. Egyrészt a társadalom tökéletesítése, másrészt az ember egyénjoga lobogtatják a vezető zászlót. A társadalomtökéletesítés gondolata - szebb és zsarnokibb. Úgy látjuk, ennek a jegyében ül össze a budapesti kongresszus is. Ami helyes.

....

Az antialkoholistákról bizonyosan fogunk még külön írni.

Most ezúttal köszöntjük az idesereglett idegeneket. Nincs igazi kultúrtársadalmunk. De a társadalom elején csodálatosan kulturszomjas, önkéntes vezér-

kar áll. Különb talán a nyugati társadalmakénál is. Ismerjenek meg, és szeressenek meg bennünket vendégeink. Megérdemlik ezt azok, akikkel ők találkozni fognak.

BN 1905. szeptember 3.
ÖPM VI. Bp. 1966. 267-268. 1.

Lellei.

129

AZ IDEGENEK

Budapest, szép Budapest, még mindig csodálkozol az idegeneken, kik téged elkerülnek?

Én már tegnap óta nem csodálkozom. Tegnap láttam egy világvárost, mely elvesztette a fejét. Mert sok volt az idegenje. Ugy-e, hogy volt itt tegnap háromszázezer idegen? Nem volt? Hát akkor az én sejtésem a való. Ez a nagyszerű világváros megtelik - háromszázezer emberrel? Nem. Ezer emberrel. Ez az ezer ember pedig megemlegeti, hogy Budapestre mert jönni.

Nyilván voltak egy hét óta idegen tudósok, akik Budapesten az utcán háltak. Budapest szállodásaival egy hét óta nem lehet beszélni. Háromszoros árat kapnak egy szobáért, s a bebútorozott fürdőszobákat aranyakkal fizettetik. Sejtik önök, mint jelent az: háromszoros ár Budapesten? Budapesten, ahol minden idegen varázsos kaliforniai aranybánya, akiből ezren akarnak meggazdagodni?

Beszélik, hogy némely vendéglőkben az étlapárakat is fölemelték, Bizonyosan drágább a virág, a szerelem, az omnibusz, minden, minden egy hét óta. Hiszen csak egyszer van Budapesten idegenjárás. Beszéltünk a két kongresszus néhány külföldijével. Azt mondják, félévi jövedelmükbe került a magyar főváros. És én elhiszem.

És mi panaszkodunk, hogy nem jönnek az idegenek? Hiszen először el sem férnek. Két kongresszus már kiszorít innen minden honi vándorlelket. Másodszor azt hisszük, hogy külföldön csupa milliárdosok laknak?

A többiről nem beszélünk. Arról, hogy mit tudunk adni az idegennek. Ez már régi dal. Elvenni el tudjuk venni utolsó márkáját, liráját, frankját, pezetáját, rubeljét és egyebét és - minden illuzióját.

BN 1905. szeptember 10.
ÖPM VI. Bp. 1966. 273. 1.

Pont.

AZ ALKOHOL

Budapesten internacionális kongresszus dúl újra. Az antialkoholisták jöttek el Tokaj nemzetéhez, hogy lebeszéljenek minket az ivásról. Székelyhídon a minap tartottak kongresszust a magyar bor barátai. Győrött éppen most állomásoznak vidáman a magyar vendéglősök. Két internacionális kongresszuson a napokban annyit ittak itt az emberek, hogy no. Szóval nagyon idejében jöttek el hozzánk a mi kedves vendégeink, részegjei egy gyönyörű józanságnak. Bizony sokat iszunk. Bizony jó volna, ha meg tudnánk térni mind, kik az alkohol pogányságában leledzünk.

Üdvözljük a kék józanság apostolait Budapesten. Ők egy nagy emberi szomorúság készséges résztvevői. Aztán meg ők egy új nyugati eszme-mozgalom szítói lesznek nálunk. Mert már mi ilyenek vagyunk: örülünk annak, ami Nyugatról jön.

Azonban, azonban ... Ama bogaras angol tudósnak, kiről itt-ott a lapokban mostanában szó esett, van egy kis igaza. Véletlenség-e vajon, hogy az embernek fia - iszik? Avagy ha nem iszik, hát hasissal, ópiummal s miegymással kábítgatja olykor magát? Nem lehet ez véletlenség. Mikor a nagy gép megindult, ott volt az alkohol a szertárban. Egyéb adói között a nyomorúságnak kivettett volt az emberi nemre ez is.

Az alkoholizmus olyan kényszerű eredménye a társadalmakon uralkodó, még alig sejtett törvényeknek, mint akármí. Az öngyilkosság, az elmebaj, a kivándorlás, az egy-gyermekrend. Akármí, ami eszünkbe jut. Tehát? Tehát adjanak nekünk jobb társadalmat. Szereljenek fel bennünket jobban a társadalmi életre. Testi és lelki éhségeinkről tegyenek. Tegyék nekünk szebbé az életet. Rendben van. El fogja dobni minden eszes lény a maga italospoharát. Kovács Péter kubikos is, akinek butykos a pohara.

Hogy ez az ideális társadalom lehetetlenség? Akkor még nagyobb lehetetlenséget akarnak önök, tiszteletreméltó hölgyek és urak. Oh, igazuk van önöknek. Nyomorúság és szomorúság ez. Méltatlan az eszes állathoz, ki embernek nevezetik, ön-lelkének rombolása. De mikor ezt alighanem kérlelhetetlen törvények akarják így?

Ha igazodik a világ, az alkohol is fogyni fog. De önmaguktól való bűnök nincsenek. És az alkohol sem ilyen. Az ember nem mindig a Molnár Ferenc Józsiája, aki rosszkodni akar. Az alkoholista nem azért alkoholista, mert ő feltétlenül meg akar őrülni, fegyházba akar jutni, avagy testi és lelki kínok után vágyik.

A művészelkek alkohol-védő, szellemes és gyanús érveit nem kavarjuk ide. Arról sem szólunk, hogy féllelkű társadalmakban, mint a mienk, miért rombol az alkohol még jobban, mint máshol. Csak egy kis kételkedés volt a célunk. Nagy és jó emberi erény ez.

Ám azért a hívőknek legyen igazuk. Szeretettel üdvözöljük a nemeseket és derekakat, kiket harcra tüzel ez a nagy emberi epidémia: az alkoholizmus. Legyen nekik igazuk.

BN 1905. szeptember 12.
ÖPM VI. Bp., 1966. 274-275. l.

Lellei

131

BÖLCS BIÁSZ ELŐADÁSAIBÓL

- HONNAN JÖN BUDAPESTRE A TÍZ FORINT? -

Biász úrral volt szerencsém a napokban ismeretséget, sőt barátságot kötni. Ez a Biász úr állítólag egyenes leszármazottja Biásznak, a régi görög bölcsnek. Ősei mint posztókereskedők kerültek hazánkba, ha jól tudom, Nagyszalon-tára. Az én Biászomnak azonban már se pénze nincs, se posztója. Csak nagy ősének bölcsességéből örökölt valamit, s itt lakik Budapesten.

A Városligetben egy korhadt padon szoktunk néha találkozni. Tanítványok nélkül szűkölködik szegény Biász úr. Kár érte, mert igazán jeles bölcs és különös újszerűségeket fedez föl dolgokban és eseményekben. Nekem, mint egyetlen tanítványának megígérte, hogy olykor el fogja mondani egyről-másról a véleményét. Tegnap tartotta egy látszólag apró esetről első nyilvánosságnak szánt előadását. Úgy fogom leírni, ahogy ő nekem csöndesen, hevülés nélkül elmondta.

*

"Fiam, azt beszélnek itt körülöttem, a Városligetben, hogy kezdődik a budapesti élet. Azt mondják, hogy ez parlamentet, színházakat, mulatókat, hangversenyeket, zsúrokat, házi estéket jelent. A parlamentről nem beszélek, fiam, utálok a politikát. Oda nem is vágyom, mert bár sztoikus vagyok, de a társaságot szeretem megválogatni. Korda Andorral, Somogyi Aladárral, Gaál András-sal egy társaságban?

Hanem a szép, erős, zajos életbe szeretnék beleszótolni. Mondd, fiam, sokba kerül ez, sok pénzbe? Nekem valami húsz esztendő óta nem volt öt forintom. Ehelyett kíváncsian nézem, vizsgálom, mennyi pénzük van a budapestieknek. Honnan veszik ezek az emberek a tíz forintot? Ugy-e kell tíz forint ahhoz, hogy az ember vígságokat kapjon? Én álomban is ezzel foglalkozom s néha olyan rosszak az álmaim, hogy a pad is nyöszörög, sír alattam. Honnan veszik az emberek Budapesten ezt a tíz forintot? Ebben a városban élnek ügyvédek, bírók, hivatalnokok, politikusok, orvosok, mérnökök, írók, művészek, hírlapírók, pénztisztviselők, ügynökök, játékosok, croupier-k stb. Ezek nem termelik a tíz forintokat. Ezek elveszik a tíz forintokat, ha van, hogy honnan vegyék el. De a tíz forintoknak jönni kell valahonnan? A bankok inognak, a

gyárok nem alapulnak, az iparosok ráfizetnek a műhelyre. A nagybirtokosok ráfizetnek a gazdálkodásra, a kisbirtokosok a földjeiket is eladják. Középbirtokosok mint az újságokból olvasom, már nincsenek is. A sertést öli a vész, a marha-állomány kevesebb. A bányákat nem tudja még az állam sem üzembe tartani. Szóval vidékről se jöhet Budapestre az a tíz forint. Dehát akkor honnan jön az a tíz forint, amit a budapesti ember vidámságra költ? Ez a kérdés fog engem megölni, fiam. Összes görög filozófus őseim föltámadhatnának. Örök rejtély: honnan jön Budapestre a tíz forint?"

BN 1907. augusztus 30.

Lellei

ÖPM VIII. Bp. 1968. 322-323. 1.

132

JEGYZETEK A NAPRÓL

I.

A VIDÁM BUDAPEST

Öreg budapestiek állítják, hogy sohase látták még ilyen vígnak, tolongónak, lármásnak korhelynek Budapestet. Szilveszter éjszakáján végre olyan volt ez az óriási gamin, mint illik hozzá. Reggelig csupa nyüzsgés, zaj és mámor voltak az utcák. Idegenek ordítottak egymásra b. u. é. k.-ot, s általában majdnem kibújtak bőrukból is az emberek örömlükben, hogy kibújtak a múlt esztendőből. Az új esztendő pedig éppen amyi vagy jóval kevesebb jót és biztosat ígér, mint valamennyi új. Pláne nekünk magyaroknak, szegényeknek és budapestieknek. Talán ezért rugott ki olyannagyon a hámból ez alkalommal Budapest. Hiszen úgyis mindegy, legalább mulassunk egyet. S erre a városra még ma is sokan azt mondják, hogy nem elég magyar.

BN 1908. január 3.

Od.

ÖPM IX. Bp. 1973. 116. 1.

JEGYZETEK A NAPRÓL

II.

BLANC, MARQUET ÉS BUDAPEST

Blanc úr tudvalevőleg Monte-Carlo császára, s Albert fejedelemnél is urabb ura Monacónak. Marquet úr Ostendének és vidékének volt a Blanc-ja. Mind a két úr a szerencsejátékon szerzett milliókból milliókat áldozott országocskája diszítésére. Azután művészetekre, humánus célokra, satöbbi, satöbbi. Történt, hogy Marquet úr Párizsban is játékbarlangokat állított föl. Ezeket a helyeket a francia kormány beszüntette, s Marquet urat megbélyegezte. Azután a belga kormány is kellemetlenkedett Marquet-nek, mire Marquet elhatározta, hogy visszavonul. Ezt ma már fél Belgium sajnálja, mert Marquet úr zseiniális és gavallér ember. Sok mindenre gondolt Marquet úr, Korfu szigetére, Ab-báziára, a Margitszigetre. Sehol se akarták, hogy megalapítsa Monte-Carlo riválisát. Budapest ugyanis a világ legjátékosabb városa, de szemérmes. Nem akarja, hogy a játékból egy pár millió évenként Budapest szépítésére, művészetekre s jótékonyásra kerüljön ki. Lehet, hogy az idegenforgalomtól is félti magát ez a szép magyar metropolisz. Isten ments, hogy mi gáncsoljuk, ha Budapest nem akar világhírű játékfészek lenni. De akkor azután ne lenne titkosan rosszabb Monte-Carlónál. Mert Marquet úr legalább szabályozná, ami most pokoli, összevissza és végzetes. Azonban mindezt csak egy újdonság kedvéért írtuk ide. Marquet úr összevásárolta a monacói részvények közül mindazt, ami összevásárolható. Harcot üzent Monte-Carlo császárnak, Blanc úrnak. Tehát a Monte-Carlóba sűrűen zarándoló magyarok esetleg már a jövő évben nem Blanc úrnál, hanem Marquet úrnál hullatják el arányaikat Monte-Carlóban, miként azt Ostende-ben tették.

BN 1908. március 25.

Od.

ÖPM IX. Bp. 1973. 193-194. 1.

"...TÖBB KULTÚRÁT
ENNEK AZ ORSZÁGNAK..."

INDEXED

REPRODUCED FROM THE ORIGINAL

MANUSCRIPT OF THE

LE A "TARKA SZÍNPAD"-IG

Egy érdekes művészeti hírt olvasunk ma a fővárosi lapokban. Az "Otthon" hírlapíró-klub a komoly megbeszélés és megfontolás útján elhatározta, hogy egész szellemi erejével segíteni fogja a budapesti orfeumot a színészet körébe vonni, és írni fognak az "Otthon" kiváló írói mindenféle szellemes és igen szabad darabokat. Teljes színdarabokat, amelyeket színészek fognak előadni a brettlin. Ilyenformán meg lesz mentve egy csomó kenyértelen magyar színész, meg lesz mentve Waldmann úr, az orfeumok főigazgatója és meg van mentve a magyar haza.

Ennek az orfeumi művészetnek pedig TARKA SZÍNPAD lesz a neve. Azért lesz tarka, mert - mint nagy meglepéssel jelentik a budapesti lapok - sokféle irodalmi pikantériát és szabad darabot fognak rajta véghezvinni éjjeli 10 órától kezdve.

Sietek azonban megnyugtatni azokat, akik még adnak valamit a magyar színészet és színpad tisztességére, hogy a vállalkozás az irodalmi, művészi ízlés határain belül fog dolgozni, és bárha szabad és pikáns társaság lesz a műsoron, ez igen szellemes és ami fő - magyar, nem - német.

Nincsen a fővárosi színház-íróknak a művészet ezen emeléséhez semmi bíráló szavuk, sőt, úgylátszik, hogy örülnek neki, mert most már itt lesz a nagy alkalom igazán szellemes darabok írására.

Mi, az úgynevezett "jó vidék" se ágálunk tehát e nemes törekvés ellen, először azért nem, mert úgyse lenne módunkban a drágalátos tervet megakadályozni, másodszer pedig - mint bennünket megnyugtatnak - a magyar színészet ezen nagy reményekre és nagy eredményekre jogosító fejlesztését a fő- és székváros határán belül fogják kultiválni Waldmannék és az "Otthon" mindazon írói, akik irodalmi szállítói lesznek a Tarka Színpadnak.

A vidéket nem fogják tehát boldogítani, mit nagyon üdvös lesz betartani, mert itt a mi földünkön olyan szél fújdogál, mely az irodalmi és művészeti szabadosságot már a határnál visszasöpri oda, ahol tenyésztik.

Mi tehát nyugodtak lehetünk. De mit szólnak ehhez a nagy művészi konkurenciához a budapesti színházak?

Még egy TARKA színház - a sok tarka mellé?

Nem vetik-e föl a színházi részvényes urak azt az aggasztó kérdést, hogyha az író urak a szellemes és pikáns darabokat az ÖTÖDIK TARKA SZÍNHÁZNAK írják: mit írnak az ő színházaiknak?

Némi reményük azonban mégis lehet a részvényes uraknak. A konkurrencia nem lesz túlságosan veszélyes. Nevezetesen azt ígérik a szerzők, hogy a szabad és pikáns darabjainkkal, amelyeket a Tarka Színháznak írnak, a művészi és erkölcsi ízlés HATÁRAIN BELÜL FOGNAK MOZOGNI.

Ha ezt beváltják: a részvényes színházak nyugodtak lehetnek, mert ők ezen régen túl vannak.

Ők joggal kiáltják oda: Urak, ne menjünk lejjebb! Már eléggé lent vagyunk!

NN 1901. október 10,
ÖPM II. Bp. 1955. 238-239. 1.

Nt.

135

AZ AGRÁRIUS PRIMADONNA ÉS A MAGYAR LUEGER

Ez az írás komolyabb lesz, mint amilyennek címével sejteti magát. Az agrárius primadonna - tetszik tudni, Fedák Sári volna, s a magyar Lueger Bartha Miklós. És sietünk ideírni, hogy ők nem tehetnek róla, ha így összekerülnek.

A Bob herceg nagyon nem intelligens darab, tehát Budapesten megőrjítette az embereket. Fedák Sári erős, okos, fiatal, tetszetős leány. Letaszigált maga elöl minden útjában álló nőcskét, ami szép, szerencsés és jogos dolog. Az ő dolga, mert sem a Fedák Sári, sem a Küry Klára nem teremődtek arra, hogy társadalmakat kavarjanak föl, lévén ez ma még a Lujzák, Drága Masinák missziója. Mikor ez a leány - így hallottuk - először ruccant fel a színpadra, forrott az egész ház, és e nagy forróságot lehűtötte néhány páholy és néhány első sor, melyekben a kaszinók urai csücsültek, kik eljöttek, hogy megóvják a nagy, az isteni Klárit egy vad, falusi csitrileány esetleges diadalától. Ekkor senki sem nevezte a Klárit agrárius primadonnának és szemitának a Sárit. A Sári pedig pityeregve nézte a függöny-lyukon a kaszinói urak hideg tüntetését, s bizakodva makacskodott: "fog még titeket a frász törni értem". Sic. Mi légyen a frász, nem tudjuk, de a kaszinói urak ma a Klári helyett a Sáriért bomolnak, és a "liberális" tollforgatók javeszékelve ordítanak: megöli a liberalizmust Fedák Sári, veszélyben van /a/ demokrácia, a merkantilizmus, a Lipótváros, a derék Küry-dandár, a természettudományi alap s a modern haladás. Hogy a macska rugja meg a jeles tollforgatókat, de el is tudja sorvasztani az agyvelőket az Otthon, a New York kávéház és a többi. Ezeknek az embereknek a legnagyobb búbánatuk a Bob herceg s a Klári megaláztatása. És ebből préselik ki a magyar honhaza és a társadalom nagy problémáit, holott az orfeumi Luna asszony és az Indra jóval értékesebb dolgok a Bobnál és az Indrában vendégszereplő Carola Ceciliának ötvenezereszer nagyobb politikai és társadalmi vonatkozásai voltak, mint a Klárinak és a Sárinak.

Ám, hát ez urak látó és értő képességének Csimborasszója egy operett-színpad. És ők innen magyarazzák és csinálják a társadalom, a politika, a művészet, az irodalom ügyeit. Aztán persze, hogy alig két lap látta meg, hogy Bartha Miklós kibontotta a keresztes fekete lobogót, s nyíltan keresztes háborút hirdet a magyar zsidók ellen. Pedig ha Fedák Sárinak állandóan szenvednie kell a maga agrárius volta miatt, Bartha Miklóst egyenesen le kellene bűnbölcözni.

De e jeles tollforgatók nem ismerik a magyar életet, csak a New Yorkot,

az Otthont, a színházakat s egymást. A Bartha Miklósok rettenetesen megnőtt szarvait nem veszik észre. Ők a kaszinók urait a Bob herceg üstökénél ragadják meg, holott e feudális, korlátolt banda ellen mégsem a népszínház nézőtérén, a Küry Klára köténye jegyében illenék e bizonyos liberális újságíróknak megvívni a harcot.

Eddig úgy tartottuk, hogy a magyar társadalomnak kivételesen, egy regu-
la megerősítéseképpen, különb sajtója van, mint amelyet megérdemel, most már tudjuk, hogy alantosabb. Pedig de alant áll ez a társadalom...

NN 1903. március 22.

(ae.)

ÖPM IV. Bp. 1964. 54-55. l.

136

A MI KACAGÁSUNK

A Színház rovatba örömet tennök ezt az írást, de nem lehet. Nem színházi írás ez, ha kacagásról szól is, a színházi kacagásról pláne. Arról, amin mi kacagunk.

A Vígszínházban jutott eszünkbe tegnap este ismét ez a dolog. Vásott, huncut francia darabot hallgattunk, amilyenekhez már rettenetesen hozzászoktunk. És akinek mód adatott arra, hogy otthon, Párizsban, találkozzék e darabbal, s Budapestre rándult társaival, álmélkodva veszi észre, hogy micsoda más és különös a budapesti kacagás.

Az őse a kacagásnak ugyanaz, ami a párizsié: a szerelmi röhej. A gallatin fajtánál ebből mesésen kifinomodott és összetett kedélyhullámmás lett, mely már alighogy kacagás. Ezt a kedélyhullámmást ma már nem egészen könnyű megindítani. Akik a megkacagtatással foglalkoznak, azoknak végig kell játszaniuk a víg szerelmi téma minden skáláját, s még így is unalmasak ma már. Apró aktuális célzások, örült-különös ötletek mentik meg ma már az unott ágyturkálást. Holott ennél a fajtánál raffináltabban erotikus nincs. Komoly tudósokat hívhatnánk bizonyító segítségül, hogy egész Franciaország, ez ország minden intézménye, szerelmi lobogó alatt áll, s hogy még az óriási francia nemzet-vagyon is csak azért gyűlt össze, mert a nagy nő-kultusz miatt a szerelem nem olcsó multság. Egészen törvényes tehát, hogy a francia, vidám, szerelmi bohózat ma: az, ami. A francia fajta Délről táplálkozik, többet olvaszt magába a latin rokonokból, mint az északibb germán népekből. Ebben is sokan a dekadenciát látják, mi csak azt akarjuk vele bizonyítani, hogy a franciának több joga van meridionális mértékű szenvedélylobogásra és léhaságra. És el is tekintünk attól, hogy ez a nép egy tulcivilizált nép.

DE MI? Mit akarunk mi a francia bohózatokkal? Mi, a jóval hidegebb véreűk, túl nem civilizáltak, kik az életet nem igen szoktuk fölfogni esztétikailag, (sőt életfelfogásunk nagyon is bús), pénzünk nincsen, a szerelmet sem tehattük századokon át állami intézménnyé, céllá, művészetté?

Még tovább megyünk. Mit akarunk mi a francia bohózatokkal, amikor ezek úgysem azokkal a fogásokkal fognak meg bennünket, mint a franciákat? Át kell MAGYARÍTANI a francia bohózatot mindig. A dolgokat közelebb kell vinni nálunk mindig, reális, primitívebb, sőt primordiális érzés-anyagainkhoz képest: a LÉNYEG-hez, ez esetben, sajnos, a SZERELMI LÉNYEGHEZ, mely csúnya. És ez csak nem való színpadra!

Ez valami, ami hazug, ferde, rossz. Ez tartós nem lehet. Ha a szerelmi élet sok mással együtt nem magyarosan evolválódott a magyarok fővárosában, azért nem kell az országot is megmételtyezni; főképpen nem kell magunkkal elhitetni, hogy ott vagyunk, ahol a franciák. Dehogyan vagyunk. Nem is lehetünk. Brutális és szomorú dokumentuma ennek, hogy mi a franciás dolgokat is magyarosan élvezzük. Aminek aztán a vége az, hogy kacagásunk kotyvasztott. Csúnya és hazug. Tegnap este például egy igen szellemes francia cochonerie-ban nekünk az volt a legkacagatóbb, mikor a szoknya leesett.

Egészségesek vagyunk, hölgyeim és uraim, ha egy kicsit tévedezünk is itt Budapesten a szerelem rengetegében, s ha egyenként talán oda is hagytuk már ezt a rengeteget. És ismerünk a Vénusz-csillagon kívül még egy pár érdekes égitestet. Ideje volna már, hogy a kacagásunk a SAJÁT becses kacagásunk legyen.

BN 1905. január 29.

a.

ÖPM VI. Bp. 1966. 34-36. l.

137

PÉNTEK ESTI LEVÉL

Hát Budapesten is csak élünk, édes asszonyom, lévén az élet Budapesten is kötelesség. És szép az élet Budapesten is. Holott itt nem is nagyon szépítjük. De csúnyítani sem bírjuk. Maguk ott Párizsban ki sem fogynak a szép szenzációkból.

....

Hát minket is tavasz rekompenzál most itt Budapesten. Nekünk többet kell a tavasznak pótolnia, mint maguknak. Ott a Szajna mellett a legszomorúbb, legszürkébb napra is jut valami. Lázás premier, nagyszerű hangverseny, sportesemény, tárlat, új könyvszenzáció, botrány. Mi ki sem bírnánk annyit.

Nem is igen próbálják ugyan meg, hogy mennyit bírunk ki. Az embernek föl kell fújnia az eseményeket, hogy megnyugodjék. Áltatnia kell magát. Jó a tavasz, mert ez édes hazugságok tehetségét adja. No ne haragudjék: magának nem hazudok tudatosan. Beszámolok. Nem élek bőjti életet. Ízléseset sem, ami a legbajosabb volna Budapesten. De a csatangelésaimnak még mindig nem összesztációi a budapesti, kínos mulatóhelyek.

És csak világvárosiasodunk már annyira, hogy jobbat reméljünk. Képzeld, még Strindberggel is összetalálkozhat már e városban az ember. Ha a múlt vasárnap este együtt lettünk volna a Várszínházban, még most is veszekednénk bizonyosan. Magyarul játszották az Apát, ezt a nem legigazibb, de legkrudélisabb Strindberg-darabot. Műkedvelők, modern, ifjú leklű magyarok játszották, s

talán ugyanilyen volt a publikum is. És Budapesten ma úgy veszekednek azon a problémán, melyet a csekélységem a SZENT APASÁGNAK keresztelt el egyszer, akárcsak mi valamikor mindig, mikor erről a nagy asszonygyűlölről, erről a kegyetlen Strindbergről beszéltünk.

Benne vagyunk mindenképpen a forradalomban. Nem a könyvek kezdik. A könyvek talán a leggyávábbak a magyar ég alatt. Egy Wilde-fordítás már iszonyú merészség. (De a merészségre is akad már példa.) A Minke Bélák azt hiszik, hogy nyugodtan dalolhatják a dalaikat, és meg is hallgatják őket. Sőt zsűrverses könyvet is produkál már a magyar génusz (és micsoda csodabogaras könyvet). De tán sor kerül a könyvek forradalmára is. Mikor még a Magyar Színház is forradalmat csinál! Magyar REVÜ - színházban.

Sejti, hogy mi ez? EX-LEX a címe, de tudja, hogy a cím mellékes. Budapest kezdi magát kigúnyolni, ez a fő. Rajna Ferenc, aki a revüt írta, egy kicsit Bécsen, egy kicsit Tarnopolon szűrte át a francia esprit-t. De hát mit akarunk egyszerre? Minden héten tíz FILHARMONIKUS HANGVERSENYT, mikor egy szezonban bírunk el ennyit? Öt Operaházat, holott egybe sem járunk elegendő? (Vasárnap magyar szerző estéje lesz, ide talán elmegyünk, mert esetleg oly jó honi szerző bukásánál jelen lenni.) Mit még? Minden esetre maga is azt mondaná, ha ma este velem ült volna a Nemzeti Színházban: jobb honi szerzőket, mint ifjú Hegedüs Sándor, akinek Ikaroszát játszották. Hja, Somló Sándor is ezt szeretné. De hol vannak ők? A Nemzeti Színház s az öltözöttebb magyar múzsa, ugy van most, mint maga volt a tavalyi farsangon, édes asszonyom. Silányak az udvarlói. Az Ikarosz egy feleség-csinálta karrier szomorú és kissé értelmetlen története. A repülés kérdését annyira sem oldotta meg, mint Santos-Dumont, akivel való kacérkodását az őszi automobil-kiállításon nem felejtettem ám el, édes asszonyom.

Vigasztalja magát (engem vigasztal), hogy Bécsben sem tudnak jobban repülni, mint nálunk, ez idő szerint. A Vigaszínházban színrekerült Ohorn reklámos színműve: A szentbernáti barátok. Emlékezhet, még Párizsban olvastunk róla. Ohorn az ex-barát végigver a szerzeteseken, de úgy, hogy simogatásnak is beillik. Hát vagy-vagy! Nemde? Viszont legalább értelmes, erős, becsületes ígék csendülnek az Ohorn darabjában. Ki tudja? Talán ez lesz, vagy az eféléből lesz a jövő, mély bánatára a magunkfajta L'ART POUR L'ART iskolásoknak. Meglássa csak: Írnak még darabot a kötelező munkás-biztosításról is. A humanizmus nevében. S magam is a humanizmus nevében nem untatom tovább magát, édes asszonyom. C'EST TOUT. Élünk. Tavasz van. Gondoljon rám az Akácia kocsiútján a tavaszi, az isteni Bois-ban.

MK 1905. március 19.

Diósadi

ÖPM VI. Bp. 1966. 96-98. 1.

PÉNTEK ESTI LEVÉL

Van nekem Párizsban egy fiatal francia piktor barátom. A szép férfiak utálatos fajtájából való. Ez rontotta el. Erős, szilaj, nagy temperamentum. S az asszonyok miatt nincsen nyugalma. És mert nem azok közül a zsenik közül való, kik minden poklokon és öleléseken keresztül az álmaik irányába törnek, aligha lesz belőle más, mint ami: sokat ígérő talentum. Ez időben mindig Budapestre készült. Azt hitte a balga, hogy én és a magamfajtajú rokotalan, ismeretlen ember protezsálhat itt valakit. S egy csömörlítően őszinte percében el is árulta számítását. Ő hallotta, - mondotta - hogy a képek kevésbé számítanak arra Keleten, ellenben egy ügyes, mutatós ifjú ember, aki pláne idegen, egy-két familiába beudvarolja magát Budapesten, s olyan vásárokat csinál a képeivel, hogy az csoda. Bevallom, megerősítettem hitében barátomat, sőt kiegészítettem az információt.

- Kedves barátom, valóban nálunk vagy az asszonyoktól kell kiudvarolni a művészi sikert, vagy a vén, méltóságos trotliktól.

Nem árurom el, hogy van-e képe a mostani tárlaton az én barátomnak. Talán - nincs. Mert akkor ő itt volna, s csak láttam volna valahol. De a külföldi művészek Budapestre küldött képein látom a "trotliarchia" hatását. Különösen a franciák vetettek meg bennünket legjobban. Ők igazán csak azokat a dolgaikat küldték el hozzánk, amelyeket sehol a világon nem mertek volna kiállítani. Jó ez a magyar trotliknak. Persze annál rosszabb a magyar művészek dolga. A trotlik rámutatnak az idegenekre:

- Lám, lám, ugy-e Nyugaton nem nyugtalankodnak az emberek.

Mednyánszky, Grünwald, Ferenczy, Katona Nándor, a régiek közül még többen s a fiatalok közül is sokan nagyszerűek, erősek. No de magyarok s nagyjában mind olyanok, kik a dicsőséget lelkükből sugároztatták, s akarják sugároztatni.

Bajos dolog. Lehetetlen dolog. Az én francia barátom jobban ismer bennünket, mint a saját művészeink, kik igazi művészek.

A filharmonikusok Mahler III. szimfóniáját ismertették Budapesttel tegnap. Nietzsche zenei magyarázata a téma. Nagy sikere volt máshol, tehát mi úgy mutattuk, hogy értjük és tetszik. Ami még szép tőlünk. De mikor történik meg nálunk, hogy mink, mink magunk, legyünk az újnak és jelesnek fölismerői? Ez az a turáni átok, melyről még nem szellemeskedett Herczeg Ferenc.

Azaz, pardon, íme a János vitéz. Egy huzamban százhatvanöttször. Eredeti magyar színdarab, alkotás. Soha még magyar szellemi munka ilyen kolosszális sikert nem ért. És örülnünk kell neki, ha pukkanunk is. Nem az irigységtől, óh nem, de a benne jelentkező szimptomától. Ez a mélység és magasság az országban. Jól van. Hiszen Stendhal megjósolta, hogy ennyi és ennyi idő múlva értik meg őt. De még az ő korában divat volt kultuszt csinálni a meg nem értettségből. De ma nincs ember, bármit beszéljen is, ki ne a má-t szeretné meghódítani. No hát: tessék János vitéz-t csinálni.

Hejh, Katona József, nem volna ám ma sem jobb sorod. Ma beszéltem valakivel, és keseregtem a Somló Sándor ur dolgain. Hátha jön egy vagy két év múlva egy sereg magyar drámaíró talentum? Mit csinálunk? Somló Sándor a magyar ciklussal, tíz évre öltsen meg a publikum hitét a magyar szerzőben. Aki nek mondta, ezt válaszolta:

- Dehogy. Egészen másként áll a dolog. Örüljünk a Somló liberalizmusának. Csak minél több szerzőt: Hátha a sok között becsempészheti magát egy igazi. Mert nálunk színpadra jutott már jó darab is, de sohasem azért, mert jó volt. Ez már: véletlenség. Szerencsés véletlenség.

Lehet, hogy így van. S lehet, hogy a publikum hite nem is ilyen meggyilkolható. Lám, Szemere Györgynek sikere volt. Az erősek és gyöngéeknek. Röviden lehet erről a darabról szólni. Minden nagy embernek volt egy előkészítője, keresztelő Jánosa, s minden jeles emberi műnek volt egy tökéletlenebb elődje. Ohnet Vasgyáros-a előtt okvetlenül volt egy darab, melyben csirái voltak a Vasgyárosnak. Ez a darab - úgy sejtjük - egészen efféle lehetett, mint a Szemere Györgyé. És hol tart már a világ Ohnet óta! Másutt...

Ellenben egy érdekes Molière-előadás előtt ma két kis új darabot mutatott be a Nemzeti Színház. Az egyik a dr. Hűvös Kornélné, a másik Erdélyi Zoltánné. Komoly az első, és vlg lenne a második. A gyermek és Az orosz-lánbőr. A Hűvös darabjánál még csak vígasztalódik az ember. Ott akart valaki komolyan valamit. De az Erdélyi-darab!... A lelki szűkölködésnek csak az adta több jelét, aki ezt a darabot előadásra elfogadta. Nem gógösködünk. Egy ötletből, egy tréfából lehet olyan dolgot nőtetni, melyet befogadhat nemcsak a Nemzeti, de a Comédie is. Hanem...

Egyébként miért agyarkodunk? Bölcs törvényeket ural a világ. E törvények szerint minden eredmény helyes. Annyi, amennyi kiérdemlődik. Ha a mai magyar élet intellektuális és kulturális eredményei silányak, tessék elhinni, hogy nincs annak más oka, mint hogy nem érdemlünk más eredményeket.

MK 1905. április 16.

Diósadi

ÖPM VI. Bp. 1966. 130-131. 1.

139

PÉNTEK ESTI LEVÉL

....

Valamit éreztem, és ki is mondtam már a budapesti tárlatról. Írtam emberekről, magyarokról főképpen. A hosszabb írást még mindig halasztom. Talán várok még egy pénteket. Úgy sem merném hinni, hogy az én írásom hozná majd divatba a tárlatjárást. Még messze vagyunk attól, hogy a szép és nagy képek csinálják önmaguknak a közönséget. Attól is elég messze, hogy a jó és jó-ságos kritika.

Egy jól portált büfé a tárlaton és egy lármás sétahangverseny, s a budapesti jómódú polgár (vagy nagyságos polgárasszony) hajlandó tudomásul venni, hogy Mednyánszky fest, sőt Fényes is fest, Kernstock is, Ferenczy is, de még Perlmutter is. Sőt még jónéhányan szintén festenek.

Erről s róluk fogunk hát majd beszélni. Ma nem.

De azért próbáljanak szerelmesek lenni, képekbe, szobrokba, ha tudnak, hölgyeim és uraim. Jó dolog az, majd meglássák.

A képek, a szép képek, egyéb erényeiken kívül még tartósabbak is, mint a színésznők és színészek. Úristen, sokszor jut eszembe, hogy az életem nem vidámságos, de mindig van sok vigasztalásom. És nem utolsó ezek között, hogy nem vagyok primadonna s nem vagyok a budapesti közönség kedvence. Mert nagy csapás ám ez. Elnéztem szegény Kúry Klárát a Dancigi hercegné-ben, a Király Színház nem elsőrendű szállítmányában. Hát ő már csak az volt, a nagyérdemű közönség kedvence. És mit csinál ebben a nem elsőrendű angol operettben? Még táncol is. És becsületesen, kedvesen csinál mindent. És a közönség nem akar visszaemlékezni, hogy ez a művész joggal reklamálhat tőle minden babért, mert őt a közönség olyan magasra emelte, mint előtte még senkit. Ellenben a közönség nem emlékezik. Sőt úgy viselkedik, mint Monsieur Paris, avagy Monsieur Fadd. Hóhéri módon. Fölmagasztalja a maga színpadi kedvencét, hogy lenyakaszthassa. Én bizonyísten nagyon csodálkozom, hogy még akad olyan színésznő és színész, aki mer a budapesti közönség kedvence lenni.

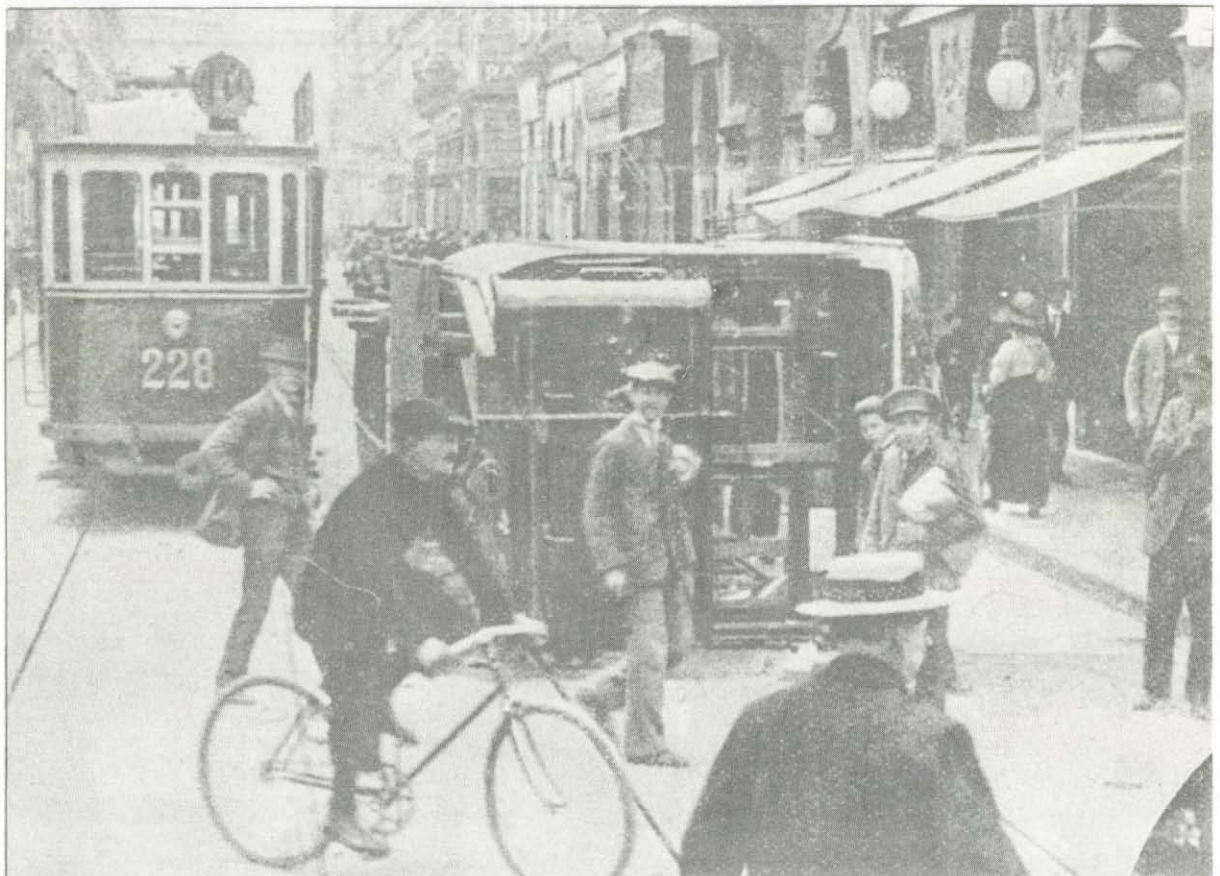
A Dancigi hercegnőért nem kár, de Kúry Klaráért kár. Nem a művészet okából. Mi közük a színházak kilencvenkilenc és fél percentjének a művészethez? De kár ilyen emberi dokumentumot látni, ilyen emberi tragédiát.

Emberi tragédia... Madách darabját, az Ember tragédiáját új előadásban mutatta be a Nemzeti Színház. Neveltséges volna a kegyetlenség vádjától félni, hogy kimondjuk: nem volt ez jelesebb művészi esemény, mint a Népszínház 7777 (ez cím) című darabja. Végre is Madách remeke ellen ebben egy kis gondolatnyi érzés sincs. Még a fölüljítás ideája ellen sincs. Sőt az átdolgozásnak tiszteletreméltó és kétségtelen értéke ellen sem. De miért kellett a Nemzeti Színháznak éppen Madách nevében elárulni magát azoknak is, kiknek még eddig magát el nem árulta? Rostandról, a Cyrano írójáról mesélik, hogy ő nem szeret színházba járni. De van neki egy bábszínháza, s ezzel mulat. Hátha Rostand nem a párizsi Comédie-től, de a Budapesti Nemzeti Színháztól csömörlött volna meg? Akkor talán még bábokkal sem játszana színházastit. Van itt néhány kiváló, ügyes színész. Ők nem tehetnek még arról sem, hogy itt vannak. Hanem a felfujtságnak, a semmiségnek milyen kellemetlen pöffetegjei csinálják itt azt a stílust, mely egyedül a Nemzeti Színházé az ó- és úvilágban, arról beszélni sem jó. A szó, a gondolatöltöztető szó is elvész e színházban. Hogyne veszne el az érzés, a hangulat, a sejtetés, a dísz, az artisztikum?

Nyilván sokáig tart még az az állapot Budapesten, hogy akik becsülik és joggal becsülik magukat, azok barlanglakók lesznek. Sajátságos, hogy nálunk még színészeknél is így van ez. Akinek nincs meg az illendő kicsisége, magában marad, Újházi Ede művész voltában - ha furcsán hangzik is, - barlanglakó. Jászai Mari is. Még Márkus Emma is az kezd lenni. Aki annyira a nyilvánosságé, mint a színész (és az ő művészete), még az is rászokik arra, hogy féljen a nyilvánosságtól, főleg féljen attól, hogy bátran, nyilvánosan s kedvvel tessen gyakorla hitvallást az ő művészetéről.

30

31

Budapest. Andrassy-uti-körönd. -- Andrassystraße mit Rondéau.

1910-es évek.

33

34

35

XXIV.

UJSÁGCIKKEK, TANULMÁNYOK

A boltos doktor /1907/	108
A budapesti "Egyetemi-kör" /1899/	125
A demokrácia /1902/	111
A hétről /1899/	125
A hétről /1901/	64
A hétről /1902/	64
A kereszt /1900/	126
A kultúra ígéretei /1902/	65
A Lánchíd levele /1908/	82
A magyar becsület Világosa /1899/	132
A magyar Boshidó /1905/	112
A magyar Pimodán /1908/	33
A mester Budapesten /1906/	185
A mi kacahásunk /1905/	171
A nagy Miklós /1907/	136
A nagy primadonna /1906/	187
A nagyváradai és a budapesti párbajjellenes liga /1903/.	111
A pesti arisztokraták /1912/	121
A rejtőzködők hazája /1913/	48
A Szajna mellől. Budapest és a levegő /1906/	71
A szezon végén. Nemzeti Színház /1905/	182
A Tulipánkert tragédiája /1906/	129
Akik nem tanulnak /1903/	141
Amit az autómobil beszél /1905/	115
Az agrárius primadonna és a magyar Lueger /1903/	170
Az alkohol /1905/	163
Az árva Jókai-sir /1907/	137
Az idegenek /1905/	162
Az Imperiale siratása /1910/	38
Az ő életük /1905/	114
Az új harc /1905/	204
Az uri banda /1907/	105
Ballada a sok eszkimóról /1905/	149
Biliárd-akadémia /1905/	158

Ez különös, ha érthető is. Valami tisztulás kell a magyar kulturális életben, és ez nem ama bizonyos, régi frázis. Bölcsen, igazságosan sehol sincs, de ilyen lehetetlenül, mint nálunk, viszont nem lehetnének a dolgok sehol.

Az Operaházban Puccini Bohémélet-jét kaptuk e héten. Caré úr színházában láttuk utoljára, a párizsi Opéra Comiqueban. Magunkal jönnénk ellenkezésbe, ha meg nem dicsérnők a budapesti bemutató előadást. Hiszen ezt el is várhatja tőlünk bárki. Valóban, ha még nincs is, de lesz Operaházunk. Ha nem a mi kedvünkért, de meg kell csinálni a - főhercegekért s vendégeinkért, az idegeinkért.

Nem is lesz ez nehéz. Magyar zene nincs. Tehát csinálunk magyar Operaházat. Magyar dráma van; tehát jöjjenek a németek. A németek... Megyek hazafelé tizenegy órakor, s egy utcából özönölve jön a Vígszínház publikuma. Németül beszélnek, lelkesedve, izgatottan. Kijelentem becsületszavamra, hogy Farkas Pál Olgája van olyan jó darab, mint zum Beispiel a Traumulus. Mit mondjak még? Igenis jogosult minden germanofóbia ez országban. Az a mi nagy nyomorúságunk ugyanis, hogy a némettel szállítatjuk magunknak a kultúrát. Szegény Neszmélyi. Ő bezzeg nem volt nacionalista. Még akkor nem Kossuth Ferenc adta minden művészi alkotáshoz az exekvaturt. De intelligens emberek éltek, kik tudták, hogy nekünk szabad tanulni oroszról, franciáról, norvégtől, dánról, angoltól, csak németről nem. Mindenekelőtt azért, mert a budapesti burzsoázia - német műveltségű, az Isten bocsássa meg ezt neki. De ne bocsássa meg a Vígszínháznak, hogy legalább is annyit ártott ennek az országnak, mint - Szapolyai János a mohácsi csatánál.

Legyünk derűs hajlamuak, s jegyezzük föl, hogy a magyar ciklus sikert hozott ma a Nemzeti Színházban. Géczy István és Hegedűs Gyula darabja, az Enyészet került ma a sorra. Olcsó darab. Olcsó munka, de legalább megcsinált. Egy hibája van. Megérzik rajta, hogy írói nem magyar földön vették föl a témát, s álmodták szindarabbá. Olvasták valahol. Mindegy. Ezuttal elküldhetné Kossuth Ferenc úr a maga fő-praetori elismerő levelét. Amit nem küldött el eddig Ábrányi Kornélnek, ki Iván címmel bajnoki hőskölteményt írt. Ábrányi Kornél nem igazi poéta. De Iván-ja által mond annyit, amennyibe Széchenyi István beleőrült, s Grünwald Béla belecsömörlött. Ebben az országban senki sem lehet valaki. Boldog, akinek olyan álmái vannak, melyek elaltatják. Bródy Sándor Dalmáciában feledi, hogy magyar író. Ábrányi Kornél magyar író akar lenni, hogy feledje magyar politikus voltát. Az Úristen éltesse Apponyi Albertet és társait: nyomorítsák el ezt az országot egészen - Macedónia rongyáig.

MK 1905. április 30.

Diósadi

ÖPM VI. Ep. 1966. 143-146. 1.

MAGYAR CIKLUS

....

A magyar Nemzeti Színház most ciklusban bocsájtja elének azokat a magyarokat, kiknek mondanivalóik vannak számunkra az életről, mondjuk: Életről. Kisgyanakvások, pletykák, intrikák hinárjából kiszakítjuk lábainkat. A magyar ciklus csúnya, budapesti legendaköre fölött ellépünk, s megyünk azon urak elé egyenesen, kik jöttek hozzánk mostanában hírdetni az ígét.

Istenem, istenem, borzongunk a kietlenségben, s megrettenve nézünk a saját lelkünkbe: hát mi is csak ezt látjuk, érezzük ki az életből? A magyar élet nem is Élet talán, s magyarul nem lehet álmodni sem? Ezenel nem írunk le egy élő nevet sem. Csak emlékeztetünk mindenkit a magyar Nemzeti Színház újabb estéire. Miket és kiket hallottunk az emberről és az életről szólni? Kis, részlet-emberek, kik nem akarnak kevesebbet, mint magukhoz alacsonyítani a világot, beszéltek hozzánk s szóltak viaskodásokról, melyek kakasháborúk, és közöltek álmokat, melyeket méltatlan dolog volt megálmodni. Búszke, meredek, bus és bölcs kálvária helyett sámedlire hágtak ez urak, s onnan tekingetnek szét. Az egyik borzas kis fantáziájával az ikaroszi problémát áttelekkönyvelteti egy kisbirtokosra, meghajszolja az alakjait még közönségességükben is képtelen tereken, s azt mondja: ez a magyar élet. A másik kikönyököl egy zsúros ház ablakán, s szendviccsel preparált gyomorállapotban betekinti az életet, s darabot ír róla. De mindre rálicitál az az úr, a ki becsületos átmelegedéssel fogadja be ugyan lelkébe, amit látáshoz nem szokott falusi szemek megállíthatnak, /?/ s meg akar vidámítani bennünket, be akar világítani az élet szent, titkos tárnáiba ama fölemelő, ragyogó, krisztusi bizonyossággal, hogy e nagyszerű életben létezik derék - mágnás. Egy árvaszéki problémát fogalmaz meg aztán egy másik úr a lelketlenség cikornyás hangján. Ejh, ne folytassuk. Semmi, semmi. A mi íróművészeinknek kínai nyelven van írva az élet. A mi Herkuleseink félutat sem járnak. Nem kettőt. Se nem viaskodnak, se nem álmodnak. A magyar Nemzeti Színház pedig e héten ítéletet mondat felettünk egy Madách Imre nevű, sajnos, már néhai úrral. Hiszen jól van: legyen igazuk azoknak, kik úgy vélik, hogy Az ember tragédiájába sokat beleálmodtak már jóval előbb. De ez a néhai magyar ember mily magasságokban járt, miket látott, érzett és szólt. Dörgedelmes lesz az ő ítélete. De hasznos csak úgy, ha Somló Sándor is segíteni tudna neki. De vajon nem sámedli-ember-e ő is. S nem sámedli-magasság-e az egész mai magyar Nemzeti Színház? Okvetlenül kezdjük már sokan szomjuhozni az igazi Életet s az igazi Művészt. Talán-talán összeakadnak ők, s akkor még a Nemzeti Színház sem tudna útban lenni. Fölrugódnék. Hejh, de csak jönnének ők már, óh magyar ciklusos szomorú világ!...

F 1905. április

A.E.

ÖPM VI. Bp. 1966. 146-147. l.

PÉNTEK ESTI LEVÉL

Ma este már egy esztendeje. Egy esztendeje már, hogy itthagyt bennünket sivárságunknak fejedelmi dísze, kinek neve Jókai Mór. Pennás emberek síránkoznak ma, hogy íme nem siet az ország Jókai szobrával. Nem érzi, ki volt neki a mesék nagyura. Mert késik ama szobor.

Hát csak késsék is. Bizony csak késsék. Várjon a mi író Jupiterünk különb időkre. Néhány nap alatt olyan tanítást kaptunk a szobrokról, hogy félünk. A Kossuth-szobor és a Szabadság-szobor dolga oltotta belénk e nagy félelmet. Tetszett már ugy-e hallani minő meddőség zokogott ki e két szoborpályázatból? Oh, iszonyú meddőség. Csak azt hajos megállapítani, kik a meddőbbek, a művészek-e, vagy jurorok, kik ítélkeznek a művészek felett.

Mondunk valamit. Ha a magyarművészek képtelenek ma ihletést kapni Kossuth Lajos és a nagy idők emlékének megfaragásához, csukják be a boltot azonnal Kossuth Ferenc és Apponyi Albert. Nemzeti föllendülésről szaval Pozsgay Miklós és a legkisebb számú hordár is. Ha csakugyan 1848 buzog újra a lelkekben, kiken lehetne ezt jobban obszerválni, mint a művészekben, a néptömegek lelkének és időjárásának finom barométerjein? És még a művészek sem tudnak dokumentumokkal szolgálni? Akkor ez az egész országos céció hazug. Ez a nagy hazafias mámor nem igazi.

Ám jó. Mondjuk, hiszen sokan mondják, maga a derék öreg szerződött francia tekintély, Bartholomé is effélet mondott: bátran lehetett volna a beérkezett pályaművek közül választani. Miért nem tették? Micsoda titkok lappanganak e két fura pályázati eset mögött? Miért az elzárkózás? A halasztás? A művészek keserítése? A publikum egyébként is kevés melegségének lehűtése?

Nagyon rosszak voltak a pályaművek? Tetszett volna kijelenteni juror uraiméknak: a magyar művészet ez idő szerint olyan koldusnak tetszik előttünk, hogy várni fogunk, míg jönnek a zsenik. Ez őszinte beszéd lett volna. Igaz, hogy mi nem vagyunk ilyen fene-szigorúak. Ha obligát vásárlást eszközölünk, mint például az ideai tárlaton is, hát megveszünk mi mindent. Csak név legyen a kép s szobor alatt, de - név! Aztán ha Velencébe kell kirukkolnunk, elszállítunk mi oda mindent. Csak úri helyekről jöjjen, jó modorú emberektől, kártyapartnerektől, ivó kamerádoktól. Szóval és magyarul: hagyjuk mi egymást élni.

Én nem értem ezt a Bohnicseket, miért hagyott itt bennünket. Nincs több ilyen náció még. Itt szépen lehet élni, akinek van kiből és miből. Úgy látszik, a sors megirigyelte az operaháztól, hogy kezdett jól menni a dolga. Bezzeg most malőr malórt követ. Wagner-ciklus s hangulatos kapuzárás reménysége egyelőre fuccs.

Tanulna a Nemzetitől az Operaház. A Nemzeti bizony nem hagyja zavartatni magát. Csinálja vigan tovább az ő saját külön magyar ciklusát. E héten szerencsére csak egy felvonásossal gazdagodott a magyar irodalom. Dezső írta, a színész. Egy szál mirtusz. Ez a címe. Mintha összebeszélte volna ez a Dezső

a Népszínház premier-írójával, Farkas Imrével, ki szintén egyfelvonásos operettel rukkolt ki. Jeanette a címe. Szöveg és muzsika a Farkasé. A Dezső darabja egy dramatizált Farkas Imre-románc. A Farkas Imre operettje pedig muzsikailag olyan, mintha a szerző lopva lekottázta volna, mikor a Nemzeti Színház színes drámát énekelnek. Egyébként pedig Dezső darabjában nincsenek éppen olyan csinos versek, mint a Farkas Imréében. Azaz pardon. A Dezső darabjában nincsenek is versek.

Miközben pedig a Királyszínház trónját visszafoglalja Fedák Sári, a kedves régi miss Halton estéire készül a Magyar Színház, a budai bódét hirdeti Vidor, s Frizzót böjtölgetné már ki, ha lehetne ugyancsak, Krecsányi a Városligetből; a Vígban vígan játszanak a németek. Ezek a németek nagyon jó kollégák. Föltették magukban, hogy ők bizony nem főzik le magyar aktor-társaikat. Nem is főzik. De azért van lelkes közönségük. Ha egy új Bach-korszak következne - a lelünk fáj, de úgy sejtjük - Budapestet háromnegyed részében vissza lehetne germanizálni. De ebből nem az a tanulság, oh méltóságos koalíció, hogy Bartha Miklós az államtitkár legyen. Több kultúrát és több vagyont ennek az országnak. A magyarul beszélő órnagy urak később is jöhetnek. A magyarság, a nemzeti erő: a kultúra. A kultúra pedig csak jó módban szeret tenyészni. De kultúra kell. Kultúra bizony, Makkai Zsiga bátyái e szegény országnak!

...

MK 1905. május 7.
ÖPM VI. Bp. 1966. 150-152. l.

Diósadi.

142

PÉNTEK ESTI LEVÉL

Mivel ez minden jól benevelt világvárosban így szokás, mi is ki szoktuk így orgonanyílás idején jelenteni, hogy a szezonnak vége, s ezután már engedünk ízlésünk magas és szabott árából. A dologban az a mulatságos, hogy azért májusban, sőt júniusban is akként él a szezon, mint eddig élt, ízlésünk magas és szabott árából pedig hasztalan óhajtánánk engedni. Mielőtt a májusok jönnek, már rendszeren lejjebb szállítottunk a beszerzési árnál is.

Mindez nem baj. A május valóban szép. A műtárlat tárva. Meg lehet tekinteni a Szabadság- és Kossuth-szobrok fatális terveit. Van lóverseny. Van automobil kiállítás. Sőt auto-cayot verseny is lesz. Sőt léghajószállítások is lesznek. A Nemzetiben holnap újra premier, és magyar darab újra. Az operában víg az élet. Az Orfeumban birkóznak. A Népszínház Budát látítja. Új könyvek jelennek meg. Régen nem volt ennyi élet Budapesten, és mi nem tehetünk mást, mint az események e sokaságából kiszedünk egyet-kettőt.

Ime pl. Küry Klára, legújabb zarándokútjának második stációján. A Vígszínházban egy furcsa darabban. A darab címe Miss Chipp. Jelös kis alkotás. Gyönyörű perspektivákat nyújt a méla szemlélőnek, hogy a színházaknak lassan

mire kell vetemedniök a nagyságos közönség kedvéért. Ha egyszer a közönség meg fogja bicsakolni magát, hogy ő bizony igazi kivégzést akar látni, hát az összes büntető törvénykönyvek nem fogják elriasztani a színigazgató urakat a nagyságos közönség kiszolgálásától.

....

Nálunk a színház csaknem teljesen a hirtelen színházakra bocsátott fejletlen és gonosz alantasságu tömegeké. Mert nálunk még a jómódú burzsoázia is százszorta neveltelebb, mint a harmadik köztársaságnak már túl és túl civilizált gazdag polgársága. Csoda-e hát, hogy nálunk egyre süllyed a színpad?

No de elfelejtjük Miss Chipp-ről és Kúry Kláráról beszélni. Miss Chippel hamar végezhetünk. Ízetlen, ostoba, fércmunka, melyet vonatkozásainál fogva élvezhet a párizsi nyári publikum, de a mienk nem. Kúry Klárát pedig igen rém sajnáljuk. A Dancigi hercegnő után megint egy rossz darab. Magyarul szólván: nagy ennek a kiváló művésznőnek az ő pechje. Pedig bájos volt, gazdag és jókedvű a darabban. Nem lehetett igazi sikert várhatni belőle.

Ma este meg Bob herceg-et, a régen pihenőt, költöztették át a Király-színházba. "Londonban hej..." Az emberek még ezt sem unták meg. Sőt az új Bob herceg zsúfolásig megtöltötte a szerencsés színi hajlékot. És új és nagy díszben jelent meg a híres, sőt hirhedt darab. Meglássák, még legyűri Kukoricza Jánost. Minden esetre az ember kezdi megérteni, hogy ebben az országban Vajda Jánosnak nincs szobra, s Csokonai halálának százéves fordulóján nem lehetett végre Csokonai műveiből egy teljes kiadást csinálni. És még vagy kétezer ilyen apróságot megért ezek után az ember. "Londonban hej..."

Szerettünk volna képekről többet szólni, mint eddig tehattük. Két nőíró új könyvéről is volna némi mondanivalónk. A Nemzeti holnapi premierjével kapcsolatban pedig egy érdekes irodalmi jogesetre. (Joga van egy írónak a másik író darabjából megegyezés nélkül új darabot írni?) Minderre talán lesz több időnk és helyünk a következő péntek estén.

MK 1905. május 14.

Diósadi.

ÖPM VI. Bp. 1966. 155-156. 1.

143

MULATUNK

Még pislog egyet-kettőt a kőszínházak lámpája, s aztán egészen a színlőröké és Ós-Budavaráé lesz a nyári világ. És mi könnyeket hullajtunk érted, nyáresti Budapest. Mert rosszabbul Biharfüreden sem mulatnak az emberek, mint a te nyári muzsahajlékaidban. Pedig ha valakire ráférne egy kis becsületes mulatság néha, mink vagyunk azok, szegény, ezer sirámú budapesti helóták.

Ha másért nem, de már azért is járna nekünk nyárra egy kis kárpótlás, mert télen színházba járunk. Európa legvérszegényebb, legborzasabb, legparfümtelenebb Tháliája gondoz bennünket télen által. Idegeink szenzációkat, szemünk színtobzódást, füleink vídám hangokat várnak. És mehetünk elálmosodni

színeskedést látni, kopott melódiákat hallgatni ambiciózus színekörökbe. Vagy Jassyba illő internacionális brettli nektárját szűrcsölhetjük, ha kell. Ez a mi nyári mulatságunk. Megnyugtatókat kapunk, hogy Sárga csikó nem avult el, a helyi operett télen is hű hozzánk. Császárnál van silányabb bonviván is, a színpadi hírességek ma sem vetik meg az ócska szerepeket s a vendégszereplések gázsiját. Krecsányi van olyan direktor, mint Somló, és több ilyen fontos megnyugtatókat nyerhetünk. És jó, ha nem szólal meg a külön nyári litteratura. Hiszen télen is látunk lelkiszegénységet, de nyáron megdermedhetünk tőle. A vadnépektől követelhetik, hogy olyan dolgokon mulasson, mint amilyeneken nekünk kellene. Ah, a budapesti kedély!... A külvárosi eszprit!... A hordár jókedvi... A hetes humor!... Nincs kánikula, mely ezt enyhítse. Az ember azt hiszi, Frimm-növendékek műkedvelő-előadásán van.

És a mostani varieté. Idegenből kiselejtezett attrakciók. Nagyban pedig ronda nőgyűjtemény. Balekcsipő műintézet.

Hát nem érdemlünk meg más nyári mulatságot? Nincsenek kifigurázni való méltán vagy méltatlanul híres hölgyeink és uraink? A magyar életnek nincs derűje már, mely felénk ragyoghasson néhány ügyes varieté-színpadról? Politika, irodalom, művészet elmés kicsúfolásra várnak. A magyar nóta önként belefürgült már a tarka vidámságokba. De ha másunk nincs, gyönyörű asszonyaink vannak. Ha fényes világításban, ízléssel diszített női szépségeknek pompáját, pózait láthatjuk, már ez is többet javít az ízlésünkön, mint amennyit a budapesti rossz szobrok rontanak. Élőképek, mókák ötletei a levegőben röpködnek. Karikaturára, elmésre, finomra avagy kíméletlenre sehol annyi mód, mint itt. Egy művészi varieté rászorítaná komolyságra a színpadokat, s reperálna a lekünkön annyit, mint öt parlamenti ciklus.

De nincs semmi. És sokáig nem lesz semmi. Járjuk nyaranta a világ legárvább, legdrágább, legbarbárabb s legszomorúbb mulató városát. És mulatunk. Mulatunk.

BN 1905. május 19.
ÖPM VI. Bp. 1966. 163-164. 1.

Dyb.

144

A SZEZON VÉGÉN

- NEMZETI SZÍNHÁZ -

(Az ember Ósbudába jár, minél fogva álmos. Oh áldott, tikkasztó nyári esték. Még mindég játszanak a Nemzeti Színházban. Az ember hátradől a székekben. Olyan jól lehet itt aludni. Két ifjú tüdő ontja a bóbájós énekeket. Paulay Erzsébet és Beregi Oszkár játszik Juliát és Romeót, azaz Romeót és Juliát. Éljen az ifjúság. Éljen a nyár. Éljen az alvás. Kár, hogy vakációra tér Somló Sándor. Az ős szender - intézete igen nagy hiány pótolna. Hogy el ne

aludjunk, amihez a kritikusnak nincs joga, verjük fel egy kicsit a múltó esztendő eseményeit.)

....

Cyráno és a Vén leányok után szegény korán néhai, nagy talentumu Kemechey Jenő Emigráns-át mutatta be a Nemzeti Színház. És a magyar darabnak sikere volt. Hauptmann' Bernd Rózáját irodalmi kötelesség volt bemutatni. Úgy, ahogy ők, ott a Nemzeti Színházban bemutatni tudnak. Eleddig volt is némi ráció abban, amit Somló Sándor akart. De jött a nagy dátum: A Helikoni ünnep. Prém József darabja. És ekkor úgy vélte talán Somló Sándor, hogy most már fölösleges minden. A szezon megkapta a maga koronáját. Ha Berczik a magyar Ros-tand, Prém József a magyar Berczik. Ezekután még legfeljebb egy új Berczik-estje jöhet. A koronák koronája.

....

És nyomban rátért Somló Sándor a hirhedt magyar ciklusra. Jöttek, akik csak kopogtattak a Nemzeti Színháznál, s akiket le kellett rázni a nyakról valahogy. Jöttek avval az eleveftélkezéssel fogadtatva, hogy ezek úgy sem képesek Berczikig és Prém Józsefig emelkedni. És jöttek úgy, hogy valamennyien nem kaptak annyi jóindulatot és saját külön nemzeti-színházi ambíciót, mint a trilógia egy estéje. Végezzünk velük. Ha közben szörnyű lesz az álmos hangulat, majd beletarkálunk a ciklusba egy-két idegen darabbal. Vélte Somló.

Rákosi és Malonyai Elnémult harangok-ja nyitotta meg a magyar ciklust. Egy furcsa angol bohózat, a Killicrankie herceg szólott mindjárt közbe. Lampérth Géza Veér Judith rózsája a maga sületlen kurucságával újra megakasztotta a ciklust. Somló kiváló ízlése Sardou rémdrámájával, a Boszorkány-nyal akarta meg-édesíteni a kuruc eau de János izét. Mire aztán bátran folyt tovább a magyar ciklus.

Hegedüs Sándor Ikarosza, Wolfner-Farkas Pál Olgája, Pakots József Tévelygőlelkek-je, Szemere György Erősek és gyöngék-je, Géczy István és Hegedüs Gyula Enyészete, Szalóky Elek Parasztszivek-je. Van-e még Európában színház, mely ennyi eredeti darabot nyújtott hihetetlenül gyors idő alatt? És nem es-küszünk meg, hogy nem hagytunk ki valamit. És nem is számoltuk ezekhez Szőlősy Zsigmond, Hüvös Kornél, Erdélyi Zoltán, stb. egyfelvonásosait.

És mégis már aludni is egyre kevesebben térnek be a Nemzeti Színházba. A Helikoni ünnep után s a Miniszterválság után mintha semmit sem akart volna, ami sikerhez hasonló, Somló Sándor. Hiszen ez - sikerült is neki. Nem csak azért, mert a premierek nagy része silányság volt, de azért, mert amiben érték volt, az is bentrejtőzhetett, s retőzhetik most mégis Somló Sándor művészeitől. A magyar ciklus egy pár darabja még halálra szántan sem tudott meghalni. A szezon teritékén igazán nemes vadak is vannak, kikért kár. De ezekkel végzett a predestináció. És végeztek az előadások. Hogyan, mi módon, de bekerült újabb időben öt-hat igazi színész is a Nemzeti Színházba. Gyötrelem ezeknek a sorsát nézni. Belevesznek a lelketlenek, a szavalók, az éneklők, a szép legények, protekciós ifjú művésznők (kik öregebbek alapjában színész-nagyszülleik-nél), babéros rokkant aggok zűrzavaros kórusába. Nem csodálkozunk az egész esztendőn. A magyar cikluson sem. Ez idő szerint Shakespeare-ek légióját is le tudná győzni a rendszer, az álmoság, az ósdiság és a vakság. Aludni azonban még lehet a Nemzeti Színházban.

ORFEUMOK TÁJÁRÓL

Gunnyasztunk néha együtt az anti-Mariusok, kik megtaláltuk Karthágót. Álmatlankodunk az éjszakában nosztalgiánk nagy betegei. Párizs lángol egyikünk lelkében, Berlin vagy Róma a másikéban. Ez sem bizonyos. Csak az bizonyos, hogy elhervadunk itten új Karthágóban, Budapesten.

Néha megembereljük magunkat. Hiszen bölcs ember sivatagban is bölcs ember maradhat. És vállaljuk Budapesten. Bekerítettjük általa magunkat. Fecse-
günk, mintha vidám bankifjak volnánk. Dehát egészen el nem alkudhatjuk magun-
kat. A magyar társadalom akaratos, nehéz, késő differenciálódásáról nem be-
szélhetünk talán mindig? Hát miről beszéljünk? Eszmétlen életéről az új Kart-
hágónak? Művészi szenzációkról, melyek nincsenek? Smólen Tóniról, vagy a
János vitézek versenyéről?

Beszélgetünk Josefine Sabelről. Ez a Josefine Sabel valaki ma itt. Én kü-
lönben is Paul Adammal együtt régen torkig vagyok a színházzal. Nem kell,
nem kell, és Budapesten százszorosán nem kell. De ez gyűlöletes hang, és ne
gyűlölködjünk. Jeles az ügyben az, hogy embereknek, kik intenzív, betegesen in-
tenzív intellektuális életet élnek, ma Josefine Sabel jut az eszükbe, ha már na-
gyon nagy a szándékuk arra, hogy érdekességet keressenek Budapest sivatag-
életében.

Ez a Josefine Sabel talán amerikai nő. Bizonyosan nem fiatal. Nagysze-
rű, huncut egy nő. A Fővárosi Orfeumban láttatja és hallatja magát. A rangos,
kipróbált, ördög, pompás színésznő. És nem német. Okvetlenül gondosan ápol
körmöcskéinek a hegye se német. Inkább francia, inkább angol, inkább magyar,
inkább minden, sőt leginkább az, aminek mondja magát: amerikai. Az: ameri-
kai. Aki kigúnyolja ezt az egész erdnyedt világot, a saját mesterségét és ön-
magát. Egy csúfolódó, táncos énekdarabjával többet ébreszt bennünk a magát
agyongondolkozó ember érzéseiből, mint nyolc színháznak ő repertoárjuk.

Ez a nő megmagyarázza, miért rettegnek a párizsi színházak az orfeum-
tól, s Londoban miért nőttek máris a színházakra az orfeumok. Az orfeum nya-
koncsípi az életet. A színház ősi, forspontos alkalmatossággal baktat utána.

Nem nyilvánvaló ebből, hogy az ember bókoljon Rudnay rendőrfőkapitány-
nak? Beszélhetnek a rendőr-észről, ami tetszik. A rendőr-ész pompás ész.
Primo vivere, deinde philosophari. Az orfeum kell tehát vigyázzunk az orfeum-
ra. Bár csak volna egy Rudnayuk a színházaknak is. Rudnay rendeletet adott ki,
s legelőször is az dicsértesség e rendeletből, hogy germanofób. Ha ezer szomo-
rú okunk nem volna a német génusztól félni, elég a kulturemberi ok. És fáj-
dalmas dolog, hogy a budapesti orfeumok azt hitetik el a világgal, hogy a né-
met brettli-szellem felsőséges valami. A fenét az. Egyszerűen német, pocso-
lya-járó. Rudnay azt kívánja, hogy legalább fele az orfeumok színsorának iga-
zán magyar legyen, s álljon azon a nívón legalább is, mint a német. Ez csak
nem nagy dolog? Most már ad az orfeumnak színészeket a színészegyesület.

Adni fog (z)léses írókat is talán végre - a muszáj. Mert muszáj lesz ilyeneket keresni.

Ha pedig egyelőre nehezen fog menni a magyar orfeummuzsa dolga, jöjjenek addig a Josefine Sabelek. Franciák, angolok, spanyolok, amerikaiak. Mindazok, akik onnan a brettliról, esprit-t, tüzet, színt, vonalakat, finom exotikumot, frissonokat, szépséget és filozófiát, igen: filozófiát tudnak adni. De sipirceljenek a németek.

Az orfeum hódít. Ezen lehet szomorkodni. De ezt meg is lehet magyarázni. Kontaktusa a Nyugattal nagyobb az orfeumnak, mint a különben is szerencsétlen, maradi szerkezetű színháznak. És e sivatag-Budapestén örüljünk, ha valami Nyugat felé fejlődik. És hajtsuk bele azt a valamit a nemzetársadalom nagy átalakító és átalakuló munkájába, mely folyjék már szaporábban, különben egyre többen leszünk itt nagyon árvák, szomorú vonzottjai az idegennek.

BN 1905. szeptember 8.

A.E.

ÖPM VI. Bp. 1966. 271-273. l.

146

A MESTER BUDAPESTEN

Szegény, jeles Puccini mester. Úgy gondolta, hogy Budapest ér annyit, mint Kairó. Mivel Kairó igen szép ünnepnapokat tud nyújtani a művészetnek. Sírógöröcsök fogták el szegényt a budapesti Operaházban. Láttára és hallatára annak, hogy az ő partitúrájából mi lett Budapesten. Paródiát csinálnak itt az ő Pillangókisasszonyából. Fontos próbára néhány szál muzsikus jelen meg. Ezek is vasvilla-szemekkel néznek reá. Közben az Operaház vezetői úgy őrzik, mint egy rabot. Az érzékeny olasz Macedóniában járhatott volna csak így. Muzsikáját csak Macedóniában értették volna így meg, s a komitácsik is csak ott tarthatnák ilyen rabságban. Váltásdíjul meg kell engednie, hogy mégis előadják Pillangókisasszonyát. Legyen, ami lesz. Sőt ma engedte ünnepeltetni magát, ma este a Bohéméletben. Szegény, talán arra is el volt készülve, hogy néhány üdvölvést kap. Egy-két örömgolyót a gyomrába. Mert Arkanzaszként jelentkezett bizony az olasz mester előtt a Dunapart metropolisa. Például: Fedák Sári megígérte, hogy elmegy a darabja premierjére. Persze Puccini nem tudja, hogy nálunk ez a siker szuperlativumja. A gyűszű-primadonna észreveszi Puccinit. A barbár muzsikátlanság magyar papnője, a báb-énekesnő, ki Nyugaton brettit se kapna, meg fogja veregetni a Puccini vállát. Szegény Puccini mester, ő is meg fogja emlegetni szép Budapestet. - Szárazon is szólván a Puccini-botrányról, ide kell írunk még valamit. Máder igazgatónak sikertült kikomponálni egy cáfoló és szépítő levelet Puccinival szemben. Szegény Puccini levelét megírta, de a helyzet mégis csak az, hogy a Pillangókisasszony bemutatását csütörtökről szombatra halasztották egyelőre.

BN 1906. május 9.

ÖPM VII. Bp. 1968. 281. l.

185

JEGYZETEK A NAPRÓL

I.
VENDÉGLÁTÁS

Szó sincs róla: Berkes jobb cigány, mint Puccini. Mi az ördögöt lehetne Puccinival például a Nemzeti Kaszinóban csinálni? Nem tudja húzni se talp alá, se fülbe, se baccarathoz. Avagy a Parkklubban mit lehetne csinálni vele, ahol dáridót kap egy svéd őrgróf, egy mokány princ vagy egy indus rája is, hogy Budapestre vetődik? Szó sincs róla: Budapestnek más vendégek kellenek. De Puccini mégiscsak kétségtelenül nagyon nagy ember. És legalább smokkságból illenék respektálni az európai mértéket. Ha nálunk egy nyulfarknyi német uralgó herceg többet számít bár öt Ibsemmél vagy ötven Puccininál is. Meg a magyar vendégszeretet sem volna kutya? Meg azután: akinek e szegény országban rang, fény és pénz adatott, illenék talán azoknak helyettünk szegény igások és koldusok helyett a magyar kultúra reputációjáért helyet állani. No és aztán: a mi kis Vecsey Ferikénket a berlini és londoni udvarok is észrevették, mikor Berlinben és Londonban járt. No és még azután: ha Puccini Bukarestbe megy, vetélkedve veszik körül, és ünneplik mindenek. Mert mégiscsak a mai kulturális életnek egy valakije ez a fránya Puccini. Még csak nem is affektálni a közösséget az európai kultúrával s közben a híres magyar vendégszeretetet is kompromittálni: ez megdöbbenő kulturhistóriai adat lesz még minálunk is valamikor, ha lesz egy miveltebb Magyarország. Kicsi dolog, de fájdalmasan beszédes.

BN 1906. május 10.
ÖPM VII. Bp. 1968. 228-229. 1.

Pont

JEGYZETEK A NAPRÓL

II.
A NYÁRI BUDAPEST

Jön, jön a nyári Budapest. Nem lesz Operaház. Nem lesz Nemzeti Színház. Politika is kevés lesz. Jókedv út szét a savanyúság, nagyképűség és szellemtelenség e szent metropolisában. Megtetszenek majd rajta azok a szépségek, miket le nem szedhettek róla ostoba kezek. És ami fő, nagyon sokan elutaznak

Budapestről, ahol tudvalevően Európa egyik legkellemetlenebb városi tipusa él ezernyi válfajban. Valóban Budapestnek egyetlen enyhítő körülménye - a nyári Budapest.

BN 1906. május 12.
ÖPM VII. Bp. 1968. 231. 1.

Pont

149

A NAGY PRIMADONNA

A berlini Wintergartenban valamikor egy magyar énekesnő produkálta magát. Közvetlenül az ő száma után John mester tudós kutyái következtek. Az idomtott ebek a kulisszák mögött várták, míg sor kerül rájuk. A publikum diskurált és poharazott. Nem hallgatta a művésznőt. Egyébként is a betegeknek hirdetett modern emberi idegek hihetetlenül sokat elviselnek. De John mester kutyái neveletlenek voltak. Az énekléstől dühbe jöttek. Egyszer a színpadra is felszaladtak. Másszor pedig majdnem széttépték a gazdájukat. John mester kivitte a Wintergarten igazgatóságánál, hogy a kutyáival a program egy távolabbi számát töltsse be. Mert Amerikában ő csak olyan helyen szerepelt a kutyáival, ahol jóhangú énekesnők énekelnek. El vannak kényeztetve a bestiák...

A magyar énekesnő ma a magyar mágnásvilág, a felső tízezer kedvence s Budapest legnépszerűbb - énekesnője.

BN 1906. május 24.

Odi

150

BEÖTHY ÚR SZÍNHÁZAI

- AZ Ó SZÍVÜK ÉS A MI TÜRELMÜNK -

A Király Színház és a Magyar Színház ügye nem a művészeté. A Beöthy László zsebének az ügye viszont nem a nyilvánosságé. Állapíttassék ez meg azonnal, nehogy valaki összevissza cserélje a művészetet, a színházat, a zsebet, a nyilvánosságot és a - trösztöt.

Beöthy László egy nyilatkozatában képtelennek állítja még a fölteyést is, hogy neki ne legyen egyelőre legalábbis két színháza. Ugy-e ez azt jelenti, hogy eleddig senkinek sem volt szava a Király Színház és a Magyar Színház uniója ellen? Gyönyörű nyíltsággal beszélhet hát a kérdésről e sorok írója. Először is azért, mert eléggé utálja a színházat, mint olyant. Másodsor, mert nem kopogtatott és soha az életben nem fog kopogtatni Beöthy László ajtóján

halhatatlan, de soha meg nem írandó színdarabjaival. Harmadszor, mert Beöthy László örökölt, nagy, családi kereskedőtalentumát föltétlenül respektálja. Negyedszer, ötödször és többedszer, mert szép dolog azt a publikumot védeni, melynél naivabb, birkább és hálátlanabb nincsen ezen a világon.

Beöthy Lászlót minden más anyagilag és szellemileg rendezett országban ma bojkottálnák az írók, a szerzők. Valahogyan azonban meg ne próbálják (nem is fogják megpróbálni) nálunk, mert Beöthy Lászlónak jogos nagy öröme volna. Írnak és szereznek bőséggel a külföldön, s Jézus nevében csak irgalmas-ságot gyakorol az a színház-direktor, aki magához engedi a hazai kisdedeket.

De ha az írókhoz kevés jogunk és közünk van, itt számolja pénzecskejét a jegyváltó pénztár előtt a tóduló közönség. Ezt becsapja, ezt kizsákmányolja, ezt kétvégről égeti, ezt elbolondítja ez a tröszt. S nem vagyunk ám biztosítva, hogy ebben a csődországban jövőre nem szerezheti meg két színházához a harmadikat is. Avagy nem építteti a negyediket is. S akkor ő flútyúl, s a publikum úgy táncol, ahogy ő akarja. Más ízlése nem lehet a publikumnak, mint a Beöthy László ízlése. Háromszáz színész helyett tart majd ötvenet. Kevesebb lesz minden személyzete, kevesebb a darabja is. Amit lejárat egyik színházában, kiviszi a kisebb jegyárú s igénytelenebb közönségű másikba. Versenyről, igyekvésről, válogatásról nem is álmodhat a derék színházjáró. Veszi, nyeli azt, amit kap és úgy, ahogy adják.

Megjegyezzük, hogy Beöthynek van igaza, és Budapestet ő ismeri jobban. Budapestnek az kell, hogy csalják, rontsák, kihasználják, megalázzák. Mindenben, nem csupán olyan jelentéktelen értékekben, mint amilyeneket nyújt a színház, főképpen a Beöthy-féle, s melyekért ő, a publikum, olyan jelentékeny pénzértékeket hord össze.

De mégse adhasson ki Beöthy László tiltakozó szó nélkül hetyke nyilatkozatokat, ez a célja ennek a pár sornak. Az a dinasztia, amelynek ő színpadi jószágkormányzója, példátlanul megnyomorította ez ország szellemi életét. Lehet, hogy színházakkal fokozni ezt a megnyomorítást nem is lehet már. De ha a zsebülkhöz, az ő zsebülkhöz, nincs is közünk, a magunk szegény, árva zsebéhez van. Hát nincs ez uraknak szívük? Hát nem eléggé kihasználták azt már anyagilag, hogy pár évtized alatt ízléstelenekké, butákká neveltek bennünket? Tegyenek még ízléstelenebbekké, még butábbakká. De ne nyúzzanak ilyen rendszerrel, ilyen kegyetlenül.

BN 1907. július 24.

A. E.

ÖPM VIII. Bp. 1968. 278-279. 1.

CSIRKEFOGÁS A MOZI SZÁMÁRA

A MOZI BUDAPESTI JELENETEKET KERES - A KOFAASSZONY ÉS A TOLVAJFIÚ - VEREKEDÉS TRÉFÁBÓL ÉS KOMOLYAN

A mozgófényképszínházak, a mozik, példátlanul elszaporodtak Budapesten. De Budapest életébe igazán csak most próbálnak beilleszkedni. A budapesti publikum joggal követelheti, hogy neki Budapestből mutasson lehetőleg sokat, mulatóságot vagy érdekeset, a mozi. S a mozi csakugyan nem marad meg már a másodkézből szerzett, idegen fölvételeknél. Eredeti kigondolások, eredeti fölvételek után látnak a mozik.

Hogy hogyan csináltat például egy budapesti utcai jelenetet a mozgófényképszínház, az magában is gyakran kész, kedves, kis bohózat. Bohózat, amihez szereplők, sőt fizetett szereplők kellenek. Mert az még nem téma a mozinak, hogy lefényképezteti a Teleki teret a maga publikumával. Akar például egy hagyományosan derűs számot: miként lop meg egy utcai gyerek egy kofaasszonyt. Ehhez kofaasszony kell természetesen mindenképp s egy gyerkőc, aki nemcsak A LOPÁST JÁTSSZA EL, de a lopás konzekvenciáit. A fiút, aki menekül, üldözik, elfogják s ELVERIK. Ilyen jelenetet játszottak el minap egy mozi számára a Teleki téren. A fiút, aki a tolvajt játszotta, ALAPOSAN EL KELLETT VERNI, mert máskülönben nincs a jelenetnek valószínűsége. Az ifjú, alkalmi színész túrta, túrta, de végre igazán ordított, bömbölt. A jelenet után pedig megkapták az összes szereplők a tiszteletdíjakat. Első sorban természetesen a két főszereplő: a kofaasszony és a lopó gyerek.

Ugyancsak egy mozi számára kellett városligeti népeletkép mostanában. Többek között egy bódé előtt támadt, hirtelen parázs verekedésre volt szükség. A verekedésre szintén fizetett emberek voltak szerződtetve. Afféle kedves, Városligetben otthonos naplopók. A fényképező masina előtt nagy verekedés támadt. Komoly pofonokat váltottak a legények. A többiről már a rendőrség emlékezik meg. A színészkedésből verekedők estig sem felejtették el a kapott ütéseket. S este folytatták, de olyan komolyan, hogy vagy három fej léket kapott.

Így ad a mozi az utcának alkalmat a színjátszásra, így ad új kenyérekéréső módokat s csinál néha tragédiákat is.

BN 1907. szeptember 14.
ÖPM VIII. Bp. 1968. 387-388. 1.

- A -

SZÍNHÁZ ÉS MOZI

Párizsban, Berlinben, Bécsben együttvéve sincs annyi "mozi", mint az egyetlen, új szép, magyar Budapesten. (Mozinak a magyar nyelv budapesti géniusza a cinematographot, a mozgófényképes színházat nevezte el.) De Párizs és Bécs - s egy kicsit Berlin is - régi színházi városok, lakosai pedig e három városnak nem tegnapiak. Nagy dolog az, ha egy város lakosságának többsége generációkkal gyökeresedett be. Ezeket még hajlamukkal és műveltségükkel szemben is köti a hagyomány s a nagyváros parancsoló ritmusa. Párizsban kis polgári családok vannak, melyek bizonyos Molière-darabokat a világegyetemért el nem mulasztanának. Elmennek a Comédie-ba, unatkoznak, de elmennek újra és újra, mert az apák és nagyapák szintén így tettek. Budapestet gyönyörűséges, szédítő tempóban hódította meg a színház, de íme, a színházat lefőzte a mozi. Sőt, ami Budapesten több: a mozi megremegteti a cabaret-kat, orfeumokat és zengerájokat. Budapest publikumát nem köti városi múlt, tradíció: ez a publikum **ŐSZINTE PUBLIKUM**.

Amikor Párizsban az első mozgófényképes színházak megnyitak, nemcsak a színházak jajdultak föl, de a szinpadírók is. Tíz év óta, sőt húsz év óta az orfeumok és music-hallok fenyegetik a párizsi színházakat. (A cabaretnak már régen leáldozott a napjuk, s csak az új kulturhistória számára maradt meg magnak néhány. Ezek sem a régi cabaret-k többé, hanem irodalommal zománcozott zengerájok. Nem jobbak, de alacsonyabb szereplők a budapestieknél, melyek legalább ösztökélik egy kis mérsékletre és ízlésre a világ leghírhedtebb orfeumait, a budapestieket.) Párizsban az orfeumok és music-hallok évi bevétele rohamosan nő. Színházak pedig nyilnak ugyan, de buknek is, s a színházgatók szidják a publikumot. De nem egy eset volt, amikor a színházi direktor levonta a konzekvenciákat, s a színházából orfeumot csinált.

Egy bizonyos: Párizs, Berlin és Bécs publikuma is kezd olyan őszinte lenni, mint a budapesti. Megjött a bátorsága, s már-már hangosan vallja, hogy a színházban - LÁTNI akar. LÁTNI és nem hallani, nem gondolkozni, nem érezni vagy pláne megállapítani. Ugyanakkor, amikor Párizsban a könyvkereskedők hangos panaszra fakadtak, a színházi emberek is ezt cselekedték. Egyazon időben érkezett a könyv csődje és a drámai szinpad csődje, ha szabad a panaszkodóknak hinnünk. De ördögöt szabad, se a könyv, se a dráma, se az irodalom, se a komoly szinpad csődöt nem mondtak. Könyvet minden évben többet vesznek, dráma is több kell, jó könyv és jó dráma. Ibsent már a Réjane színházában is játsszák, s csak az tudja azt, hogy mit jelent ez, aki ismeri Párizst.

Hanem igenis igaz az, hogy a látványos helyek nagy evolúciója tisztáznifog egy nem tisztázott helyzetet. Eddig azok is jártak színházba, akik jóformán egy kedves félórát se kaphattak a színháztól. Hiába próbálta a színház a nívót le és újra le és még lejjebb szállítani. A nagyvárosi publikumnak egy nagy há-

nyadához sohase tud leszállani a színház. Tehát ugye nem a színpad hanyatlásáról, de a színpad újjászületéséről van szó. Más kérdés, hogy fele a mai színházaknak vagy orfeum lesz, vagy megbukik. De egy sereg színház ismét színház lesz, mert megtisztul attól a publikumtól, melynek a színházra sohase volt komoly szüksége.

De mit fognak csinálni a színpadi írók, akik még talán jobban elsokasodtak, mint a színházak és színészek. Párizs adja meg erre is a választ, az örök, példaadó Párizs. A színpadi írók általában jó kalmárok, s a jó kereskedő azt szállít, ami szükséglet. Párizsban ezután előkelő színpadi írók eszelik ki a mozik kedélyes vagy szomorú néma históriáit. S hogy teljes legyen a kibékülés, ezeket az irodalmi alkotásokat előkelő színészek fogják eljátszani a fényképező masina előtt.

Ime: a színház ismét színház lesz, ha fele meg is hal a színházaknak. A mozi pedig az orfeummal, music-hall-lel, cirkusszal, zengerájjal tör elő diadalmasan. A nagyobb publikum mindig az övék lesz s nem a színházé. Mivel pedig az üzlet, a legelső írók és színészek fognak a mozinak dolgozni, a színházakat pedig a nagy írók és nagy színészek számára, talán kissé meg nem érdemelten, egy nagyszerű emberi gyöngesség fogja megtartani. Igen, a pénz a szintézise mindennek, de, de van egy babona a művészetről, a dicsőségről, s az eszmei értékről. Okos írók és okos színészek ott fognak dolgozni, ahol több pénzt kapnak. A nemesebbek és ostobábbak azonban ezután is táplálják az irodalmat, a finnyásabb művészetet s amennyiben volna köze akár a komoly színpadnak is az irodalomhoz - a komoly színpadot.

BN 1908. március 7.

A.E.

ÖPM IX. Bp. 1973. 186-188. 1.

153

NAGY ENDRE FÓRUMA

Nyár van, Budapest nyári halála, amikor sok minden pihen, amire úgy sincs nagy szükség, s amikor emlékezni a szokottnál is rosszabbul tudunk. De bár Budapest feledni is haszontalanul tud, emlékezni pedig tehetségtelenül, a Nagy Endre fórumával úgy vagyunk, mintha furdalt lelkiismeretünk volna. S mikor a Modern Színház vakációra zárul, egyszerre csodálkozva, valami fontosat veszve érezzük, hogy pár év alatt miye lett ennek a városnak a Nagy Endre-kabaré. Igazán egy kicsit a lelkiismeretünk e terroros, gyáva időkben ez a szép csunyaságú, elmés, bátor és küldetéses ember. Súlyos és rizikós napokban ő ott volt türelmetlen igazságaival mindig, erős kimondásaival s egészen nagyendrei, sajátos és mégis egészen magyar kabaré-stilusával. Szóval: mindennel, ami egy becses írónak, kegyetlen szemű gúnyolónak, kedves embernek s kellemtelen agitátornak Magyarországon adódik és adódhatik. Szinte jóleső, hogy van egy hely még, ahol a komizságokat valóban komizságoknak merik látni és bélyegezni, egy kis színpadi fórum, mely fölér egy álparlamenttel. Néha majdnem

azt hisszük, hogy Nagy Endre maga is perverze a bátorságnak, de a bátorságot kezdjük már megszeretni még a legperverzebb Tisza Istvánnál is. Ország, politika, neuraszténia, becstelenség, megalkuvás, cinizmus most próbálják kipihenni magukat, s pihen Nagy Endre fóruma is. S várjuk, hogy a kipihent galádságokat kipihenten, fokozott bátorsággal s elmésséggel, fegyverzetten fogadja az Andrássy úti kis színpadi fórum.

Illett mos pihenőjekor legalább ennyit idejegyezni róla, amikor annyi lelketlenségnek van dicsőítő krónikása, s amikor olyan kivételesen éreztük, hogy milyen sok lelkeséget jelent a Nagy Endre fóruma.

Ny 1912. augusztus 1.
ÖPM X. Bp. 1973. 198. 1.

Ady Endre

154

ÍRÓK

Viola Imre, Magyar Gábor, Friedrich István és satöbbi uraktól legközelebb megtudjuk, hogy kik a magyar írók. A kétezerkoronás Ferenc József irodalmi-díjat kell elajándékozni Budapest székesfővárosnak. A díjért pályázni kell. A világ legérdekesebb dolga, hogy egy ilyen szép irodalmi díjért, kik mernek nálunk pályázni. Tehát dr. Bányász László pénzügyigazgatósági titkár, Gerő Attila, Gyökössy Endre jogszigorló, Keszthelyi Ödön, Lampérth Géza, Rozsnyay Kálmán, Péterfy Tamás gyakornok kéri a koszorút és pénzt néhány tükrehető s egy-két abszolute nevetséges név mellett. Ellenben alig kéri egy is, aki - író. Íme: a helyzet. Beszélnek a pályázók, és beszélnek a nempályázók. Beszélnek az irodalmi bírók. Micsoda hecc nálunk az egész irodalmi ügy. Szüntessük már be. Mi a fenének ír itt az ember. Ha ír és tud írni, akkor nem meri bevallani. Mint eme pályázat is bizonyítja.

BN 1906. április 1.
ÖPM VII. Bp. 1968. 278. 1.

(L.)

SOKALLJÁK AZ ÉHBÉRT

Kérem a Nyugatot, szabadjon nekem most utoljára személyes dolgaimról álszemérem nélkül és röviden valamit írnom. Úgyis kiderült azonnal, hogy nem is olyan személyes dolgok ezek, de lirizáló formában forróbbak, és talán meggyőzőbbek. Panaszom van, fölpanaszolok egy barbár és undorító aránytalanságot, mely nem utolsó a magyar abszurdumok között. Párizsban élek ez idő szerint, de ide is eljutnak hozzám a piszkolódások hírei, s megvallom, bántanak. Apró piszkolódókra szót se vesztegetek, mert nem érdemlik meg, hogy akaratlanul is valakiket csináljak azokból, akik érdemesen senkik. De például olvasnom kellett itt Párizsban az öreg Eötvös Károlynak egy nyilatkozatát a főváros jubiláris díjáról és rólam. Tudom jól, hogy Eötvös Károly a régi magyar táblabíróvilág érdekes őszállatja, s ő már mint ember is elaggult. De tudom azt is, hogy Magyarországon babona-szárnyakon repül szét minden számárság, s ez nem csak nekem árt. Hálás vagyok Budapest főváros irodalmi díjáért Benedek János tisztelt barátomnak s értem síkraszállt bátor társainak. Tűröm, hogy Eötvös Károly, aki sohase volt más, mint egy vén, mulatságos szószátyár, engem leostobázzon. De nem tűröm a komoly irodalom nevében, hogy Budapest kétezer koronáját fölfújják horribilis jutalomná s dísszé. Eötvös Károly elfelejtette már azt is talán, hogy egy-egy ravasz fiskális-tanácsért sokkal nagyobb pénzeket fizetnek kétezer koronánál Magyarországon. Azt pláne meg se érti, hogy az irodalom végre belenőtt a köntösébe, s az irodalmat ma már nem birtokos urak, úrfiak és válogatott cigánylegények csinálják, hanem írók. Az a kétezer korona, amit én kaptam, rámfért, sajnos, de ma még nem tartok ott, hogy okvetlenül kellett volna. Az igaz magyar irodalom pedig nem tart már ott, hogy egy-egy valakijét kétezer koronával elkápráztassák örök időkre. Eötvös Károly nem szereti a verseimet, s ez egyik jele annak, hogy talán-talán mégis vagyok valaki. Sajnos, tele vagyok kétséggel, szomorúsággal, s örültem szeretnék nevetni, amikor Ady karrierjéről írnak és szavalnak. Nem csináltam karriert sem magamnak, sem a világ számára, nem csináltam karriert semmiképpen. Azonban mert még vagyok és írok, többet kell szenvednem a gyanusítottam, mint húsz mágnás-milliomosnak s harminc milliókat zsebelő spekulánsnak. Voila, hogy nem az én ügyem ez, s kérem a Nyugatot, közölje e pár sort. Mégse járja, hogy ma még mindig cigánynak nézzék azt a fajtájú embert, amelynek legtöbb joga volna az élethez és járandóságaihoz. Már a zsidók is kezdik eltanulni ezt a magyar kőkorszakbeli virtust és szokást. Papok, mágnások, pénzemberek és dzsentri-félék egyik abban, hogy az irodalom: magyar éhbérekért megvehető szórakozás. Bár személyes dolgokhoz fűztem, de, istenemre, a becsületes irodalom javáért ezennel tiltakozom. Hohó urak, már nem itt tartunk, s ha mi, írók, adjuk önök számára a kulturvilágnak a türelmi bárcát, tessék tudomásul venni, hogy ismerjük minden tekintetben az értékünket, s jancsibankókkal nem elégszünk meg.

Ny 1910. január 16.

Ady Endre

ÖPM X. Bp. 1973. 7-8. l.

SZELÍD, ÚJ JEGYZETEK

III.

(BUDAPESTI PÉNZ - ÁRKÁDIÁBAN) No-no, a pénz csakugyan a leginternacionálisabb isten, de a budapesti pénznek mégis mintha külön-szaga is volna, holott a pénznek - ugye - nincs szaga. Itt most csak arról a pénzről szólnék, mely fogja magát, s az irodalomhoz meg művészethez kegyes leereszkedni. A mai gazdasági, társadalmi rendszer ezt a vadházasságot alapjában mindenütt egyformává és hitvánnyá teszi. De nálunk különösebben, penetránsabb büzzel, mint egy-két friss, emlékezetes affér mutatja, ahol pénz és írás elszánták magukat a nyilvános megverekedésre. A budapesti pénz szegényebb, piszkosabb, mint másfajta pénz, nyugatibb és szolidabb. Persze, hogy szegényebb s piszkosabb nem tud lenni, mint éppen a legalkalmasabb médiummal, az irodalommal, illetve írással és művészettel szemben. Mihelyst neki ez üzlet, akkor már nem is úgy bánik vele, mint régi úr a jobbágyaival, de mint Fáraók az ő piramisépítő rabszolgáikkal. Hiába nő Magyarországon csodagyermek módjára az intellektuális kultúra, a legnagyobb lehetőség arra, hogy egész mai Európát lefőzzük szellemiekben. A pénznek kell szaporodnia, múltat kapnia, modort tanulnia, szóval meg kell, hogy tanulja a társaságbeli érintkezés módját és mikéntjét.

V 1912. február 8.

Ady Endre

ÖPM X. Bp. 1973. 181-182. l.

157

VAN-E MAGYAR NYELV?

Van Budapest, s úgy állítják, hogy van egy Magyarország is hozzá, de ez nem bizonyos, s példának okáért én se tudtam meggyőződni róla. Van azután egy nyelv, mely liberálisan magyar nyelvnek neveztetik, de arról nevezetes, hogy ezt a nyelvet ki-kinek meg kell csinálnia. Van azután Budapesten egy másik magyar nyelv is: kérem az Istent, oltsa el mihamarabb életem mécsét, mert ha csak három évig fogok élni barangolva, száműzötten, idegenben, hiába jövök haza. Nem fogok tudni kenyeret és bort kérni Budapesten, mert minden lévő, értető szavainkat akkorra kiírtják, s lopnom fog kelleni egy hatalmas tolvajnyelv miatt.

....

Trattner és Károlyi egy 1839-es füzeté és egy gyönyörű magyar szógyűjtemény juttatta mindezt az eszünkbe, de első tervbéli gondunkat, hogy minta-

képpen leírjunk ide száz-kétszáz gyönyörű s külön magyar szót, elhessegettük. Furcsa és szophoklészi érzéseink voltak; az eldobott magyar nyelvet közös akarrattal talán feltámaszhatnók, de ha föltámad máma, kikkel beszélhetnénk vele?

Ny 1910. november 16.
ÖPM X. Bp. 1973. 103-105. 1.

Ady Endre

158

DISPUTA

....

Sokat szerettem volna írni a nyelvészekről s a nyelvészkedésről, de eszembe jut, hogy Budapest apacsnyelvéről szólván már szóltam és írtam egyszer erről. Nem bánom, hogy Budapesten egy rém-sváb-kazár-tót-jász - ördög tudja, milyen nyelv készül. Azt se bánom, ha e nyelv irodalmat csinál, hiszen még egy nemes Mistral sem árthatott a francia nyelvnek, melynek pedig, mert annyira kész, szeszélyes, új, barbár mozdulatokkal ártani kellene. Van külön párizsi nyelv, sőt irodalom, miként van marseille-i, breton, normandiai s általában egy sereg regionális. De igazi francia s irodalmi nyelv csak egy van, kissé bajosan bővíthető, de egy és szent, mert múltja és horribilis könyvtára van. Ha nekünk nem lett volna már Balassánk, Gyöngyösink, még inkább Zrinnyink, egy kicsit Pázmányunk, de azután Mikesünk, Szabó Dávidunk, Vörösmartyuk, Berzsenyink - Csokonaink - stb., hogy a következőkről ne beszéljek, akkor lehetne ezt a szegény magyar nyelvet kísérleti nyulnak s Budapest székesfőváros ostoba, zűrzavaros fejlődésének s kétséges önmagába-látásának átengedni. De utálva a nyelv-vegyesüzleteket, a tulságos hivatottság nélkül örökösöket, megmondhatom, hogy a nyelv - tessék nevetni - élet és szentség, sőt istenség. Javítani rajta soha és sehol úgynevezett komoly emberek nem tudtak, mert nem is tudhattak, egy Csokonai fölért két-tíz-húsz-száz hadilábas ellennyelvésszel. Lehet, sőt látom, hogy ez a pénztelen, gyártalan, lélektelen, egészségtelen és zagyva Budapest kezd új-magyar nyelvet csinálni. De a demokráciát, a magyar parasztot fölszabadított, talán csak egy európai háború késleltetheti, s ez a demokrácia bizonyos. Én magam csak fejlődési stációnak szerettem ezt a nagy demokráciát, de hozzá kell adnom e szeretetemhez a magyar nyelv szeretetét, mert e nyelv az enyém, művészi és politizáló szerszámom. Egy demokrata Magyarország (bocsássanak meg konzervatív testvéreim a Nyugatnál) elintézi a mi nyelvkérdésünket is, mert nem minden vasút Pestre megy, s a magyar vidék akkor majd meg fogja tanítani a magyar nyelvre még Budapestet is.

Ny 1912. február 1.
ÖPM X. Bp. 1973. 178-179. 1.

Ady Endre

ÜNNEPRONTÁS

- A NYUGAT MATINÉJA KÖRÜL -

....

Röviden fogom a dolgot előadni: volt egyszer egy jó íróember, akit ünne-
pelni illett és kellett (én, sajnos, nyavalyásan, csak írásban üzenhettem neki),
és aki történetesen kálvinista hitvallásának született. Mondják azt is némely ká-
véházakban, hogy ez az igaz íróember hivatalos elismerésekre, írói rangokra
és pozíciókra vágyik. Én tudom, hogy nem vágyik, de akarnám, hogy vágyjék,
mert egy igaz írónak szerencsés élete és modora mindnyájunknak, akik újat a-
karunk, előfogatos ígérete.

Azonban az történik, hogy e jó író Blaha Lujza játszsza egy kis egy föl-
vonásosban, és aki verset szavaltat - mondjuk - Csortossal, szintén nem Mó-
zes törvénye szerint szült, élő és lélegző ember. Erre megbolondul néhány az
orra hegyén túl nem nagyon látó hiúságos és nem keresztyén ember: hallgat,
zúgolódik vagy lázad. Híreim, jeleim, és tapasztalataim azt hozták hozzám,
hogy bizonyos könnyű, cifra sikerű urak abban az irodalmi csapatban, amely-
hez én sine qua non tartozom, engem és néhányunkat keresztyén blokkocska a-
lakításával gyanúsítanak. Hát én még alig tudtam annyi időt szakítani, hogy tisz-
tába jöjjenek: keresztyén vagyok, pogány, zsidó, vagy más.

....

Budapestről már minden illetékes és nem illetékes ember elmondta a vé-
leményét, de ez a város a magyarság záloga és hite, holott utálatos és utolsó
város. Ne tessék ellenben azok ellen dolgozni, sőt összeesküdni, akik ősi ke-
resztyénekként hullottak az Élet portájára, de mégsem lesznek cionista keresz-
tyének. Budapest és az egész ország zsidósága tiltakozzék - saját érdekében -
az ellen, hogy csak az lehessen jó író és művész avagy tudós, aki zsidó.

Vagyunk még Magyarországon az úgy csúfolt "ősmagyarok"-ból, akik
csak pár pillanatnyi hangulatból ismerjük az antiszemitaságot. Se lézésünk, se
hajlamunk, se érdekünk, se tehetségünk, se kedvünk, se örültségünk nincs hoz-
zá. A Degenfeld Józsefek, Ferenczy Gyulák, Baltazárok, Kincs Gyulák, Justh
Gyulák (mennyi Gyulák, mennyi zárójel, s mennyi emlékeztetés a lázadó pogány
Gyulára) csupa derék várnagyok.

Ne tessék (pláne, amikor Budapest kozmopolita voltáról annyi ócska és
hazug szó rikácsol) zsidóskodni és keresztyényeskedni. Üzlet, zseb, hiúság: tisz-
teletre majdnem méltó dolog, de betakarni ezeket a legszennyesebb takaróval,
a magyar-zsidó kérdéssel - pfuj. Ezt csak rosszmájú avagy rosszszülű és látá-
sú ember teheti, s minden okos zsidó vallású embernek meg kell pofoznia azt
a rövidszülű gyarlót, akinek most jut eszébe a keresztyénüldözés. Jó lesz egy-
mást, jó lesz egymásra, jó lesz a készülő ultramontanizmusra figyelni, s hety-
ke dicsőségű írók (újságírók) ne rontsák el a mi múlt, távolról-jöttei is kö-
zös, egységes magyarságunkat és kultúráságunkat.

V 1911. november 30.

Ady Endre

ÖPM X. Bp. 1973. 162-164. 1.

NYUGAT

A "FIGYELŐ" UJ FOLYAMA

FŐSZERKESZTŐ: IGNOTUS

SZERKESZTŐK: FENYŐ MIKSA ÉS OSVÁT ERNŐ

Ignotus: Kelet népe. — Elek Artur: Arturo Graf. — Jób Dániel: Hajnali madarak (novella). — Lengyel Géza: Tárlatok és kép-raktárak. — Ady Endre: A magyar Pimodan. — Szini Gyula: A mese „alkonya”. — Révész Béla: A völgyben (novella). — Szász Zoltán: Sully Prudhomme. — Ady Endre, Kemény Simon, Ignotus: Versek. — Greiner Jenő: A modern banküzletről.

Figyelő: Szini Gyula: Trilbi (Fenyő Miksa); Szabolcska Mihály: A magam ösvényén (Gellért Oszkár); Kosztolányi Dezső: Négy fal között (Fröhlichné Kaffka Margit); Arany János egy kiadatlan levele (Fenyő Miksa); Amatőrök. Téli kiállítás (Lengyel Géza). A Vigszínházról (Bródy Miksa); „A dada” (Ignotus) Éjszakai aesthetizálás (Csáth Géza). Gondolatok (Gellért Oszkár). A címlapon reprodukált érem Beck Ö. Fülöp műve.

ELŐFIZETÉSI
ÁRA
EGY ÉVRE
20 KORONA
FÉLÉVRE
10 KORONA

EGYES SZÁM
ÁRA
1 KORONA
MEGJELENIK
MINDEN HÓ
1-ÉN ÉS 15-ÉN

Kiadóhivatal: II., Tudor-utca 6.

**A NYUGAT folyóirat mély fájdalommal
tudatja, hogy szerkesztője és legnagyobb
büszkesége**

ADY ENDRE

meghalt.

**Szellemi vezére volt ő munkásságunk-
nak a NYUGAT bölcsőkora óta s szelleme
vezérünk marad a jövőben is! Ezzel a fog-
dalommal búcsuzunk nagy halottunktól. Nem
akarjuk őt elveszteni soha!**

A Nyugatnak ez a száma már készen volt, mikor a hírt vettük,
hogy a legnagyobb magyar költő meghalt.

A mi legszemélyesebb gyászunk ez, a Nyugat gyásza, azé az egész
irodalomé, amit a Nyugat jelentett, s aminek kiindulópontján és csúc-
pontján az Ó neve állott.

S méltó, hogy a Nyugat következő számát ennek a nagy gyászunk-
nak szenteljük.

De ma, az első megdöbbenésben, alig jut szóhoz bennünk a Nyu-
gatnak gyásza: mert annyira megtölt az a még nagyobb gyász: a magyar-
ság gyásza!

Most nem egy folyóirat emberei vagyunk, nem is az irodalom kép-
viselői: hanem magyarok!

12*

Subscribers & Advertisers
 VI. Budapesti út, 10. sz.
 Előfizetés: évi Magyarországi
 ban Egyszerű 120 koron.
 Külföldre 140 kor., nyugat- és
 Kelet-Európa felé 160 koron.
 A "VILÁG" megjelenik
 kétféle kiadásban: magyar-
 nyelven és német nyelven.
 Egyszerű ár: Budapeston, vi-
 szközlet és pályaudvarokon 10 fill.

VILÁG

Előfizetés: évi Magyarországi
 ban Egyszerű 120 koron.
 Külföldre 140 kor., nyugat- és
 Kelet-Európa felé 160 koron.
 A "VILÁG" megjelenik
 kétféle kiadásban: magyar-
 nyelven és német nyelven.
 Egyszerű ár: Budapeston, vi-
 szközlet és pályaudvarokon 10 fill.

X. évfolyam

1919 Budapest, KEDD január 28.

24-ik szám

ADY ENDRE

A költő beihányta szemét, nem mondta
 többet, a vére megállt és most nincs több
 Ady Endre meghalt. Az órá, mely be-
 mosolygott, dübörgött és a nagyszerű fe-
 nyéből, az isteni angyalok isteni tűzke-
 veit, most hideg, hűlt tetem formájában
 szik a halottas háznál. Az emberiség
 nek, a mindenség örök lehetetlenek és az-
 hullása megfogott. Elhallgatott a dal,
 már nem beszél. A magyarság nagy jövő
 nemléje néma... Az idők beteljesedni
 nak és aki az idők beteljesedését hirdette,
 kor még vak volt minden szem és süket
 minden lélek, a mulandóságba vezet át a
 teljesedés küszöbéről...

Szabad-e Dévanyán betérnem az idők, új dalok

Ki nem látja még, hogy az új idők a
 vényel betérő új dal szárnyain érkezik
 Hogy a világot felforgató nagy változások
 gyar korunkba, abba a nyitott kapuba
 melyet a költő az idők horizontján már
 óta lát...

Férfiszeres: Utóiratok: Képek
 Képzőművészek: Az élet mindennapi reall

Szélörre a dolgok formáját és nagy lelkének
 viharos párhuzamában a mindennap valóságait
 felvelődtek a népek sorsának örök vonalai-
 hoz... Lázából lázat rontott a szivekkel...
 Vízivízről víziókra gyulasztotta a fornyadt

A forradalom igazolása

Wilson beszélt a népszövetségről. A mili-
 tarista imperializmus a katonai győzelmek
 idején fellobbanította a háborút. A forra-

VILÁG

Ady Endre meghalt

Ma reggel, nyolc óra után tízenöt perccel, a
 Liget-szanatórium egy kis fehér szobájában, a má-
 sodik emeleten, a harmincas szám alatt örökre le-
 hanyta szemét, lázas, nagy szemét, egy csendes
 beteg: Ady Endre. Ezen a sáros, téli reggelen e
 kuszált és fájdalmas világról átrepent egy szellem
 a végtelen örökkévalóságba... A mulandó test,
 melyet a nyugtalan lélek rombolt szertelen lángo-
 lással, ott fekszik kihűlt, megfagyott szívvel, a har-
 mincas szám alatt, a kis fehér vaságyon. Feje
 hátraszegve. Arca márványfehér. A költő büszke
 és nagyszerű póza mosolyog ezen az arcon föllé-
 nyesen, valami földöntúli szépséggel, valami rej-
 telmes átszellemülés megdermedt ragyogásával.
 Mintha mondaná, daccal, büszkén és mosolyogva:
 Lássátok, költő vagyok, a halálba is daccal szállok
 s mosolylyal és diadallal a fényességek felé!

Kint szemekkel, fehér ruhában áll az ajtó-
 ban Pap Márta, az ápolónő, aki utolsó volt a
 távozó mellett. Jön velünk egy félre-zugba és si-
 ránkozva mondja:

— Csendes beteg volt, nagyon csendes. Teg-
 nap este nyolc órakor még megvacsorázott, aztán
 elaludt egy kicsit. Egész nap lázas volt, harminc-
 kilencen feül. Este egy kicsit alábbhagyott a láz.
 Éjfélig ültem az ágya szélén. Nem szólt semmit,
 csak csendesen nyöszörgött. Kérdeztem egyre, mi
 fáj? hol fáj? hívjak orvost? Nem felelt, csak any-
 nyit mondott, halkán, csendesen, hogy: jaj...
 Aztán később köhögni kellett. Segítettem neki,
 hogy felköhögjön. Erre lecsillapult. A pulzusa ki-
 fogásalan volt. Hajnal felé el is aludt. De reggel,
 úgy háromnegyed nyolc órakor hallottam, hogy
 nem jól veszi a lélegzetét. Meggyújtottam mind a

ingy
 mek
 i
 gyerm
 szilágy
 sával
 életou.
 izzó v

Er
 elvége
 lett. I
 Nagyv
 dapest
 igérő
 Párisb
 megszi
 boló é
 megali
 töje. I
 földbi
 Boncz
 elvonn
 ban s
 mint
 nak n
 esemé
 járult

A
 nek p
 (Góg
 és Ar
 tették
 versek
 szereti
 gyors
 a gyö
 verscél
 Ki I
 Ady I
 A. L.

SZELÍD, ÚJ JEGYZETEK

I.

(GYÓNÁS A VILÁGNAK) Confiteor: el találtam felejteni megint, hogy szép hazánkban, Hungáriában, legkevésbé szabad minden őszintén jött őszinteséget kiírni vagy kimondani. Az, amit a Világban a Móricz-matiné keserű szájjáéként elsóhajtottam, egy-két ultramontán hírlap kegyéből hercehurcás, igaztalan büz lett. Már a verseim sorsa is kioktathatott volna, hogy aki jó, új, bátor, az legalábbis: megérthetetlen, de mégis agyonbunkózandó - nálunk. Amit írtam: igaz, de valósággal fatálisan éppen akkor írtam meg, amikor én az én igazságommal csak igazságtalan lehettem. Ezt az utált-tisztelt Budapestet éppen akkor kellett megvédeniük ragyogó, vitéz embereknek sötét agyak rágalmi ellen, amikor én már leveletem megírtam. És én megírtam a magam igazságát akkor, amikor minden nagyobb igazságommal Budapest és népének, nyugtalanságának, forrongásának igazságát kellett volna kiabálnom. Azt gondoltam szépen s a Világgal hívően, hogy ma már Magyarországon lehetséges bátran megróni minden nyilvános ferdeséget. Csalódtam, mert prédája s ürügye lettem a felekezeti ostobaságok betű-orgánumainak, s még jó szerencsém, hogy elvtársuknak nem fogadtak. Tanulság: jobban kell szeretnem ma még azokat is, akiket a változtatás s az újjító harc vágyán kívül világok választanak el tőlem. Igazán sokkal dühítőbb butaságokat kell még nálunk vagy harminc esztendőig lebírni, míg rátérhetünk egy igazi kulturélet szépséghibáira. A Móricz-matinét valóban keresztyén tüntetésnek vette néhány ember, de ördög vigye el a taktikátlan poétát: nem kellett volna ezt meglátni. Mert nagyobb bűnök, elmaradottságok, gonoszságok vannak Magyarországon, mintsem, hogy a legkisebb jó ember a legnagyobb becsületességéből is akaratlan eszközzé legyen mindenfajta reakciónáriusoknak.

V 1911. december 3.

ÖPM X. Bp. 1973. 164-165. l.

KRÚDY GYULA KÖNYVE A VÖRÖS POSTAKOCSI

Nem, ez még mindig nem Budapest regénye, ez a könnyes, drága, gyönyörű könyv sem az. "A vörös postakocsi", a Krúdy Gyuláé. De én nem tudom, csakugyan, okvetlenül meg kell-e írni azt a bizonyos pesti regényt úgy, hogy egész, mai Budapest aljaskodjék benne? Bródy Sándorék biztatgatásainak nem lesz jó végük: jelentkezni fog Budapest áhított regényével váratlanul valamelyik ügyes, ravasz, második minőségű költő. A Bródyak, a Krúdyak írásai éppen hiányosságaikban nagyszerűen oktatók és olyan gazdag anyagúak és olyan ösztönzők, hogy ez bizony megtörténhetik.

Én Krúdy helyén nem Anyeginből vettem volna mottót a könyvembe, vagy odateszem minden esetre Anyegin mellé a Tündérálmot, Petőfi négy sorát. "Egy hattyu száll fölöttem magasan, Az zengi ezt az édes éneket, - Oh, lassan szállj és hosszan énekelj, Haldokló hattyum, szép emlékezet". Mert Krúdy, édes szerencsénkre, nem azt írta, amit regénye bejelentőjébe fölsorolva ígért, hanem eldalolta tegnapi ifjúságának boszorkányos muzsikájú dalát.

Mai ifjúsággal dalolni a tegnapi ifjúságról csak igaz költőnek adatik, a legnagyobbakhoz hasonlónak, akinek nem egyetlen ifjúsága van, de váltogatja az ifjúságokat. Ez a tegnapi ifjúság Budapesten virágzott el, mert nem is lehetett predestináltabb helyén, mint Budapesten, s szinte csak ennyi a Krúdy könyvében Budapest szerepe. Mert például az író vidéki emlékekkel terhessége, mely olyan szép és csodás e könyvben, mint a Krisztusanyaság, Budapestet majdnem lefokozza, sőt érdektelenné teszi itt-ott.

"A vörös kocsi" nemcsak a tegnapiak, a pestbudai bizarrságnak, s az emlékezésnek szimbóluma, de a Krúdy-regény -, ha ugyan regény -, nagy társadalomtalanságáé. Azokról és úgy, akikről és ahogy Krúdy ír, csak az írhat, akinek társadalmi rangja tisztázhatatlan és állandóan a napidíjas és az Úristen között libegő. Csak ez látja meg és kedveli a társadalom leihébb reprezentálót, azokat tudniillik, akik a társadalmon - kívül bitangolnak.

Ezek az emberek adnák a regénynek a hivatalos regényszerűséget, ha mindnél nem volna több, főbb, megindítóbb maga Krúdy vagy mondjuk Rezeda, az író. Itt hát megint egy pompás kihágás történt a műfaj-szabályok ellen, íródott egy regény, mely sehogysem regény. Egy prózaizált és Krúdysított, de mégis annyira belső versű Byron-hősköltemény, amilyszerűt úgy akartam volna tavaly egy verses-regény kísérletemmel. De ugyane miatt érheti szemrehányás is sok Krúdyt: naplónak nem napló, memoárnak pedig gyáva egy kicsit ez a könyv. Sok megnevezett, polgári nevén fölcsípett élő személye, egy-egy éles fotográfiája majdnem pasquille-alacsonyra súlyestik néhol a könyvet. Egyenlenségei azonban mégsem hibák, de több valószínűtlenséget szomjúhozunk gyakran, pláne, mert Krúdy megígérte azt a sok olyan nem-valószínűséget, amely a művész legmélyebb élet- és maga-látása.

De könnyes, drága, gyönyörű könyv ez mégis, úgy ahogy írta, aki írta, fölséges versvallomás arról, miként teszik az álmok passzívvá a mai Casanovát.

S ha nem regény, hát nem regény, de brilliáns lelki-Röntgene a fiatalság nevezetű betegség egyik legékesebb stádiumának. A művész-psziché diagnózisa s egy kicsit édes szívfájdalmú emléke tíz év előtti budapesti sorsunknak, ellágyulása-inknak s az éjszakáknak, melyekben akkori ifjúságunkat meghurcoltuk. Szerelmetes, mindenkitől nemesen különböző, erős poéta írása s ez magában biztossítja sokáig az életét azokban, akik a tegnapi ifjúságukat akarják megtalálni. "Bár még borúsnak látszik a szem, De könnyét rég elsírta már" ? - nem. Oh, lassan szállj és hosszan énekelj, Haldokló hattyum, szép emlékezet".

Ny 1913. szeptember 1. 393. 1.

Ady Endre

162

KARL KRAUS BUDAPESTEN

Úgy látom, hogy Karl Kraus és Thomas Mann ugyanazon estén, december 6-án akarnak és fognak fölolvasást tartani Budapesten. Nagy megbecsülése ez a mi fővárosunknak, de ha egészségem engedné, én Karl Klaust mennék meghallgatni. Amiket Ignotus a minap a "Világ"-ban írt róla, azért volt még fokoztatbb előkelőségű Ignotus-írás, mert így írna egy másik Karl Krausról Karl Kraus. Túlserények vagy túlkeserűek vagyunk, ha azt hisszük, hogy ez a harcos, gazdag életű író nem miérettünk is viaskodik már. Bátorsága, nagyszerű stilus-művészete, akár neveket is tudnák fölsorolni, erősen hatott, tanított és biztatott nálunk. Úgy sejtem, hogy itt Budapesten különösen elemében és kedvében lesz Karl Kraus, aki mint fölolvasó is nagyon egyéni, izgató és érdekes. Bárcsak sokat tudna éppen rólunk mondani, ami valószínű, mert olyan érdeklődésű ember, mint ő, rólunk sok mindent tudhat. Ha a multkor "elzülött"-nek nevezett császári Bécszet az ő záp kultúrájával lehet ostarozni, ami saját gigászi parventüségünk is méltó Karl-Krausi dűlőkre. Aki pedig talán mégis Thomas Mannt fogja választani egyazon este két fölolvasója közül, annak is igaza lehet.

Ny 1913. december 1. 803. 1.

Ady Endre

KÖNYVEK ÉS JÓSLÁSOK

.....

Szép Ernőért, akinek a mese-drámája könyvalakban is megjelent, kórházi ágyamból lázaskodtam ki, én aki nyolc év óta körülbelül hatszor-hétszer néztem pesti színpadot, szóval rest és válogató vagyok, de alighanem igazam van. Az én kedves Szép Ernőm /únom mindenkinek már azt az ötletét, magyarázatát, hogy ő megmaradt gyermeknek, holott mindenki megmarad titokban/ egy túlon- túl buzgó, becsületes, magyar s egyben raffinált poéta. Az ő gyönyörű, színpadi mese-poémája, ha hiányos, azért hiányos, mert bőséges s a meséjében és a mégis lehető színpadi hatásban ketté-vágott, mohó, de igaz poéta halmoz- va sietett elmondani mindent, ami magyar, szép s - no mondjuk mi is - népi és gyermeki. De még talán idejében érkezett a nyelvetlenül nyelves, magyarul nem sejtő, színházi tehát felében lelketlen és bábeli magyarul nem tudó pesti publikumnak ez a szép, kissé erőltetett és halmozott poétai lecke. Én zsibongá- sát lebíró füllel, s könnyes szemmel hallgattam s néztem végig ezt a darabot, s meghatottan makogtam magamban a bibliai mondást, melyet egyszer Ignotus kedvessége vágott virágként hozzám: "ez az én szerelmes fiam, kibem nekem nagy kedvem telik".

.....

Ny 1914. jan. 1. 71. l.

Ady Endre

"KIKÉ LEGYEN BUDAPEST?"

HÉTRŐL-HÉTRE

....

Márciusról tettünk említést az előbb. Márciusról, melynek szellős, nap-sugaras, életet kedveltető levegője felfrissít bennünket, s belovagol egy kis heves lelkesedésbe, sőt némi ünneplő vágyba is.

Négy-öt éve lehet. Valamivel fiatalabbak voltunk, mint most. Úgy húsz évvel fiatalabbak. Mikor az ember öregszik, mértani haladvány szerint nő válnain az élet súlya.

A múzeum előtt, a Kerepesi úttól a Kálvin-téri templomig ezernyi meg ezernyi néptömeg hullámzott. A múzeum lépcsőzetén díszmagyar ruhás képviselők, egyetemi ifjak. Elszavalták persze a Talpra magyar-t is. Egy szerepelni vágyó, fiatal függetlenségi honatya gyűjtő beszédet mondott, stb. stb. De ezt mind csak a lapokból olvasta e sorok írója, pedig a főkapunál állott.

De mögötte néhány száz harsány torok a MUNKÁS MARSEILLAISET énekelte egész ünnep alatt. Mikor pedig kifáradtak, olyan jeligéket kiabáltak, amikért akkor Budapesten lefényképezték és elutaztatták ingyen az embereket.

Nagyon fel volt pedig háborodva akkor a soroknak ünnepi hangulatában megzavart írója. Sokadmagával hangosan fakadt ki az ünneprontók ellen. Volt egy kis összetűzés is. Kapott is egy-két oldalbaütést az összebomlott tömegben. Még elégtételt sem kérhetett, mert már akkor volt Budapesten egy felvonulásra is tízezer szocialista.

Akkor volt. Ma már nem háborogna, csak elmélkednék. Merénylethírekről, törő-zúzó tüntetésekről és sok-sok a munkás marseillaisénél veszedelmesebb dolgokról hall, olvas és ír naponként...

....

Sz 1901 március 10.

ÖPM I. Bp. 1955. 462-464. 1.

JEGYZETEK A NAPRÓL

II.

HONNAN JÖN A TÖMEG?

Tegnap vérszagúvá tette az utcákat, ma ismeretlen ódubban ül. Honnan jön, mikor jön? Milyen szuggesztiók teszik olyanná, mintha egyetlen, individuális emberszörnyeteg volna? A józanok mosolyognak. Még jobban mosolyognak a pödrött bajszerű, szigorú rendőrök. Pedig ők nem tudják, honnan jön. Nagy szenvedés-barlangból, mely bizonyos napokon kitarja a száját. Sok ott a kín, ahol hirtelen ezrekben jelen meg a nép. Sok ott a szenvedés, a dühös jobbat akarás. Mindenféle tömeg szenvedést jelent is hoz. Az is, amely danolva szórja a virágokat házasodó királyának a lába elé, s az is, mely elnyisszantja a király nyakát. Mikor a csorda-öszön kél fel valahol a népben, mikor nekivág az utcának, mint az elefántcsorda az őserdőnek, éhség és veszedelem érzése dolgozik akkor.

BN 1905. szeptember 29.
ÖPM VI. Bp. 1966. 286. 1.

Pont.

AZ ÚJ HARC

....
Budapesten a szocialisták a forradalmi Oroszországot ünnepezték ma. Az elnyomott milliók győzelmét. Lehetetlen meg nem érezni, hogy ez ünnepléshöz joguk volt a magyar jogtalanoknak. Gorkij Makszim egy levélben beszélt el valamely angol barátjának, mint áltatták, bolondították Oroszország szegény rab-szolganépét. INDULATOKKAL TÁPLÁLTÁK AZ OROSZ MILLIÓKAT A JOGFOSZTÓK. Oroszt lengyelre, lengyelt litvánra, litvánt ruténre uszítottak rá. Főképpen a zsidókra aztán minden nemzetséget. Meg örményre a tatárt, a tatárra talán a mordvint. Ezerféle nacionalizmussal s a nacionalizmus ezerféle mérgével maszlagolták a nyomorult népet. Háborút csináltak neki. A nemzeti dicsőségre emlékeztették. Beszéltek neki az eljövendő pánszláv világról. Oroszország gyönyörű világszerepéről. Az elbutított nép pedig túrt, hogy ő baromi életet él, míg néhány tízezer dúslakodik. És részegen kavargott. De már kezd észére térni, s odakiáltja a zsarnokoknak:

- A jogainkról beszéljétek. Adjatok jogot, módot, kultúrát nekünk is. Ne beszéljétek mindig - MÁSRÓL.

Nálunk is így lesz. Mert jaj, ha nem így lesz. Észre kell vennie a mi nyomorgó millióinknak is, hogy őket indulattal táplálják a nagyurak. Korog a gyomruk s hazug eposzokat szavalnak nekik. Eszméket, melyek millióknak akarnak emberi életet adni, nem lehet késleltetni sokáig hazugságokkal. A magyar jogfosztott milliók is tudják már, miért lettek olyan fene-nagy hazafiak a gőgös, feudális nagyurak. Hogy ne jusson a népnek eszébe jogot és kultúrát kérni.

....

BN 1905. november 6.

ÖPM VII. Bp. 1968. 270-271. 1.

167

JEGYZÉTEK A NAPRÓL

III.

BUDAPEST NÉPE ÖNÉRZETESKEDIK

Budapest népe önérzeteskedik, csak túlzás és baj ne legyen belőle. Ahogy mostanában például a ház-uzsorásokkal elbánik, ez már beszéd. Ez már a nagyvárosi tömegnek, a kultúra derékhadának, dolgozó lelkiismerete. Azt szokták mondani a vidéken, hogy ez az ország Budapest érdekében él és kínlódik. Budapest pedig elmondhatja, hogy ez az ország azt hiszi, nem lehet mást nyúzni csak őt. Ez a szembeállítás sohse volt igazságos, ma sem az. De az tény, drágán fizet az ember azért az isteni tudatért, hogy ő - fővárosi. Helyes, ha ennek az összevissza, nagyon ötletszerű nagyvárosnak lelkiismerete s önérzete kezd lenni. Szeretnék, ha nem csak gyomor-ügyekben volna ilyen gerinces és öklös Budapest. Mert ne felejtse el senki ebben a szomorú városban, hogy alapjában minden a gyomor rizikójára játszik. Az is, ha itt álhazafiasságból szélhámos szószátyárokat tartunk ki. Az is, ha gyávaságból mindenféle kormányal barátságban vagyunk. A háziurak mellett ne felejtse el Budapest, hogy a haza-urakon, a nagyszájú senkiken, a kormányzó iparlovagokon is lehet, sőt kell, egyet-kettőt ütni.

BN 1907. augusztus 3.

ÖPM VIII. Bp. 1968. 292-293. 1.

Lellei

KIKÉ LEGYEN BUDAPEST?

- A JÖVŐ ZENÉJE AZ UTCÁN -

"Budapest gyönyörű város s az ember meg is tudná kedvelni, ha nem él-nének itt - budapestiek". Ezt a Wilde-szerű ítéletet száz variációban hallatjuk, holott nincs igazunk. Nem kellene Budapestről kisöpörni minden budapestit, csak ki kellene cserélni őket. Mánásai, hivatalnokosított dzsentrije, gazdag zsidói, agyvelőtlen polgársága, hatalmas iparlovagkasztja, írói és művészei például un-dorítók. De van Budapestnek más lakossága is s ha valamikor Budapest javulni akar, ezeket hozza föl alulról.

Tegnap este, amikor Burián meghallgatására világították ki az Operát, egy csendes utcában nagy csődület támadt. Egy sarokházban, valami iskola in-ternátusában zongorázott egy diák. Szépen, komolyan játszott a fiú, Puccinitól Fráter Lorándig mindent. S hallgatta vagy háromszáz ember, talán négyszáz is. Diákok, elszabadult munkások, masamódleányok, kereskedelmi alkalmazot-tak s más effélék, akiknek Caruso-estére, Burián-estére nem telik.

Gyönyörű volt ez a közönség s megható az a hálás figyelem, amellyel a nyitott ablakon kiáradt zenészt elfogta. Ezekből a budapestiekből lehetne egy új údvhadsereget csinálni, a szépség údvhadseregét. Arcukon bánatosan, talán tudatlanul, ott volt a vágy, mennyire szeretnék életüket a művészettel megszé-píteni.

Micsoda más hódolat a szépség előtt ez, mint azoké, kik a megszerzett vagy örökölt vagyon, avagy a fölhajtható hitel képesítése révén szaglálják körül a művészetet.

A népoperák, az olcsó, nagyszerű színházak, néphangversenyek, ingyen tárlatok elérkeznek bizonyára hozzánk is egyszer. Ötven-száz évvel hátrább bal-lagunk még a kultúra külsőségeiben is nyugatibb népeknél. De vajon nálunk, ép-pen nálunk ez az egy dolog, éppen ez az egy dolog nem érkezik-e későn? Másutt legalább kulturhistóriai szempontból teremtett művészetet, értéket a feu-dalizmus és a burzsoa-rend is. Nálunk, ahol kultúra nincs, egyetlen megváltás volna, ha az alacsonyak fölkerülnének. Nemcsak Budapestet tenné ez városibb Budapestté, de a kultúra pirját hozná egész Magyarország arculatára.

....

Kiké legyen Budapest és kiké legyen ez az ország? Csak azoké, akik lent vannak s akik igézett népe a kultúrának. De ez talán nem is a jövő zenéje, ez egy erőszakolt álom. Ez az egyetlen ország, ahol még a természettudomá-nyi törvények is csődöt mondanak.

Itt már csak ezután is mindörökké így lesz: kacérkodnak a kultúrával a semmiháziak s meghalnak a kultúra hasztalan vágyától a kultúrára alkalmasak.

A HADAK ÚTJA

Vörös jelek a Hadak Útján:
 Hunniában valami készül,
 Rongyos hadak, roppant hadak
 Sereglenek vígan, vitézül.

Máma Tűz-ország Magyarország,
 Fagyott testét a láng befutja,
 Csoda esett. Földre esett,
 Benépesült a Hadak Útja.

Százezernyi parittyás Dávid
 Készül bízón, dalolva, rátok:
 Ejh, jó urak, dicső urak,
 Ilyen gyávák a Góliátok?

E roppant nép nem Csaba népe,
 Melyről legenda szólott nektek.
 Más nép e nép, ez csak: a Nép.
 A fölkelte Nép. S ugye, remegtek?

Dobban a Föld s piros virágos,
 Nagy kedvvel a Napot köszöntjük.
 És láng folyó, szent láng-folyó
 Minden utca, ha mi elöntjük.

Új hadsereg a Hadak Útján,
 Új legenda, új harcos ének:
 Ez a jövő, a kész Jövő
 S pirkadása a magyar égnek.

Ez az ezer évig nyomorgók
 Százszor lesújtott, bús csapatja,
 De az erő, a friss Erő
 S vígságát a nagy Élet adja.

Ágyú, gyilok, úri bitangság
 Nem fog a mi dús ereinken:
 Ha meghalunk, hát meghalunk
 S ha meghalunk, meghalt itt minden.

Mi vagyunk: Jövő és Igazság,
Engesztelés és nagy Itélet,
És mi vagyunk, csak mi vagyunk
Jó Sors, ha kell s ha nem kell: Végzet.

Minden mienk, csak a túrés nem
S nincs hatalom, amely megingat
És hangosan, nagy-hangosan
Idézzük meg hóhérait.

Ez az ország a mi országunk,
Itt most már a mi kezünk épít,
Tobzódttatok, tobzódttatok,
Éppen elég volt ezer évig.

Hír és dal ma riongva vág szét
Városfalak közt, falvan, pusztán:
Itt van a nép megjött a Nép
Vihar-irammal, Hadak Útján.

Itt van a nép, trónt ülni fog most
Ezer évig férge a rögnek,
Itél a nép, ítélni fog
S ezerszer jaj a bűnösöknek.

1907 v. 1908.
Az Illés szekerén. 1908.
ÖV I. Bp. 1975. 180-182. l.

170

AZ UTCA ÉNEKE

A szalonoké parfümös rege,
Szilaj és új az utca éneke.

A régi dal: mitosz és diadal,
Véres és bús ének a fiatal.

A szalonokban a könny is hamis,
Az utcán hű az őrült kacaj is.

Amit felbecsül szentre a szalon,
Az az utcán rongy kóta, kússa lom.

Csinált sírások, ravasz kacajok,
Az utca bátran derül és sajog.

A szalon-ének beteg kedv-vidék,
Az utca bátran löki ki szívét.

Ott siratják a múlt isteneket,
Itt nekik már rég beesteledett.

Ott tanult, pompás, fölséges karok,
Itt együgyű, de viharos dalok.

Holnap tán égi dal lesz a rege,
De föld-robaj az utca éneke.

Népszava 1907. augusztus 25.

Az Illés szekeren. 1908.

ÖV I. Bp. 1975. 182. l.

171

PROLETÁR FIÚ VERSE

Az én apám reggeltől estig
Izzadva lótt-fut, robotol,
Az én apámnál nincs jobb ember
Nincs, nincs sehol.

Az én apám kopott kabátú,
De nekem új ruhát veszen
S beszél nekem egy szép jövőről
Szerelmesen.

Az én apám gazdagok foglya
Bántják, megalázzák szegényt,
De estére elhozza hozzánk
A jó reményt.

Az én apám harcos, nagy ember,
Értünk ad gőgöt és erőt,
De önmagát meg nem alázza
A pénz előtt.

Az én apám bús, szegény ember,
De ha nem nézné a fiát,
Megállítaná ezt a nagy, földi
Komédiát.

Az én apám, ha nem akarná,
Nem volnának a gazdagok,
Olyan volna minden kis társam,
Mint én vagyok.

Az én apám, ha egyet szólna
Hajh, megremegnének sokan,
Vígán annyian nem élnének
És boldogan.

Az én apám dolgozik és küzd,
Nála erősebb nincs talán,
Hatalmasabb a királynál is
Az én apám.

Népszava 1908. december 25.
Szeretném, ha szeretnének. 1909.
ÖV Bp. 1975. 278-279. 1.

172

ÁLMODIK A NYOMOR

Duhaj kedvek Eldorádója,
Száz tivonyás hely, ne bomolj.
Csitt, most valahol, tán Újpesten,
Huszesztendős legénynek vackán
Álmodik a nyomor.

Gyár-marta, szép, sovány, bús alvó,
Melle horpadt, válla kiáll,
Arcán zúzos, jeges neveltség.

Mosolyog, szent, nehéz álmában,
Urabb, mint egy király.

Tiszta ágyat és tiszta asszonyt
Álmodik s vígan felkacag,
Kicsit több bért, egy jó tál ételt,
Foltatlan ruhát, tisztességet
S emberibb szavakat.

Kevesebb vért a köhögésnél,
És a munkánál több erőt
S hogy ne kellessen megjelenni
Legalább tiz-húsz esztendőig
Az Úr színe előtt.

Te nagy város, csupán öt percig
Álljon úritetlen a bor
Dús asztalán dús nábobidnak,
Mert valahol talán utolsót
Álmodik a nyomor.

Népszava 1909. március 7.
Szeretném, ha szeretnének. 1909.
ÖV I. Bp. 1975. 278. 1.

173

ANYA ÉS LEÁNYA

Anyám, az arcod úgy tűzel most
S könnyeidet rejtegeted:
Vajjon mi van édesapámmal?
Megint beteg?

Vagy fejét szomorúan lehajtva
Busul egy hideg sztrájk-tanyán?
Mi lesz velünk és mindig így lesz,
Édesanyám?

"Nem, kislyányom, nem lesz így mindig,
De te ne búsulj, de dalolj,
Már készül a te boldogságod
Tán valahol."

"Kislyányom, szörnyű ez az Élet,
Csupa örökség s csupa vád.
A te jövődért izzad, harcol
Édesapád."

Népszava 1911. december 24.

A menekülő élet 1912.

ÖV I. Bp. 1975. 445. l.

174

ROHANUNK A FORRADALOMBA

Utólszor raktak katonákat,
Pandurt s vérebeket nyakunkba:
Végig-kacag vidám testünkön
Győzedelmes tervünk: a Munka.
Mi megmunkáltuk, hajh, jól a lelkek,
Rabságok, sebek, bűk és keservek
Izzadságos, rossz magyar földjét
S ha most támadunk, le nem vernek.

....

Bécs, babona, gróf-góg, irigység,
Keletiség, zsandár, alázat,
Egy Isten se tudná lefogni
Ereinkben ma már a lázat.
Ma még tán egymást összetévesztjük,
Holnap egy leszünk, észre se vesszük.
Ölés és tisztítás vágya gyúlt itt,
Tegyünk a tűzre ébresztgessük.

Hallgassátok az esték zúmjét
S friss sóhaját a reggeleknek:
Budapestnek futós utcáin
S falvak csöndjén, dűhök remgenek.
Sűpped a föld, ha súlyosat hágunk,

Olyat látunk, amit sohse láttunk:
Oldódik a nyári melegben
Fagyos, keserves magyar átkunk.

Eljött hát végre a pusztánkba
Isten szent küldöttje: a Sátán.
Szűzek voltunk a forradalmak
Magas, piros, hős nárszi-ágyán.
De bőrtünk alól kisűt lobogva
Már vérűnk, e bűs, mindeddig lomha.
Csőnd van, mintha nem is rezzennék
S rohanunk a forradalomba.

V 1912. június 9.
A magunk szerelme (1913.)
ÖV I. Bp. 1975. 553-555. l.

175

IGAZ, UTCAI ÁLMOK

Igaz utcák a köves utcák,
Hol nyílnak a halál-növények,
Virágokként nyílnak a kövek
S ha jönnek a hóhér-legények,
Mellüket virággal dobálják.

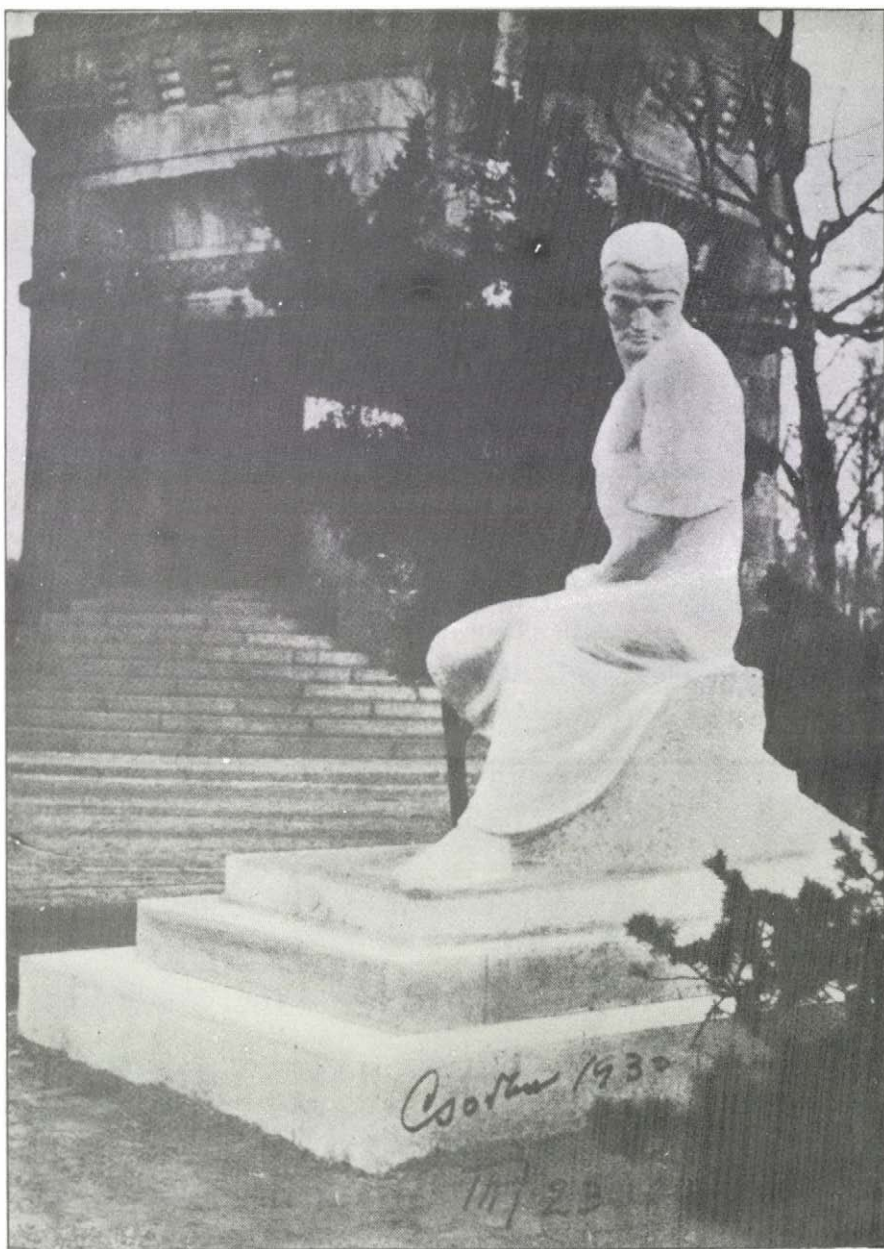
Igaz szerszám a vad gép-szerszám
S ha szíve csordul ezereknek,
Duzzad a gép és romba röptül
S mérföldekre is megremegnek,
Kik élnek mások életéből.

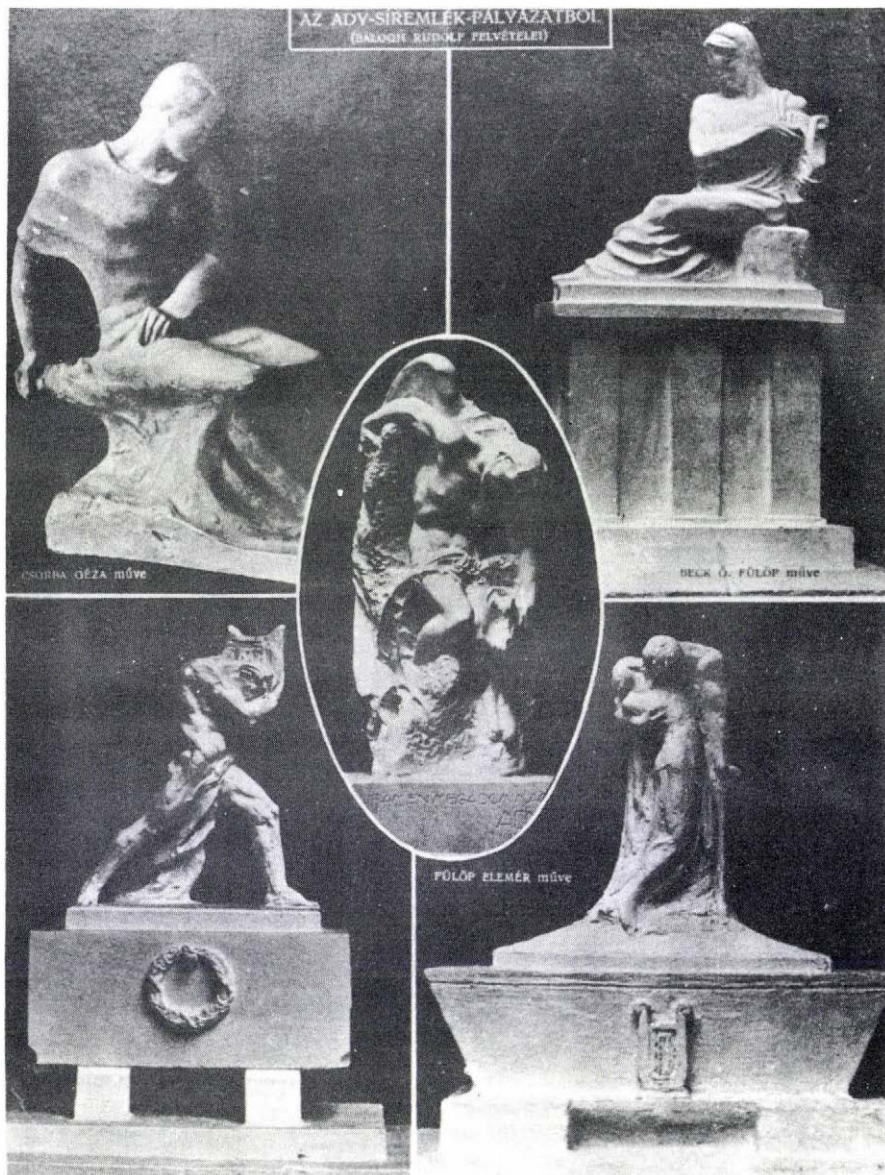
Igaz ima a szitkozódás,
Veszekedett és átkos átok,
Amikor épülnek dűhösen
Kövekből, kínnal, barikádok:
Trónjai az igazottaknak.

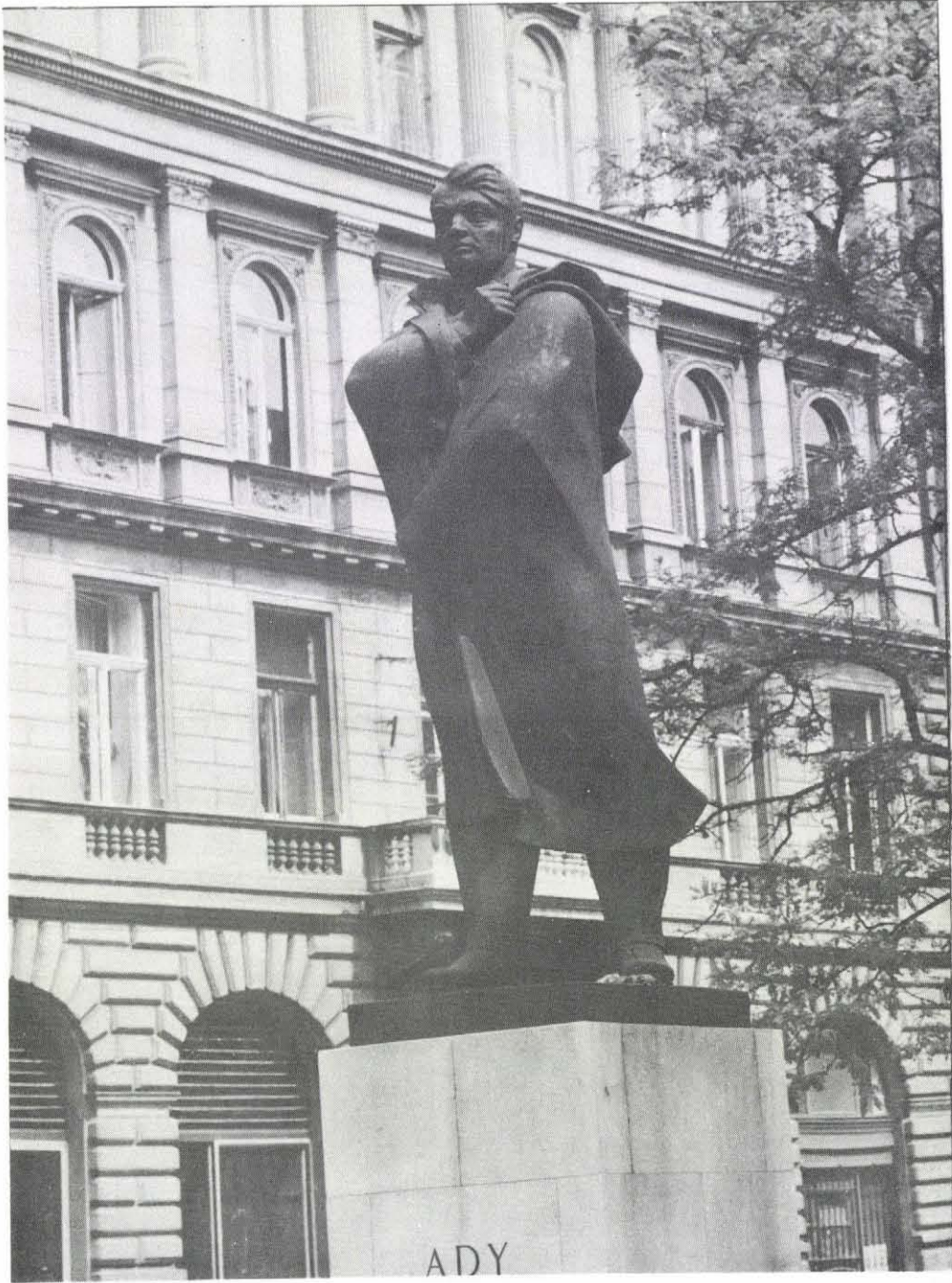
Igaz élet a szörnyű Város
Halálnak s élet-kultúrának,
Ahol készül a bosszús Jövő,
Átok, szeretet és bocsánat
S ahol minden harcos egy Krisztus.

Igaz álom a merész álom,
Hol megnő az álom mezője
S ahol minden ember, ki igaz,
Másiknak dacos szeretője
S ahova majd vérhajók visznek.

Ny 1913. február 16.
A magunk szerelme (1913.)
ÖV I. Bp. 1975. 548. l.

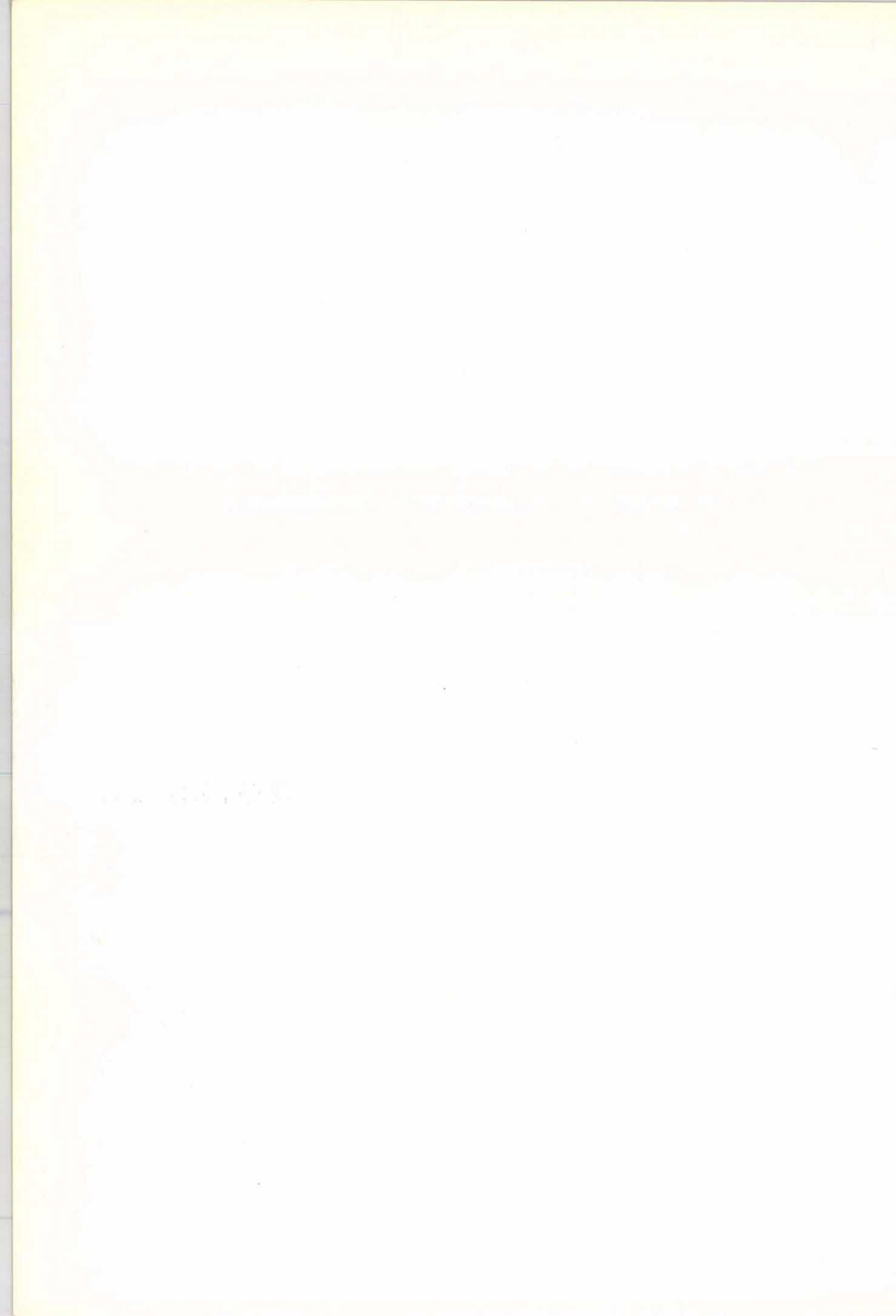

43

XXXII.

JEGYZETEK

A szöveggyűjteményben Ady Endre Budapestre vonatkozó írásait műfaji megkötések nélkül témák szerint közöljük. Esetenként a téma szempontjából kevésbé lényeges részeket elhagytunk, ezt az előző sor elején négy ponttal jelöltük.

A szemelvények szövegét a nyomtatásban megjelent Ady-művek alapján közöljük: Ady Endre: Összes novellái. Bp. 1961.; Ady Endre: Összes prózai művei. I-X. Bp. 1955-1973.; Ady Endre: Összes versei. I-II. Bp. 1975.; Ady Endre: Válogatott levelei. Bp. 1956.

A jegyzetek összeállításához felhasználtuk az Ady-művek összegyűjtött és kritikai kiadásának jegyzetanyagát, valamint a hatalmas Ady-irodalom legalapvetőbb munkáit: Babits Mihály: Tanulmány Adyról. /Nyugat/1920. 128. 1.; Ady Lajos: Ady Endre. Bp. 1923.; Dóczy Jenő-Földessy Gyula: Ady Múzeum. I-II. Bp. 1924.; Révész Béla: Ady tragédiája. Bp. [1924].; Hatvany Lajos: Ady a kortársak közt. Bp. 1927.; Révész Béla: Ady Endre életéről, verseiről, jelleméről. Bp. 1933.; Dénes Zsófia: Élet helyett órák. Bp. 1939.; Ady Lajosné: Az ismeretlen Ady. Bp. 1942.; Révész Béla: Ady Endre összes levelei Lédához és a nagy regény története. Bp. 1942.; Schöpflin Aladár: Ady Endre. 2. kiad. Bp. 1945.; Krudy Gyula: Ady Endre éjszakái. Bp. 1947.; Bóka László: Ady Endre élete és művei. I. Bp. 1955.; Bölöni György: Az igazi Ady. Bp. 1955.; Dénes Zsófia: Akkor a hársak épp szerettek. Bp. 1957.; Lengyel Géza: Ady a műhelyben. Bp. 1957.; Hegedüs Nándor: Ady elnyeri a főváros szépirodalmi díját. Bp. 1959.; Hatvany Lajos: Ady I-II. Bp. 1959.; Révai József: Válogatott irodalmi tanulmányok. Bp. 1960.; Kovalovszky Miklós: Emlékezések Ady Endréről. I-II. Bp. 1961. 1973.; Földessy Gyula: Ady minden titkai. 2. kiad. Bp. 1962.; Varga József: Ady Endre. Bp. 1966.; Vezér Erzsébet: Ady Endre. Bp. 1969.; Király István: Ady Endre. I-II. Bp. 1970.; Babits Adyról. Dokumentumgyűjtemény. Szerk. Gál István. Bp., 1975.; Robotos Imre: Az igazi Csinszka. Bp. 1975.

A jegyzeteket szemelvényenként állítottuk össze. Ennek megfelelően a jegyzetek sorszáma a szemelvények számozását követi.

1. VÉSZI JÓZSEF:/1858-1940/ író, költő, újságíró, szerkesztő. Elsők között ismerte fel Ady tehetségét, lapja a Budapesti Napló a Nyugat megindulásáig Ady legfontosabb fóruma volt. 1899-1905: Szabadelvű Párti képviselő.
- KABOS EDE:/1874-1923/ újságíró a Budapesti Napló, a Magyar Nemzet, a Pester Lloyd, a Pesti Hirlap és az Érdekes Ujság című lapoknál. Barátja volt Adynak.
- BUDAPESTI NAPLÓ:/1896-1918/ Vészi József indította meg a Pesti Napló szerkesztőségéből kivált munkatársaival. Szabadelvű lap volt, a polgári radikalizmus eszméit vallotta. Jelentősége, hogy a modern irodalmi törekvéseket támogatta. Irodalmi munkatársai főleg a Hét írói közül kerültek ki. 1907-től Pályi Ede szerkesztése alatt elvesztette jelentőségét a lap.
2. BUDAPESTI HIRLAP:/1881-1938/ politikai napilap. Rákosi Jenő indította. A század elején Tisza István mellé állt a lap, és éles harcot indított minden haladó eszme ellen. Ady és a Nyugat irodalmi fellépését "a hazafiság és az erkölcs" nevében támadta.
- PESTI NAPLÓ:/1850-1939/ politikai napilap. A kiegyezést előkészítő törekvések orgánuma, 1875 után mérsékelt ellenzéki lap, 1920-tól Az Est konzern reggeli lapjaként polgári liberális szellemben jelent meg. Munkatársai között volt a Nyugat-nemzedék számos írója.
- JÖVENDŐ:/1903-1906/ irodalmi hetilap. Bródy Sándor, Ambrus Zoltán és Gárdonyi Géza indította meg. Munkatársai voltak a kor jelentősebb írói. Egyik előkészítője volt a Nyugat irodalmi forradalmának.
- HELTAI JENŐ:/1871-1957/ költő, író. Az uralkodó nép-nemzeti irodalom hangjától elütően a modern budapesti fiatalember érzelmességét, szellemességét, könnyedségét ábrázolta.
- BRÓDY SÁNDOR:/1863-1924/ író, újságíró. A századforduló magyar irodalmának talán legnagyobb hatású alakja volt.

A HÉT:/1890-1924/ A Nyugat megindulásáig a legjelentősebb irodalmi hetilap volt. Egy ideig Ady Endre is itt közölte verseit. Első szerkesztője: Kiss József.

UJ IDŐK: /1895-1949/ Szépirodalmi hetilap. Herczeg Ferenc szerkesztésében, a Singer és Wolfner kiadásában indult.

Problémátlan és az uralkodó osztály illúzióinak kiszolgálása jellemezte.

HERCZEG FERENC:/1863-1954/ író, újságíró. Tisza István politikájának híve. Történelmi regényei népszerűek voltak. A mult egy-egy sorsfordulóját reakciós, konzervatív szemlélettel ábrázolta.

TÁBORI RÓBERT:/1855-1906/ író, újságíró, műfordító. Álnéve Bácskay Emil. Az Uj Idők alapításakor a lap helyettes szerkesztője lett.

3. BRÜLL BERTA: Brüll Adél huga, akihez Adyt barátság fűzte.
"... választási időben...": az 1905. évi országgyűlési választáson Tisza István megbukott. /VL Bp. 1956. 565. 1./
4. "Adriában lakom...": Adria Szálló a Kerepesi ut 41. /ma Rákóczi ut/
"BIRÓRA VÁRTAM...": Biró Lajos /1880-1948/ író és publicista, Ady barátja. Együtt dolgoztak Nagyváradon a Szabadság c. lapnál. 1905-ben rövid ideig közös albérletet vettek ki a Váci krt. /ma Bajcsy-Zsilinszky ut/ 74. sz. házban.
5. 1906 februárjában jelent meg az Uj Versek c. kötete
/VL Bp. 1956. 565. 1./
PÓSA Lajos: /1850-1914/ költő, újságíró. Hozzájárult a gyermekirodalom fellendüléséhez. Felnőtteknek írt lírája azonban személytelen, egyéni mondanivalója nincsen, konvencionális érzéseket fejez ki.

7. A Budapesti Napló belső munkatársaként Ady tíz forint honoráriumot kapott. /ÖN Bp. 1961. 1313. 1./
 "DOHOS A KÁVÉHÁZ...": hajnali kávéházban írt novellák születésének körülményeire céloz.
8. Lőrinc alakjában önéletrajzi elemek találhatók.
10. BRÜLL ADÉL, DIÓSI ÖDÖNNÉ: /1872-1934/ Ady Endre nagy szerelme 1903-1912 között, a Léda versek ihletője.
 "MEDVE MIKLÓS ÉS PAULA": Ady barátai, akiket Debrecenben ismert meg. Medve Miklós földbirtokos, Medve Miklósné Sárossy Paula színművésznő volt.
 RÉVÉSZ BÉLA: /1876-1944/ a Népszava munkatársa, Ady egyik legjobb barátja, majd életrajzírója. /VL Bp. 1956. 568. 1./
14. A "MARGITA ÉLNI AKAR" című versesregény hősnője VÉSZI MARGIT: /1885-1961/ Vészi József leánya, író, festő, akihez Adyt barátság és erős vonzalom fűzte. Első férje Molnár Ferenc író.
 TISZA ISTVÁN, gróf: /1861-1918/ politikus, miniszterelnök, Tisza Kálmán fia. Az Osztrák-Magyar Monarchia rendszerének támogatója, kiméretlenül fellépett a munkásmozgalom és az agrárszocialista mozgalmak ellen.
 "GYÖRGY UR" BÖLÖNI GYÖRGY: /1882-1959/ író, publicista. 1902-ben Párizsba utazott, ahol megismerkedett Adyval. Mindvégig barátja és harcostársa maradt. 1934-ben jelent meg Az igazi Ady című munkája.
 "OTTOKÁR, A PIKTOR": Ady több festő barátjának tulajdonságait egyesíti /Czóbel Béla, Kernstok Károly/ a burkolttá bonyolított, de sok önéletrajzi elemmel hitelesített elbeszélés történeti kor-képet ad a századelő, hazai, politikai, társadalmi és szellemi viszonyairól.
 TISZA KÁLMÁN : /1830-1902/ politikus, miniszterelnök, nagybirtokos. A dualista államrendezés megerősítője. A dualista együtt-

élés legkonszolidáltabb korszakát teremtette meg.

VÁZSONYI VILMOS: /1868-1926/ polgári liberális politikus, aki korábbi, harcoss liberális demokrata létére Horthyék mellé állt.

BARTHA MIKLÓS: /1848-1905/ függetlenségi politikus, publicista, sovinizmusa, antiszemizmusa szépirodalmi munkásságára is rányomta a bélyegét.

16. RÁKOSI JENŐ: /1842-1929/ író, publicista. A kor hivatalos politikai, szellemi és irodalmi életében vezető szerepe volt. Adyt Dúnántuli álnéven támadta, költészetét a magyarságra nézve károsnak hirdette.
18. "... PÁRIS-HOTELBAN LAKOM...": Váci körút 25. /ma Bajcsy-Zsilinszky ut/
IGNOTUS, VEIGELSBERG HUGO: /1869-1949/ író, költő, kritikus, hírlapíró. Méltatlanul feledték el romantikus hangulatu, de a modern nagyvárosi ember életérzéseit kifejező verseit. 1908-1929 között a Nyugat főszerkesztője, hive Adynak. Rákosi Jenőt és irodalompolitikáját éles hangú cikkekben ítélte el.
20. A novella témáját a költővel megtörtént eset szolgáltatta.
SZFINX: Az Operaház előtt.
"... KÖZELBEN VALAMI KOCSMA ZAJONGOTT...": A Három Holló vendéglő az Operaház mellett, az Andrássy ut /ma Népköztársaság utja/ 24. sz. házban. /ÖN Bp. 1961. 1351. 1./
21. HOTEL PIMODAN: vagy Lauzun egy párizsi magánpalota. A házban a XIX. sz. közepén írók, művészek is laktak, összejöveteleiken a mesterséges mámorokkal /hasis/ ismerkedtek. Erre utal az alkoholmámor kényszerét elemző Ady írás jelképes címe.
TAS PÉTER életrajzát többnyire saját életéből meritett elemekből állította össze a költő, jellemzés önmagáról.

23. "... A KÉTEZER KORONÁS DIJ DOLGÁBAN...": Ady 1909-ben megpályázta és elnyerte a főváros kétezer koronás szépirodalmi díját. lásd. Hegedűs Nándor: Ady elnyeri a főváros szépirodalmi díját. Bp. 1959.
- MOLNÁR FERENC: /1878-1952/ író, publicista. A XX. sz-i magyar polgári drámairodalom egyik legismertebb alakja.
- NYUGAT: /1908-1941/ irodalmi és kritikai folyóirat, a magyar irodalom egyik legnagyobb hatású és legmagasabb színvonalú orgánuma, a XX. sz. eleji magyar irodalmi megújulás központja volt. Munkatársai a legkiválóbb írók: Ady, Babits, Móricz, Kosztolányi stb.
- HATVANY LAJOS: /1880-1961/ író, kritikus, irodalomszervező. 1908-ban tevékenyen részt vett a Nyugat alapításában, anyagi felelősséget vállalt fenntartásában. 1911-ben megvált a laptól, mert Osvát Ernő szerkesztővel ellentétbe került.
- PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI R.T.: 1884-ben a régi Wilkens-féle nyomdából alapított könyvkiadó és nyomdai vállalat, amely 1957-ben Kossuth Nyomda lett. Legfőbb érdeme az első teljes magyar lexikon, a Pallas Nagy Lexikon /1892-1896/ kiadása volt.
24. "... ÖCSÉMEL S GYURKÁVAL ÉLEK LEGTÖBBET...": Ady Lajos: /1881-1940/ irodalomtörténész, pedagógiai író, bátyjától sokban idegen nézeteket vallott. Ady Endréről 1923-ban írt műve a költő forradalmiságát meghamisító szemlélete ellenére az Ady-kutatásnak hasznos adatokat szolgáltatott.
- REINITZ BÉLA: /1878-1943/ zeneszerző, zenekritikus. A Népszavának és a Világnak dolgozott sokat. Bartók és Kodály műveinek lelkes propagálója volt. Ady-daljaival hozzájárult a költő népszerűsítéséhez.
- MEDITERRANÉ: Párizs - Lyon - Mediterranée vasúttársaság, mely szabadjegyeket adott a költőnek, a társaságról írt cikkekért.
26. KISS JÓZSEF: /1843-1921/ költő, lapszerkesztő, a 19. sz. végi magyar líra egyik kiemelkedő képviselője. 1890-ben megindította A Hét c. irodalmi folyóiratot, amely maga köré gyűjtötte a fiatalabb, a hivatalos irodalommal szemben álló írókat. 1910 után

A Hét szembe fordult a Nyugattal, ekkor a hivatalos körök megpróbálták Kiss Józsefet Ady ellen kijátszani. Kiss József népszerűsége csökkent, fokozatosan háttérbe szorult.

LESSING, GOTTHOLD EPHRAIM: /1729-1781/ német drámaíró, esztéta. A felvilágosodás szorgalmazója, a klasszikus nemzeti irodalom egyik megalapozója Németországban.

RODA RODA, ALEXANDER: /1872- ?/ német író. Az első világháború alatt a Neue Presse és a Vossische Zeitung haditudósítójaként tünt fel.

ROSENFELD, MORRIS: /1862-1923/ amerikai jiddis proletárköltő. 1908. októberében felolvasást tartott a Royal termében.

REVICZKY GYULA: /1855-1889/ a fiatal Ady, Móricz, Kosztolányi, Juhász stb. legkedveltebb költője, az új magyar líra előfutára.

SZABOLCSKA MIHÁLY: /1862-1930/ a népi-nemzeti költészet képviselője, konzervatív lírikus, Ady ádáz ellensége.

POÉTA ÉS PUBLIKUM: "az alábbi írás fölolvadásnak készült, s a Royalban olvastam föl november hó 27-én este egy páratlanul szíves és nagy publikum előtt. A fölolvadás ize nagyon rajta és benne van, az egész írás szubjektív, verselő írás. De éppen ezért nem tudnék hozzávalóbbat, vallomásosabbat küldeni a Huszadik Századnak."

27. IMPERIALE: A párizsi emeltes ömnibusz tetőrésze.

28. "MAGYAR IGAZGATÓ" Magyar Mór a Hatvány - Osvát párbaj miatt lett öngyilkos.

30. POE, EDGAR ALLAN: /1809-1849/ amerikai költő, novellaíró. Borzalmas és groteszk elemekkel dolgozott. Bűnügyi történeteket is írt.

35. A mylitta-korszak titkos, bujkáló budai sétáiról, találkozásairól van szó.

BÁRCZY ISTVÁN: /1866-1943/ 1906-1918 között Budapest polgármestere, 1913-1918 között főpolgármestere. /ÖN Bp. 1961. 1374. 1./

37. LEVÉL KABOS EDÉHEZ, Az Érdekes Ujság szerkesztőjéhez.
38. "MAGYAR KIRÁLY" Szálló: Dorottya u. 2.
 "...EGY VÁRKASTÉLYSZERŰ, TORNYOS, BÁSTYÁS HOTEL": az 1913-as év telét a Hűvösvölgyi Park Penzióban /Hidegkúti ut 74-78, ma Vöröshadsereg utja/ töltötte.
39. János kórház: Diósárok u. 1.
42. "A NAGY HÁZ": A Hűvösvölgyi Park Penzióban 1913 októberében eltöltött őszi napok emléke két és fél év távlatából.
43. RUFFY PÁL: /1854-1934/ ügyvéd, az állami gyermekvédelem kiépítője. Felelős szerkesztője volt a Magyar Közigazgatás című lapnak. "A LAKÁS NEM A M. KG.-É, HANEM BONCZA MIKLÓSÉ..." a Magyar Közigazgatás Ady apósának, Boncza Miklósnak a lapja volt, melyet a Veres Pálné u. 4. sz. alatti lakásában szerkesztettek.
 BONCZA BERTA: /1894-1934/ 1915-től Ady Endre felesége.
44. "... A BUDAPESTI EGYETEMI KÖR": 1872-ben alakult Tudomány és Műegyetemi Olvasókör néven. 1892-ben változtatta meg a nevét.
46. "NAGYVÁRAD CSINÁLTA A POLITIKÁT E HÉTEN." A bihari Szabadelvű Párt gyűlésén Tisza István tartotta az elnöki "székfoglalót".
48. "OTTHON" : Az Otthon Írók és Hírlapírók Köre 1891-ben alakult a Fiume Kávéházban /Muzeum körút 13./
 "THURYZOLTÁNI LENDÜLETTEL DISPUTÁLNAK..." Thury Zoltán: /1870-1906/ író, újságíró, a századvég egyik legjelentősebb novellistája.
49. "... AZ ŐS-BUDAVÁRBA VEZETŐ UTAT...": Ósbudavár a Városligetben a millenniumi /1896/ ünnepségek idején berendezett szórakozóhely.
 /ÖPM II. Bp. 1955. 443. l./

50. "A SZEMERE-ASZTALTÁRSASÁG..." 1901. május közepén alakult a Keresztény Ifjúság Nagybizottsága /korábban a budapesti egyetemisták Nemzeti Pártja/ tagjainak egy részéből. /ÖPM II. Bp. 1955. 455-457. l./
SZEMERE MIKLÓS: /1856-1919/ politikus, író, földbirtokos. Politikai és társadalmi röpiratai korábban nagy hatásúak voltak. A ló-sport nagy istápolója, híres kártyás volt. Alakja Krudy regényeiben sokszor feltűnik.
55. WESSELÉNYI MIKLÓS: /1796-1850/ reformpolitikus, politikai és közgazdasági író. Az 1838-as pesti nagy árviz emlékére készült Wesselényi--emléktáblát, Holló Barnabás alkotását, 1905. április 9-én leplezték le a Ferenciek temploma külső falán. /Liber Endre: Bp. szobrai. Bp. 1929. 470. l./
57. FEDÁK SÁRI: /1879-1955/ színésznő. A századelején "a modern nőalakok" ábrázolója.
FRÁTER LÓRÁND: /1872-1930/ költő, zeneszerző, nótái, népdalátíratái országszerte híresek voltak, műveinek előadójaként is kedvelték.
60. JANOVICS JENŐ: /1872-1945/ a kolozsvári Nemzeti Színház rendezője, majd igazgatója. 1902 tavaszán a kolozsvári színház az ő vezetésével vendégszerepelt Budapesten drámatörténeti sorozattal. /ÖPM X. Bp. 1973. 522. l./
62. NYULAK-SZIGETE: Margitsziget. Árpád-házi Szent Margit /1242-1271/ IV. Béla leánya. A tatárjárás után a szigeten épített domonkos rendi kolostorban élt.
65. "VÉN HID VAGYOK..., AKIT HENTZI SE TUDOTT ELPUSZTITANI": 1849. május 21-én Hentzi, Heinrich /1785-1849/ osztrák tábornok, Buda városparancsnoka Alnoch ezredesnek utasítást adott a hid felrobbantására.
"... ÖREGEN, ROZOGÁN, JAVÍTÁS ELŐTT...": a Lánchidat 1913-ban kezdték ujjaépíteni. /ÖPM IX. Bp. 1973. 437. l./

70. "CSIKÁGÓBAN...": A VII. kerületben az 1896-1898-as évek között felépült városrész. A mexikói mintájú utcahálózata és gyors felépülése miatt nevezték "Csikágónak".
ELEMÉR UTCA ma Marek János utca.
76. "BANDA MARCI", Banda Márton: /1847-1924/ a legrangosabb magyar cigányprimások egyike. 1903-ban zenekarával megnyerte a budapesti országos cigányzenész versenyt. Sokat járt külföldön.
NEMZETI KASZINÓ: /1827-1944/ Széchenyi István alapította. A klerikális-feudális reakció vezérkaráé volt, még a dzsentrit sem fogadta be. Végleges helyisége a Cziráky palotában, Hatvany u. 5.
/ma Kossuth Lajos utca/
DREYFUS ALFRED: /1859-1935/ a zsidó származású vezérkari tiszt ellen kémkedés és hazaárulás hamis vádjával pert indítottak. A francia társadalom haladó és reakciós erőinek összeecsapása volt a per-
u-
jrafelvétel, melyben a haladó erők győztek.
77. KERESZTELŐ SZENT JÁNOS: Jézus keresztelője. Birálta Herodest botrányos viselkedéséért, ezért valamint kemény beszédei miatt politikailag veszedelmesnek látszott, ezért lefejezték. Az evangéliumi legenda szerint Salome táncával könyörögte ki a kivégzést Herodesnél.
79. A cikk megírásának ötletét a Budapest című napilap november 6-1 számában megjelent "Cigánybanda urakból" című cikk adta. /ÖPM IX. Bp. 1973. 409. 1./
BRISTOL SZÁLLODA a Mária Valéria u. 4. /ma Apáczai Csere János u./ sz. házban működött.
82. ANDRÁSSY UT ma Népköztársaság utja.
84. RAKOVSKY István: /1858-1931/ habsburghű, legitimista, klerikális beállítottságú politikus.
ALKOTMÁNY: /1896-1919/ a régi katolikus néppárt hivatalos napilapja volt.

87. "AZ UJ HIGH-LIFE A RÉGI HIGH-LIFET.": az új kiváltságosok a régít.
90. BRUMMEL, GEORGES: /1778-1840/ angol divatkirály, IV. György angol király barátja.
DANDYZMUS: világfiasság, piperkőcség, ficsurkodás.
"MAN OF FASHION": divatos férfi, divatfi.
WILDE, OSCAR: /1856-1900/ ír származású angol költő, író, drámaíró. Sikereket aratott szellemes párbeszédekkel teletűzdelt, a cselekményt ötletesen bonyolító vígjátékaival.
BYRON, GEORGE GORDON, LORD: /1788-1824/ angol költő, a XVIII. sz-i forradalmi romantika legnagyobb hatású képviselője.
BAUDELAIRE, CHARLES: /1821-1867/ francia költő, a XIX. sz. egyik legnagyobb hatású, dekadens, szimbolista költője.
MUSSET, ALFRED DE: /1810-1857/ francia költő, drámaíró, a romantikus irodalom kiváló képviselője.
LAMARTINE, ALPHONSE DE: /1790-1869/ francia költő, politikus, a francia romantika egyik képviselője.
ALKIBIADÉSZ: /kb. i.e. 450-404/ athéni államférfi és hadvezér, Periklész unokaöccse, Szokratész kedvelt tanítványa. Állhatatlansága és elvtelensége hírhedtté tette, többször követett el hazárdárulást.
LAMPÉRTH GÉZA: /1873-1934/ költő, író. Szokványos jellegű, a hivatalos ízlést követő, nacionalista szemléletű verseket, regényeket, elbeszéléseket, drámákat, történeti és ifjúsági műveket írt.
BERCZIK ÁRPÁD: /1842-1919/ novellista, színműíró. Műveinek egy része enyhe szatírával ábrázolja a talaját vesztett dzsentrit és a nemességhez törleszkedő polgárt.
91. CROISSET, DE FRANCIS: /1877-1937/ francia vígjátékíró, Musset később Rostand utánzója. /ÖPM VII. Bp. 1968. 454. l./

92. "HAGYHATTA VOLNA, MINT EGY MÁSIK, SZINTÉN NEMRÉGEN MEGBOLDOGULT NAGYUR,...": ZICHY JENŐ, GRÓF: /1837-1906/ ázsiai utazó, képviselő, nagybirtokos. Budapesten a Rózsa utca 63. sz. házban /ma Rózsa Ferenc u./ muzeumot nyitott, ahol elhelyezte műgyűjteményét. 1907. április 4-én utcát neveztek el róla. /Budapest tört. bibliogr. II. Bp. 1963. 208. l./
94. "UNA EADEMQUE NOBILITAS": egyszerre és ugyanott a nemességet...
 "GOTHA ALMANACHJA": 1764-től Justus Perthes gothai könyvkiadó cég által folyamatosan kiadott családtörténeti évkönyvek elnevezése, amelyek az uralkodóházak és a főrangú családok adatait ismertették.
- LINNÉ, KARL VON: /1707-1778/ svéd természettudós, egyetemi tanár. A természet leírásával, és rendszerezésével foglalkozott.
- "MÁGNÁS-ELZÁK" Mágnás Elza: /Turcsányi Elza 1880-1914/ a Fővárosi Orfeum híres dizőze, aki a fővárosi arisztokraták és pénzemberek kitartottjaként hatalmas vagyona tett szert. 1914. január 9-én házvezetőnője és ennek szeretője budai lakásán meggyilkolták.
- "MAGYAR SZAPPHÓK": Erdős Renée /1879-1956/ költő, író. Kezdetben a női lélek vágyait, érzéseit őszintén feltáró versei miatt a születő új polgári irodalom első képviselői között emlegették. Későbbi műveiben megmutatkozik az igényesebb tartalom hiánya, melyek a nagypolgári esztétika vallásos misztikáját tükrözik.
- "GYŐZHETETLEN ALFONZOK": az Alfonz a század elején a nők által kitartott férfi neve. /ÖPM X. Bp. 1973. 569-570. l./
- HAVERDA MÁRIA: Szeretőjével Jánossy Aladárral és unokatestvérével Vajdha Antallal közösen elhatározták, hogy megölik Haverda Mária Szabadkán lakó édesanyját, hogy mielőbb hozzájussanak a családi örökséghez. A tett nagy felháborodást váltott ki a sajtóban és a közvéleményben.
- EÖTVÖS JÓZSEF, BÁRÓ: /1813-1871/ író, költő, reformpolitikus, államférfi, a magyar realista regényírás első nagy mestere.

95. PARK CLUB: 1895-ben báró Atzél Béla alapította a fő- és középnemesség szórakoztatására. Az 1910-es évektől azonban csak a mágnások találkozóhelye lett. Jelenleg a Magyar Néphadsereg Központi Klubjának nyári helyisége található az épületében: Stefánia u. 34-36. sz. /ma Népstadion ut/
96. "ORSZÁGOS DIÁK SZÖVETSÉG": 1892-ben alakult./Ludwig Rezső-Szemmelyei Kornél: Magyar diákélet és diákegyesületek. Bp. 1900./
97. A budapesti egyetemen a néppárti és a haladó szellemű ifjúság között verekedésre került sor, mert a félrevezetett katolikus egyetemisták követelték a kereszt felfüggesztését a tantermekben. /ÖPM I. Bp. 1955. 530. 1./
98. "... A PIKLER-ÜGY...": a néppárttal szimpatizáló Hazánk című lap anarchizmussal, haza- és vallásellenességgel vádolta meg Pikler Gyulát. Ezt kihasználva a néppárti egyetemisták nacionalista tüntetést rendeztek.
PIKLER GYULA: /1864-1937/ jogbölcsész, egyetemi tanár, 1903-1920 között a budapesti egyetemen a jog- és állambölcsélet tanára. A pozitivista állam- és jogbölcsélet külföldön is elismert, legkiemelkedőbb és legnagyobb magyar képviselője. Tudományos felfogásának bátor kifejtése miatt élete végéig harcban állott a konzervatív és klerikális irányzatok magyarországi képviselőivel az ellenforradalom hatalomra jutásakor nyugdíjazták.
99. PAULAI SZ. VINCE: /1576-1660/ 1624-ben Párizsban a St. Lazare belpoklosházban alapította meg misszionárius társulatát. Tagjai irgalmasnővérek, akik betegápolással és leányneveléssel foglalkoztak.
"PÁLOSOK RENDJE": egyetlen magyarországi eredetű szerzetes rend. 1426-ban Özséb esztergomi kanonok alapította. Később több európai országban elterjedt. 1786-ban Magyarországon II. József feloszlatta a rendet és vagyonát elkobozta.

100. "... S NOTRE DAME DE SION FRANCIA NŐI SZERZETESREND TAGJAI ISKOLÁT NYITOTTAK...", amely 1904-től a Hunyadi János uton a "Lónyai-féle nyaralóban", 1907-től az Attila u. 101. sz. házban, 1910-től a Villányi uton, 1930-tól a Sashegyen működött.
101. "A KOSSUTH LAJOS UTCÁN... MÁGNÁS ASSZONYOK ... TÜNTETTEK ...": 1906. márc. 15-én jórészt Ausztriában és Csehországban gyártott tulipán jelvényekkel vonult fel egy előkelő hölgytársaság.
"TULIPÁN MOZGALOM": az önálló magyar ipar támogatására, a kossuth-i védegyletet névlegesen utánczó főúri hölgyek rövidéletű szervezkedése.
102. "VIDOR PÁLNÉ ÉS A NÉPSZINHÁZ MŰVÉSZNŐI BUDAPEST KOMOLY TANÁCSA ELÉ JÁRULTAK".: A virág árulást hazafias tüntetésnek szánták, de a királybiztos nem engedélyezte. /ÖPM VII. Bp. 1968. 434. l./
VIDOR PÁLNÉ:/1859- ?/ színművésznő.
NÉPSZINHÁZ /1875-1907/ a kor legnépszerűbb színpadi műfaja a népszínmű iránti érdeklődés kielégítésére hozták létre. Az 1965-ben lebontott Nemzeti Színház épületében működött.
103. SCHWARTZ GUSZTÁV: /1858-1920/ jogtudós, író, egyetemi tanár /ÖPM IX. Bp. 1973. 387. l./ feljelentése nyomán kiderítették, hogy egy Lipót körúti kereskedő tízezer üveg hamis Pommery-pezsőt árusított.
104. 1899. augusztus 12-én, a világosi fegyverletétel 50. évfordulóján felavatták a budapesti kadetiskolában Hentzi osztrák tábornok szobrát. Lásd még a 65. sz. jegyzetet is.
105. "A MAGYAR TÁRSADALOM NEM SIET SZOBROS EMLÉKET ÁLLITANI DR. JÓKAI MÓRNAK.": Jókai Mór bronzszobrát csak 1921. május 21-én avatták. /Liber Endre: Budapest szobrai. Bp., 1929. 313. l./
106. EÖTVÖS JÓZSEF SZOBRA az Eötvös téren Huszár Adolf alkotása. 1879 május 25-én avatták fel.

SZÉCHENYI ISTVÁN SZOBRA a Roosevelttéren. Engel József alkotása.
1880. május 23-án avatták.

PETŐFI SÁNDOR SZOBRA a Március 15. téren. Huszár Adolf alkotása.
1882. október 15-én avatták.

BETHLEN GÁBOR SZOBRA a Köröndön ifj. Vastagh György alkotását 1902-ben avatták. Ma a Hősök terén áll.

JÓZSEF NÁDOR SZOBRÁT a József nádor téren 1869. április 25-én avatták. Halbig János alkotása.

BOCSKAI ISTVÁN SZOBRA a Köröndön Holló Barnabás alkotása.
1903. januárban avatták. Ma a Hősök terén áll.

PÁLFFY JÁNOS SZOBRA a Köröndön Sellyei Károly alkotása.

1905. szeptemberében avatták. Ma helyén Balassi Bálint szobra áll.

107. SZENT ISTVÁN SZOBRA az I. kerületben a Mátyás templom és a Halászbástya között áll. Stróbl Alajos és Schulek Frigyes alkotása.
1906. május 21-én avatták. Ebből az alkalomból Magyarországra látogatott Ferenc József is.

"... ORSZÁGHÁZAT...": a mai parlament épületéből az 1906. február 19-i házfelosztáskor katonaság kergette ki az obstruálni akaró képviselőket. /ÖPM VII. Bp. 1968. 467-468. 1./

108. "PRINZ FRANZ, PRINCIPE FRANCESCO": Kossuth Ferenc gunyneve. K. F. /1841-1914/ dualizmuskori politikus, mérnök, miniszter, Kossuth Lajos legidősebb fia. 1906. április 8-tól 1910. január 17-ig kereskedelmi miniszter. 1907-ben megújította a vám- és kereskedelmi szerződést Ausztriával. A Wekerle-kormány lemondása után Apponyi Alberttel együtt a Függetlenségi és 48-as Kossuth Párt vezetője volt.

BARTHA MIKLÓS /1848-1905/ siremlékét 1907. október 23-án avatták a Kerepesi temetőben, ahol részt vett a kormány több tagja. Szobrát a Stefánia uton/ma Népstadion ut/avatták 1914. június 21-én. Istók János alkotása.

APPONYI ALBERT: /1846-1933/ a dualizmus kora és az ellenforradalmi rendszer jelentős konzervatív politikusa, miniszter, nagybirtokos. Tagja volt a kormánypártnak, majd az ellenzéki pártoknak.

1906-1910 között vallás- és közoktatásügyi miniszterként bevezette a nemzetiségek fokozott elnyomására irányuló iskolatörvényt.

DARÁNYI IGNÁC: /1849-1927/ konzervatív agrárpolitikus, nagybirtokos, földművelésügyi miniszter. Nevéhez fűződik az 1897-i földmunkás sztrájkmozgalom leverése, az 1898-i és az 1907-i un. cseléd-törvények, melyek korlátozták a cselédség szabad költözködési jogát, és kimondták, hogy a már 12 éves korban alkalmazható bérsgyerekek 18 éves korig a gazda házifegyelme alatt állnak. Kimondta, hogy a gazdák testi fenytést is alkalmazhatnak.

SZILÁGYI DEZSŐ: /1840-1901/ politikus, igazságügyminiszter, egyetemi tanár. Tudományos működése kevés nyomot hagyott. Több polgári jellegű törvényalkotás fűződik a nevéhez, pl. a házassági jogról és az állami anyakönyvezésről.

VAJDA JÁNOS: /1827-1897/ költő, író, publicista, a XIX. sz. második felének kiemelkedő magyar lírikusa.

109. "AZ ÁRVA JÓKAI-SIR": Jókai siremlékét a Kerepesi temetőben 1929-ben állították fel.

UGRON GÁBOR: /1847-1911/ politikus, publicista, a Függetlenségi Párt egyik alapítója. Ellenzéki politikát folytatott, hajlott a francia orientáció felé, támadta a monarchia külpolitikáját érintő hármasszövetséget. Élete utolsó esztendeiben Tisza István és a Fejérváry-kormány ellen lépett fel.

STRÓBL ALAJOS: /1856-1926/ a századforduló táján a legtöbbet foglalkoztatott magyar szobrász, aki kivételes jellemző erővel és kompozíciós készséggel készítette emlékműveit.

110. FÜGGETLENSÉGI PÁRT: /1874-1918/ a magyar országgyűlés legnagyobb ellenzéki pártja. 1906. április 4-én Kossuth Ferenc pártelnök és Fejérváry Géza között létrejött paktum eredményeként születő koalíciós kormányban a párt elvei feladásával részt vettek a függetlenségi képviselők is.

112. **OBSTRUKCIÓ:** a polgári parlamentek kisebbségben lévő párjainak az a módszere, hogy a házszabályokban biztosított jogok formális felhasználásában valamely ügyben lehetetlenné tegyék a vita lezárását, ezzel megakadályozzák a törvényjavaslat elfogadását. Ilyenek a hosszú "távbeszéd", állandó módosító indítványok be-
terjesztése. A dualizmus kori magyarországi parlamentben ez gyakori szokás volt, 1896-1912 között pedig állandósult. 1903 januárjában a Széll Kálmánt követő Khuen-Héderváry Károly ellen alkalmazták.
- EX LEX:** a polgári parlamentekben így nevezték azt az átmeneti állapotot, amikor a költségvetési év lejárt, a kormánynak az országgyűléstől régi költségvetés hatályban tartására felhatalmazása nem volt, és az országgyűlés az új állami költségvetést még nem szavazta meg.
113. A képviselőház 1911. január 18-i ülésén az önálló Magyar Jegybank felállítása körül folyt vita kapcsán botránys jelenetekre került sor. Ez adta Adynak a cikk megírásához az indítékot. /ÖPM X. Bp. 1973. 384-385. 1./
114. "HAZUGSÁG-HÁZ": Országház
115. "AZ ÖREG HÁZ": a miniszterelnöki palota a Várban. Szent György tér 1.
118. LYON KÁVÉHÁZ: Andrásy ut 27. /ma Népköztársaság utja/
120. BODA DEZSŐ: /1863-1918/ budapesti rendőrfőkapitány 1906-1917 között. Szerepe volt a munkásság megmozdulásaival szemben kifejtett rendőrterror alkalmazásában.
121. BIÁSZ: görög bölcselelő i.e. IV. sz.-ban a hét bölcs egyike.

ORSZÁGOS MAGYAR KÉPZŐMŰVÉSZETI TÁRSULAT: /1859-1945/ A Pesti Műegylet és a Képcsarnok Egylet működésével elégedetlen festőink /Barabás Miklós, Bródszky Sándor, Telepy Károly stb./ alapították a magyar művészet és irodalom fejlesztésére. Később a konzervatív művészeti törekvések képviselője lett.

SINGER ÉS W. R. T.: /1885-1949/ S. Sándor és Wolfner József által alapított nyomdai és könyvkiadó vállalat. Herczeg Ferenc irányítása mellett főleg a kispolgári igények kielégítésére törekedett, de kiadta Biró Lajos, Bródy Sándor, Ady Endre stb. műveit is.

124. CSIKY GERGELY: /1842-1891/ író, műfordító, a magyar kritikai realista dráma megteremtője.

"FEYDEAU-DARAB": Feydeau, Georges: /1862-1921/ francia drámaíró, Ernest Aimé regényíró fia. Darabjaiban a bonyolult és leleményesen kidolgozott cselekmény valószínűtlenségét szellemes replikák és pergő bonyodalmak álcázzák. Több darabja ma is műsoron van Magyarországon. 1899-ben mutatták be az Osztrigás Micit /ma Egy hölgy a Maximból/, A cikk a Kézről kézre c. darabjával kapcsolatos.

MIREBEAU, Honore - Gabriel Rigeti, comte de: /1749-1891/ francia politikus, a nagy francia forradalom /1789-1794/ első szakaszának egyik vezéralakja.

125. POZSGAY MIKLÓS: /1863-1917/ országgyűlési képviselő. 1901-től a dunakecelei kerület képviselője. Függetlenségi és 48-as párti programmal indult.

126. MELBA ASSZONY: Melba, Nellie: /1861-1931/ világhírű ausztráliai operaénekesnő.

BÁRTFA: előkelő üdülőhely volt a századfordulón. A Budapesti Napló 1905. július 25-i szám hiradása adta Ady cikkének témáját. /ÖPM VI. Bp. 1966. 421-422. 1./

"ÁM KÉRDEM: SZCÜLLA - E VAGY KHARÜBDISZ?" Scylla és Charybdis: a görög mitológia szerint a Messina szorosban a Kharübdisz veszedelmes szikláival szemben egy szörny él, mindkettő pusztulással fenyegette a hajósokat. Átvitt értelemben olyan veszélyt jelent, mely minden oldalról fenyeget.

128. LOMBROSO, CESARE: /1836-1909/ olasz antropológus, büntetőjogász, egyetemi tanár. A bűntények okát kizárólag az emberi jellem biológiai adottságaiból vezeti le. Tanításai alapjaiban tévesek.
131. KORDA ANDOR: feltehetően képviselő.
SOMOGYI ALADÁR: műveletlen képviselő, aki művészeti kérdésekről beszélt a parlamentben.
GAÁL ANDRÁS: feltehetően képviselő.
133. "BLANC UR": A monacoi játékbarlang bérlője. Félix Roland Bonaparte apósa. /ÖPM IX. Bp. 1973. 475. 1./
"BUDAPEST UGYANIS A VILÁG LEGJÁTÉKOSABB VÁROSA, DE SZEMÉRMES":
'Ady sokat foglalkozott a felmerült tervvel, hogy a Margitszigeten játékkaszinót akarnak létesíteni. Lásd Európa Kairója, Margitsziget és Bártfa, Budapest - Monte-Carlo című cikkeket.
/ÖPM IX. Bp. 1973. 475. 1./
134. "TARKA SZINPAD": 1901. november 16-án nyílt meg a Fővárosi Orfeumban, az akkori divatos külföldi kabarék mintájára.
135. "AGRÁRIUS PRIMADONNA": Fedák Sári /1879-1955/ színésznő, származása miatt a vidéki dzsentri társadalom ünnepezt kedvence volt.
LUEGER, KARL: /1844-1910/. Bécs keresztényszocialista polgármestere, aki antiszemitizmusáról és magyargyűlöletéről volt ismert.
/ÖPM IV. Bp. 1964. 320. 1./
KÜRY KLÁRA: /1870-1935/ színésznő, operettprimadonna. Az 1890-es évek női szépségideáljának megtestesítője, sikereit igazában ennek köszönhette.

"...A LUJZÁK...": feltehetően Blaha Lujza: /1850-1926/ a magyar szinjátszás egyik legnagyobb egyénisége.

NEW YORK kávéház: Erzsébet körut 9-11. /ma Hunrágia kávéház, Lenin körut 9-11./ a századforduló és az azt követő időszak kiemelkedő irodalmi és művészkávéháza.

137. STRINDBERG, AUGUST: /1849-1912/ svéd író. Kezdetben szociális problémákkal foglalkozott, majd művészete egyre inkább miszticizmusba hajlott.
- MINKE BÉLA: /1856-1934/ író, ujságíró. 1881-től Budapesten működött.
- RAJNA FERENC: /1861-1933/ író, ujságíró. Az Ex-lex c. műve az első magyar szinpadí revü.
- IFJU HEGEDÜS SÁNDOR: /1875 - ?/ író, eredetileg mérnök, jórészt elbeszéléseket írt. Színműveit külföldön is sikerrel játszották.
- SOMLÓ SÁNDOR: /1859-1916/ színész, színiigazgató, rendező, drámaíró. 1902-1908 között a Nemzeti Színház igazgatója volt.
- "C'EST TOUT": ez minden.
138. MEDNYÁNSZKY LÁSZLÓ: /1852-1919/ a századforduló kiemelkedő festő-egyéniisége.
- IVÁNYI - GRÜNWARD BÉLA: /1867-1940/ festő, a nagybányai művésztelep alapító tagja.
- FERENCZY KÁROLY: /1862-1917/ az impresszionizmushoz kapcsolódó magyar festészet fő mestere, a nagybányai stílus kialakítója.
- KATONA NÁNDOR: /1864-1932/ festő. Főleg tájképeket festett.
- NIETZSCHE, FRIEDRICH: /1844-1900/ német idealista, irracionális filozófus. Filozófiája az imperializmus világnézetének kifejeződése. Az "Übermensch" /emberfeletti ember/ ideológiájának a megteremtője volt.
- SZEMERE GYÖRGY: /1863-1930/ író, 1910-től részt vett a Világ című hetilap szerkesztésében. Műveiben /elbeszélések, regények, drámák/ a földbirtokosok és a szegény falusi nép életét, küzdelmeit festette meg. Később szembefordult a szocialista munkásmozgalommal.

OHNET, GEORGES: /1848-1917/ francia regényíró. Szórakoztató, szentimentális regényeivel vált népszerűvé.

HÜVÖS Kornél: /1875-1905/ író, novellái szépirodalmi lapokban jelentek meg. A Nemzeti Színház két darabját mutatta be.

ERDÉLYI ZOLTÁN: /1872-1915/ költő, író. Több verseskötete és novelláskötete jelent meg. A századfordulón két vígjátékát játszották a pesti színházak.

139. FÉNYES ADOLF: /1867-1945/ festő. A kritikai realizmus jelentős magyarországi képviselője.

KERNSTOCK KÁROLY: /1873-1940/ festő. A Nyolcak egyik vezetőjeként az új festői törekvések képviselője. Ady barátja.

PERLMUTTER IZSÁK: /1866-1932/ festő. Főleg tájképeket és életképeket festett. Képei a francia impereszionizmus és realizmus hatását tükrözik.

JÁSZAI MARI: /1850-1926/ egyik legnagyobb magyar drámai színésznő. 1872-ben szerződtette a budapesti Nemzeti Színház. Elsősorban tragikus szerepekben nyújtott kiemelkedő alakítást.

MÁRKUS EMILIA: /1860-1949/ a századfordulón a Nemzeti Színháznak - Jászai Mari mellett - a legünnepeltebb drámai színésznője.

FARKAS PÁL: /1878-1921/ író, szerkesztő. Az Új Idők egyik munkatársa volt. 1906-ban a Társadalomtudományi Társaságot az ő segítségével próbálták átjátszani - sikertelenül - a hivatalos körök kezére. Az 1910-es években országgyűlési képviselő. Tisza István szűkebb politikai körének lett a tagja. Az alacsony színvonalú szórakoztató irodalom sikeres művelője volt.

GÉCZY ISTVÁN: /1860-1936/ színész, író, az Országos Színészegyesület titkára, a Petőfi Társaság tagja.

HEGEDÜS GYULA: /1887 - ?/ író, újságíró. A nagyobb fővárosi lapok ismert nevű publicistája volt.

ÁBRÁNYI KORNÉL, ifj.: /1849-1913/ író, újságíró. Számos irodalmi cikke, elbeszélése jelent meg a fővárosi lapokban. Képviselővé választása után, 1884-től politikai cikkeket és tárcákat is írt.

141. "A KOSSUTH - SZOBOR ÉS A SZABADSÁG - SZOBOR DOLGA...": a két szobor felállításának ügyét a főváros képzőművészeti bizottsága 1903. május 26-i ülésén tárgyalta. A gyűjtés már 1894-ben megindult. Az 1903-ban kiírt pályázat határideje 1905. március 31-én járt le, amelyre 12 pályamű érkezett be. A pályaműveket nem fogadták el, hosszú huza-vona után a Kossuth szobrot csak 1927-ben állították fel /Horvay János alkotása/, a Szabadság szobor felállítására pedig nem került sor.
- BARTHOLOMÉ, ALBERT: /1848-1928/ francia szobrász és festő. 1907-ben mint meghívott tag vett részt a budapesti szabadságharc emlékére hirdetett szoborpályázat bíráló bizottságában.
- BOHNICSEK GYULA: az Operaház tenoristája volt.
- FARKAS IMRE: /1879 - ?/ költő, színműíró, zeneszerző. Romantikus, érzelmes, sokszor érzélgős versei, színművei nagy közönségsikert biztosítottak számára. Olcsó népszerűségét főleg az Ady-ellenes körök használták fel.
- "DEZSŐ IRTA, A SZINÉSZ": Dezső József: /1867-1915/ a Nemzeti Színház tagja, házszerzője, több kisebb alacsony színvonalú színművet írt.
- VIDOR PÁL: /1846-1906/ színész, színiigazgató. 1878-ban a budapesti Népszínházhoz szerződött, ahol előbb főrendező, majd igazgató lett.
- KRECSÁNYI IGNÁC: /1844-1924/ színész, színiigazgató, újságíró. 1883-tól a Budai Színkört bérelte, majd a budai-temesvári társulat vezetője lett. Sikereit sokoldalú műsorával érte el. Nagy része volt abban, hogy az egykor jórészt németajku Buda színházi közönsége megismerkedhetett a magyar színikulturával.
- "MAKKAI ZSIGA BÁTÁI E SZEGÉNY ORSZÁGNAK!...": Makkai Zsigmond /1853- ?/ álparaszt-székely függetlenségi párti képviselő, az ákosfalvi kerület képviselője.
143. "FRIMM-NÖVENDEKEK": az értelmileg fogyatékos gyerekek első magyar intézetét Frimm Jakab: /1852-1919/ alapította.

144. PAULAY ERZSÉBET: /1886-1959/ drámai színésznő, Paulay Ede színházgazdától lánya. 1904-től a Nemzeti Színház tagja, egyik vezető színésznője.
- BEREGI OSZKÁR: /1876-1965/ színész. Klasszikus darabokban voltak maradandó sikerei. 1919 után emigrált.
- KEMEČHEY JENŐ: /1862-1905/ író, újságíró.
- PRÉM JÓZSEF: /1850-1910/ tanár, esszéíró. Színműveiben, pl. a "Helikoni ünnep"-ben az ujromantika elavult fogásaival élt.
- MALONYAY DEZSŐ: /1866-1916/ író, művészettörténész. Szépirodalmi kritikái írásainál jelentősebb a magyar népművészet körében végzett gyűjtése. Az Elnémult harangok című színműve Rákosi Viktor regényének átdolgozása.
- RÁKOSI VIKTOR: /1860-1923/ író, újságíró, humorista. Nevét főleg humoros karcolatai és romantikus nacionalista regényei tették ismertté.
- LAMPÉRTH GÉZA: /1873-1934/ költő, író. 1905-től a Petőfi Társaság tagja, 1926-tól főtitkára. A hivatalos izlést követő nacionalista szemléletű verseket, elbeszéléseket, drámákat, ifjúsági műveket írt.
- PAKOTS JÓZSEF: /1877-1933/ újságíró. A századfordulón az egyetemi ifjúság mozgalmainak egyik vezetője, a budapesti Egyetemi Lapok szerkesztője, 1916-1920 között a Petőfi Társaság titkára. 1926-tól országgyűlési képviselő demokrata párti programmal. Számos elbeszélést, regényt írt.
- SZALÓKY ELEK: /1862-1921/ színész, író. A budapesti Népszínháznál működött éveken át, színművei fővárosi és vidéki színpadokon többnyire kerültek színre.
- SZÖLLŐSY ZSIGMOND: /1872-1953/ író, újságíró.
145. "GUNNYASZTUNK NÉHA EGYÜTT AZ ANTI-MARIUSOK, KIK MEGTALÁLTUK KARTHÁGÓT.": Marius Gaius /ie. 156-86/ római hadvezér és államférfi. Többnyire római konzul, bukása utáni bolyongásában Carthagóban is feltűnt.
- "SMÓLEN TÓNIRÓL": Guthi Soma /1866-1930/ ügyvéd, író darabja. Az író Gutius álnéven 7 kötetben jelentette meg törvénytörési humo-

ros karcolatait. Színművei a pesti színházakban kerültek előadásra.

SABEL, JOSEFINE: ekkor Budapesten szereplő orfeumi táncosnő.

/ÖPM VI. Bp. 1966. 433. 1./

ADAM, Paul: /1862-1920/ francia publicista és regényíró. Társadalmi regényei nagy sikert arattak.

RUDNAY BÉLA: /1857-1932/ 1896-1906 között budapesti rendőr főkapitány.

146. PUCCINI, GIACOMO: /1853-1924/ olasz zeneszerző. 1906. május 12-én volt a Pillangókisasszony bemutatója a budapesti Operaházban, melyre Puccini is eljött Budapestre. /ÖPM VII. Bp. 1968. 494. 1./
"MÁDER IGAZGATÓ": Máder Rezső: /1856-1940/ zeneszerző, karmester. 1901-1907 között az Operaház igazgatója.
147. VECSEY FERENC: /1893-1935/ világhírű hegedűművész és zeneszerző, Hubay tanítványa volt.
150. BEÖTHY LÁSZLÓ: /1873-1931/ Rákosi Szidi és Beöthy Zsolt fia, a Magyar és a Király Színház igazgatója. A kor színházi életének üzleties szellemű hatalmassága. /ÖPM VIII. Bp. 1968. 546-547. 1./
152. "IBSENT MÁR A RÉJANE SZÍNHÁZÁBAN IS JÁTSSZÁK...": Réjane /Gabrielle-Charlotte Réju/: /1856-1920/ francia színésznő. Számos párizsi bulvárszínpadon sikerre vitte Donnay, Daudet, Ibsen darabját, amelyekkel Európa nagyvárosaiban is sikert aratott. 1905-ben önálló színházat alapított.
153. NAGY ENDRE: /1877-1938/ író, konferanszié, színigazgató. Nagyváradon együtt dolgozott Adyval. 1908-ban Modern Színpad néven megalapította az első modern magyar kabarét, /Andrássy ut, ma Népköztársaság utja 69./ amely először vitte sikerre Reinitz Béla /1878-1943/ Ady-dalait. /ÖPM X. Bp. 1973. 550. 1./

154. BÁNYÁSZ LÁSZLÓ: /1876 - ?/ hírlapíró, műkritikus.
 GERŐ ATTILA: /1870-1916/ költő, műfordító, nagyváradi majd fővárosi lapok munkatársa volt. Szépirodalmi és közgazdasági lapokat szerkesztett.
 GYÖKÖSSY ENDRE: /1880-1957/ költő, író, az un. konzervatív költők közé tartozott. 1919 után irredenta szellemben írt.
 ROZSNYAY KÁLMÁN: /1872-1948/ költő, író. Eredeti neve van der Hoschke. Szépirodalmi, képzőművészeti és színházi vonatkozású írásai jelentek meg vidéki, valamint néhány fővárosi lapban. Az Öreg diák élő emlékei című könyvében személyes emlékeit gyűjtötte össze Ady Endréről, Juhász Gyuláról és a szabadságharc korának kiemelkedő alakjairól.
 PÉTERFY TAMÁS: /1871 - ?/ székelytárgyú elbeszéléseket írt.
155. EÖTVÖS KÁROLY: /1842-1916/ író, ujságíró, ügyvéd, a Függetlenségi Párt politikusa.
 "... A FŐVÁROS JUBILÁRIS DIJÁRÓL ÉS RÓLAM.": Hegedüs Nándor: i.m.
 BENEDEK JÁNOS: /1863-1926/ ujságíró, költő, a Debrecen című függetlenségi lap szerkesztője a századfordulón. Egy ideig az itt dolgozó Ady főnöke és barátja.
156. ÁRKÁDIA: ókori görög tartomány, az irodalomban többek között mint a művészetek otthona szerepel. /ÖPM X. Bp. 1973. 513. l./
157. "TRATTNER ÉS KÁROLYI EGY 1839-ES FÜZETE ÉS EGY GYÖNYÖRŰ MAGYAR SZÓGYŰJTEMÉNY..." a Trattner-Károlyi által kiadott Tudományos Gyűjtemény 1839. évi XII. kötetében jelent meg Horváth Zsigmond Balaton - melléki tájszótára. Erre utal.
158. "BALASSÁNK": Balassi Bálint: /1554-1594/ költő, a magyar nyelvű líra első kiemelkedő, világirodalmi szintű képviselője.

GYÖNGYÖSI ISTVÁN: /1629-1704/ a XVII. sz. egyik legnagyobb elbeszélő költője.

ZRINYI MIKLÓS: /1620-1664/ költő, hadvezér, politikus. A XVII. századi magyar irodalom legnagyobb alakja, a központosított nemzeti királyság hive és megvalósításának harcosa volt.

PÁZMÁNY PÉTER: /1570-1637/ esztergomi érsek, biboros, a magyarországi ellenreformáció vezető alakja, író. 1635-ben Nagyszombatban egyetemet alapított, amelyet 1777-ben helyeztek Budára.

MIKES KELEMEN: /1690-1661/ író, II. Rákóczi Ferencet 1711-ben Lengyelországba, 1713-ban Franciaországba, 1717 őszén Törökországba kísérte. Törökországi tartózkodásuk hosszú esztendeinek eseményeit örökítette meg a Törökországi Levelekben.

BARÓTI SZABÓ DÁVID: /1739-1819/ költő, fordító, a XVII. sz. egyik legnagyobb költője.

BERZSENYI DÁNIEL: /1776-1836/ költő, a századforduló magyar nemességének belső világnézeti küzdelmeit legerőteljesebben megszólaltató lírikusa.

CSOKONAI VITÉZ MIHÁLY: /1773-1805/ költő. Ady a magyar líra egyik előfutárát jelölte meg benne. Versekben, tanulmányokban emlékezett meg róla.

159. 1911. november 26-án a Nyugat MórícZ Zsigmond tiszteletére matiné rendezett. Ady betegsége miatt nem vehetett részt az ünnepségen, ahol Ady Levélféle MórícZ Zsigmondhoz című verses levelét olvasta fel Csontos Gyula színművész. A cikk válasz a matinével kapcsolatban felmerült faji-felekezeti rágalmakra./ÖPM X. Bp. 1973. 430-432. 1./

DÉGENFELD JÓZSEF: /1847-19?/ 1883-1891 között Hajdu megye és Debrecen főispánja. 1896-tól a Tiszántuli egyházkerület főgondnoka.

FERENCZY GYULA: /1861-1931/ református lelkész, 1896-tól a Debreceni Kollégium tanára s a kollégium könyvtárának igazgatója.

"BALTAZÁROK": Baltazár Dezső: /1871-1936/ református püspök, jogász.

KINCS GYULA: /1859-1915/ író, ujságíró, Ady Endre tanára. Szerkesztője volt a Szilágy című lapnak. Ő közölte Ady Endre első verseit a kollégium Értesítőjében és a Magyar Könyvszemlében. Kapcsolatuk később sem szakadt meg. Ady több versében örökitette meg volt tanára emlékét.

JUSTH GYULA: /1850-1917/ függetlenségi párti politikus. 1884-től képviselő. 1893-tól a Függetlenségi Párt elnöke. 1909-től a polgári radikálisokkal és a szociáldemokratákkal szövetségesen fellépett az általános választójog érdekében. Tisza István parlamenti politikája ellen fellépő képviselők vezére.

GYULA: /X-XI. sz./ a X. sz. második felében a Maros mentén Erdélybe települő törzs vezére. A pogányság és a törzsszerkezet érdekében 1002-ben felkelést szervezett I. István ellen.

160. Válasz az Alkotmány 1914. december 1-i antiszemita hangú cikkére, amely Adyt is megtámadta. /ÖPM X. Bp. 1973. 432-434. 1./
"CONFITEOR": gyónonom, megvallom. A katolikusok bűnvalló imádságának kezdőszava.
VILÁG: 1910-ben indult politikai napilap, a magyarországi polgári radikalizmus legjelentősebb orgánuma. Munkatársai közé tartozott Ady Endre, Barta Lajos, Biró Lajos, Bölöni György, Jászi Oszkár, Kosztolányi Dezső, stb.
161. KRUDY GYULA: /1878-1933/ író, hírlapíró, a XX. sz-i magyar széppróza egyik kiemelkedő egyénisége.
CASANOVA, GIOVANNI GIACOMO: /1725-1798/ olasz kalandor. Botrányos szerelmi kalandjai és adósságai miatt több ízben bebörtönözték. A börtönből Párizsba szökött, ahol nagy vagyónra tett szert, és a legmagasabb körök befogadták.
162. KRAUS, KARL: /1874-1936/ osztrák publicista és kritikus. Individualista álláspontból bírálta a kapitalista társadalmat és művészetét.
MANN, THOMAS: /1875-1955/ a XX. sz. legnagyobb realista német írója. Nobel-díjas. Többször járt hazánkban, kapcsolatban állt

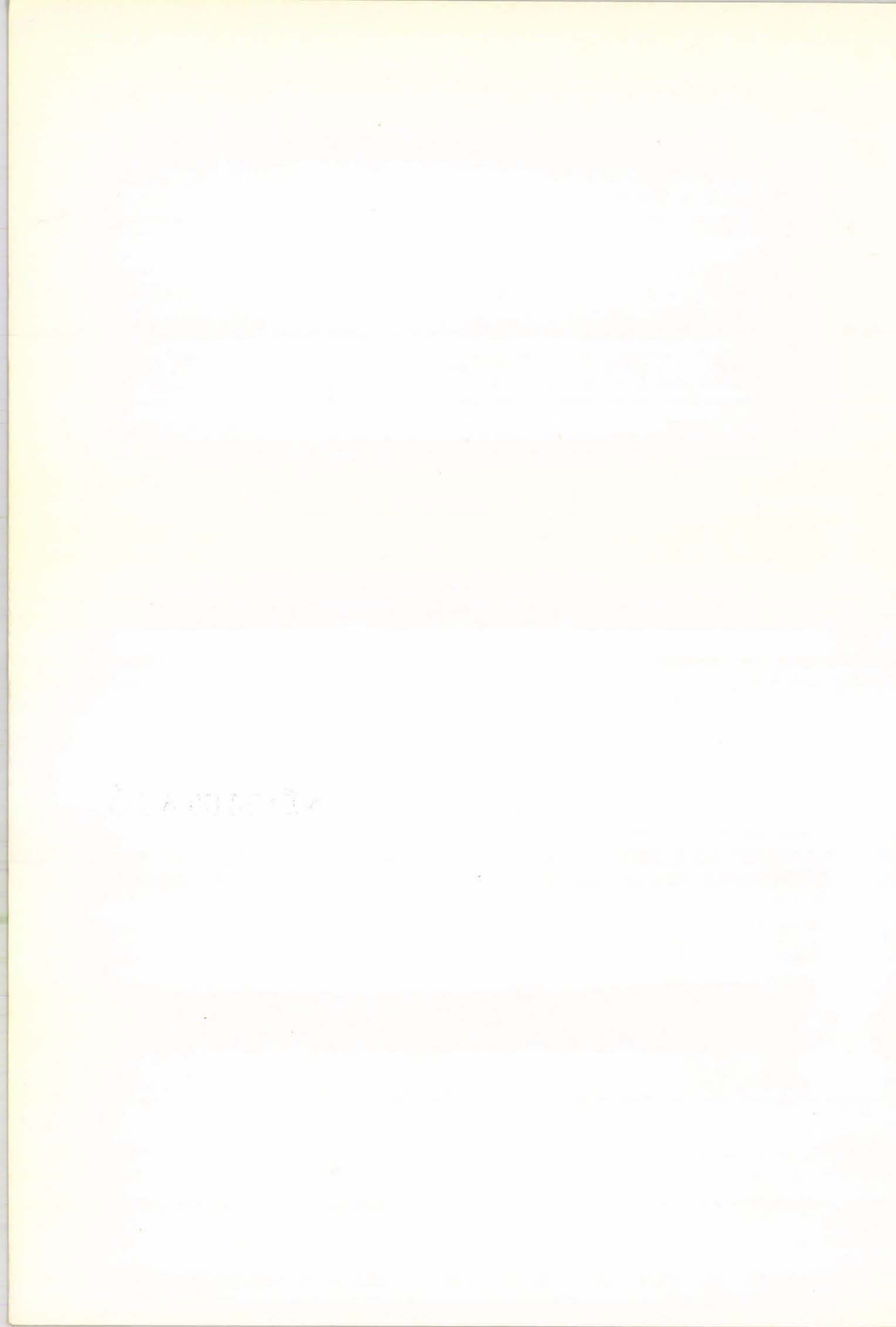
több magyar íróval és tudóssal. /Móricz Zsigmond, József Attila, Lukács György, stb./

163. SZÉP ERNŐ: /1884-1953/ költő, író, újságíró. Folyóiratokban, napilapokban megjelenő verseire, elbeszéléseire többen felfigyeltek. Első igényes verseskötetét Babits Mihály köszöntötte. 1914-ben jelent meg Az egyszeri királyfi című mesedramája.
164. "MUNKÁS-MARSEILLAISE": A Marseillaise dallamára írt munkásinduló. /ÖPM I. Bp. 1955. 536. 1./
165. "TEGNAP VÉRSZAGUVÁ TETTE AZ UTCÁKAT,...": az egyesült ellenzék koalíciójával szembenálló szocialisták és diákok, s a koalíciót támogató függetlenségiiek összezsapása az Erzsébet köruti függetlenségi kör tájékán. /ÖPM VI. Bp. 1966. 436. 1./
166. 1905. november 5-én a Városligeti Aréna melletti téren a szociáldemokrata párt nagygyűlést rendezett, ahol Bokányi Dezső /1871-1940/ méltatta az oroszországi forradalom jelentőségét.
167. A budapesti Hírlap 1907. augusztus 21-i "Zavargás az Angyalföldön" című cikke ösztönözte Adyt a cikk megírására. A Fóti Bazárban ugyanis a háziúr egy ötgyerekes családanyát az utcára akart kitenni. A környék lakói tüntetést rendeztek, melyet 20 lovasrendőr vert szét. /ÖPM VIII. Bp. 1968. 554. 1./
168. BURIÁN, KAREL: /1870-1924/ cseh operaénekes, aki hosszabb ideig vendégszerepelt a budapesti Operaházban.
CARUSO, ENRICO: /1873-1921/ népszerű olasz tenorista, 1907-ben vendégszerepelt az Operaházban. /ÖPM VIII. Bp. 1968. 577, 582. 1./

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- ÖN = Ady Endre: Összes novellái. Bp. 1961.
ÖPM = Ady Endre: Összes prózai művei. I-X. Bp. 1955-1973.
ÖV = Ady Endre: Összes versei. I-II. Bp. 1975.
VL = Ady Endre : Válogatott levelei. Bp. 1956.
BN = Budapesti Napló
D = Debreczen
DFL = Debreceni Főiskolai Lapok
F = Figyelő
FM = Független Magyarország
HSZ = Huszadik Század
MK = Magyar Közélet
NN = Nagyváradai Napló
Ny = Nyugat
PF = Pesti Futár
PN = Pesti Napló
Sz = Szilágy
V = Világ
VU = Vasárnapi Ujság

NÉVMUTATÓ

Ábrányi Emil 5
Ábrányi Kornél 177, 237
Adam, Paul 184
Ady Lajos 15, 35, 39, 217, 222
Ady Lajosné 217
Ambrus Zoltán 218
Alkibiadész 118, 227
Alnoch 225
Apponyi Albert 136, 177, 231
Arany János 125
Atzél Béla 229

Babits Mihály 217, 244
Balassi Bálint 195, 241
Baltazár Dezső 196, 242
Banda Márton 226
Bányász László 192, 241
Barabás Miklós 234
Bárczy István 47, 48, 223
Baróti Szabó Dávid 195, 242
Barta Lajos 243
Bartha Miklós 26, 136, 137, 170, 180, 221, 231
Bartholomé, Albert 179, 238
Bartók Béla 222
Baudelaire, Charles 118, 227
Benedek János 193, 241
Beöthy László 187, 240
Beöthy Zsolt 240
Beregi Oszkár 182, 239
Berczik Árpád 118, 183, 227
Berzsenyi Dániel 195, 242
Bethelen Gábor 135, 231
Biró Lajos 6, 13, 15, 21, 30, 219, 234, 243
Biász 152, 164, 233
Blaha Lujza 196, 236
Blanc 166, 235

Bocskai István 135, 231
Boda Dezső 152, 153, 154, 233
Bohnicsek Gyula 179, 238
Bóka László 217
Bokányi Dezső 244
Bonaparte, Roland Felix 235
Boncza Berta 9, 54, 224
Boncza Miklós 53, 224
Bölöni György 25, 28, 35, 217, 220, 222, 243
Bródszky Sándor 234
Bródy Sándor 5, 14, 21, 26, 34, 35, 48, 177, 198, 218, 234
Brummel, Georges 117, 227
Brüll Adél ld. Léda
Brüll Berta 5, 14, 39, 219
Burián, Karel 206, 244
Byron, George Gordon lord 118, 198, 227

Caruso, Enrico 72, 206, 244
Casanova, Giovanni Giacomo 243
Croisett, de Francis 118, 227
Csáth Géza 6
Csiky Gergely 157, 234
Csizmadia Sándor 8
Csokonai Vitéz Mihály 195, 242
Csorba Géza 10
Csortos Gyula 196, 242
Czóbel Béla 220
Darányi Ignác 232
Daudet, Alphonse 239
Degenfeld József 196, 242
Dénes Zsófia 217
Desseffy Arisztid 111
Dezső József 179, 180, 238
Diósi Ödön 15, 30
Diósi Ödönné /Brüll Adél/ ld. Léda
Dóczy Jenő 217

Donnay, Maurice 240

Dreyfus, Alfred 226

Eötvös József 122, 135, 228, 230

Eötvös Károly 193, 241

Erdélyi Zoltán 175, 183, 237

Erdős Renée 228

Farkas Imre 180, 238

Farkas Pál 177, 183, 237

Fedák Sári, 5, 72, 170, 180, 185, 225, 235

Fejérváry Géza 232

Fényes Adolf 176, 237

Ferencz József, I. 231

Ferenczy Gyula 196, 242

Ferenczy Károly 174, 176, 236

Feydeau, Georges 157, 234

Földessy Gyula 217

Friedrich István 192

Frimm Jakab 238

Fráter Loránd 72, 206, 225

Gaál András 235

Gaius, Marius 239

Gál István 217

Gárdonyi Géza 218

Géczy István 177, 183, 237

Gerő Attila 192, 241

Goda Géza 5,6

Grünwald Béla ld. Iványi-Grünwald Béla

Guthi Soma 239

Gyökössi Endre 192, 241

Gyöngyösi István 195, 242

Gyula vezér 196, 243

Hatvany Lajos 9, 35, 217, 222, 223

Hauptmann, Gerhart 183
Haverda Mária 122, 228
Hentzi, Heinrich 225, 230
Herczeg Ferenc 174, 219, 234
Hegedüs Gyula 6, 177, 183, 237
Hegedüs Nándor 217, 222, 241
Hegedüs Sándor, ifj. 173, 183, 236
Heltai Jenő 14, 218
Holló Barnabás 225
Horváth Zsigmond 241
Horvay János 238
Huszár Adolf 230
Hüvös Kornél 175, 183, 237

Ibsen, Henrik 190, 240
Ignotus, Veigelsberg Hugo 35, 38, 39, 199, 221
Istók János 231
István, I. Szent 231
Iványi Grünwald Béla 174, 177, 236

Janovics Jenő 75, 225
Jászai Mari 176, 237
Jászi Oszkár 6, 7, 243
Jókai Mór 5, 134, 136, 137, 141, 179, 230
József Attila 244
József főherceg, nádor 135, 231
Juhász Gyula 223, 241
Justh Gyula 196, 243

Kabos Ede 13, 30, 34, 35, 218, 224
Katona József 175
Katona Nándor 174, 236
Kemechey Jenő 183, 239
Keresztelő Szent János 101, 226
Kernstok Károly 176, 220, 237
Keszthelyi Ödön 192

Khuen-Héderváry Károly 233
Kincz Gyula 196, 243
Király István 217
Kiss József 5, 7, 37, 219, 222, 223
Kodály Zoltán 222
Korda Andor 235
Kossuth Ferenc 137, 177, 231, 232
Kossuth Lajos 82, 137, 179, 231, 238
Kosztolányi Dezső 6, 223, 243
Kovalowszky Miklós 217
Krausz, Karl 199, 243
Krecsányi Ignác 180, 182, 238
Krudý Gyula 9, 198, 217, 225, 243
Kun Béla 6
Kunfi Zsigmond 7
Küry Klára 170, 176, 180, 181, 235

Lamartine, Alphonse de 118, 227
Lampérth Géza 118, 183, 192, 227, 239
Léda /Diósiné Brüll Adél/ 5, 6, 14, 15, 21, 34, 35, 39, 217, 220
Lengyel Géza 217
Lessing, Gotthold Ephraim 37, 223
Liber Endre 225, 230
Linné, Karl von 122, 228
Lombroso, Cesare 161, 235
Lueger, Karl 235
Ludwig Rezső 229
Lukács György 244

Madách Imre 176, 178
Máder Rezső 240
Mágnás Elza /Turcsányi Elza/ 122, 228
Magyar Gábor 192
Magyar Mór 39, 223
Makkai Zsigmond 180, 238
Malonyay Dezső 183, 239

Mann, Thomas 199, 243
Márkus Emma 176, 237
Medve Miklós 21, 220
Medve Miklósné /Sárossy Paula/ 21, 220
Mednyánszky László 174, 176, 236
Melba, Nellie 234
Mikes Kelemen 195, 242
Minke Béla 173, 236
Mirabeau, Honoré-Gabriel Rigeti comte, de 158, 234
Moliere 118, 175
Molnár Ferenc 34, 163, 220, 222
Móricz Zsigmond 197, 223, 242, 244
Musset, Alfred de 118, 227

Nagy Endre 191, 192, 240
Nagy Miklós 136
Nietzsche, Friedrich 174, 236

Osvát Ernő 6, 7, 223
Ohnet, Georges 175, 237

Pakots József 183, 239
Pálffy János 135, 231
Pályi Ede 7, 218
Paulai Szent Vince 229
Paulay Erzsébet 182, 239
Pázmány Péter 195. 242
Periklész 227
Perlmutter Izsák 176, 237
Péterfy Tamás 192, 241
Petőfi Sándor 135, 154, 198, 231
Petrarca, Francesco 118
Pikler Gyula 127, 229
Poe, Edgar Allan 40, 223
Pósa Lajos 219
Pozsgay Miklós 159, 179, 234

Prém József 183, 239
 Puccini, Giacomo 177, 185, 186, 206, 240

 Rácz Gyula 6
 Rajna Ferenc 173, 236
 Rákóczi Ferenc, II. 242
 Rákosi Jenő 7, 29, 218, 221
 Rákosi Szidi 240
 Rákosi Viktor 183, 239
 Rakovszky István 111, 226
 Reinitz Béla 35, 222, 240
 Réjane /Gabrielle-Charlotte Réju/ 190, 240
 Révai József 217
 Révész Béla 21, 217
 Reviczky Gyula 38, 223
 Robotos Imre 217
 Roda Roda, Alexander 37, 223
 Rostand, Egmond 176, 227
 Rosenfeld, Morris 37, 223
 Rozsnyay Kálmán 192, 241
 Rudnay Béla 184, 240
 Ruffy Pál 53, 224

 Sabel, Josefine 184, 240
 Salome 226
 Schöpflin Aladár 8, 217
 Schwartz Gusztáv 132, 230
 Schulek Frigyes 231
 Singer Sándor 234
 Somló Sándor 173, 175, 178, 182, 183, 236
 Somogyi Aladár 235
 Strindberg, August 172, 173, 236
 Stróbl Alajos 137, 231, 232
 Szabolcska Mihály 38, 223
 Szalóky Elek 183, 239
 Széchenyi István 26, 82, 135, 177, 226, 231

Széll Kálmán 233
Szemere György 175, 183, 236
Szemere Miklós 151, 225
Szemennyei Kornél 229
Szendrey Julia 154
Szép Ernő 200, 244
Szilágyi Dezső 136, 232
Szokratész 227
Szöllősy Zsigmond 183, 239

Tábori Róbert 14, 219
Telepy Károly 234
Thury Zoltán 224
Tisza István 25, 26, 27, 192, 218, 219, 220, 224, 232
Tisza Kálmán 136, 220

Ujházi Ede 5, 176
Ugron Gábor, 137, 232

Vajda János 136, 232
Varga József 217
Vázsonyi Vilmos 5, 26, 48, 64, 221
Vecsey Ferenc 186, 240
Vészi József 6, 13, 21, 26, 30, 218, 220
Vészi Margit /Margita/ 7, 25, 27, 28, 29, 220
Vezér Erzsébet 217
Vidor Pál 180, 238
Vidor Pálné 131, 230
Vikár Béla 5
Viola Imre 192
Vörösmarty Mihály 195
Wagner, Richard 158
Waldmann Imre 169
Wekerle Sándor 231
Wesselényi Miklós 71, 225
Wilde, Oscar 118, 173, 227

Wolfner József 234

Zichy Jenő, gróf 228

Zrinyi Miklós 195, 242

A KÖTETBEN KÖZÖLT MŰVEK
BETŰRENDES MUTATÓJA

LEVELEK

Biró Lajoshoz /1905/	13
Brüll Adélhoz /1905/	15
Brüll Adélhoz /1906/	21
Brüll Adélhoz /1909/	34
Brüll Adélhoz /1909/	35
Brüll Adélhoz /1910/	39
Brüll Bertához /1905/	14
Brüll Bertához /1905/	14
Diósi Ödönhöz /1905/	15
Diósi Ödönékhez /1907/	30
Ruffy Pálhoz /1917/	53

NOVELLÁK

A gazdag ember házai /1910/	119
A győzedelmes szőke /1905/	96
A hajnali táncosnő /1911/	40
A Hét-Mária utcán /1905/	85
A szobrok - élnek /1907/	32
A Török menyasszonya /1906/	103
Az autómobil /1907/	88
Az este szomszédjai /1906/	19
Balajthy Kamill naplójából /1905/	116
Egy budapesti autóban /1913/	46
János-Nérók /1907/	66
Keresztelő Szent János /1906/	101
Két gyilkos poéta /1907/	109
Legendák kis leányokról /1916/	52
Lőrinc és a nóta /1906/	17
Mária és Gáspár /1908/	92
Nini szemei /1904/	96
Reich Jeremiás története /1906/	99
Ruben ur, a rendőr /1907/	90
Tíz Forint vőlegénye /1905/	16
Veronka leány lesz /1908/	94
Zoltán ur veszése /1907/	106

Beöthy ur színházai /1907/	187
Bölcs Biász előadásaiból. Aki panaszkodik bolond /1907/	152
Bölcs Biász előadásaiból. Honnan jön Budapestre a tiz forint /1907/	164
Brummel és a budapesti dandyzmus /1906/	117
Budapest - Monte-Carlo /1905/	160
Csirkefogás a mozi számára /1907/	189
Dicsérnek bennünket /1900/	57
Disputa /1912/	195
Divatos hazugságok /1901/	127
Egy gyámoltalan óriás. Budapest a falusiaké /1907/	72
Európa Kairója /1905/	157
Felháborító hír /1905/	129
Ficáncol a parlament /1911/	143
Fővárosi modor /1899/	57
Hétről-hétre /1900/	58
Hétről-hétre /1901/	203
Hol a boldogság? /1906/	118
Ime a kibontakozás /1903/	142
Irók /1906/	192
Jegyzetek a napról. III. A hamis Pommeryk /1907/	132
Jegyzetek a napról. I. A Kossuth utcán. /1906/	117
Jegyzetek a napról. III. A Lyon-eset /1906/	150
Jegyzetek a napról. I. A Nagyur háza /1907/	119
Jegyzetek a napról. A nyári Budapest /1906/	186
Jegyzetek a napról. I. A vidám Budapest /1908/	165
Jegyzetek a napról. II. Blanc, Marquet és Budapest /1908/	166
Jegyzetek a napról. II. Budapest a zálogházban /1907/	153
Jegyzetek a napról. III. Budapest népe önérzeteskedik /1907/	205
Jegyzetek a napról. II. Honnan jön a tömeg? /1905/	204
Jegyzetek a napról III. Szent István szobra /1906/	135
Jegyzetek a napról. II. Tanitónők /1907/	151
Jegyzetek a napról. I. Tekercses szobrok /1905/	135
Jegyzetek a napról. I. Vendéglátás /1906/	186
Jókai szobra /1905/	134
Karl Kraus Budapesten /1913/	199

Kártyáznak, isznak, ölnek. Két budapesti néember-eset /1907/	151
Kiké legyen Budapest? A jövő zenéje az utcán /1907/	206
Kongresszusok Budapesten /1905/	161
Könyvek és jóslások /1914/	200
Krudy Gyula könyve a Vörös Postakocsi /1913/	198
Le a "Tarka Szinpadig"-ig /1901/	169
/Levél a szerkesztőhöz/ /1913/	48
Lipótmezei vigasztaló séta /1913/	49
Magas lóról /1901/	61
Magyar ciklus /1905/	178
Margitsziget és Bártfa /1905/	159
Mulatunk /1905/	181
Nagy Endre fóruma /1912/	191
Nagyon furcsa esetek. IV. A városligeti halak. /1905/	150
Orfeumok tájáról. /1905/	184
Önéletrajz /1913/	13
Péntek esti levél /1905/	172
Péntek esti levél /1905/	174
Péntek esti levél /1905/	175
Péntek esti levél /1905/	179
Péntek esti levél /1905/	180
Poéta és publikum /1910/	36
Sokallják az éhbért /1910/	193
Szelid, új jegyzetek. IV. Budapest nagyvárosi tandíja /1912/	76
Szelid, új jegyzetek. III. Budapesti pénz - Árkádiában /1912/	194
Szelid, új jegyzetek. I. Gyónás a Világnak. /1911/	197
Szelid, új jegyzetek. II. Pesti emberek jósága /1912/	75
Szelid, új jegyzetek. II. Szendrey Julia telefonon /1911/	154
Szelid, új jegyzetek. IV. Szegény Janovics Jenő /1912/	75
Szerzetesek beözönlése /1901/	128
Színésznők az utcasarkon /1906/	131
Színház és mozi /1908/	190
Szinigazgató és kritikus /1900/	60
Ünneprontás. A Nyugat matinéja körül /1911/	196
Van-e magyar nyelv? /1910/	194
Városos Magyarország /1911/	73

Vidéki erkölcs /1900/	59
Vidéki nézetek /1901/	62
Vihar az új képviselőházban. /1902/	141
Wesselényi Miklós emléke /1905/	71

VERSEK

A Duna vallomása /1907/	79
A Hadak Utja /1907/	207
A Margita fia /1912/	29
A nyári délutánok /1907/	31
A Szajna partján /1906/	23
A Város leánya /1911/	43
Álmodik a nyomor /1909/	210
Anya és leánya /1911/	211
Az öreg ház /1915/	145
Az utca éneke /1907/	208
Budapest éjszakája szól /1909/	81
Bujkálás a számalomtúl /1910/	39
Dal a Hazugság-házról /1912/	144
Egy napló kezdete /1914/	51
Gálás, vasárnapi nép /1910/	83
Ház jegenyék között /1914/	50
Holnap talán elküldöm /1913/	44
Hüvösvölgyemből sebtén, rohanón /1914/	51
Igaz, utcai álmok /1913/	213
Keserü imádságok Mylittához /1913/	45
Költözés Átok-városból /1905/	22
Lábán hívása /1906/	97
Margita és Ottokár /1912/	28
Margita Párisba jött /1912/	25
Miért is tettem? /1908/	34
Mikor Párisból hazajöttünk /1912/	27
Öröm-város volt a hazám /1906/	24
Őszben a sziget /1909/	35

Proletár fiu verse /1908/	209
Rohanunk a forradalomba /1912/	212
Szent Margit legendája /1906/	80
Thaiszok tavaszi ünnepe /1906/	98
Tűnnek a lányok /1911/	42

KÉPEK JEGYZÉKE

1. Ady Endre 1907-ben. Székely Aladár felvétele.
2. Léda /Diósiné, Brüll Adél/ Székely Aladár felvétele.
3. Biró Lajos, Ady barátja az 1910-es években.
4. Ady Endre az 1910-es években. Székely Aladár felvétele.
5. Ady Endre felesége, Boncza Berta - Csinszka. Székely Aladár felvétele.
6. Móricz Zsigmond az 1910-es években.
7. Nagy Endre, a modern magyar kabaré megalapítója, Ady barátja.
8. Révész Béla, a Népszava munkatársa, Ady egyik legjobb barátja, életrajzírója.
9. Levélrészlet Révész Bélához. /1906/ Eredetije a FSZEK tulajdonában.
10. Levélrészlet Révész Bélához. /1906/ Eredetije a FSZEK tulajdonában.
11. A Kossuth Lajos utca az 1910-es években.
12. A Gyár utca az 1890-es években, a mai Liszt Ferenc tér.
13. A Meteor Szálloda az 1910-es években, ahol Ady gyakran lakott.
14. A Duna-parti Bristol Szálloda az 1910-es években. A Duna Inter-Continental helyén állott.
15. A Royal Szálloda az 1910-es években.
16. A Páris Hotel, ahol Ady 1907-ben lakott. Váci krt. 25. /ma Bajcsy-Zsilinszky ut/
17. "Nagy Endre" Cabaretje. Program. Színházi Hét 1910. 38. 1.
18. A régi Nemzeti Színház. Rákóczi ut 1. Klösz György felvétele. Az épületet 1913-ban lebontották.
19. A Népszínház, később Nemzeti Színház. Klösz György felvétele. Az épületet 1965-ben lebontották.
20. Az Operaház.
21. A Vigszínház.
22. Ősbudavár a Városligetben. A milleniumi ünnepek idején felépített szórakozóhely.
23. A Fővárosi Orfeum kávéház. Belső részlet.
24. A Fővárosi Orfeum programja. Színházi Hét 1910.
25. A parlamenti harcok napjaiból. Homicskó rajza. VU 1912. 483. 1.
26. Az ellenzéki képviselők távozása a parlamentből. Palugyay Móric, Károlyi József, Károlyi Mihály, Zilinszky István. Balogh Rudolf felvétele. VU 1912. 486. 1.
27. A Duna-parti sétányon. Goró Lajos rajza. VU 1901. 420. 1.

28. Földmunkások az 1907. október 10-i választójogi tüntetésen.
Balogh Rudolf felvétele. VU 1907. 847. 1.
29. Tüntetés a lakbérzsora ellen.
30. Választójogi tüntetés az Oktogon-téren. 1907. október 10-én.
VU 1907. 847. 1.
31. Felfordított villamoskocsi a Nagymező utcában az 1912. május 23-i
tüntetés idején. VU 1912. 441. 1.
32. 1912. május 23-i tüntetés. Katonák behatolnak egy Szabadság téri
kávéházban. Balogh Rudolf felvétele. VU 1912. 437. 1.
33. Az Andrassy uti Körönd az 1910-es években /ma Kodály körönd/.
34. A Park Szanatórium. Aréna ut 84/b. A SZOT székház helyén állott.
/ma Dózsa György ut 84/b./
35. A Liget Szanatórium, ahol Ady Endre meghalt. Nagy János u. 47.
/ma Benczur u. 47./ A Hét 1909. 581. 1.
36. A Nyugat folyóirat első száma. 1908. január 1.
37. Közlemény Ady Endre haláláról. Nyugat 1919. február 1. 161. 1.
38. A Világ c. napilap fejléce Ady halálakor. Nekrológ. 1919. január 28.
39. A Veres Pálné u. 4-6. sz. ház. A költő egykori lakását emlékmuseum-
má alakították át születésének 100. évfordulóján.
A ház bejáratánál Varga Imre Ady domborműve. 1977.
40. Ady siremléke a Kerepesi temetőben. Csorba Géza alkotása.
41. Képek az Ady siremlék pályázatra beérkezett szobrokról.
42. Ady Endre szobra a Liszt Ferenc téren. Csorba Géza alkotása.
43. Szervátiusz Tibor Ady portréja a Petőfi Irodalmi Múzeumban.

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	5
"BUDAPEST... VÉGSŐ FÖLDÜLÉSEMBEN MEGTÁMASZTOTT"	11
1. Önéletrajz	13
2. Ady Endre - Biró Lajoshoz	13
3. Ady Endre - Brüll Bertához	14
4. Ady Endre - Brüll Bertához	14
5. Ady Endre - Diósi Ödönhöz	15
6. Ady Endre - Brüll Adélhoz	15
7. Tíz Forint vőlegénye	16
8. Lőrinc és a nóta	17
9. Az este szomszédjai	19
10. Ady Endre - Brüll Adélhoz	21
11. Költözés Átok-városból	22
12. A Szajna partján	23
13. Öröm-város volt a hazám	24
14. Margita Párisba jött	25
15. Mikor Párisból hazajöttünk	27
16. Margita és Ottokár	28
17. A Margita fia	29
18. Ady Endre - Diósi Ödönékhez	30
19. A nyári délutánok	31
20. A szobrok - élnek	32
21. A magyar Pimodán	33
22. Miért is tettem?	34
23. Ady Endre - Brüll Adélhoz	34
24. Ady Endre - Brüll Adélhoz	35
25. Őszben a sziget	35
26. Poéta és publikum	36
27. Az Imperiale siratása	38
28. Ady Endre - Brüll Adélhoz	39
29. Bujkálás a szájalomtul	39
30. A hajnali táncosnő	40
31. Tűnnek a lányok	42
32. A Város leánya	43
33. Holnap talán elküldöm	44

34. Keserü imádságok Mylittához	45
35. Egy budapesti autóban	46
36. A rejtőzködők hazája	48
37. (Levél a szerkesztőhöz)	48
38. Lipótmezei vigasztaló séta	49
39. Ház jegenyék között	50
40. Egy napló kezdete	51
41. Hűvösvölgyemből sebtén, rohanón	51
42. Legendák kis leányokról	52
43. Ady Endre - Ruffy Pálhoz	53
"VIDÉKI NÉZETEK" - BUDAPESTRŐL	55
44. Fővárosi modor	57
45. Dicsérnek bennünket	57
46. Hétről - hétre	58
47. Vidéki erkölcs	59
48. Szinigazgató és kritikus	60
49. Magas lóról	61
50. Vidéki nézetek	62
51. A hétről	64
52. A hétről	64
53. A kultura ígéretei	65
54. János-Nérók	66
"BUDAPEST NAGYVÁROSI TANDIJA"	69
55. Wesselényi Miklós emléke	71
56. A Szajna mellől: Budapest és a levegő	71
57. Egy gyámoltalan óriás. Budapest a falusiaké	72
58. Városos Magyarország	73
59. Szelid, új jegyzetek. II. Pesti emberek jósága	75
60. Szelid, új jegyzetek. IV. Szegény Janovics Jenő	75
61. Szelid, új jegyzetek. IV. Budapest nagyvárosi tandija	76
"SZÁZEZERNYI KÁBA IGY ÉLT ITT PESTEN ÉS BUDÁN:"	77
62. A Duna vallomása	79
63. Szent Margit legendája	80
64. Budapest éjszakája szól	81
65. A Lánchíd levele	82
66. Gálás, vasárnapi nép	83

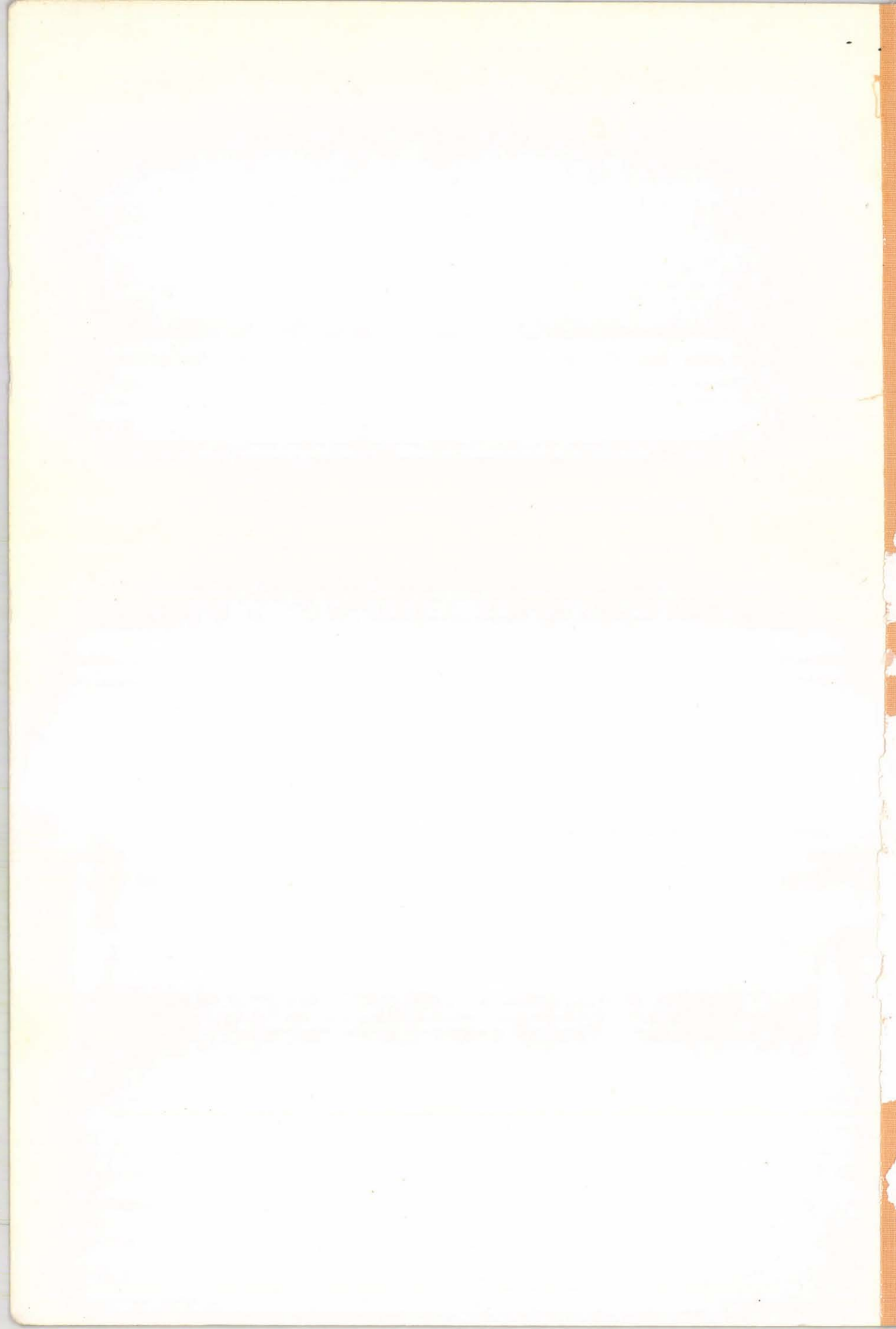
67. A Hét-Mária utcán	85
68. Az automobil	88
69. Ruben ur, a rendőr	90
70. Mária és Gáspár	92
71. Veronka leány lesz	94
72. Nini szemei	96
73. A győzedelmes szőke	96
74. Lábán hívása	97
75. Thaiszok tavaszi ünnepe	98
76. Reich Jeremiás története	99
77. Keresztelő Szent János	101
78. A Török menyasszonya	103
79. Az uri banda	105
80. Zoltán ur veszése	106
81. A boltos doktor	108
82. Két gyilkos poéta	109
83. A demokrácia	111
84. A nagyváradi és a budapesti párbajellenes liga	111
85. A magyar Boshidó	112
86. Az ő életük	114
87. Amit az automobil beszél	115
88. Balajthy Kamill naplójából	116
89. Jegyzetek a napról. I. A Kossuth utcán	117
90. Brummell és a budapesti dandyzmus	117
91. Hol a boldogság?	118
92. Jegyzetek a napról. I. A Nagyur háza	119
93. A gazdag ember házai	119
94. A pesti arisztokraták	121
"DIVATOS HAZUGSÁGOK"	123
95. A hétről	125
96. A budapesti "Egyetemi-kör"	125
97. A kereszt	126
98. Divatos hazugságok	127
99. Szerzetesek beözönlése	128
100. Felháborító hír	129
101. A Tulipán-kert tragédiája	129

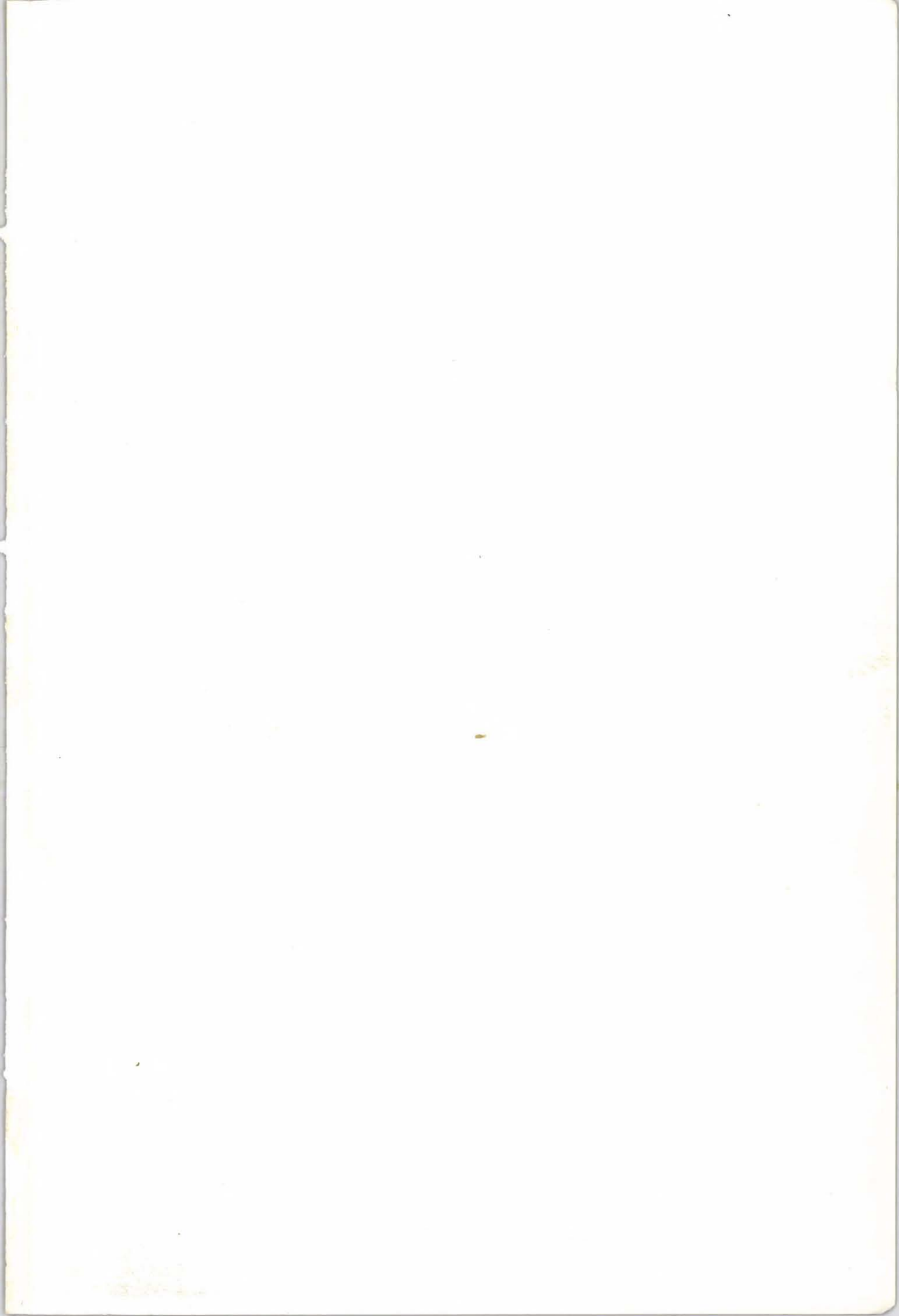
102. Színésznők az utcasarkon	131
103. Jegyzetek a napról. III. A hamis Pommeryk	132
104. A magyar becsület Világosa	132
105. Jókai szobra	134
106. Jegyzetek a napról. I. Tekerceses szobrok	135
107. Jegyzetek a napról. III. Szent István szobra	135
108. A nagy Miklós	136
109. Az árva Jókai-sír	137
"DAL A HAZUGSÁG - HÁZRÓL"	139
110. Vihar az új képviselőházban	141
111. Akik nem tanulnak	141
112. Ime a kibontakozás	142
113. Ficánkol a parlament	143
114. Dal a Hazugság-házról	144
115. Az öreg ház	145
"NAGYON FURCSA ESETEK"	147
116. Ballada a sok eszkimóról	149
117. Nagyon furcsa esetek. IV. A városligeti halak	150
118. Jegyzetek a napról. III. A Lyon eset	150
119. Jegyzetek a napról. II. Tanitónők	151
120. Kártyáznak, isznak, ölnek. Két budapesti néember-eset	151
121. Bölcs Biász előadásaiból. Aki panaszkodik, bolond	152
122. Jegyzetek a napról. II. Budapest a zálogházban	153
123. Szelid, új jegyzetek. II. Szendrey Julia - telefonon	154
"BUDAPEST - MONTE-CARLO"	155
124. Európa Kairója	157
125. Billárd-akadémia	158
126. Margitsziget és Bártfa	159
127. Budapest - Monte-Carlo	160
128. Kongresszusok Budapesten	161
129. Az idegenek	162
130. Az alkohol	163
131. Bölcs Biász előadásaiból. Honnan jön Budapestre a tiz forint?	164
132. Jegyzetek a napról. I. A vidám Budapest	165
133. Jegyzetek a napról. I. Blanc, Marquet és Budapest	166

"...TÖBB KULTURÁT ENNEK AZ ORSZÁGNAK..."	167
134. Le a "Tarka Szinpad"-ig	169
135. Az agrárius primadonna és a magyar Lueger	170
136. A mi kacagásunk	171
137. Péntek esti levél	172
138. Péntek esti levél	174
139. Péntek esti levél	175
140. Magyar ciklus	178
141. Péntek esti levél	179
142. Péntek esti levél	180
143. Mulatunk	181
144. A szezon végén. Nemzeti Színház	182
145. Orfeumok tájáról	184
146. A mester Budapesten	185
147. Jegyzetek a napról. I. Vendéglátás	186
148. Jegyzetek a napról. II. A nyári Budapest	186
149. A nagy primadonna	187
150. Beöthy ur színházai	187
151. Csirkefogás a mozi számára	189
152. Színház és mozi	190
153. Nagy Endre fóruma	191
154. Irók	192
155. Sokallják az éhbért	193
156. Szelid, új jegyzetek. III. Budapesti pénz - Árkádiában	194
157. Van-e magyar nyelv?	194
158. Disputa	195
159. Ünneprontás. A nyugat matinéja körül	196
160. Szelid, új jegyzetek. I. Gyónás a Világnak	197
161. Krudy Gyula könyve A vörös postakocsi	198
162. Karl Kraus Budapesten	199
163. Könyvek és jóslások	200
"KIKÉ LEGYEN BUDAPEST?"	201
164. Hétről-hétre	203
165. Jegyzetek a napról. II. Honnan jön a tömeg?	204
166. Az új harc	204
167. Jegyzetek a napról. III. Budapest népe önérzeteskedik	205

168. Kiké legyen Budapest? A jövő zenéje az utcán	206
169. A Hadak Utja	207
170. Az utca éneke	208
171. Proletár fiu verse	209
172. Álmodik a nyomor	210
173. Anya és leánya	211
174. Rohanunk a forradalomba	212
175. Igaz, utcai álmok	213
JEGYZETEK	215
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	245
NÉVMUTATÓ	247
A KÖTETBEN KÖZÖLT MŰVEK BETÜRENDES MUTATÓJA	259
KÉPEK JEGYZÉKE	267

Ara 35-Ft.

vay de arrol is the least
of volume but the. It is fi
am, vent yvedre ideal
e renjunctural but
is it. Goretellu Stelle

Why?

As it is the least
of volume but the, it is fi
am, vent yvedre ideal
e renjunctural but
is it. Goretellu Stelle

Line: 3 Rue Cabanis
Belgique Hotel de
Balcon.